

Analele Universității Spiru Haret

Seria Economie
Anul 5, nr. 5, 2005

EDITURA FUNDAȚIEI ROMÂNIA DE MÂINE
BUCUREȘTI

COLECTIVUL REDACȚIONAL

Redactor șef: Prof. univ. dr. *Constantin Mecu*

Redactor șef adjunct: Conf. univ. dr. *Aurelian A. Bondrea*

Membri:

Prof. univ. dr. *Tudorel Postolache*, Membru al Academiei Române

Prof. univ. dr. *Ștefan Ștefănescu*, Membru al Academiei Române

Prof. univ. dr. *Gheorghe Zaman*, Membru Corespondent al Academiei Române

Prof. univ. dr. *Emilian Dobrescu*, Secretar Științific al Secției de Științe Economice, Juridice și Sociologice a Academiei Române

Prof. univ. dr. *Ion Popescu*, Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. *Luminița Șerbulescu*, Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. *Ovidiu Naneș*, Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. *Mariana-Cristina Cioponea*, Universitatea *Spiru Haret*

Lector univ. dr. *Marin Comșa*, Universitatea *Spiru Haret*

Lector univ. dr. *Ruxandra Vasilescu*, Universitatea *Spiru Haret*

COLECTIVUL DE REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

Prof. univ. dr. *Amalendu Bicash Guha*, Universitatea din Oslo, Norvegia

Prof. univ. dr. *Maria Negroponti Delivanis*, Universitatea din Salonic, Grecia

Conf. univ. dr. *Paddy Gray*, Universitatea din Ulster, Irlanda de Nord

Prof. univ. dr. *Ionel Mihail Cetățeanu*, Economist Șef, BCR

Prof. univ. dr. *Ilie Mihai*, Universitatea *Spiru Haret*, Vicepreședinte executiv al BCR

Cercet. șt. gr. I *Virginia Câmpeanu*, Director al Institutului de Economie Mondială

Prof. univ. dr. *Ion Vasilescu*, Șeful catedrei de Eficiența Economică

a Investițiilor, ASE, București

Prof. univ. dr. *Camelia Cămărășoiu*, Prorector al Universității Ecologice București

Prof. univ. dr. *Niculae Niculescu*, Rector al Universității „Petre Andrei” Iași

Prof. univ. dr. *Bogdan Andronic*, Decan al Facultății de Economie, Universitatea „Petre Andrei”, Iași

Prof. univ. dr. *Alexandru Gribincea*, Secretar Științific al Universității Libere

Internaționale din Chișinău, Republica Moldova

Prof. univ. dr. *Viorel Petrescu*, Prorector al ASE, București

Prof. univ. dr. *Ion Lungu*, ASE, București

Conf. univ. dr. *Valentina Vasile*, Secretar științific al INCE al Academiei Române

Prof. univ. dr. *Al. Zamfir*, Universitatea *Spiru Haret*

Prof. univ. dr. *Gheorghe Răboacă*, Universitatea *Spiru Haret*

Prof. univ. dr. *Mircea Boulescu*, Universitatea *Spiru Haret*

Prof. univ. dr. *Mariana Negruș*, Universitatea *Spiru Haret*

Prof. univ. dr. *Constantin Moisuc*, Universitatea *Spiru Haret*

Prof. univ. dr. *Doina Fusaru*, Universitatea *Spiru Haret*

Prof. univ. dr. *Iosefina Moroșan*, Universitatea *Spiru Haret*

Prof. univ. dr. *Gheorghe M. Pistol*, Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. *Manuela Epure*, Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. *Nedelea Chira Părăluță*, Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. *Zenovic Gherasim*, Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. *Cicilia Ionescu*, Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. *Luminița Ionescu*, Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. *Marinică Dobrin*, Universitatea *Spiru Haret*

Secretar de redacție: Conf. univ. dr. *Mariana Elena Balu*, Universitatea *Spiru Haret*

Secretariat: Lector univ. drd. *Daniel Adrian Gârdan*, Universitatea *Spiru Haret*

Asist. univ. *Petronela Iuliana Geangu*, Universitatea *Spiru Haret*

CUPRINS

I. POLITICI ȘI DINAMICI MACROECONOMICE ACTUALE

Ilie Mihai, <i>Evoluții și perspective în economia românească</i>	11
Constantin Mecu, <i>Tensiuni și dispute acute în societatea românească, în politicile economice și sociale actuale. Optimizarea politicilor prin concilierea diferențelor</i>	25
Mariana Elena Balu, <i>Câteva puncte de vedere privind compararea internațională a PIB-ului</i>	33
Mariana-Cristina Cioponea, <i>Rolul relaxării fiscale în reducerea presiunii fiscale...</i>	43
Cristina Barna, <i>Impactul pozitiv al capitalului social asupra dezvoltării economice durabile</i>	53
Ilie Mihai, Nicolae Gogu, <i>Economia reală și economia financiară – evoluții recente și perspective</i>	59
Cristina Lincaru, Luise Mladen, <i>Flexibilitatea și securitatea pe piața muncii. Convergențe și controverse</i>	75
Marinela Geamănu, <i>Aspecte ale eficienței economice a comerțului exterior în industria constructoare de mașini din România (analiza comparativă a valorilor unitare ale exporturilor și importurilor)</i>	83
Mariana Rudăreanu, <i>Procedura somației de plată</i>	93

II. PROCESE GLOBALE ȘI INTEGRAREA ECONOMICĂ

Ion Popescu, Aurelian A. Bondrea, Mădălina I. Constantinescu, <i>Sisteme europene de management al mediului</i>	101
Ion Popescu, Alexandru Gribincea, Mădălina I. Constantinescu, <i>Impactul globalizării asupra relațiilor comerciale dintre state</i>	115
Maria Gâf-Deac, <i>Tehnici moderne de conducere în contextul trecerii la economia bazată pe cunoaștere</i>	125
Dumitru Nica, Constantin Năstase, Doru Enache, <i>Tendențe referitoare la fluxurile de investiții străine directe din țările membre ale Uniunii Europene spre România</i>	135

III. CALITATE ȘI PERFORMANȚĂ ÎN ECONOMIE ȘI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR

Ioana Andriesei, <i>Cultura organizațională și dezvoltarea acesteia, orientate spre calitate</i>	145
Luminița Șerbulescu, Adeluța Gojgar (Stupu), <i>Impactul biotehnologiilor asupra materiilor prime alimentare – Organisme Modificate Genetic</i>	153
Luminița Șerbulescu, Adrian Daniel Gârdan, Petronela Iuliana Geangu, <i>Etichetarea ecologică a produselor și serviciilor</i>	161
Harry Tubben, Paul Grist, <i>Best practices teaching & learning success with Blackboard. The networked learning environment</i>	171
Paddy Gray, <i>The fragile peace and its effects on social housing in Northern Ireland</i>	
Corina Simona Gudei, Petronela Iuliana Geangu, <i>Învățământul superior românesc pe drumul spre spațiul european</i>	193
Alexandrina Scorbureanu, <i>Learning management systems – projects and analysis. High-specialized academic studies in Europe: future trends</i>	201
Antoinette Fauve-Chamoux, <i>Life-cycle service as pre-marital education for young women in the European past: a long view</i>	213
Ozana Giușcă, <i>Value Added Offered by the UK Education System</i>	215
A. Kolodziejak, J. Peil, E-J. Postma, <i>Graceland: an Evaluation of the Europeanization of Economic Education</i>	217
Ruxandra Vasilescu, <i>Plagiat online – Somnul rațiunii naște monștri</i>	223
Ruxandra Vasilescu, <i>Metodologia elaborării testelor educaționale; aplicații pentru studiul limbilor străine</i>	229
Ileana Răducanu, Ingrid-Laura Gheorghe, <i>Calitatea serviciilor medicale și satisfacția pacienților</i>	243

RECENZII

<i>Exigențe ale dezvoltării economice viitoare</i> (Victor Stoica)	253
<i>Probabilitatea șanselor de succes în societatea actuală</i> (Emilian Dobrescu)	259

CONTENTS

I. CURRENT MACROECONOMIC POLICIES AND DYNAMICS

Ilie Mihai, <i>Developments and prospects of Romanian economy</i>	11
Constantin Mecu, <i>Acute tensions and disputes in Romanian society, in current economic and social policies. Optimization of policies by conciliation of different opinions</i>	25
Mariana Elena Balu, <i>A few points of view on the Gross Domestic Product international comparison</i>	33
Mariana-Cristina Cioponea, <i>Role of fiscal relaxation in diminishing fiscal pressure</i>	44
Cristina Barna, <i>The positive impact of the social capital over the economic sustainable development</i>	53
Ilie Mihai, Nicolae Gogu, <i>Real economy and financial economy – recent developments and prospects</i>	59
Cristina Lincaru, Luise Mladen, <i>Flexibility and security on the labour market. Convergences and controversies</i>	75
Marinela Geamănu, <i>Aspects of economic effectiveness of foreign trade in the machine engineering industry of Romania (comparative analysis of export and import unitary values)</i>	83
Mariana Rudăreanu, <i>Payment summons procedure</i>	93

II. GLOBAL PROCESS AND ECONOMIQUE INTEGRATION

Ion Popescu, Aurelian A. Bondrea, Mădălina I. Constantinescu, <i>European Systems of Environment Management</i>	101
Ion Popescu, Alexandru Gribincea, Mădălina I. Constantinescu, <i>The impact of globalization on the interstate business relations</i>	115
Maria Gâf-Deac, <i>Modern leadership techniques in the context of passing to the knowledge – based economy</i>	125
Dumitru Nica, Constantin Năstase, Doru Enache, <i>Trends of direct foreign flows from the member states of the EU to Romania</i>	135

III. HIGHER EDUCATION AND ECONOMY QUALITY

Ioana Andriesei, <i>Organisational Culture and its quality-oriented development</i>	145
Luminița Șerbulescu, Adeluța Gojgar (Stupu), <i>The impact of biotechnologies on food raw materials – genetically modified bodies</i>	153
Luminița Șerbulescu, Adrian Daniel Gârdan, Petronela Iuliana Geangu, <i>Ecological labelling of products and services</i>	161
Harry Tubben, Paul Grist, <i>Best practices teaching & learning success with Blackboard. The networked learning environment</i>	171
Paddy Gray, <i>The fragile peace and its effects on social housing in Northern Ireland</i>	185
Corina Simona Gudei, Petronela Iuliana Geangu, <i>Romanian higher education on its way to the European area</i>	193
Alexandrina Scorbureanu, <i>Learning management systems – projects and analysis. High – specialized academic studies in Europe: future trends</i>	201
Antoinette Fauve-Chamoux, <i>Life-cycle service as pre-marital education for young women in the European past: a long view</i>	213
Ozana Giușcă, <i>Value Added Offered by the UK Education System</i>	215
A. Kolodziejak, J. Peil, E-J. Postma, <i>Graceland: an Evaluation of the Europeanization of Economic Education</i>	217
Ruxandra Vasilescu, <i>Plagiarism online – The sleep of reason produces monsters</i>	223
Ruxandra Vasilescu, <i>Methods of elaborating educational tests; applications for language acquisition</i>	229
Ileana Răducanu, Ingrid-Laura Gheorghe, <i>The quality of medical services and the patients' satisfaction</i>	243

REVIEWS

<i>Requirements of the future economic development</i> (Victor Stoica)	253
<i>Probability of the chances of success in current society</i> (Emilian Dobrescu)	259

TABLE DE MATIÈRES

I. POLITIQUES ET DINAMIQUES MACROÉCONOMIQUES ACTUELLES

Ilie Mihai, <i>Evolutions et perspectives dans l'économie roumaine</i>	11
Constantin Mecu, <i>Les tensions et les disputes aigues dans la société roumaine, dans les politiques économiques et sociales actuelles. L'optimisation des politiques par la conciliation des différences</i>	25
Mariana Elena Balu, <i>Quelques points de vue sur la comparaison internationale du PIB</i>	33
Mariana-Cristina Cioponea, <i>Le rôle du relâchement fiscal dans la réduction de la pression fiscale</i>	43
Cristina Barna, <i>L'impacte positif du capital social sur le développement économique durable</i>	53
Ilie Mihai, Nicolae Gogu, <i>L'économie réelle et l'économie financière – évolutions et perspectives récents</i>	59
Cristina Lincaru, Luise Mladen, <i>La flexibilité et la sécurité sur le marché du travail. Convergences et controverses</i>	75
Marinela Geamănu, <i>Aspects de d'efficience économique du commerce extérieur dans l'industrie des constructions mécaniques de Roumanie (une analyse comparative des valeurs unitaires des exportations et des importations)</i>	83
Mariana Rudăreanu, <i>La procédure de la sommation de paiement</i>	93

II. LES PROCESSUS GLOBALES ET L'INTEGRATION ÉCONOMIQUE

Ion Popescu, Aurelian A. Bondrea, Mădălina I. Constantinescu, <i>Systèmes européens de la gestion de l'environnement</i>	101
Ion Popescu, Alexandru Gribincea, Mădălina I. Constantinescu, <i>L'impact de la globalisation sur les relations commerciales entre les états</i>	115
Maria Gâf-Deac, <i>Les techniques modernes de gérance dans le contexte du passage à l'économie basée sur la connaissance</i>	125
Dumitru Nica, Constantin Năstase, Doru Enache, <i>Tendances des flux d'investissements étrangers directes des pays membres de l'Union Européenne vers la Roumanie</i>	135

III. LA QUALITÉ EN ÉCONOMIE ET DANS L'ENSEIGNEMENT ACADÉMIQUE

Ioana Andriesei, <i>Culture organisationale et le développement de cette culture orientée vers la qualité</i>	145
Luminița Șerbulescu, Adeluța Gojgar (Stupu), <i>L'impact des biotechnologies sur les matières premières alimentaires – les organismes modifiés génétiquement</i>	153
Luminița Șerbulescu, Adrian Daniel Gârdan, Petronela Iuliana Geangu, <i>Etiquette écologique des produits et des services</i>	161
Harry Tubben, Paul Grist, <i>Best practices teaching & learning success with Blackboard. The networked learning environment</i>	171
Paddy Gray, <i>The fragile peace and its effects on social housing in Northern Ireland</i>	185
Corina Simona Gudei, Petronela Iuliana Geangu, <i>L'enseignement supérieur roumain dans son chemin vers l'espace européen</i>	193
Alexandrina Scorbureanu, <i>Learning management systems – projects and analysis. High-specialized academic studies in Europe: future trends</i>	201
Antoinette Fauve-Chamoux, <i>Life-cycle service as pre-marital education for young women in the European past: a long view</i>	213
Ozana Giușcă, <i>Value Added Offered by the UK Education System</i>	215
A. Kolodziejak, J. Peil, E-J. Postma, <i>Graceland: an Evaluation of the Europeanization of Economic Education</i>	217
Ruxandra Vasilescu, <i>Le plagia tonline – le sommeil de la raison nait des monstres</i>	223
Ruxandra Vasilescu, <i>La méthodologie de l'élaboration des testes éducationnels ; applications pour l'étude des langues étrangères</i>	229
Ileana Răducanu, Ingrid-Laura Gheorghe, <i>La qualité des services médicaux et la satisfaction des patients</i>	243

COMPTE - RENDUS

<i>Exigences du développement économique future</i> (Victor Stoica)	253
<i>La probabilité des chances de succès dans la société actuelle</i> (Emilian Dobrescu)	259

**I. POLITICI ȘI DINAMICI
MACROECONOMICE ACTUALE**

EVOLUȚII ȘI PERSPECTIVE ÎN ECONOMIA ROMÂNESCĂ

Prof. univ. dr. **Ilie MIHAI**
Vicepreședinte executiv al BCR

Rezumat

Deși nu au fost realizate toate țintele stabilite pentru anul 2005, se poate continua trendul ascendent din anii anteriori, dacă se aplică măsuri eficiente de contracarare a fenomenelor adverse, asigurându-se îndeplinirea Programului Economic de Preaderare.

În economia reală, remarcăm că *produsul intern brut*, a înregistrat în prima parte a anului 2005 o creștere în termeni reali de aproape 4%, sub ritmurile de creștere din perioadele anterioare. Creșteri reale s-au înregistrat și în *industrie*, mai accentuate fiind cele aferente industriei prelucrătoare și productivității muncii.

Rata anuală a inflației de 8,6% în anul 2005 a depășit ținta stabilită. Temperarea inflației a fost în ultimii 6 ani foarte accentuată, aceasta reducându-se de peste 4 ori.

În cursul anului 2005, *comerțul exterior* a înregistrat ritmuri relativ mari de creștere, mai accentuate fiind importurile, ceea ce a sporit deficitul comercial. Reducerea deficitului comercial se poate realiza prin exporturi mai mari de produse și servicii competitive.

Limitarea *deficitului bugetului de stat* reflectă și o îmbunătățire a managementului activității trezoreriei statului, inclusiv prin sporirea veniturilor bugetare.

În domeniul bancar, se remarcă o serie de reușite. A fost introdus sistemul național de plăți electronice, piața de retail s-a dezvoltat în continuare, majoritatea băncilor și-au extins rețeaua de unități, s-au dezvoltat serviciile de internet banking.

Pe piața creditului au acționat fără restricții instituții nebancare de intermediere financiară, ceea ce nu a asigurat condiții egale de piață comparativ cu sectorul bancar.

În anii 2004-2005, BNR a luat o serie de măsuri pentru *temperarea expansiunii creditului de consum în valută*. Măsurile au avut ca ținte motivate preîntâmpinarea unor dezechilibre economice, stabilitatea prețurilor și echilibrarea balanței externe, deși creditul de consum are o pondere în PIB de 10 ori mai mică decât în zona euro, unde acesta deține o pondere de peste 50%. Au fost ținute resursele băncilor, precum și cererea de credite în valută prin introducerea de limite lunare ale rambursării datoriei.

Deficitul de cont curent și deficitul comercial extern ale țării se află în creștere galopantă, punând probleme în ceea ce privește echilibrul macroeconomic. Majorarea deficitului de cont curent este urmarea unor influențe ale factorilor de natură structurală, precum și a faptului că o mare parte din exporturi sunt reprezentate de produse de joasă tehnologie, bazată, în principal, pe forța de muncă de calificare redusă sau medie.

Arieratele au constituit și constituie încă o problemă sensibilă, deși în ultimii ani se constată o tendință de reducere a acestui fenomen negativ.

Urmare a aplicării noilor etape de *liberalizare a contului de capital* în anul 2005, nerezidenții au dreptul de a constitui și depozite în lei, iar rezidenții de a deschide conturi curente și de depozit în străinătate, fără autorizări prealabile. Operațiunile cu instrumente de piață monetară se vor liberaliza potrivit calendarului convenit la 1 septembrie 2006.

Prin *denominarea monedei naționale*, în anul 2005 s-a marcat încheierea unui ciclu inflaționist și intrarea, din acest punct de vedere, într-o perioadă de stabilitate a prețurilor.

Perspectivile economice și financiare ale anului 2006 și următorilor ani sunt marcate de prioritatea absolută a României: *aderarea la UE* la 1 ianuarie 2007.

În etapele următoare trebuie să se continue *restructurarea economiei*, ceea ce va avea ca efect dezactivarea potențialului macrodestabilizator al segmentelor cu un grad mare de monopolizare, inclusiv al sectoarelor energointensive. Trebuie să se continue și consolideze creșterea economică demarată încă din anul 2000, respectiv menținerea și să se accentueze dinamica principalilor *indicatori macroeconomici* și reducerea *ratei anuale a inflației*.

Reforma fiscală trebuie să aibă ca obiectiv consolidarea câștigurilor de competitivitate obținute prin introducerea cotei unice și continuarea procesului de aliniere la prevederile *acquis*-ului comunitar.

Atenția deosebită acordată de bănci *segmentului retail* este justificată în prezent. Caracterul limitat al acestui segment însă va determina băncile să se aplece cu precădere în următorii ani asupra *finanțării, în monedă națională, a companiilor și chiar a agriculturii*. Consecință: atingerea nivelului intermedierei bancare din alte țări din regiune, acesta fiind o rezultată a gradului de dezvoltare economică.

Dezvoltarea economiei reale implică *remonetizarea graduală a economiei*, în condițiile creșterii neinflaționiste a bazei monetare, inclusiv dezvoltarea și a altor agregate monetare superioare (care să includă agregatele M_1 și M_2).

Abstract

Developments and prospects of Romanian Economy

Also there not all the targets established for the year 2005 were accomplished, the increasing trend from the last years may continue, if there are applied efficient measures of annihilation of adverse phenomenon, insuring the fulfilling of the Pre-Accession Economic Program.

During H1 2005, **in the real economy**, we notice that the GDP registered an increasing of almost 4%, in real terms, below the pace of growth registered in the previous periods. Real growth were registered also in the *industry*, the more accentuated ones being in the manufacturing industry and labor productivity.

For 2005, the annual *inflation* rate of 8.6% overcame the established target. The *calming down of the inflation* during the last 6 years has been very accentuated, this reducing by over 4 times.

During 2005, the *foreign trade* registered relatively big paces of growth, more accentuated being the imports, which increased the commercial deficit. The reducing of the commercial may be done by exporting more competitive products and services.

The *limitation of the state budget* deficit reflects also a better activity of the state treasury, inclusive by increasing of the budgetary incomes.

In the banking sector, there were registered a series of achievements. There was introduced the national payment system, the retail market continued to develop, most banks expanded their unit network, there were developed the internet banking services.

On the loan market acted without restrictions non-banking institutions of financial intermediation, that has not provided equal conditions, in comparison to the banking system.

During 2004-2005, BNR took a series of measures for the *limitation of the expansion of the consumer loan in foreign currency*. The measures were intended for the prevention of some economic unbalances, the prices stability and the equilibration of the external balance, also the consumer loan has a weight in GDP 10 times smaller than in the Euro zone, where it has a weight of over 50%. There were targeted the resources of the banks, as well as the credit demand in foreign currency by introducing monthly limits of the reimbursement of the debt.

The current account deficit and the commercial deficit of the country is in an accelerated growth, causing problems in what concerns the macroeconomic balance. The increasing of the current account was caused by factors of structural nature, and by the fact that a big part of the exports are represented by products of low technology, based mainly on low or medium qualified labor force.

Arrears were, and still are, a delicate problem, also during the last years there was noticed a tendency of reducing this negative phenomenon.

In 2005, as a consequence of the application of the new stages of *liberalization of the capital account*, the non-residents have the right of having deposits in lei, while the residents have the right of opening current accounts and deposits abroad, without any prior authorization. The operation with instruments of monetary market will be liberalized according to the scheduled calendar, at September 1, 2006.

In 2005, by the denomination of the national currency ended an inflationist cycle, and the entry, from this point of view, in a period of stability of the prices.

The economic and financial prospects of the year 2006 and the following years are marked by the absolute priority of Romania: the accession to EU at January 1, 2007.

The next steps must continue the *restructuring of the economy*, which will lead to the deactivation of the macrodestabilisation potential of the segments with a high degree of monopolization, including the energointensive sectors. The economic growth that started in 2000 must be continued and consolidated, respectively the maintaining and the accentuation of the dynamic of the main *macroeconomic indicators*, and the reducing of *the annual inflation rate*.

The fiscal reform must have as an objective the consolidation of the gaining of competitiveness resulted from the introduction of the sole quota, and the continuation of the process of alignment to the provisions of the comunitary aquis.

The special attention given by the banks to the retail segment is justified in the present time. But the limited character of this segment will determine the banks to finance, in the national currency, mainly the companies and even the agriculture. Consequence: the reaching of the intermediation level of other countries in the region, this being a result of the degree of economic development.

The development of the real economy implies the *gradual remonetization of the economy*, in conditions of non-inflationst increasing of the monetary basis, including the development of other superior monetary aggregates (that will include the aggregates M1 and M2).

1. Introducere

În contextul situației actuale internaționale și interne, România trebuie să aplice măsuri eficiente de contracarare a fenomenelor adverse, pentru a nu rata unele din țintele economice stabilite în Programul Economic de Preaderare.

Deși economia romanească nu a realizat deplin toate țintele stabilite pentru anul 2005, ea poate continua și în 2006 trendul ascendent din anii anteriori și să asigure pentru următorii ani un tablou macroeconomic favorabil.

Măsurile de liberalizare a contului de capital, introducerea leului greu, amplificarea fluxurilor valutare internaționale, situarea inflației pe un palier cu o singură cifră, stabilirea ca obiectiv pentru politica monetară și de curs de schimb – țintirea directă a inflației, toate acestea constituie premise pentru asigurarea realizării unui cadru macroeconomic consistent și coerent.

2. Evoluția principalilor indicatori macroeconomici

Evoluția principalilor indicatori macroeconomici se prezintă astfel:

	Sem. I 2005	01.01- 30.09.2005	01.01- 30.10.2005	01.01- 30.11.2005	Anul 2005
Produsul Intern Brut - creștere % față de perioada corespunzătoare din 2004	4,9	3,6			
Indicii producției industriale - creștere % față de perioada corespunzătoare din 2004	3,0	1,5	1,4	1,3	
Indicele prețurilor de consum - creștere % – sfârșitul perioadei față de dec. 2004	4,1	5,8	6,8	8,1	8,6
Comerț exterior - creștere % față de perioada corespunzătoare din 2004					
Export (fob)	16,6	17,6	16,9	17,4	
Import (cif)	22,9	23,7	24,1	24,2	
Soldul contului curent (cumulat de la începutul anului), mil. euro	-2.705	-3.087	-4.891		

	Sem. I 2005	01.01- 30.09.2005	01.01- 30.10.2005	01.01- 30.11.2005	Anul 2005
Datoria externă (la sfârșitul perioadei), mld. euro	22,1	23,0	23,5		
Rezervele internaționale brute (la sfârșitul perioadei), total – mld. euro	16,9	18,8	18,9	19,0	
Creditului neguvernamental (la sfârșitul perioadei) – mil. RON	48.956	55.012	57.486	59.634	
Rata șomajului – sfârșitul perioadei – %	5,5	5,5	5,7	5,7	

Sursa: Buletine statistice INS și BNR

Produsul intern brut, potrivit estimărilor, a înregistrat în primele 9 luni din 2005 un nivel de 187.107,9 milioane lei (RON), reprezentând o creștere în termeni reali de 3,6% față de aceeași perioadă din anul 2004, continuându-se astfel tendințele din perioadele anterioare. În perioada 01.01 – 31.11.2005, producția industrială a înregistrat o creștere de 1,3% față de aceeași perioadă din anul 2004, în timp ce în industria prelucrătoare creșterea a fost de 2,2%. Semnificativ este faptul că productivitatea muncii în industrie, în aceeași termeni de comparație, prezintă o creștere de 4,2%.

În ceea ce privește *inflația*, potrivit datelor comunicate, creșterea inflației în ultima lună a anului 2005, față de luna precedentă, a fost de 0,5%, iar față de luna decembrie 2004, acest indicator s-a situat la nivelul de 8,6%.

Potrivit estimărilor unor anchete de conjunctură economică pe baza unor eșantioane reprezentative privind tendințele de evoluție ale activității economice, în următoarele luni se conturează continuarea procesului de creștere a activității din industrie, comerț cu amănuntul și servicii și o scădere a activității în construcții.

3. Comerțul exterior

În perioada 01.01.2005 – 30.11.2005, comerțul exterior a continuat să înregistreze ritmuri relativ mari de creștere, respectiv 17,4% la export și 24,2% la import. Având în vedere că reducerea semnificativă a importurilor nu poate fi realizată pe termen scurt, acestea vizând resurse energetice, materii prime, combustibili și echipamente necesare rețehnologizării economiei, rezultă că singura cale serioasă de reducere a deficitului comercial și asigurare a sustenabilității pe termen lung a creșterii economice o reprezintă exporturile de produse și servicii competitive.

În perioada 01.01-31.10.2005, creșteri semnificative ale importurilor, peste media înregistrată de 23,3 %, se regăsesc la produse minerale (+45,8%), metale și articole din metal (+31,7%), dar și la importurile de bunuri de folosință îndelungată, unde creșterea de 47,9% apreciem că este urmarea în bună măsură și a creditului de consum. Ponderea exporturilor către țările Uniunii Europene (UE-25) în total exporturi a fost de peste 68%, pe primul loc situându-se Italia (14,1%), urmată de Germania

(14,1%), Franța (7,5%), Marea Britanie (5,6)% etc. Valoarea importurilor provenite din țările Uniunii Europene (UE-25) a fost de peste 62%, pe primul loc regăsindu-se tot Italia (15,6%), urmată de Germania (14,1%), Franța (6,8%) etc.

4. Deficitul bugetului de stat

În cadrul mixului de politici aplicate în anii precedenți, trebuie remarcată și performanța fiscală, care poate fi exprimată prin scăderea deficitului bugetului de stat, ceea ce a avut ca efect și diminuarea cererii agregate.

Evoluția deficitului bugetului general consolidat, în perioada 2000-2004 și primele 10 luni din anul 2005, se prezintă astfel:

	UM	2000	2001	2002	2003	2004	1.01-31.10.2005
Deficitul bugetului de stat	Mil. RON	-2.760,8	-3.580,3	-4.761,8	-2.900,3	-1.878,1	+1.363,7
Pondere în PIB	%	-3,4	-3,1	-3,1	-1,5	-0,8	0,6*
Deficitul bugetului general consolidat	Mil. RON	-3.204,5	-3.758,0	-3.950,2	-4.395,1	-2.723,4	+1029,6**

*estimări; ** 1.01 – 1.09.2005 Sursa: Buletine statistice INS

Limitarea deficitului bugetului de stat reflectă și o îmbunătățire a managementului activității trezoreriei statului. Sunt necesare măsuri pentru sporirea veniturilor bugetare, inclusiv prin revederea cadrului legal împotriva evaziunii fiscale, ceea ce este de preferat soluției de majorare a cotelor de impunere. Obiectivul principal pe termen scurt și mediu al politicii fiscal-bugetare trebuie să fie susținerea procesului de convergență nominală și reală.

5. Domeniul financiar-bancar

5.1. Anul 2005 a reprezentat pentru sistemul bancar o serie de reușite. A fost introdus sistemul național de plăți electronice, care s-a soldat cu scurtarea considerabilă a timpului de decontare. Piața de retail s-a dezvoltat în continuare, fiind dezvoltate în special produsele de creditare. Majoritatea băncilor și-au extins rețeaua de unități cu localizări mai aproape de clienți, băncile fiind preocupate de extinderea unor canale alternative de penetrare a pieței. De asemenea, se poate afirma că, în anul 2005, sistemul bancar la nivel agregat a avut un profil de risc mai ridicat față de anii anteriori. Câștigă din ce în ce mai mult teren serviciile de *internet banking*, în linie cu tendințele de dezvoltare la nivel european și chiar global a serviciilor de *e-banking* și *e-finance*.

5.2. Pentru reducerea costurilor de intermediere bancară, având în vedere contribuția băncilor comerciale la înființarea și funcționarea Fondului de garantare a depozitelor în sistemul bancar, precum și nivelul actual al resurselor existente ale Fondului, considerăm că în continuare se impune o reducere a contribuției băncilor comerciale la acest Fond de garantare.

5.3. Măsurile adoptate în anii 2004 și 2005 pentru *temperarea expansiunii creditului de consum* au avut ca ținte motivate preîntâmpinarea unor dezechilibre economice, stabilitatea preturilor și echilibrarea balanței externe. Măsurile stabilite de BNR au avut în vedere un dublu aspect. Pe de o parte, s-au ținut resursele în valută ale băncilor prin majorarea ratei rezervei minime obligatorii la 35% pentru mijloace bănești în valută, concomitent cu reducerea ratei pentru mijloacele bănești în moneda națională de 18% la 16%. Pe de altă parte, se ținește cererea de credite în valută pentru reducerea acestora prin introducerea de limite lunare ale rambursării datoriei.

Creditul de consum are o pondere în PIB de 10 ori mai mică decât în zona euro, unde acesta deține o pondere de peste 50%. Evoluția tot mai abruptă a deficitului comercial și, implicit, a contului curent își are suport într-o mică măsură în creșterea creditului de consum; adevăratele cauze trebuie căutate în economia reală, în slaba competitivitate a produselor românești.

Creșterea creditării în sectorul privat este susținută de majorarea sumelor disponibile pentru credite ca urmare a sporirii încrederii populației în sistemul bancar pe fondul stabilizării macroeconomice și al unei stabilizări relative a veniturilor populației. În căutarea unei cote de piață, fluxuri de creditare au generat și sucursalele băncilor străine autorizate în România, pe fondul unor randamente mai bune decât în țările de origine.

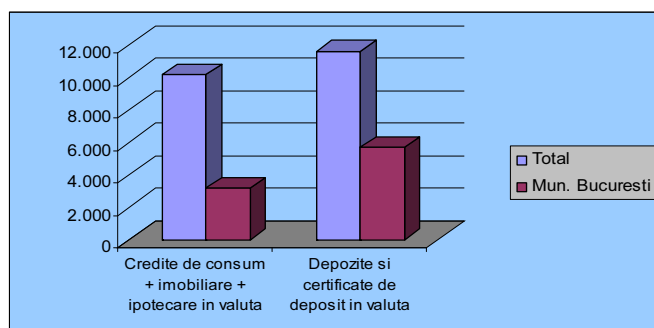
5.4. Evoluția în ultima perioadă a creditului neguvernamental, a creditului de consum și a creditului imobiliar și ipotecar se prezintă în tabelul următor:

	Ian. 2004	Mai 2004	Iulie 2004	Ian. 2005	Mai 2005	Iulie 2005	Nov. 2005
Credit neguvernamental – mil. RON	31.247,4	34.010,0	36.728,3	41.329,9	47.100,0	50.548,1	59.634
- %	100	108,8	117,5	132,3	150,7	161,7	190,8
Credit de consum – mil. RON	5.517,7	5.940,4	6.392,1	8.020,2	10.513,9	12.298,8	15.812,7
- %	100	107,7	115,8	145,4	190,5	222,9	286,6
Credit de consum în lei – mil. RON	4.911,6	5.064,7	5.132,1	5.576,9	6.832,5	7.746,5	10.194,1
- %	100	103,1	104,5	113,5	139,1	157,7	207,6
Credit de consum în valută – în echivalent – mil. RON	606,1	875,7	1.260,0	2.443,3	3.681,4	4.552,3	5.618,6
- %	100	144,5	207,9	403,1	607,4	751,1	927,0
Credite imobiliare și ipotecare în valută – mil. RON	1.627,1	2.092,2	2.447,9	2.972,6	3.622,7	3.852,2	4.557,3
- %	100	128,6	150,4	182,7	222,6	236,8	280,0

Sursa: BNR, *Comportamentul financiar al populației și agenților economici în profil teritorial*

Creditul de consum a avut o dinamică superioară față de total credit neguvernamental, respectiv, a crescut cu 186,6% din ianuarie 2004 până în noiembrie 2005. Componenta cea mai dinamică a creditului de consum a fost înregistrată la *creditul în valută, care a crescut de peste 9 ori în perioada menționată.*

În profil teritorial, comportamentul financiar al populației este foarte diferențiat. În luna noiembrie 2005, într-o serie de județe (Bacău, Brașov, Dâmbovița, Neamț, Timiș) și îndeosebi în Municipiul București, disponibilitățile în valută ale populației depuse la bănci sub forma depozitelor sau certificatelor de depozit depășesc nivelul creditelor în valută. Aproape 50% din disponibilitățile în valută sub forma depozitelor sau certificatelor de depozit sunt depuse de populație la băncile din Municipiul București. Și în ceea ce privește creditele acordate, băncile din Municipiul București dețin o pondere de circa 30%. Grafic, situația menționată mai sus se prezintă astfel:

5.5. În condițiile în care sistemul bancar este suprareglementat, pe piața creditului acționează fără restricții o serie de *instituții nebancale de intermediere financiară*. Considerăm că o astfel de abordare nu asigură condiții egale de desfășurare a activității de intermediere, care implică asumarea riscului de credit și nu permite monitorizarea în vederea limitării riscului sistemic. Ne referim îndeosebi la societățile de *leasing*. Trebuie să se fixeze *condițiile minime de constituire* a instituțiilor de intermediere financiară, în principal, sub aspectul capitalului minim, să se instituie un *registru public* ținut de către bancă centrală, să se asigure un sistem de raportări privind activitatea de creditare și, în cazul instituțiilor de intermediere financiară, să se înregistreze ca persoane declarante la o bază de date gen *Birou de credit*.

6. Deficitul de cont curent

În perioada 01.01-31.11.2005, deficitul de cont curent a ajuns la -4.891 milioane euro, înregistrându-se o creștere de 38,6% față de aceeași perioadă din anul 2004, când acest deficit a fost de -3.529 milioane euro.

Deficitul de cont curent și deficitul comercial extern ale țării se află în creștere galopantă, punând probleme în ceea ce privește echilibrul macroeconomic, cu influențe directe și indirecte asupra evoluțiilor principalilor indicatori economici.

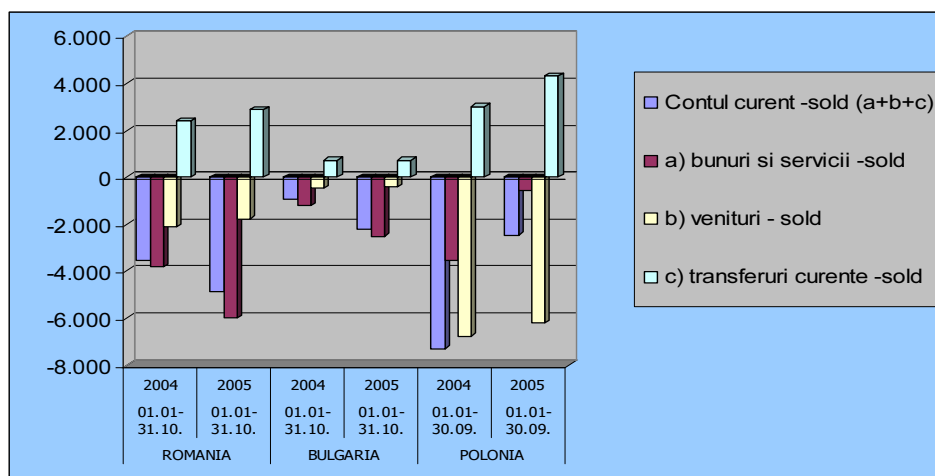
Creșterea deficitului de cont curent în perioada 01.01-31.10.2005 are loc în condițiile unor transferuri curente relativ ridicate de circa +2,9 mld. euro, față de

+2,4 mld. euro transferuri curente în aceeași perioadă din anul 2004. Fără aceste intrări de valută, deficitul contului curent ar fi fost mai mare. Situația contului curent, în perioada 01.01-31.10. din anii 2005 și 2004, în România, comparativ cu Bulgaria și Polonia (primele 9 luni), se prezintă astfel:

	ROMÂNIA		BULGARIA		POLONIA	
	01.01-31.10.2004	01.01-31.10.2005	01.01-31.10.2004	01.01-31.10.2005	01.01-30.09.2004	01.01-30.09.2005
Contul curent -sold (a+b+c)	-3.529	-4.891	-918,4	-2214,8	-7.309	-2.456
a) bunuri și servicii -sold	-3.824	-6.014	-1.203,1	-2518,3	-3.565	-586
b) venituri – sold	-2.114	-1.776	-453,0	-422,2	-6.766	-6.208
c) transferuri curente -sold	+2.409	+2.899	+737,7	+725,7	+3.022	+4.338

Sursa: Date ale băncilor centrale din țările respective

Cauza principală a deficitului contului curent atât în România, cât și în Bulgaria o reprezintă deficitul comercial, care nu este contrabalansat de soldul favorabil al transferurilor curente. Grafic, situația comparativă a contului curent în cele 3 țări, în perioadele menționate în tabelul de mai sus, se prezintă astfel:

Din graficul de mai sus rezultă că singurele date pozitive sunt cele referitoare la transferurile curente. În cazul României, este de subliniat și existența unui nivel înalt al poziției „eroi și omisiuni” din balanța de plăți în primele 10 luni din 2005, respectiv, soldul pozitiv de 1.101 mil. euro (față de 660 mil. euro în perioada corespunzătoare din 2004), care reprezintă sume intrate în țară și care nu se regăsesc în evidențele băncilor comerciale.

Problema majorării continue a deficitului de cont curent este și urmarea unor influențe ale factorilor de natură structurală. O mare parte din exporturi sunt reprezentate de produse de joasă tehnologie, bazată, în principal, pe forța de muncă de calificare redusă sau medie. Produsele de înalt nivel tehnologic, prin foarfeca tehnologică, vor avea câștig de cauză în dauna produselor însumând un volum mare de muncă ieftină.

7. Arierațele din economie

În profunzimea economiei, la nivel microeconomic, mai persistă unele derapaje, multe dintre acestea fiind legate de configurația finanțării agenților economici. Arierațele constituie o problemă sensibilă, deși în ultimii ani se constată o tendință de reducere a acestui fenomen negativ, ceea ce reflectă faptul că economia se restructurează, iar agenții economici sunt tot mai adaptați cerințelor economiei de piață. Acest fenomen a constituit principalul obstacol în realizarea reformei economice și asigurarea stabilității și eficienței economice. Începând din anul 2001, cu unele oscilații fenomenul s-a diminuat an de an.

Neplata obligațiilor către furnizori și bugetele publice, arierațele, au reprezentat aproape 40% din PIB în anul 2000, nivel care s-a redus în anul 2004 la 25,8% și la circa 20%, nivel estimativ pentru anul 2005.

8. Susținerea procesului de dezinflație

Temperarea inflației în anul 2004 și anul 2005 s-a realizat, în principal, prin stabilirea unui mix de politici economice și monetare, care a fost adoptat pentru menținerea sub control a echilibrului economic.

Evoluția ratei inflației în perioada 2000-2005 în România, comparativ cu situația din Bulgaria, Ungaria și Polonia, este prezentată în tabelul următor:

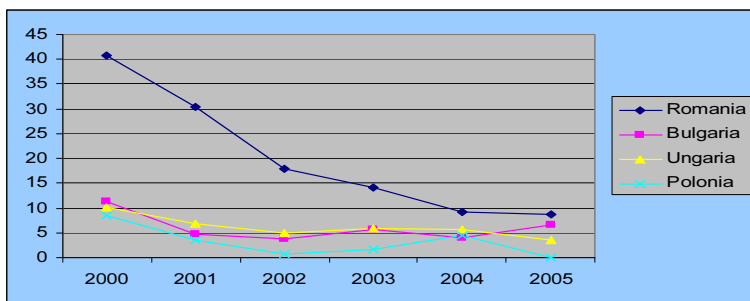
	creșteri anuale –dec./dec. – %–					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
România	40,7	30,3	17,8	14,1	9,3	8,6
Bulgaria	11,3	4,8	3,8	5,6	4,0	6,5
Ungaria	10,1	6,8	5,0	5,8	5,6	3,5*
Polonia	8,5	3,6	0,8	1,7	4,4	0,9*

* nov. 2005

Sursa: Date ale băncilor centrale din țările respective

Rezultă din datele de mai sus că în România temperarea inflației a fost în ultimii 6 ani foarte accentuată, starea inflaționistă reducându-se de peste 4 ori. În aceeași perioadă, inflația în Bulgaria, Ungaria și Polonia s-a redus semnificativ, însă nivelul din anul 2000 în aceste țări era aproape de rata inflației din anul 2004 sau 2005 din România.

Grafic, evoluția ratei inflației în perioada 2000 – 2005, în România, comparativ cu situația din Bulgaria, Ungaria și Polonia, se prezintă astfel:

Nivelul inflației de 8,6%, cât s-a înregistrat în România în anul 2005, a depășit ținta de inflație. Pentru anul 2006, trebuie să se aplice măsuri de contracarare a tendințelor inflaționiste, pentru încadrarea în ținta propusă.

Obiectivele majore ale politicii monetare pe termen mediu sunt țintirea directă a inflației, flexibilitatea cursului de schimb și, în final, trecerea la euro. În contextul slăbirii relației dintre agregatele monetare și inflație, se are în vedere calibrarea politicii monetare în funcție de evoluția inflației și nu în raport de ținte intermediare, care necesită eventuale revizurii periodice. O astfel de abordare presupune ca autoritatea bancară să dispună de indicatori relevanți pentru „blocurile” macroeconomice: economia reală, sistemul monetar, sistemul fiscal și economia externă.

În contextul subordonării intervențiilor pe piața valutară obiectivului de țintire directă a inflației, pe fondul unor evoluții volatile în ambele sensuri, există în continuare posibilitatea unei aprecieri moderate a leului.

9. Liberalizarea contului de capital

În concordanță cu principiul liberalizării treptate a contului de capital, prin aplicarea noilor etape de liberalizare în anul 2005, nerezidenții au dreptul de a constitui și depozite în lei, iar rezidenții, de a deschide conturi curente și de depozit în străinătate, fără autorizări prealabile.

Aceste etape reprezintă pași importanți în realizarea convertibilității totale ale monedei naționale. Cele două etape aplicate în anul 2005 de liberalizare a contului de capital au avut impact diferit asupra monedei naționale: una se referă la intrările de capital, iar cealaltă la ieșirile de capital. Intrările de capital, ca urmare a dreptului nerezidenților de a constitui depozite în lei, fără autorizare prealabilă, exercită o relativă presiune asupra monedei naționale în sensul aprecierii acesteia. Ultima etapă va contribui la atenuarea presiunilor de apreciere a monedei naționale.

Având în vedere potențialul speculativ mai pronunțat, operațiunile cu instrumente de piață monetară se vor liberaliza potrivit calendarului convenit cu Uniunea Europeană la 1 septembrie 2006, data care reprezintă liberalizarea contului de capital.

Intrarea de capital în România este favorizată de diferențele dintre dobânzile interne și cele internaționale (care în ultima perioadă s-au redus), precum și de forța de muncă ieftină, oportunitățile oferite de intrarea în Uniunea Europeană, precum și fenomenul de „relocalizare industrială” din țările dezvoltate.

10. Denominarea monedei naționale

Prin denominarea monedei naționale s-a marcat încheierea unui ciclu inflaționist și intrarea, din acest punct de vedere, într-o perioadă de stabilitate a preturilor, asigurându-se exprimarea prețurilor la niveluri uzuale în Europa, ceea ce este de natură să simplifice trecerea la euro. Trecerea la leul greu a avut mai mult un impact psihologic, pe piață nu au fost însă suficiente bancnote noi, iar retragerea leilor vechi a fost și este în continuare lentă. Procesul de denominare este ireversibil, deși lumea își face socotelile tot în leii vechi.

11. Perspectivele economice și financiare

Perspectivele economice și financiare ale anului 2006 și următorii sunt marcate de prioritatea absolută a României, aderarea la UE la 1 ianuarie 2007. România trebuie să-și demonstreze capacitatea managerială pentru realizarea unor proiecte de investiții subordonate acestui deziderat național în infrastructură, sănătate, educație, agricultură și dezvoltare rurală, energie, mediu și mai ales în domenii care să asigure continuarea creșterii economice și sporirea exporturilor fără afectarea țintei de inflație și echilibrelor macroeconomice.

11.1. Proiecțiile efectuate de organele de specialitate pentru următoarea perioadă privind dinamica principalilor indicatori macroeconomici se prezintă potrivit datelor din următorul tabel:

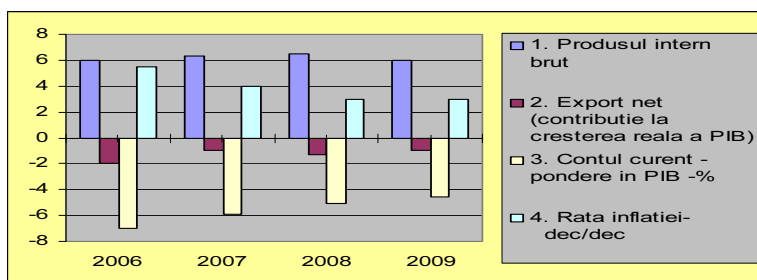
– modificare procentuală față de anul anterior -

	2006	2007	2008	2009
1. Produsul intern brut	+6,0	+6,3	+6,5	+6,0
2. Export net (contribuție la creșterea reală a PIB)	-2,0	-1,0	-1,3	-1,0
3. Contul curent				
– mld. Euro	-6,3	-6,1	-6,0	-5,9
– pondere în PIB – %	-7,0	-5,9	-5,1	-4,6
4. Rata inflației- dec./dec.	5,5	4,0	3,0	3,0
5. Rata șomajului – %	5,9	5,8	5,6	5,5

Sursa: date ale Comisiei Naționale de Prognoză

Datele prezentate în tabel relevă, pentru perioada 2006-2009, continuarea și consolidarea proceselor de creștere economică demarate încă din anul 2000.

Tendențele în perioada 2006-2009 privind creșterea reală a PIB, contribuția la creșterea reală a PIB a exportului net, ponderea deficitului de cont curent în PIB și rata inflației se prezintă grafic astfel:

11.2. În etapele următoare trebuie să se continue restructurarea economiei, ceea ce va avea ca efect principal dezactivarea potențialului macrodestabilizator, în condițiile integrării în sfera economiei de piață a segmentelor cu un grad mare de monopolizare, inclusiv a sectoarelor economice cu un grad mare de energointensivitate.

Deficitul de cont curent la 5-8% din PIB, întâzieri în ceea ce privește reformele structurale, stabilirea unei cote unice de impozitare, precum și aprecierea leului, toate acestea sunt de natură să limiteze marja de manevră a BNR pentru contracararea presiunilor inflaționiste. Situația este accentuată de expansiunea care a cuprins progresiv componentele cererii agregate, îndeosebi investițiile, exporturile și consumul populației pe seama majorării reale a veniturilor și a creditului bancar.

11.3. Datorită procesului de aderare, în următoarea perioadă, caracterizată drept radicală, se vor resimți costurile acestui proces de aderare. Este posibil ca, în condiții adverse, autoritățile europene să activeze clauza de salvagardare, caz în care integrarea se va amâna cu un an.

11.4. Reforma fiscală în perioada următoare trebuie să aibă ca obiectiv consolidarea câștigurilor de competitivitate obținute prin introducerea cotei unice și continuarea procesului de aliniere la prevederile *acquis*-ului comunitar, urmărind totodată sprijinirea reformei economice și de macrostabilizare prin menținerea deficitului bugetar la un nivel prudent.

11.5. Atenția deosebită acordată de bănci segmentului *retail* este justificată în prezent. Caracterul limitat al acestui segment însă va determina băncile să se aplece cu precădere asupra finanțării, în moneda națională, a companiilor și chiar a agriculturii. Finanțările în valută, care justifică denominarea creditului în devize străine, sunt cele ipotecare și pentru importuri și exporturi.

Economiile populației, în lipsa unei alternative profitabile, vor fi păstrate în continuare la instituțiile de credit. Majoritatea băncilor stimulează depozitele pe termen lung, care asigură un câștig sigur, chiar dacă nu mare. Investițiile pe piața de capital sau în proprietăți imobiliare implică sume mari, mai puțin accesibile populației.

11.6. Volumul resurselor financiare care pot fi puse în mișcare în folosul economiei reale, așa-numita intermediere bancară, este o rezultată a gradului de dezvoltare economică. În acest sens, trebuie menționat că depozitele bancare la vedere și la termen (respectiv, suma agregatului monetar M_1 și disponibilitățile la vedere din agregatul monetar M_1) au avut în anul 2003 o pondere de 21,2% în Produsul Intern

Brut al României, iar în anul 2004 23,9%, pondere depășită cu mult de alte țări aflate în tranziție).

Ponderea creditelor în PIB a marcat în ultimii ani un trend crescător, însă nivelul la care s-a ajuns plasează țara noastră din acest punct de vedere cu mult în urma celorlalte țări din regiune. Intermedierea bancară a crescut de la 15,9% din PIB în anul 2003 la 17,5% în 2004, ceea ce este încă puțin. Pentru anul 2005, nivelul intermedierii bancare se estimează la circa 20% din PIB, comparativ cu 106,1%, care este media în Uniunea Europeană.

Menționăm că media gradului de intermediere a celor 10 țări care au aderat la UE în 2004 a fost de 39 la sută și, probabil, că aceste țări vor ajunge în momentul trecerii la euro la un nivel de intermediere de circa 50 la sută. La acest nivel ar putea ajunge și România la momentul adoptării euro.

11.7. Dezvoltarea economiei reale implică remonetizarea graduală a economiei, în condițiile creșterii neinflaționiste a bazei monetare, dezvoltarea și a altor agregate monetare superioare (care să includă agregatele M_1 și M_2).

**TENSIUNI ȘI DISPUTE ACUTE ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ,
ÎN POLITICILE ECONOMICE ȘI SOCIALE ACTUALE.
OPTIMIZAREA POLITICILOR
PRIN CONCILIEREA DIFERENȚELOR**

Prof. univ. dr. **Constantin MECU**
Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Studiul prezintă principalele tensiuni economice și sociale ce se fac simțite în societatea românească la începutul anului 2006 și modul în care ele se reflectă în disputele dintre reprezentanții diferitelor curente de gândire economică și social politică. Sunt relevante consecințele abandonării Acordului cu FMI, orientările de tip monetarist în politicile economice românești, replica dată acestor orientări de către adepții neokeynesismului, posibilitățile optimizării politicilor economice prin concilierea diferențelor.

Abstract

**ACUTE TENSIONS AND DISPUTES IN ROMANIAN SOCIETY,
IN CURRENT ECONOMIC AND SOCIAL POLICIES. OPTIMIZATION
OF POLICIES BY CONCILIATION OF DIFFERENT OPINIONS**

This research highlights the main economic and social tensions arisen in the Romanian society early 2006 and the way they reflect in the disputes between the representatives of various economic and socio-political thinking trends. The consequences of abandoning the FMI agreement, the monetray-type orientations in the Romanian economic polities, and the reply given to such orientations by the Neokeynesism disciples are relevant, the optimization opportunities of the economic policies by conciliation of different opinions.

Anul 2005 va rămâne în memoria colectivă a poporului român prin virulența fără precedent a ploilor prăvălite peste populație, veritabile potopuri biblice, dezastre naturale ce au provocat mari inundații și distrugeri de locuințe, căi de comunicații, terenuri fertile, de vieți omenești, pe care nici una din generațiile actuale nu le-a mai cunoscut.

Rănille provocate de acest teribil cataclism erau încă vii când o altă nenorocire a lovit necruțător – gripa aviară, care a decimat efectivele de păsări din sute de gospodării din sud-estul țării, periclitând însăși sănătatea locuitorilor.

În prag de an nou

Nu mai puțin îngrijorătoare pentru opinia publică în pragul noului an, 2006, an ce premerge accesul României în Uniunea Europeană, au devenit starea generală a vieții economico-sociale și politice, tensiunile crescânde care se acumulează amenințător în tot mai multe sfere și sectoare ale societății românești. Se înmulțesc avertismentele oficialilor europeni referitoare la rămănerile în urmă ale îndeplinirii angajamentelor asumate la semnarea Tratatului de Aderare la Uniunea Europeană.

În domeniul politic, suntem atenționați permanent asupra înfăptuirilor încă anemice, neconcludente, în reforma justiției, în pregătirea implementării acordului Schengen și în gestionarea viitoarelor frontiere externe ale Uniunii. Se apreciază, totodată, că în lupta împotriva corupției, maladie endemică a societății românești, rezultate semnificative se lasă încă așteptate, iar structurile de aplicare a legii în sectoare de vârf ale vieții naționale nu sunt încă atacate cu fermitate. Codurile etic și deontologic pentru funcționarii publici nu se aplică total transparent și responsabil, iar semnele de îmbunătățire sunt firave. Devin de-a dreptul îngrijorătoare izbucnirile frecvente de controverse și poziții divergente între puterile constituite ale statului, îndeosebi între președinție și guvern.

În domeniul economic, dobândesc proporții considerabile disfuncții și fenomene multiple: unele, care nu cu mult timp în urmă păreau că ar fi fost amenajate durabil, altele care se înscriu treptat în trenduri negative. Din prima categorie menționăm dinamismul creșterii economice, care a înregistrat timp de cinci ani îmbunătățiri succesive, dar care, în 2005, manifestă semne de slăbire și de resuscitare a unor mai vechi și grave disfuncții. Între acestea din urmă, încetinirea vizibilă, dacă nu chiar stoparea procesului deflaționist, datorită creșterii explozive a consumului individual, care, asociată cu precaritatea ofertei interne de bunuri și servicii, a impulsionat importurile, măbind, în acest fel, în mod substanțial, deficitul balanței comerciale și al celei de cont curent, se situează pe primul loc între disfuncțiile ce provoacă o îngrijorare legitimă. Acest dezechilibru nu este nimic altceva decât expresia adevărului simplu că în țară se consumă mai mult decât se produce.

Deficitul de cont curent se împletește strâns cu un altul, și anume, cu cel bugetar. Concomitent, pericolul reaprinderii inflației, și așa aflată încă mult peste parametrii europeni, devine amenințător, dacă se are în vedere acumularea unor efecte sinergice negative generate de factori interni și externi: perspectiva bizuirii în continuare a creșterii economice pe expansiunea cererii interne și a prețurilor de consum; sporirea ponderii și influenței serviciilor asupra dinamicii producției, care, se știe, sunt mai scumpe decât produsele industriale și agricole; calendarul presant al alinierii prețurilor administrate (în principal la utilități – energie, gaze naturale) și sporurile relativ mici de productivitate pe ansamblul economiei. Pe plan extern, alinierea prețurilor interne la cele din Uniunea Europeană, asociată cu perspectiva menținerii în continuare a decalajului dintre importuri și exporturi în favoarea celor din țară, evaluate la prețuri mai ridicate, cele ale pieței mondiale, cu prețurile exorbitante ale petrolului de import, induce aceleași efecte inflaționiste.

Evoluțiile economice contorsionate menționate resuscită amplificarea revendicărilor unor categorii socio-profesionale ample ale populației, îndeosebi ale celor salariate. Sfârșitul toamnei anului 2005 găsește guvernul țării încolțit de greve și mitinguri de protest, din toate părțile. Profesorii din învățământul preuniversitar și universitar s-au aflat într-una din cele mai lungi greve organizate vreodată, respingând oferta guvernamentală de sporire a salariilor cu 8%. Cerințele lor, situate departe de această ofertă, s-au concentrat îndeosebi asupra creșterii alocațiilor bugetare pentru educație de la circa 3% din PIB în 2005, la 5% în 2006. Lucrătorii METRORÉX au cerut lefuri mai mari și încadrarea în grupe speciale de muncă. Salariile ceferiștilor, „înghețate” din 2004, constituie motiv de acumulare de tensiuni ce ar putea să răbufnească în proteste deschise. Cercetătorii din industria sticlei și cei din industria lemnului și agricultură acuză, la rândul lor, condițiile materiale grele în care își desfășoară activitatea. Medicii, nemulțumiți de unele propuneri legislative ale ministerului de resort și de bugetul nesatisfăcător al sănătății, amenință cu organizarea primei lor greve. Sindicaliștii de la Tractorul – Brașov s-au aflat zile întregi în stradă, în

marșuri și mitinguri de protest pentru a forța guvernul să acorde subvenții și credite care să asigure supraviețuirea uzinei.

Toate aceste greve și mișcări de stradă imprimă vieții economice și social-politice o instabilitate îngrijorătoare care poate ușor lua forma unor explozii de proporții nebănuite.

O expresie a tensiunilor economico-sociale actuale și, concomitent, un factor care le intensifică în continuare este și întreruperea Acordului cu Fondul Monetar Internațional.

Înteruperea Acordului cu FMI

După îndelungate analize și mesaje între reprezentanții FMI și Guvernul României s-a ajuns la disensiuni care nu au mai permis continuarea Acordului *stand by*. Negociatorul șef al FMI, Emmanuel van der Landsbruck, anunța partea română că „a înregistrat prea multe deraieri de la aspectele convenite, iar actualul cadru de măsuri economice prezintă riscul ca România să se integreze în Uniunea Europeană cu o competitivitate redusă și dezechilibre macroeconomice în creștere”¹. El aprecia, totodată, că „lipsa de voință politică a României a condus la întreruperea acordului cu FMI și a provocat incertitudine în ce privește posibilitatea încadrării politicii economice a României în cadrul reprezentat de programul Fondului”. Punând un diagnostic final, Landsbruck arăta că FMI „nu este de acord cu starea generală a politicilor macroeconomice ale autorităților”, solicitând „o reșezare a acestor politici pentru a răspunde cerințelor legate de reducerea în continuare a inflației”. În opinia sa, și „politica salarială și politica fiscală, aflată în gestiunea guvernului, pot ridica mari probleme în lupta cu inflația. Incertitudinile în acest domeniu se manifestă chiar pe termen scurt, așa că e greu de făcut proiecția privind inflația de anul viitor”.

Pus în fața acestor aprecieri, pe baza cunoașterii consecințelor aplicării *ad literam* în trecut a recomandărilor Fondului asupra stării generale a economiei și a intuirii posibilității acutizării neliniștilor unor importante categorii sociale, Guvernul și-a asumat riscul întreruperii aplicării Acordului, fără însă a-l denunța. Această întrerupere s-a constituit în prolog al unor dispute aprinse între reprezentanții diferitelor categorii sociale, formațiuni politice și instituții românești. După părerea noastră, sub aspectul conținutului lor principial, aceste dispute pot fi cu ușurință asociate unuia din cele două mari curente de gândire referitoare la strategiile economice contemporane, monetarismul și keynesismul.

Doctrina monetaristă în orientări teoretice și în politicile economice actuale românești

Așa cum se cunoaște, teoria monetaristă promovată în ultimele decenii îndeosebi în așa-numita „Școală de la Chicago”, de mentorul acesteia, Milton Friedman, întrunește un set de principii, de „linii de forță” care pot fi sintetizate astfel²: economia liberă de piață privată este superioară și mai eficientă decât oricare alta; în funcționarea ei, rolul cel mai important îl are moneda, atât pozitiv, cât și negativ; între cantitatea de monedă și volumul activității economice există o corelație precisă care se stabilește în mod optim în condițiile funcționării pieței libere, particulare; în cazul unei economii mixte, particulară și publică, în care statul se amestecă în treburile întreprinzătorilor privați, încercând să reglementeze masa monetară, apar disfuncții și

fenomene grave; expresia cea mai elocventă a acestor disfuncții este inflația; singurul remediu în lupta contra inflației constă în împiedicarea creșterii rapide a cheltuielilor; Guvernul poate lupta contra inflației cheltuind mai puțin și fabricând mai puțină monedă.

Răspunzând unei solicitări de a formula sugestii privind edificarea economiei de piață liberă în România, M. Friedman formula, între altele, următoarele cerințe fundamentale³: guvernul să nu aibă nici un amestec și să nu determine prețurile la nivel de consumator și producător, să nu intervină în stabilirea cursului de schimb, a salariilor, a ratei dobânzii la capitalul împrumutat, a modului de desfășurare a relațiilor comerciale dintre persoane și instituții particulare; existența proprietății particulare asupra mijloacelor de producție; apărarea și garantarea prin lege a exercitării dreptului de proprietate particulară; existența unui sistem monetar stabil, controlul strict al cantității de bani noi, care să corespundă exact procentului de creștere economică.

În interviul acordat, M. Friedman formula sugestii importante în probleme esențiale ale edificării economiei de piață: se pronunța împotriva așa-zisei „terapii de șoc” în implementarea economiei de piață, care ar genera șomaj de masă, evidenția rolul cooperării cu capitalul străin, respingea opțiunea pentru economia socială de piață – valabilă, în opinia sa, doar pentru țări bogate etc.

Expunerea, fie și succintă, a fondului ideatic monetarist ne permite să constatăm filiația multora dintre recomandările de politică economică făcute de FMI autorităților române în ultimii 15 ani.

Supralicitând sâmburele rațional al monetarismului, și anume, acela de evitare a amestecului masiv al statului în economie, care afectează principalele echilibre economice, în special cel dintre circuitul economic real și cel monetar și generează inflația, politicile economice românești și, deopotrivă, îndemnul și activitatea desfășurată de unii finanțiști români aflați în fruntea unor organisme și instituții importante ale statului au făcut „literă de evanghelie” din ansamblul recomandărilor Acordurilor *stand by* și Memorandumurilor suplimentare dintre România și FMI: cele semnate la 11 aprilie 1991; la 29 mai 1992; la 11 mai 1994; la 9 aprilie 1997; la 12 august 1999; la 29 august 2002; în octombrie 2004.

Aplicând fidel aceste recomandări, autoritățile române au promovat cu feroare măsuri restrictive în gestionarea domeniilor financiar și monetar, au aplicat politici salariale dure; s-a ținut spre limitarea strictă a deficitelor externe și a celui bugetar, s-au adoptat măsuri prohibitive în expansiunea creditului intern, s-au înfăptuit privatizări de unități economice importante pe baza unor acorduri de privatizare dubioase, de cele mai multe ori secrete. Rezultatul promovării reformei în condițiile supralicitării preceptelor doctrinei monetariste, ale politicilor economice restrictive, dure, l-au constituit dezindustrializarea țării, rămânerea în reproducția internă doar a fabricării produselor care înglobează muncă simplă, transformarea pieței interne într-un apanaj al firmelor străine.

Atașamentul unor economiști față de orientările ortodoxe ale monetarismului este ilustrat astăzi și de către evocarea nostalgică a consecințelor întreprinderii recente a ultimului acord *stand by*⁴. Unul din acești economiști afirma, cu acest prilej, că „abordările triumfaliste de emancipare de sub FMI sunt copilărești” și că „... ar fi totuși

de preferat o continuare a procesului de monitorizare din partea experților organismului financiar internațional”. Pe același ton, un alt economist afirma că FMI „are foarte mare dreptate în a critica majorările salariale din sectorul bugetar cu aproximativ 50% pe parcursul ultimelor 12 luni”.

Exacerbarea consecințelor negative ale întreruperii Acordului se vedește și în modul de abordare a perspectivei accesului României în Uniunea Europeană, afirmându-se că „ruperea Acordului cu FMI va stârni îngrijorare la Bruxelles având în vedere că tocmai Uniunea Europeană insistase pentru încheierea acestuia”.

Rezultă, așadar, că doctrina monetaristă are o difuzare largă și reverberează evident în politici economice și în concepțiile și activitatea unor economiști români.

Keynesism versus monetarism

Nici în prezent și nici în trecutul apropiat, exclusivitatea în abordările teoretice și practice ale politicilor economice românești nu a fost deținută de o singură doctrină teoretică. Și astăzi, alături de monetarism se manifestă și alte orientări doctrinare, așa cum sunt neo și postkeynesismul.

Sintetic, principalele teze ale doctrinei keynesiste s-ar putea formula astfel⁵: au fost respinse ideile unei ordini naturale, ale unor legi obiective în stare să asigure realizarea spontană a echilibrului economic, îndeosebi a celui dintre cerere și ofertă; cauza dezechilibrelor care apar în economie a fost văzută în psihologia oamenilor modelată de acțiunea a trei legi psihologice fundamentale: legea înclinației spre consum, legea înclinației spre economii, legea înclinației spre valori lichide; pentru a corecta consecințele funcționării acestor legi și a evita, astfel, prăbușirea sistemului economiei de piață se impune intervenția statului în economie, având drept țel să asigure un nivel al consumului și al investițiilor care să permită ocuparea forței de muncă și sporirea venitului; stimularea consumului, îndeosebi a celui neproductiv, se poate realiza prin susținerea programelor de cheltuieli și comenzi de stat pentru a putea astfel să fie realizată partea din ofertă care nu s-ar putea vinde din cauza umflării economiilor care nu se transformă în investiții.

Înclinația spre economii, apreciază teoreticienii acestei doctrine, are un efect stimulator asupra dinamicii venitului doar atunci când acestea se transformă rapid în investiții, îndeosebi prin rate scăzute ale dobânzii, adică prin credite ieftine.

În felul acesta, în concepția keynesistă, s-ar depăși utopia liberalismului economic, care a vrut să creeze un sistem de piață autoreglată, s-ar realiza ocuparea deplină a forței de muncă și echilibrul creșterii economice.

Ulterior, neo și postkeynesiștii au încercat să adapteze doctrina de bază la problematica noilor etape ale creșterii economice, s-o pună în aplicare prin instrumentele sale specifice, pentru a atinge obiectivele ce-i revin. Ei au imaginat combinații tot mai fine între politicile fiscale și cele monetare, s-au străduit să perfecționeze construcția bugetară.

Ecouri întârziate, dar destul de transparente ale doctrinei keynesiste se fac simțite în prezent și în țara noastră, prilejuite de întreruperea acordului cu FMI, de accentuarea disputelor dintre diversele partide politice, dintre diverse organizații și instituții ce populează din belșug viața social-politică românească.

Postkeynesismul românesc

O caracteristică a orientărilor postkeynesiste în actualele confruntări de idei constă în afirmarea lor deschisă, foarte ușor de identificat. Mediul de afaceri din București⁶, de pildă, aprecia faptul că „dacă de acum încolo Guvernul nu va mai avea o monitorizare a deciziilor sale de către FMI, nu înseamnă că se vor înregistra derapaje economice. Ceea ce este absolut necesar, afirma președintele Camerei de Comerț și Industrie București, este ca măsurile ce vor fi adoptate de executiv să nu fie dictate de considerente politice, ci să fie susținute de realitățile economiei naționale ... Decizia asupra modului în care se păstrează echilibrul bugetar, rata dobânzii și deficitul suportabil de cont curent poate fi foarte bine luată de autoritățile române, fără frâna Fondului Monetar Internațional”.

Investitorii de pe piața de capital susțin, la rândul lor, că analiza Fondului Monetar Internațional este mai puțin importantă decât în urmă cu câțiva ani. Directorul general al Bursei de Valori București afirma: „Importanța evaluării FMI, în momentul de față, a scăzut în ochii investitorilor de pe piața de capital, comparativ cu ce însemna o astfel de evaluare cu câțiva ani în urmă când România traversa o situație economică și financiară mai dificilă, cu deficite mari și cu inflație”. „Trecerea României de perioada când monitorizarea foarte strictă de către FMI era foarte importantă se datorează faptului că „economia a început să se miște mai liber, mai puțin încorsetat și politicile au început să devină mai coerente”.

Comercianții români, prin vocea Secretarului General al Asociației Naționale a Exportatorilor și Importatorilor din România, considera că întreruperea acordului cu FMI reprezintă o perspectivă pozitivă pentru viitor: „După actuala reacție a FMI, suntem pregătiți să găsim singuri cele mai bune soluții pentru relansarea exportului”.

Unul din cei mai bogați oameni de afaceri români făcea absolut transparentă orientarea postkeynesistă a politicilor pe care le preconiza. El afirma deschis⁷ că recomandările privind deficitul bugetar cât mai mic sunt depășite, iar cheltuielile publice ar trebui majorate pentru a putea finanța, de exemplu, dezvoltarea infrastructurii. El considera că România ar putea avea o rată de creștere de 10% dacă reglementările administrative ale Guvernului și Băncii Naționale ar fi mai relaxate și ar accepta dezechilibrele în economie. În consecință, își manifesta sprijinul pentru majorarea consistentă a deficitului bugetar. În opinia sa, îndatorarea unei țări nu este rea, deoarece îi responsabilizează pe datornici. Numai așa poate fi stopată scăderea de productivitate și nu este întâmplător că statele cu cea mai înaltă productivitate sunt și cele mai îndatorate.

Oarecum paradoxal, punctul de vedere al oamenilor de afaceri este puternic susținut de către reprezentanții sindicatelor, a căror orientare de natură keynesistă este la fel de transparentă⁸. Reprezentantul Blocului Național Sindical arăta: „Deficitul bugetar, înghețarea salariilor sunt doar câteva din impunerile (din partea FMI – n.ns. C.M.) pe care nu le putem accepta. Din acest punct de vedere poziția Guvernului a fost corectă. FMI a avut de-a face până acum numai cu spinări îndoite la Ministerul Finanțelor Publice. De aceea, reprezentanții FMI la București s-au infuriat”.

Președintele Cartelului Național Sindical Alfa, la rândul său, declara: „Nu credem că solicitările de măsuri impuse de FMI, precum inflație zero, înghețarea

salariilor bugetarilor, excedent bugetar sunt măsuri ce pot duce la îmbunătățirea situației economice și sociale a țării ... Nu înțelegem de ce FMI, prin măsurile impuse în proiectul de acord, dorea să blocheze dezvoltarea economică a României”. Iar reprezentantul Confederației Sindicatelor Democratice din România aprecia că: „De la început, FMI ne-a impus condiții sociale insuportabile pentru cetățeanul român, pentru salariați. Au impus restructurări în zone unde nu s-a putut face reconversie profesională și nici nu s-au creat noi locuri de muncă, fapt ce a dus la numeroase tensiuni sociale”. În consecință, reprezentantul acestei organizații sindicale conchidea: „Cred că este un lucru bun întreruperea relațiilor cu FMI”.

În acest climat tensionat și contradictoriu, referitor la orientarea politicilor economice actuale românești se ridică în mod firesc o întrebare simplă: pot fi conciliate punctele de vedere exprimate de reprezentanții diferitelor orientări doctrinare, ai unor pături sociale și instituții românești actuale așa cum rezultă ele din această prezentare?

Spre politici economice eficiente prin concilierea diferențelor

Primul pas în formularea unui răspuns la întrebarea pusă este recunoașterea părții de adevăr, de raționalitate, a fiecărui curent de gândire economică, a fiecărei teorii ori concepții prin care acestea se exprimă. Prezentând conținutul monetarismului, am menționat deja că el are părți raționale, pozitive, de care trebuie ținut seama. Una dintre acestea se referă la opoziția sa deschisă față de amestecul prea adânc al statului în desfășurarea vieții economice. Experimentele istorice relativ recente arată că, lăsând doar în seama statului formarea și funcționarea principalelor componente ale vieții economice – cererea, oferta, prețurile, formarea veniturilor, relațiile economice externe etc. –, acesta nu le poate gestiona eficient, iar mulțimea reglementărilor cu caracter imperativ adresate agenților economici generează dezechilibre și, mai ales, duc la ineficiență economică și socială. Pe de altă parte, sunt la fel de adevărate și cerințele de natură keynesiană, și anume că eșecurile funcționării pieței libere și numeroase probleme cum sunt trasarea liniilor strategice de dezvoltare, formarea și distribuirea veniturilor, gestionarea capitalului uman, stimularea dezvoltării neofactorilor de producție – progresul tehnic, informația, abilitățile manageriale, protecția mediului înconjurător, amenajarea cadrului general al desfășurării eficiente a relațiilor externe, cooperarea cu alte economii naționale – toate acestea pot fi mai eficient gestionate cu contribuția participării organismelor statului democratic.

Nu este întâmplător faptul că în economiile cele mai dezvoltate, în organizațiile de integrare ale acestora, statele sunt implicate în prezent într-o măsură sporită în elaborarea și aplicarea politicilor economice și sociale.

Proporția în care poate fi combinată eficient funcționarea pieței libere cu rolul și implicarea statului în economie este un apanaj al artei conducerii, al profesionalismului conducătorilor, al gradului de democrație atins de funcționarea societății, al deschiderii și înțelegerii de către conducători a cerințelor membrilor societății și al elaborării politicilor în funcție de aceste cerințe.

În domeniul politicilor salariale, de pildă, este evident faptul că echilibrul dintre cererile lucrătorilor și ofertele angajatorilor se atinge la punctul în care, prin negocieri reciproce, purtate într-un mod deschis, cu bună credință și în cunoștință de

cauză a tuturor factorilor care determină corelațiile dintre cele două variabile, se ajunge la o înțelegere reciprocă. În privința revendicărilor salariale ale cadrelor didactice, credem că este suficient de limpede că înțelegerea dintre părți privind procentul de creștere a salariului devine posibilă la punctul în care erau posibile acoperirea erodării anuale a nivelului de trai de către inflație și acordarea unei anumite părți din creșterea anuală de productivitate înregistrată de economia națională. Se pare că în cele din urmă chiar așa s-a și procedat, iar acordul de reluare a muncii a putut fi încheiat.

Politica de privatizare devine optimă atunci când negocierea acordurilor este transparentă, iar la aceste negocieri se iau în considerare atât interesele de ansamblu ale cetățenilor, cât și cele ale colectivelor de salariați din unitățile ce se privatizează. Pentru stabilirea prețului entităților privatizabile trebuie cunoscute nivelurile la care s-au privatizat obiective similare din țară sau străinătate.

Desigur, factorii ce trebuie avuți în vedere la elaborarea politicilor economice sunt mult mai complecși și contradictorii decât sunt ei evocați în aceste pagini. În proiectarea și aplicarea politicilor financiare și bancare, de pildă, în care se decantează dinamicile și influențele reciproce ale economiei reale și ale celei nominale, numai studii pertinente și dezbateri științifice sistematice ale specialiștilor pot conduce la optimizarea acestor politici. Ideile avansate în aceste pagini trebuie luate drept sugestii privind posibilitățile modelării lor în vederea realizării obiectivelor pe care și le propun.

BIBLIOGRAFIE

- 1) Constantin Anghelache, *Posibile efecte ale abandonării Acordului cu FMI*, în „Ziarul Financiar”, 3 noiembrie 2005.
- 2) Friedman Milton, *Capitalism și libertate*, Editura Enciclopedică, București, 1993; Friedman Milton, *Essays in Positive Economics*, University of Chicago Press, 1953; Friedman Milton, *Dollar and Deficits*, Prentice-Hall, 1968; Ivanciu Nicolae Văleanu, *Tratat de doctrine economice*, Editura RAMO, 1996.
- 3) Constantin Mecu, *Monetarismul și economia românească*, în „Dimineața”, martie, 1990; Constantin Mecu, *Tremurile economie de piață*, în „Dimineața”, martie, 1990.
- 4) „Ziarul Financiar”, 2 noiembrie 2005 și „Economistul”, 3 noiembrie 2005.
- 5) Keynes J.M., *Teoria generală a folosirii mâinii de lucru, a dobânzii și a banilor*, Editura Științifică, București, 1970; Sultana Sută Selejan, *Doctrine economice*, Editura Eficient, București, 1994; Gh. Popescu, *Fundamentele gândirii economice*, Editura Economică, București, 2003; C. Ionescu, *Introducere în istoria gândirii economice*, Editura Economică, București, 2003; Michel Beaud, Gilles Dostaler, *Gândirea economică de după Keynes*, Editura Eurosong & Book, București, 2000.
- 6) „Ziarul Financiar”, 3 noiembrie 2005.
- 7) „Ziarul Financiar”, 2 noiembrie 2005.
- 8) „Ziarul Financiar”, 3 noiembrie 2005.

CÂTEVA PUNCTE DE VEDERE PRIVIND COMPARAREA INTERNAȚIONALĂ A PIB-ULUI

Conf. univ. dr. Mariana Elena BALU
Universitatea Spiru Haret

Rezumat

Statistica internațională a folosit multiple metode de comparare, dar câștig de cauză a avut compararea indicatorilor sintetici ai dezvoltării economice exprimați într-o valută unică, fie prin cursul de schimb, fie prin paritatea puterii de cumpărare (PPC). Complexitatea problematicii abordate este generată atât de capacitatea de sinteză a PIB – indicator specific conturilor naționale (SCN) introdus relativ recent în statistica publică din România – cât și de problema structurii cheltuielilor de consum ale populației.

Abstract

A few points of view on the Gross Domestic Product International comparison

International statistics used multiple comparison methods by only the comparison of the synthetic indicators of economic development expressed in the single currency was successful, either for the rate of exchange or for the parity of the purchasing power. The complexity of the approached issues is generated both by the GDP capacity of synthesis – specific indicator of national accounts rather recently introduced in the public statistics of Romania – and the issue of the structure of the consumption costs of the population.

În contextul extinderii Uniunii Europene, obiectivul fundamental al politicii naționale a României este aderarea la UE și la structurile euroatlantice.

Hotărârea României de a participa la constituirea viitoarei Europe, un ansamblu cu caracter supranațional, de a deveni parte în acest ansamblu are implicații asupra ordinii juridice interne și impune ample măsuri economice și monetare. În cadrul acestor schimbări statistica este plasată în rândul priorităților majore ale UE, datorită impactului ei extraordinar asupra vieții economice și sociale, deoarece conferă celor ce o folosesc posibilitatea de-a evalua și cuantifica tendințele generale ale dezvoltării umane.

U.E., ca organizație suprastatală, prin Comisia Economică a ONU pentru Europa și prin organul ei statistic EUROSTAT, s-a angajat într-un amplu proces de armonizare a tuturor instrumentelor statistice astfel încât acestea să devină elemente de bază ale fundamentării politicilor comune europene.

Prin procesul de armonizare a statisticii, sistemele de indicatori, metodologiile, tehnicile aplicate pe plan național sunt adaptate la norme și standarde internaționale. Aceasta creează un cadru logistic și operațional, oferind posibilitatea de comparare și de definire pe o bază unitară a strategiilor, proiectelor de dezvoltare.

În statistica internațională s-au folosit multiple metode de comparare, dar în principal s-a folosit compararea indicatorilor sintetici ai dezvoltării, exprimați într-o valută unică prin utilizarea fie a cursului de schimb, fie a parității puterii de cumpărare.

Datorită faptului că România a optat ferm pentru integrarea în UE, se pune problema asigurării comparabilității internaționale a principalilor indicatori macroeconomici, îndeosebi a modului de calcul al PIB-ului. Astfel, toate drepturile României și obligațiile ei pe plan internațional se stabilesc în funcție de fiabilitatea datelor statistice furnizate pentru compararea internațională a PIB.

Dacă urmărim această problemă din punct de vedere istoric, vedem eterna problemă a economiștilor de a determina nivelul de dezvoltare economică și socială a țărilor pe baza unor indicatori, apoi de a plasa țările respective într-o anumită ordine, care se dorește a fi cât mai aproape de realitate. Comparațiile cele mai semnificative au fost considerate cele făcute în 1948/1949 de Comisia Economică a Națiunilor Unite și în 1950 de Organizația Națiunilor Unite – comparații ce se bazuau pe estimarea Venitului Național. Criteriul fundamental care a stat la baza stabilirii cotelor părți ale țărilor la bugetul ONU era capacitatea de plată a fiecărei țări, iar ca indicatori se utiliza Venitul Național (VN) pe locuitor. Astfel, ONU a considerat că acest indicator poate fi utilizat pentru a aproxima nivelul de dezvoltare a unei țări. La a 31-a Adunare Generală a ONU s-a semnalat că singur VN exprimat în unități monetare nu poate să reflecte integral realitățile economice, de aceea trebuie căutat un nou indicator global al dezvoltării, care să caracterizeze nivelul general de dezvoltare al unei țări. Astfel, în statistica internațională, pentru caracterizarea nivelului unei țări dezvoltate din punct de vedere economic este preferat Produsul Național Brut (PNB).

Pentru țările în curs de dezvoltare este preferat Produsul Intern Brut (PIB) ca o măsură a standardului de viață. Alt indicator folosit de literatura de specialitate este Indicele Dezvoltării Umane (I.D.U.) care oferă o măsură simplificată, dar utilă a unei realități complexe. IDU (*Human Development Index* – HDI) este un indicator agregat, ce se calculează pe baza a trei indicatori:

- *longevitatea*, măsurată în speranța medie de viață la naștere;
- *nivelul educațional*, măsurat prin combinarea ratei alfabetizării (ponderea populației peste 12 ani știutoare de carte) și a ratei de școlarizare (gradul de cuprindere în învățământ a populației de vârstă școlară);
- *standardul de viață* măsurat prin PIB pe locuitor, calculat la paritatea puterii de cumpărare în USD.

Realizarea comparabilității internaționale se poate face prin respectarea unor principii:

- definirea uniformă a categoriilor economice operaționalizate prin indicatori statistici, în toate țările comparate;
- metodologie unică de colectare și agregare a datelor în toate țările analizate;
- același an de referință pentru toate datele comparate;
- exprimarea agregatelor economice într-o monedă unică (de regulă, dolarul SUA, iar în UE, euro);
- alegerea unor indicatori expresivi pentru aspectul analizat.

Asigurarea comparabilității indicatorilor în expresie absolută se poate face prin două instrumente:

- cursul mediu de schimb al monedei pe piața valutară;
- paritatea puterii de cumpărare a valutei (PPC).

I. **Cursul de schimb** reprezintă prețul ce trebuie plătit pe piața devizelor în valută străină pentru a obține o unitate de valută națională. Conversia PIB nominal pe locuitor este un procedeu simplu, deoarece cursurile de schimb sunt disponibile pentru toate țările lumii. Acest procedeu nu poate fi considerat decisiv din mai multe motive:

- stabilirea cursului de schimb se face pe baza produselor care fac obiectul comerțului exterior și a unor elemente de natura tranzacțiilor economice și financiare internaționale, dar nu sunt luate în considerare toate bunurile ce intră în structura PIB. Sunt produse cu pondere mare în structura PIB, însă care nu fac obiectul comerțului exterior, mai ales în țările în care comerțul exterior are o pondere redusă, acestea influențând negativ calculele;

- cursul valutar în perioade scurte de timp se poate schimba foarte mult fără să existe schimbări semnificative în volumul producției, cheltuielilor consumului, în evoluția economiei. Astfel cursul de schimb influențează tranzacțiile internaționale, datorită atât factorilor interni (factori monetari, factori economici, factori social-politici), cât și factorilor externi (raportul cerere – ofertă de bani pe piața externă, starea balanței de plăți externe).

În țările în care guvernul are un grad mare de intervenție în funcționarea pieței există cursuri valutare multiple. Pentru aceste țări se calculează un *curs valutar efectiv mediu ponderat* și atunci PIB se poate transforma într-o valută unică a țării luată bază de comparație (de regulă, USD, acum pentru UE, euro).

II. Paritatea puterii de cumpărare a valutilor (PPC)

PPC exprimă numărul de unități de valută necesare pentru cumpărarea într-o țară a aceluiași volum de bunuri care se poate obține cu o unitate monetară a țării de bază (de regulă, USD, pentru UE, euro).

PPC se determină pe baza prețurilor bunurilor și serviciilor reprezentative, care sunt vândute pe piața internă a țărilor ce se compară, exprimând raportul între prețurile practicate pe piața internă a fiecărei țări.

Raportul global este rezultatul comparării rapoartelor determinate pentru fiecare grupă primară de cheltuieli, pe baza indicilor individuali ai prețurilor produselor reprezentative din cadrul fiecărei grupe, ținând seama de ajustările de calitate și de diferențele între parametrii tehnici ai produselor. Fundamentarea indicilor sintetici de prețuri se face pe baza principiilor generale ale calculării indicilor, utilizând prețurile bunurilor din perioada curentă și de bază (p_0 și p_1), iar ca ponderi, cantitățile din bază (q_0 sau din curentă q_1) pentru calculul indicilor prețurilor de tip Paashe (I^P) și Laspeyres (I^L):

$$I^P = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} \text{ și } I^L = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0}$$

Calculul indicilor de prețuri ai produselor unei țări, A, față de prețurile aceluiași produse ale altei țări, B, se face prin ponderarea cu cantitățile celeilalte țări cu care se compară. Atunci, relațiile indicilor sintetici de prețuri vor deveni:

$$I_{A/B}^P = \frac{\sum p_A \cdot q_A}{\sum p_B \cdot q_A} \text{ și } I_{B/A}^L = \frac{\sum p_A \cdot q_B}{\sum p_B \cdot q_B}$$

Dacă economiile naționale din cele două țări care se compară sunt net diferite, diferența dintre cei doi indici poate fi foarte importantă, iar rezultatele sunt dependente de țara care a fost aleasă bază de comparație. Pentru a recurge la combinații binare, care să elimine aceste influențe, SEC (Sistemul European de Conturi) impune calculul unui indice de preț de tip Fischer, ca medie geometrică a indicilor Paashe și Laspeyres:

$$I^F = \sqrt{I^P \cdot I^L} = \sqrt{\frac{\sum p_A \cdot q_A}{\sum p_B \cdot q_A} \cdot \frac{\sum p_A \cdot q_B}{\sum p_B \cdot q_B}}$$

Calculul unui astfel de indice general este o operațiune greu de realizat și este efectuată numai de organismele naționale și internaționale de statistică. Metodologia de obținere a unui astfel de indice trebuie să aibă în vedere:

- lista produselor și serviciilor care se produc și se consumă în țările care se compară și care vor fi luate în calculul indicelui. Produsele care se deosebesc calitativ trebuie transformate cu coeficienți de echivalență în diverse echivalențe;
- alcătuirea unor grupe de produse, prin reuniunea produselor și serviciilor asemănătoare, pe baza celor incluse pe listă;
- înregistrarea prețurilor pentru produsele din listă și calcularea indicilor individuali de prețuri;
- calculul indicilor agregați de prețuri.

Această metodologie este folosită mai mult pentru comparațiile în spațiu decât pentru cele în timp.

Prețurile fiind indicate în monedele naționale, interpretarea indicilor de preț determină luarea în considerare a noțiunii de paritate a puterii de cumpărare (PPC). Pentru un produs dat, PPC între monedele celor 2 țări, A și B, se definește ca necesarul de unități monetare ale țării A și ale țării B, pentru cumpărarea acelorași cantități de produse.

PPC pentru grupele de produse și pentru nivelurile de agregare superioare, ce ajung până la PIB, sunt obținute ponderând PPC ale diferitelor produse cu partea din cheltuiala totală destinată fiecărui produs. Pentru a obține un indice de preț între cele 2 țări, indicele PPC trebuie să fie împărțit cu rata de schimb curentă între cele două devize.

SEC 95 recunoaște necesitatea comparațiilor internaționale ale prețului și ale volumului. Principalul obiectiv constă în comparații de volum ale PIB și ale utilizărilor sale. Metoda adoptată de SEC 95 pentru calculul unei serii de măsurare multilaterală a volumului și a PPC pornește de la combinații binare între toate perechile de țări considerate. Deși indicii Fischer folosiți în acest scop nu sunt tranzitivi, este posibilă derivarea unei serii de indici tranzitivi folosind tehnica celor mai mici pătrate. Pentru a minimiza diferența dintre indicii Fischer inițiali și indicii

tranzitivi obținuți este recomandată aplicarea formulei numite EKS (Elteto-Kővez-Szule).

Fiecare paritate de tip EKS se definește ca o medie geometrică neponderată a indicelui binar caracteristic (de tip Fischer) și a oricăror combinații posibile de doi indici (în lanț) determinați în mod indirect:

$$PPC^{EKS}(k/j) = \left[\prod_{n=1}^h PPC^F(n/j) : PPC^F(n/k) \right]^{\frac{1}{h}}$$

unde: h – numărul de țări participante la comparare;

PPC^F – paritate de tip Fischer.

Tranzitivitatea este asigurată prin posibilitatea de participare a fiecărei țări din bloc la indicele EKS stabilit pentru oricare dintre perechile de țări considerate.

Stabilirea PPC se realizează în cadrul Programului de Comparare Europeană (PCE). Acesta fiind un subproiect în cadrul Programului de Comparare Internațională (PCI) al Națiunilor Unite, lansat în 1979 în scopul de-a realiza o comparare internațională a volumului PIB-ului și a componentelor sale de cheltuieli.

În cadrul PCI, paritățile puterii de cumpărare sunt acelea care permit transformarea agregatelor de cheltuieli exprimate în valută națională în valuta de comparare, permițând comparații de volum; calculul nivelului prețului național derivat din PPC care este un deflator spațial; comparații în timp ale prețurilor, cu deflatorul temporal PIB.

PIB-ul poate fi determinat prin trei metode:

- metoda valorii adăugate (metoda producției);
- metoda utilizării producției finale (metoda cheltuielilor);
- metoda veniturilor.

PCI poate fi fundamentat pe baza primelor două metode, dar până în prezent s-au efectuat comparații între țări folosind metoda cheltuielilor. Alternativa descompunerii PIB pe sectoare și ramuri (adică valoarea adăugată din agricultură, industrie extractivă, prelucrătoare etc.) pare a fi interesantă. Dar în cazul în care ar fi preferată metoda valorii adăugate, ar fi necesare comparații de preț atât pentru produsul final, cât și pentru factorii de producție pentru fiecare ramură, detaliată. Adică, o dublă deflare și mult mai multe date trebuie culese, iar comparabilitatea pe ramuri și sectoare este mult redusă datorită diferențelor mari între țări privind modelele de producție.

Calculul valorii adăugate în prețuri constante se face ca o diferență între producția înregistrată în prețuri constante și consumul intermediar în prețuri constante:

$$VA = \Sigma P_0 Q_1 - \Sigma p_0 q_1$$

unde: P și Q corespund prețurilor și cantităților pentru producție ($P_0 Q_1$ reprezentând producția curentă evaluată la prețurile din baza de comparație), iar p și q reprezintă prețuri și cantități pentru consumul intermediar ($p_0 q_1$ reprezentând consumul intermediar curent evaluat la prețurile din bază).

Metoda teoretică corectă pentru calculul valorii adăugate brute în prețuri constante apelează la o dublă deflare – adică o deflare separată a două fluxuri din contul de producție a SCN (producția și consumul intermediar), iar calculul soldului se face din cele 2 fluxuri reevaluate.

Dacă dispunem de date statistice satisfăcătoare cu privire la valoarea adăugată în prețuri curente, este posibilă deflarea directă a valorii adăugate curente printr-un indice de preț al producției. Se impune stabilirea unei ipoteze prin care evoluția de preț a producției este aceeași cu cea a consumului intermediar.

Potriviți ar fi să amintim și câteva metode ale deflării prin preț – construirea unui indice de preț cu care să defleze valoarea producției în prețuri curente:

- **indicele de preț al producției (IPP)** – deflarea cu IPP este o metodă preferată pentru că măsoară în mod direct prețul producției și schimbările de calitate ce sunt luate în considerare. IPP se calculează în general ca un indice Laspeyres, cu periodicitate lunară sau trimestrială. Calculul lui necesită anchete speciale, care sunt scumpe și dificil de organizat mai ales pentru servicii – de aceea, IPP este greu de calculat;

- **indicele prețurilor bunurilor de consum (IPC)** se calculează pentru bunurile și serviciile consumate de către gospodăriile populației. Utilizarea IPC trebuie să se bazeze pe cunoașterea ponderii consumului final din totalul producției și a diferențelor în schimbările de preț și structură între utilizarea finală și intermediară a producției analizate. IPC măsoară schimbările în prețul de cumpărare al unui produs, și nu în prețul de bază – astfel, utilizarea lui în deflarea producției nu este întotdeauna corectă;

- **indicele valorii unitare (IVU)**, folosit în deflarea unei producții în prețuri curente, implică utilizarea expresă a cantităților ca indicator. Valoarea unitară se obține din raportul dintre valoare și cantitate;

- **prețurile intrărilor** se pot utiliza ca preț aproximativ pentru producție (prețul forței de muncă sau un preț mediu al consumurilor intermediare). Dacă însă se produc schimbări de productivitate în evaluarea producției, aplicarea acestor metode va da rezultate eronate.

PCE recomandă în principal o comparare în volum a PIB realizată după metoda cheltuielilor, deoarece compararea pe categorii de cheltuieli ne arată diferențe mai mici între țări în ce privește utilizarea finală (cheltuielile).

Metoda cheltuielilor presupune însumarea componentelor care exprimă utilizarea finală a bunurilor și serviciilor evaluate la prețul pieței, mai puțin valoarea bunurilor și serviciilor importate. PIB-ul este defalcat, pentru scopurile comparării, pe cele 5 agregate principale: consumul individual al gospodăriilor (CI), consumul colectiv guvernamental (CG), formarea brută de capital fix (FBCF), variația stocurilor (ΔS), exportul net (EN):

$$PIB = CI + CG + FBCF + \Delta S + EN$$

unde: $CF = CI + CG$, reprezintă consumul final;

$FBC = FBCF + \Delta S$, formarea brută de capital;

$EN = E - I$ (unde $E =$ exportul, $I =$ importul).

Clasificarea generală a elementelor de cheltuieli este aceeași pentru toate țările participante la PCE dintr-o anumită grupă, iar dezagregarea în grupe, subgrupe și elemente este diferită de la o țară la alta.

Elementele principale de cheltuieli sunt defalcate mai întâi pe grupe de cheltuieli (14), apoi pe categorii de cheltuieli (53) și, în cele din urmă, pe grupe primare. Numărul grupelor primare poate fi diferit în cadrul grupelor de comparare regională.

Pentru fiecare pereche de țări (A și B), calcularea parităților parcurge următoarele etape:

- **paritate tip Laspeyres** – se calculează media geometrică neponderată a rapoartelor individuale de preț pentru produsele reprezentative în țara bază de comparație A;

- **paritate tip Paasche** – la fel, dar pentru situația când țara bază de comparație este B;

- **paritate tip Fischer** – ca medie geometrică a parității de tip Laspeyres și a parității de tip Paasche. Aplicând această metodă, se obține pentru fiecare grupă primară o matrice de parități binare netranzitive, iar cu ajutorul procedurii EKS se determină o matrice a parităților tranzitive. Paritățile grupelor primare sunt apoi ponderate cu altele de cheltuieli pe fiecare nivel de agregare, de jos în sus, până la nivelul PIB.

Rezultatele comparării internaționale nu trebuie analizate în dinamică pentru că metodologiile de la o rundă la alta se modifică, iar rezultatele nu pot reflecta o scădere sau o îmbunătățire a nivelului PIB dintr-o țară față de alta pe parcursul unei perioade de timp. Din 1999, calculele privind PPC sunt anuale, permițând o analiză mai bună a nivelurilor de dezvoltare a țărilor, cât și a diferențelor dintre ele.

Dacă analizăm formarea și utilizarea PIB în România în anul 2003, vedem că acest an este al patrulea an consecutiv de creștere economică, PIB-ul înregistrând o creștere de 4,9% în termeni reali. Valoarea nominală s-a ridicat la 1.890.778,3 miliarde lei, ceea ce a permis majorarea PIB/locuitor la 2316*, o creștere cu 4,3% față de nivelul din 2002. De asemenea, la creșterea PIB a contribuit foarte mult sectorul privat, al cărui procent a fost de 69,1%.

Analiza evoluției economice din punct de vedere al utilizării PIB ne arată faptul că, în 2003, creșterea acestuia s-a realizat exclusiv pe seama creșterii cererii interne – o contribuție pozitivă a ambelor componente: consumul final și formarea brută de capital.

Aportul cererii interne la dinamica PIB a fost de 7,7 %, dar influențat negativ de evoluția nefavorabilă a exportului net, datorită creșterii cu 48% a importului de bunuri și servicii, care aduce un deficit de – 2,8% comparativ cu +0,9 % în anul 2002.

* Populația României a fost cea estimată la 1.07.2003.

Exemplu. **Contribuția principalelor componente ale utilizării PIB**

mil. USD

Perioada	PIB	FBCF	Variația stocului ΔS	Consumul final		Export net	
				Efectiv al pop.	Efectiv al adm. publice	CF	
2002	1512 616,8	322382,9	33432,4	1151355,9	91751	-	-86305,4
2003	1890 778,3	425916,7	40062,7	1451166,3	123370	-	- 149737,4
STRUCTURA (%)							
2002	100	21,3	2,2	76,1	6,1	82,2	-5,7
2003	100	22,5	2,1	76,7	6,5	83,3	-7,9
VARIAȚIA ANUALĂ (%)							
2002	5,0	8,2	-	3,1	-5,8	2,4	-
2003	4,9	9,2	-	7,1	4,6	6,9	-

Sursa: *INS; Raportul anual 2003 (BNR)*

Putem analiza componentele astfel:

Consumul final total a înregistrat o creștere reală de 6,9%, acoperind astfel 83,3 % din PIB. Dinamica acestei componente a fost accelerată de:

- expansiunea consumului privat (7,1 % față de 3,1% în 2002), care s-a datorat creșterii veniturilor, dar mai ales accesibilității mai ridicate a creditului;
- revigorarea consumului guvernamental (4,6% față de 5,8% în 2002), fonduri destinate acordării unor plăți compensatorii în urma disponibilizărilor din sectorul de stat:

– subvenționarea producătorilor agricoli (o nouă etapă a programului de subvenționare);

- ajutoare pentru încălzirea locuinței;
- subvenționarea tarifelor la energia termică;
- acoperirea deficitului din sistemul de sănătate;
- organizarea referendumului privind revizuirea Constituției.

Formarea brută de capital fix (FBCF) – în 2003 a fost componenta cea mai dinamică (+ 9,2% în termeni reali).

În cadrul acestei componente, se evidențiază și indicatorul „investiții realizate în economia națională”, care reflectă majorarea achizițiilor de utilaje, inclusiv mijloace de transport (+ 12,6% față de 2002), cât și creșterea volumului lucrărilor de construcții noi (+5,8 %).

Variația stocurilor (ΔS) – în 2003 a avut o contribuție nulă.

Analiza acestei componente arată:

- slaba performanță a producției de cereale;

– creșterea indicatorului a fost generată de evoluția stocurilor de produse finite la producătorii industriali (stocuri în industria metalurgică, prelucrarea țițeiului, cocsificarea cărbunelui etc.).

Exportul net (EN) a deteriorat echilibrul balanței de plăți externe (BPE) a României datorită ponderii importului net în PIB, care a dus la un deficit de – 7,9%. Datorită expansiunii cererii interne, mai ales componentele de consum privat și investiții, ritmul importurilor de bunuri și servicii a fost + 16,3%. Însă, această evoluție nu a fost urmată de o creștere a exporturilor, care au avut un ritm de +11,1%, datorită stagnării activităților economice în țările UE și intensificarea concurenței din partea unor țări (Republica Cehă, Polonia, Ungaria, Ucraina) din Europa Centrală și de Est, dar și din Asia (China, India).

Mai putem analiza, pe baza PIB-ului, și economiile în tranziție din Europa Centrală și de Est:

Indicatori macroeconomici 2002 – 2003

Țări	PIB real % (față de an anterior)		Curs schimb mediu (Monedă națională – euro)		Sold cont curent (mil. euro)	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Bulgaria	4,9	4,3	1,956	1,956	-924,2	-1498,3
Rep. Cehă	2,0	2,9	30,8	31,84	-4426,1	-4937,1
Polonia	1,4	3,7	3,856	4,398	-5404,0	-3660,0
România	5,0	4,9	31255,25	37555,87	-1623	-2877
Slovacia	4,4	4,2	42,69	41,5	-2043,3	-245,7
Slovenia	3,4	2,3	226,22	233,7	329,7	16,7
Ungaria	3,5	2,9	242,97	253,51	-4900	-6488,4

Sursa: INS; Raportul anual 2003 (BNR)

PIB realizat de aceste țări a crescut în medie cu 3,9% în 2003, ritm superior cu 0,9 p.p. (puncte procentuale) față de 2002. Cel mai mare ritm l-a avut România, cu 4,9 %, urmată de Bulgaria, cu 4,3%. Dacă analizăm paritatea puterii de cumpărare a monedelor naționale față de euro, România a avut situația cea mai deficitară, un curs de schimb de 37 557,87 în 2003, mai mare chiar și decât cel din 2002, de 31 255,25.

Analiza soldului curent al BPE ne arată în general o creștere a deficitelor contului curent mai ales în România: o creștere de la 5,7% în 2002 la 7,9 % în 2003, dar și în Ungaria: de la –4900 în 2002 la – 6488,4 în 2003.

Spre deosebire de aceste situații, în Slovacia exportul net a contribuit la creșterea activității economice, fiind și singurul sold excedentar.

Compararea internațională a PIB-ului presupune îndeplinirea a 3 condiții:

- utilizarea aceleiași definiții a PIB;
- utilizarea aceleiași monede pentru evaluarea PIB;
- nivelul prețurilor la care este estimat PIB-ul să fie același.

Țările care participă la compararea europeană a PIB îndeplinesc în general prima condiție. Celelalte două condiții sunt îndeplinite prin utilizarea PPC. Dar utilizarea acestei metode nu înseamnă că nu pot apărea și erori.

În general, compararea internațională are limitele ei, care pot fi definite ca probleme generale și probleme speciale ale țărilor în tranziție.

Dintre problemele generale amintim:

- diferențele dintre țări în ce privește *preferințele, obișnuințele de consum, modelele de cheltuieli și organizarea instituțională*. Dacă diferențele sunt mari, nu se poate asigura comparabilitatea datelor;

- *lipsa de uniformitate*, în sensul surselor de date (nu sunt respectate conceptele PCE);

- problemele legate de *datele naționale de preț* din cauza:

- diferenței calității produselor comparate;

- diferenței eșantioanelor în ce privește componența articolelor reprezentative (datorită faptului că se selectează după marcă și model, și nu după o descriere generică). Deși numărul articolelor selectate este relativ mare, acestea acoperă o mică parte din produsele luate în considerare la calculul PIB;

- diferenței existente în clasificările naționale utilizate în elaborarea conturilor naționale, cât și în gradul de detaliere a datelor de cheltuieli;

- *calitatea generală a vieții* – diferențele de calitate între țări se observă, dar nu sunt măsurabile. Exemplu: diversitatea bunurilor și serviciilor, confortul transportului public, densitatea rețelei de comerț etc.

Probleme specifice țărilor în tranziție:

- *problema economiei ascunse*, care, deși are o mărime considerabilă, nu poate fi înregistrată, ducând astfel la o subestimare a PIB;

- *calitatea bunurilor și serviciilor disponibile* pe piețele estice și vestice, ce are ca rezultat supraestimarea cifrelor de volum;

- *inflația*, care duce la inexactitatea datelor de preț datorită diferenței de inflație între țări; tot inflația denaturează aprecierea datelor de stoc, element important în variația stocurilor;

- *subevaluarea valorii serviciilor în BPE* – datorită lipsei de informații în acest domeniu;

- *probleme politice specifice* unor țări.

Neîncrederea în rezultatele comparării în această zonă izvorăște din eterogenitatea specifică acestor țări:

- nivelul de dezvoltare economică;

- progresul înregistrat în tranziție;

- disponibilitatea statisticilor.

BIBLIOGRAFIE

- Ivan Ungureanu Clementina, *Contabilitatea Națională – concepte, metodologii, aplicații*, Casa de editură IRECSO, București, 2003.

- Wagner P., Ștefănescu D.E., *Compararea internațională a produsului intern brut*, Editura Economică, București, 1999.

- Pavelescu F.M., *Proprietăți ale indicelui Fischer*, în „Revista Română de Statistică” nr. 2/2003.

- Capanu F., Wagner P., Secăreanu C., *Statistica macroeconomică*, Editura Economică, București, 1997.

- *Raportul anual BNR – 2003*.

ROLUL RELAXĂRII FISCALE ÎN REDUCEREA PRESIUNII FISCALE

Conf. univ. dr. **Mariana-Cristina CIOPONEA**
Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Chiar dacă teoria nu poate avansa o modalitate de cuantificare a nivelului optim al ratei presiunii fiscale corespunzător unor condiții economico-sociale concrete, considerăm că teoria și practica altor țări oferă suficiente semnale pentru aprecierea corectă a nivelului ratei presiunii fiscale din țara noastră. Astfel, opinăm că manifestarea unor fenomene cum sunt: scăderea capacității de economisire și investire, scăderea interesului pentru muncă și asumarea riscurilor, reducerea competitivității pe plan internațional, fraudă și evaziunea fiscală reprezintă suficiente argumente care demonstrează faptul că nivelul optim al ratei presiunii fiscale a fost deja depășit. Pentru atenuarea efectelor negative și redresarea situației create, o soluție poate fi relaxarea fiscală.

Abstract

Role of fiscal relaxation in diminishing fiscal pressure

In many circumstances, the theory and practice of other countries offer a lot of signals for a correct estimation of the fiscal rate level. In our opinion, the appearance of: the diminution of the capacity for saving and investment, the decrease of the interest in work and take risks, the fiscal embezzlement are sufficient arguments witch prove that the optim level of the fiscal rate was already overtaken. With a view to attenuate the negative effects, the fiscal relaxation can be a solution.

1. Cuantificarea și limitele presiunii fiscale

O problemă de mare importanță este posibilitatea de a se cunoaște limita maximă a ratei presiunii fiscale, pentru a nu o depăși. Este dificil de avansat o părere pertinentă cu privire la existența unui prag maxim, cu atât mai mult, cu cât presiunea fiscală este mai mult o percepție care diferă în funcție de circumstanțele economice, politice și psihologice, decât un concept obiectiv.

De-a lungul timpului, numeroși teoreticieni au avansat câte o valoare ca fiind cea maxim admisă pentru rata presiunii fiscale, astfel încât să nu se producă efecte adverse, dar practica a depășit de la o perioadă la alta acele cifre. Mai prudenți, economiștii din ultimele decenii se rezumă la anumite corelații de care ar trebui să se țină seama. Astfel, înainte de cel de-al doilea război mondial, E. Sax și A. de Viti de Marco au considerat că „nivelul optim al cheltuielilor publice este atins atunci când

utilitatea marginală a acestora este egală cu utilitatea marginală a veniturilor private rămase la contribuabili”, iar A. C. Pigou considera că presiunea fiscală optimă este cea „care corespunde egalității dintre utilitatea socială a cheltuielilor publice marginale și dezutilitatea socială a prelevărilor fiscale marginale”¹.

Mai recent, în anii '80, A. Laffer, reprezentant de seamă al teoriei de ofertă, evidențiază grafic – prin așa-numita „Curbă Laffer” – raportul dintre rata presiunii fiscale și prelevările obligatorii încasate de administrație, menționând și efectele negative care se produc la creșterea, dincolo de anumite limite, a ratei fiscalității.

A. Laffer estimează că există un prag al ratei maxime a presiunii fiscale, dincolo de care orice creștere a acesteia generează o diminuare a randamentului fiscal, astfel încât, în cazul pur ipotetic al unei rate a fiscalității de 100%, prelevările obligatorii ar fi nule. Nivelul optim al ratei presiunii fiscale corespunde sumei maxime a veniturilor fiscale ce pot fi prelevate la buget. Valoarea prelevărilor obligatorii este, așadar, o funcție crescătoare în raport cu rata presiunii fiscale, până la un punct de maxim, după care devine o funcție descrescătoare. Din evoluția curbei veniturilor fiscale, corespunzător unor rate diferite ale presiunii fiscale, se observă că niveluri egale de venituri se obțin la valori ale ratei aflate de o parte și de alta a punctului de maxim, respectiv, în zona crescătoare a curbei, unde mai sunt de valorificat rezerve de creștere a ratei presiunii fiscale, și în zona descrescătoare a curbei, care corespunde unei rate a presiunii fiscale ce depășește nivelul considerat a fi optim.

Calculul mărimii ratei presiunii fiscale, ca raport procentual între prelevările obligatorii și PIB, are un suport rațional corect, folosind la caracterizarea globală a fenomenului. Numeroși autori remarcă, însă, unele neajunsuri ale gradului de fiscalitate astfel calculat, întrucât: (1) ignoră cea de-a doua fază a redistribuirii, prin intermediul fluxurilor bugetare, care este de natură să atenueze presiunea fiscală generată de impozite; (2) nu reflectă eficiența cheltuirii banului public (în trecut, prezent și viitor) etc. Având în vedere aceste aspecte, se poate aprecia faptul că indicatorul surprinde cu preponderență latura cantitativă a fenomenului, nu și pe cea calitativă.

Noțiunea de optim fiscal, atât din punctul de vedere al contribuabilului, cât și din cel al administrației publice, reprezintă o mărime greu de cuantificat și de atins în practică. Teoreticienii avansează totuși numeroase păreri pertinente cu privire la limitele presiunii fiscale, care sunt de ordin economic, psihologic și politic.

Apreciem că gradul de fiscalitate se resimte, la aceeași valoare calculată, cu o intensitate mai mică sau mai mare, în funcție de modul de manifestare a factorilor de influență, ceea ce îi îndreptățește pe unii autori să vorbească despre „variabilitatea limitelor presiunii fiscale”.

Nivelul ratei presiunii fiscale este influențat de factori diverși, printre care: gradul de dezvoltare a economiei, cererea și oferta pentru servicii publice, eficiența cheltuirii banului public, gradul de educație și consimțire a contribuabililor la plata impozitelor, stadiul democrației, nivelul birocrăției ș.a. Din cauza acestei diversități de cauze, nu se poate stabili o corelație riguroasă între nivelul fiscalității și PIB; altfel

¹ Nicolae Hoanță, *Evaziunea fiscală*, Editura Tribuna Economică, București, 1997, p. 175, 176.

spus, la un anumit grad de dezvoltare economică (și socială), nu se poate avansa o „valoare ideală” a ratei presiunii fiscale.

Limitele de ordin psihologic decurg din gradul de educație și reacțiile contribuabililor față de măsurile de creștere a presiunii fiscale, atunci când aceasta devine prea apăsătoare. Factorii politici acționează, în general, în sensul creșterii fiscalității, pentru aplicarea programele propuse, deși, adeseori, printre promisiunile din perioadele preelectorale se numără chiar reducerea impozitelor.

Limitele de ordin economic au în vedere faptul că impozitele prea mari pot avea ca efecte frânarea înclinației pentru muncă și asumarea riscurilor, reducerea spiritului întreprinzător, scăderea capacității de economisire și investire, scăderea competitivității pe plan internațional – toate repercutându-se negativ asupra performanțelor economiei naționale. La acestea se adaugă, ca efecte derivate, fraudă și evaziunea fiscală de proporții.

Având în vedere faptul că, în condițiile economiei concurențiale, nivelul competitivității agenților economici capătă o importanță majoră, considerăm că interesul autorităților publice din acest punct de vedere este de a le repartiza sarcini fiscale și sociale cât mai ușoare. Aceasta, întrucât creșterea fiscalității la nivelul agenților economici dincolo de pragul considerat ca fiind admisibil, are o seamă de consecințe negative, cum sunt: reducerea resurselor rămase la dispoziția lor în scopul reinvestirii; scăderea competitivității pe plan internațional (prin intermediul prețurilor și al tehnologiilor); descurajarea activităților producătoare de venit net și a asumării riscurilor; producerea și agravarea fraudei și evaziunii fiscale etc.

2. Presiunea fiscală în România, în perioada de tranziție

Pe fondul modernizării sistemului fiscal românesc din perioada de tranziție, problema presiunii fiscale se confruntă cu două aspecte majore: pe de o parte, lipsa capitalurilor disponibile pentru a fi (re)investite, iar pe de altă parte, nivelul scăzut al veniturilor obținute de majoritatea categoriilor de contribuabili, inadecvate pentru a suporta o fiscalitate prea accentuată.

În condițiile în care Produsul Intern Brut a depășit numai rareori (și nu spectaculos) nivelul anului 1989 (luat ca referință), presiunea fiscală din țara noastră a fost percepută ca fiind apăsătoare. În anii '90, presiunea fiscală se afla la un „nivel suportabil” – din punctul de vedere al autorităților vremii – în timp ce contribuabilii (întreprinderi decapitalizate și cu rentabilitate economică scăzută și populația, a cărei majoritate obținea venituri la limita sau chiar sub nivelul de subzistență) o percepeau ca împovărătoare. Cerințele unei fiscalități ridicate s-au manifestat pe fondul unei birocrății ample și al unui stat care își menținea prerogative lărgite în domeniul reglementării și deciziei economice.

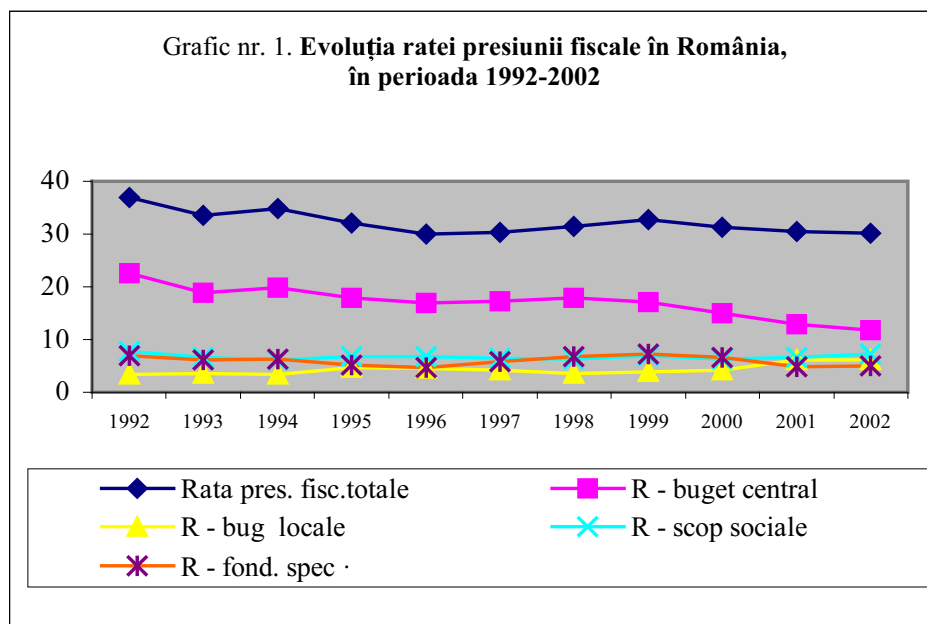
Compararea ratei presiunii fiscale din țara noastră cu nivelurile înregistrate în alte țări – după cum procedează adesea reprezentanții autorităților publice – nu este într-un totu concludentă, întrucât se sprijină pe sisteme fiscale cu structuri diferite, niveluri de dezvoltare economică diferită, cu productivitate și nivel de trai diferite. În România, la un segment important al populației, venitul net nu acoperă în totalitate nici mijloacele de subzistență, iar pentru o anumită pondere a veniturilor fiscale în PIB,

productivitatea scăzută a muncii și gradul redus de colectare îi obligă pe contribuabilii corecți să suporte o impozitare superioară celei din alte țări. Astfel, apreciem că o comparație între presiunea fiscală din țara noastră și cea din alte țări (în majoritate dezvoltate) nu numai că este neadecvată, dar chiar încearcă să mascheze dezechilibrele pe plan economic și financiar din ultima perioadă.

Presiunea fiscală trebuie analizată într-un cadru mai larg, și nu prin limitarea la aprecierea nivelului valorii ratei presiunii fiscale. Astfel, trebuie să se coreleze și aspecte cum sunt:

- puterea de cumpărare a veniturilor nete – gradul în care veniturile rămase după impozitare acoperă nevoile de subsistență, de petrecere a timpului liber și de economisire a menajelor;

- compensațiile pe care le induc fluxurile bugetare finanțate prin impozite;
- nivelul cheltuielilor fiscale și domeniile vizate de acestea;
- existența unor arierate fiscale de proporții (specifice țării noastre în perioada actuală), care determină pentru plătitorii de impozite o presiune fiscală mai mare decât gradul mediu de fiscalitate etc.

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice, date de execuție

În țara noastră, nivelul ratei presiunii fiscale, care se ridică în anul 1992 la 33,5%, a urmat un trend descrescător, până în anul 1997 (Graficul nr.1), când s-a înregistrat valoarea minimă (de 26,5%), și a continuat cu o evoluție sinuoasă, tendința generală fiind de creștere, astfel că în anul 2002 valoarea sa a fost de aproximativ 28%. (Precizăm că în cadrul veniturilor fiscale luate în calcul, s-au inclus și contribuțiile la asigurările sociale de sănătate.) Față de nivelul mediu al ratei presiunii fiscale din țările

OCDE – 38,4% – și din țările UE – 39,9% (în anul 1989), se poate afirma că rata presiunii fiscale din țara noastră este la nivel mediu.

Un alt aspect care trebuie remarcat în legătură cu presiunea fiscală din România este structura acesteia. Astfel, presiunea fiscală indusă de prelevările obligatorii care alimentează bugetul de stat și bugetele locale a fost în anul 2001 de 17,03% . La aceasta s-au adăugat presiunea fiscală în scopuri sociale – de 5,92%, precum și cea generată de fondurile speciale – de 5,36%, ultimele două componente alcătuind presiunea parafiscală.

Pornind de la înclinația mare a populației spre economisire, pe baza unor calcule simplificate efectuate la nivelul anului 1996 și apărute în literatura de specialitate autohtonă (în lipsa cifrelor oficiale și prin excluderea din calcule a impozitelor și taxelor locale), a rezultat că un contribuabil mediu – categorie care includea în acel an 60-70% din totalul contribuabililor – cheltuia integral venitul net pe mijloace de subsistență; restului contribuabililor le revenea o rată de economisire de maximum 24%. Se aprecia, la acea dată, că nivelul scăzut de economisire poate compromite consumul viitor, precum și motivația de a munci mai mult și mai bine. Din păcate, acest semnal de alarmă nu a fost recepționat.

Dintre *cauzele presiunii fiscale mari din țara noastră* enumerăm:

- nevoia de resurse financiare în creștere a administrației, pentru susținerea unei birocrații accentuate;
- numărul redus al contribuabililor comparativ cu cel al pensionarilor care trebuie susținuți, după unele aprecieri, raportul fiind de 1/3;
- carențe în politica fiscală, care a urmărit în permanență obiectivul pe termen scurt al procurării de venituri la buget, ignorând obiectivele pe termene medii și lungi de creare și consolidare a bazei de impozitare; nu s-a ținut seama de faptul că „trop d'impôt tue l'impôt”;
- lăsarea în afara masei veniturilor impozabile a unor importante resurse procurate în cadrul economiei subterane, care are o amploare deosebită;
- evaziunea fiscală de proporții, care îi determină pe decidenții în probleme fiscale să sporească impozitele, pentru a contracara nerealizarea veniturilor fiscale preconizate.

3. Argumente în favoarea reducerii presiunii fiscale în România

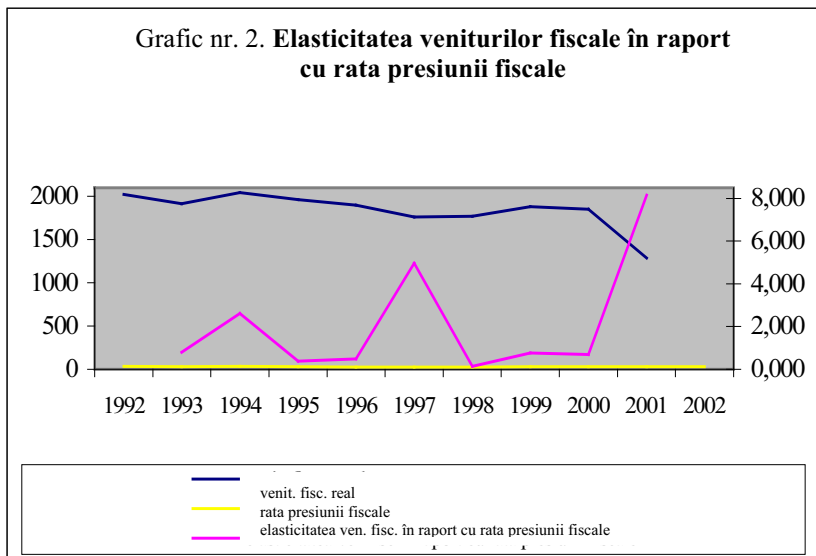
Având în vedere efectele negative pe care le provoacă excesul presiunii fiscale, considerăm necesară reducerea ratei fiscalității în România; câteva argumente care pledează în favoarea acestei propuneri sunt:

- impozitele mari pot genera fraudă și evaziunea fiscală;
- creșterea dincolo de anumite limite a ratei presiunii fiscale sporește riscul de inflație prin fiscalitate. Acest efect nedorit și profund dăunător constă în impulsul care poate fi dat inflației prin majorarea impozitelor și cotizațiilor sociale, întrucât aceste majorări, prin intermediul prețurilor și salariilor, alimentează inflația;
- aplicarea unor rate înalte de impozitare a veniturilor conduce la scăderea capacității de economisire și investire, ceea ce, pe fondul unei economii care suferă de lipsa capitalului, se va reflecta negativ în posibilitățile de creștere și relansare a acesteia;

– impozitarea ridicată a veniturilor încurajează economia domestică, deoarece, pe de o parte, scade interesul indivizilor de a-și petrece un timp suplimentar pentru obținerea de venituri mai mari, impozitate mai accentuat, iar pe de altă parte, aceștia vor folosi timpul economisit pentru a efectua chiar ei anumite munci casnice, astfel că nu vor mai recurge la mâna de lucru profesională. Rezistența pasivă la impozite conduce la menținerea activității economice cel mult la același nivel sau chiar la restrângerea acesteia;

– accentuarea impozitării veniturilor din dobânzi reduce atractivitatea pentru economisire, întrucât gradul de satisfacție este redus, mai ales dacă se manifestă și tendințe inflaționiste. Sumele deja economisite sau care ar fi fost destinate economisirii vor fi folosite (de același individ care nu mai efectuează o muncă suplimentară și nu mai folosește munca salarială în gospodărie) pentru călătorii sau alte modalități de petrecere a timpului liber. Chiar dacă, pe termen scurt, acest comportament generează o creștere a consumului, pe termen lung va avea ca efect o strangulare a activității economice și chiar un recul al acesteia în viitor. Modelul de creștere neoclasică susține că sporirea unei fiscalități distorsionate asupra venitului și capitalului se repercutează într-o scădere a ratei economisirii, care generează o reducere a stocului de capital și, în consecință, o reducere a posibilităților de consum pe termen lung.

În prezent, întrucât în economia de piață, nu mai există „bani leneși”, economiile sunt plasate și reinjectate în circuitul economic sub diverse modalități: fie prin intermediul băncilor, care au un rol considerabil în societățile moderne, fie prin intermediul pieței financiare, fie prin investiții efectuate de înșiși cei care economisesc (prin procurarea de bunuri durabile), fie plătind studiile lor sau ale copiilor. Legăturile dintre monedă și economisire, pe de o parte, și între acestea și activitatea economică, pe de altă parte, sunt foarte profunde. În țara noastră, capacitatea de economisire fiind redusă, economiile sunt modice, iar faptul că ele nu sunt reinjectate în circuitul economic determină reducerea, în consecință, a cererii pe termen lung.

* Elaborat pe baza datelor de execuție bugetară – Ministerul Finanțelor Publice

Elasticitatea veniturilor fiscale în raport cu presiunea fiscală este supraunitară doar în trei ani din perioada considerată (în 1994 – 2,609, în 1997 – 4,970, iar în 2001 – 8,153), ceea ce reflectă faptul că o anumită creștere a presiunii fiscale medii a avut ca reacție o creștere accentuată a veniturilor fiscale. Valorile subunitare din restul perioadei indică faptul că sporirea ratei presiunii fiscale nu a avut rezultatul scontat, de a aduce venituri suplimentare la buget, ci chiar efectul contrar.

Având în vedere valorile elasticității veniturilor fiscale în raport cu rata presiunii fiscale, considerăm oportună scăderea celei din urmă, în scopul restabilirii unei corespondențe pozitive între cele două valori, în sensul ca veniturile fiscale să crească la o majorare a presiunii fiscale medii.

Un alt argument ce poate fi adus în favoarea reducerii fiscalității îl reprezintă experiențele altor țări. Astfel, în SUA, în perioada administrației Reagan, din anii '80, reforma fiscală a reglementat, în principal: reducerea impozitului pe venitul individual al persoanelor cu venituri mici și medii, prin creșterea deducerilor standard și a scutiților personale, reducerea progresivității impunerii vizând în special tranșele cele mai mari și extinderea pe această cale a bazei de impozitare; reducerea cotelor corespunzătoare tranșelor superioare de venituri, concomitent cu sporirea ratelor medii; amortizarea accelerată, îndeosebi pentru investițiile în utilaje și tehnologie ridicată. Revigorarea economiei americane care a urmat și s-a menținut o perioadă relativ mare de timp este confirmarea că asemenea măsuri au șanse de reușită. Apreciem că măsuri de reformă asemănătoare ar putea fi implementate și în economia țării noastre, cu șanse mai mari de reușită în creșterea economică, spre deosebire de posibilitatea relansării prin deficit, care impune îndeplinirea unor condiții prealabile stricte în plan monetar.

Și țările dezvoltate din Europa occidentală au recurs, în anii '80, la o seamă de măsuri asemănătoare în plan fiscal: reducerea impozitării societăților; scăderea progresivității impozitului pe venit; renunțarea la numeroase facilități fiscale ș.a.

Față de intențiile de creștere a presiunii fiscale – justificate din punctul de vedere al autorităților publice din țara noastră, care se confruntă cu un grad tot mai redus de colectare –, este necesară o abordare mai rațională și mai obiectivă din partea managementului financiar la nivel macroeconomic, care să țină seama de recomandările economiștilor de ofertă și să vizualizeze în permanență evoluția veniturilor fiscale în raport cu rata fiscalității² reprezentată prin Curba Laffer, astfel încât față de nivelurile reale ale prelevărilor obligatorii, corelate cu efectele manifestate în economie, specifice depășirii pragului critic al fiscalității, să înțeleagă faptul că deja s-a ajuns în „zona inadmisibilă” a evoluției ratei, dincolo de care orice creștere a nivelului fiscalității duce la scăderea veniturilor colectate. Orice modificare în sistemul fiscal sau în nivelul impozitelor practicate trebuie să țină seama de impactul generat asupra fluxului total al veniturilor fiscale, întrucât, în numeroase cazuri, o reducere a sarcinii fiscale este compatibilă cu menținerea sau chiar sporirea veniturilor bugetare, dacă se produce simultan o creștere a producției – similară cu extinderea bazei de impozitare. Astfel, rata presiunii fiscale poate deveni o variabilă de comandă

² În prezent, la nivelul Ministerului Finanțelor Publice, nu (!) se urmărește evoluția ratei presiunii fiscale și a efectelor creșterii sale.

macroeconomică foarte importantă și de mare eficacitate în cadrul politicii fiscale, ale cărei semnale să fie utilizate în sprijinul creșterii economice.

4. Posibilități de realizare a relaxării fiscale în România

Având în vedere faptul că sporirea, de la o perioadă la alta, a ratei presiunii fiscale este un proces obiectiv, considerăm că a ne propune reducerea acesteia – chiar și pe fondul unor argumente foarte solide – reprezintă un obiectiv cu șanse reduse de realizare în practică. De aceea, apreciem ca fiind mai adecvată și oportună focalizarea atenției decidenților asupra unor măsuri care să conducă la relaxarea fiscalității în perioada care va urma. În literatura de specialitate, relaxarea fiscală³ reprezintă un concept care nu se bazează, în mod obligatoriu, pe reducerea ratei medii a fiscalității, ci, în special, pe restructurarea sistemului de impozitare, corelată cu aspecte legate de cheltuielile bugetare și de implementarea unei economii de piață funcționale.

Dintre măsurile care pot contribui la relaxarea fiscală, enumerăm:

– regândirea repartizării sarcinii fiscale între impozitarea directă și cea indirectă. Astfel, propunem mutarea accentului de pe impozitele directe pe cele indirecte. Unele dintre argumentele care pledează favorabil pentru această idee sunt legate de limitele psihologice ale creșterii ratei presiunii fiscale întrucât contribuabilul vede în impozite o confiscare a veniturilor sale și o îngrădire a dreptului de a cheltui. Prin reducerea impozitelor pe venit care se caracterizează prin transparență ridicată, pe de o parte, va crește partea de venit lăsată contribuabilului, iar pe de altă parte, va crește gradul de acceptare și suportabilitate a impozitelor. De asemenea, rămânându-i la dispoziție un venit mai mare după impozitare, sentimentul contribuabilului de îngrădire a dreptului de a cheltui se va reduce (sau chiar va dispărea), pentru că, într-adevăr, va putea să cheltuiască mai mult. Or, acest fapt se va repercuta în venituri fiscale suplimentare prin impozitele indirecte, cel puțin la un nivel care să poată compensa scăderea încasărilor din impozitele directe. În acest mod, printr-o reorientare a sarcinilor fiscale pe calea impozitelor directe comparativ cu cele indirecte, contribuabilul poate resimți o relaxare fiscală la același nivel calculat al ratei presiunii fiscale;

– redistribuirea sarcinilor fiscale între persoane fizice și juridice în sensul reducerii lor la nivelul agentului economic și orientării spre menaje. Atenuarea sarcinii fiscale a agenților economici se bazează pe argumente cum sunt: transmiterea sau împărțirea sarcinii fiscale reprezentată de impozitul pe profit asupra consumatorului final prin fenomenul de repercusiune; afectarea capacității de investire (funcția de dezvoltare a întreprinderii) cu implicații nefaste asupra competitivității, în special pe plan extern, presupunând că în interiorul țării toți agenții economici suportă aceleași sarcini fiscale; principalii beneficiari ai avantajelor aduse de cheltuielile publice sunt menajele, în calitate de angajați, clienți, chiar și în cazul acordării de

³ *Relaxarea fiscală* poate fi definită ca reprezentând ansamblul de măsuri normative menite să apropie cât mai mult (la limită, până la coincidentă) setul de constrângeri fiscale care acționează în economie de capacitatea sistemului economic de a răspunde, cu un grad suficient de mare de conformare voluntară, la aceste constrângeri (Emil Dinga, *Relaxarea fiscală - principala ancoră a relansării economiei reale* (mss), p. 4).

subvenții prin care se menține (încă) la nivelul multor întreprinderi funcția socială. Reducerea fiscalității la nivelul agenților economici conduce la creșterea interesului și posibilităților de investire, re tehnologizare, cu efecte benefice în planul productivității muncii; ca urmare va avea loc sporirea competitivității întreprinderilor, care se va repercuta în niveluri mai mari ale profiturilor; pe această cale, vor fi colectate la buget venituri cel puțin în același quantum ca și în situația (anterioară) a unei rate mai mari a impozitului pe profit; investițiile vizând extinderea activității vor genera crearea de locuri de muncă și/sau creșterea salariilor angajaților; quantumuri mai mari ale veniturilor la nivelul menajelor conduc la creșterea capacității lor contributive, ceea ce va reprezenta o suplimentare a veniturilor bugetare;

– limitarea acordării de facilități fiscale, din multiple considerente: (1) conduce la scăderea veniturilor fiscale, adesea nu întru totul justificate de argumente de natură economică sau socială; (2) pe fondul unei economii în plin proces de transformare și al unei legislații stufoase și defectuoase, poate genera practicarea pe scară largă a evaziunii fiscale la adăpostul legii; (3) distorsionează climatul concurențial și alimentează anumite comportamente clientelare care pot anula (sau chiar depăși) efectele pozitive scontate pentru economie sau diverse grupuri socio-profesionale;

– reducerea costului forței de muncă prin diminuarea contribuțiilor sociale plătite de angajator – în prezent foarte ridicate în țara noastră – ar putea conduce la un transfer al forței de muncă din economia subterană în economia oficială, ceea ce ar mări baza de impozitare;

– raționalizarea cheltuielilor publice, în primul rând prin renunțarea la cele care „nu servesc unui scop anume, prezent sau viitor”⁴. Asemenea cheltuieli pot fi: rezultatul unui exces de personal (numărul angajaților fiind adesea, în mod eronat, legat de poziția și prestigiul instituției); cheltuieli ce răspund unor interese politice sau economice restrânse, și nu nevoilor largi ale populației; cheltuieli care supraviețuiesc scopului inițial căruia i-au fost destinate și căruia i-au servit deja într-o perioadă anterioară. În astfel de situații, problema constă în depistarea acestora pentru a fi apoi orientate spre alte domenii de interes public;

– dimensionarea judicioasă a cheltuielilor publice, în funcție de obiectivele reformei și de cerințele politicii sociale. În acest sens, considerăm necesare generalizarea fundamentării cheltuielilor bugetare pe bază de proiecte sau programe, precum și renunțarea la practica rectificărilor bugetare, prin care, ulterior adoptării legii bugetare inițiale, sunt introduse categorii sau quantumuri de cheltuieli care, la dezbaterile proiectului de buget, au fost considerate ca nejustificate;

– limitarea evaziunii fiscale, pe de o parte, prin reducerea portitelor permise de legislația neadecvată, iar pe de altă parte, prin stabilirea și aplicarea de măsuri descurajante pentru cei care produc fraudă prin încălcarea legii (ridicarea dreptului de funcționare, privarea de libertate asociată cu recuperarea integrală a prejudiciului produs ș.a.), întrucât actualele sancțiuni și aplicarea discreționară a acestora nu constituie bariere în calea fenomenului de evaziune;

– gestionarea eficientă a deficitului bugetar, astfel încât să existe o corelație între cheltuielile care susțin datoria publică și creșterea mijloacelor financiare ale

⁴ John Kenneth Galbraith, *Societatea perfectă*, Editura Eurosong&Book, 1997, p. 51.

statului pentru a o putea plăti. Pentru aceasta, rata dobânzii la datoria publică trebuie să aibă o pondere relativ constantă în creșterea veniturilor globale din care este plătită;

– eliminarea/diminuarea subvenționării pierderilor din economie, prin depistarea ramurilor, activităților sau întreprinderilor ineficiente și neoportune (în plan economic și social) și prin accelerarea procesului de privatizare. Avem în vedere faptul că, în condițiile actuale, pe de o parte, subvenția și-a pierdut rolul de instrument de intervenție în economie, devenind un simplu paleativ suportat de întreaga populație, iar pe de altă parte, acoperirea pe această cale a pierderilor din economie introduce asimetrii și preferințe, fiind anticoncurențială.

Prin restructurarea fiscalității, apreciem că se poate realiza o relaxare fiscală chiar în condițiile unei creșteri a ratei medii a presiunii fiscale, în condițiile în care modificarea structurii impozitelor urmărește conformarea voluntară la plata obligațiilor bugetare. În acest fel, la anumite segmente ale bazei de impozitare (care pot suporta o asemenea modificare) se va înregistra o creștere a presiunii fiscale individuale, iar la altele va avea loc o scădere. De asemenea, prin eliminarea pierderilor din economie și desfășurarea unei activități eficiente, vor avea loc o creștere a Produsului Intern Brut și, pe această bază, sporirea veniturilor bugetare. Considerăm că, prin aceste măsuri, relaxarea fiscală este realizabilă și capătă un aspect dinamic, fiind orientată spre sporirea bazelor de impozitare, ceea ce are drept consecință conservarea durabilă a încasărilor fiscale și creșterea autosustenabilă a prelevărilor obligatorii – aspecte care țin de strategiile pe termen mediu și lung ale politicii fiscale.

BIBLIOGRAFIE

- Cioponea Mariana-Cristina, *Politica în domeniul circuitului fiscal-bugetar în vederea relansării economice a României (mss)*, Teză de doctorat susținută în cadrul Academiei Române, București, 2004.
- Cioponea Mariana-Cristina, *Veniturile și cheltuielile bugetare în contextul integrării europene*, Editura Fundației România de Măine, 2004.
- Dinga Emil Călin, *Relaxarea fiscală – principala ancoră a relansării economiei reale*, (mss).
- Galbraith John Kenneth, *Societatea perfectă*, Editura Eurosong&Book, 1997.
- Hoanță Nicolae, *Evaziunea fiscală*, Editura Tribuna Economică, București, 1997.

IMPACTUL POZITIV AL CAPITALULUI SOCIAL ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICE DURABILE

Lector univ. dr. **Cristina BARNA**
Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

În actuala economie globală, extrem de dinamică, definită printr-o multitudine de schimbări rapide, succesul țărilor, comunităților și al persoanelor este determinat, într-o măsură din ce în ce mai mare, de modul în care acestea se adaptează la schimbare, învață și împart cunoștințele dobândite. Noua idee centrală în contextul globalizării este „rețeaua” („networking”) și, pornind de la aceasta, putem vorbi despre o abordare conceptuală relativ recentă – *capitalul social*, mai puțin familiar, dar care accentuează importanța relațiilor sociale stabilite, a normelor de comportament și a încrederii reciproce. Înțeles ca un instrument al adaptării și flexibilității, capitalul social poate avea un impact major, contribuind la o gamă largă de rezultate pozitive, inclusiv un venit mai ridicat, satisfacția vieții și coeziunea socială și, în final, creșterea și dezvoltarea economică durabilă. În plus, în contextul accelerării globalizării economice, unele diferențe ce privesc capitalul social pot deveni o importantă sursă de avantaj comparativ.

Termeni-cheie: capital uman, rețele sociale, capital social, capital social tip „bonding”, capital social tip „bridging”, capital social tip „linking”, creștere economică, dezvoltare economică, globalizare.

Abstract

The positive impact of the social capital over the economic sustainable development

In the actual global economy, very dynamic, with a lot of rapid changes, the success of countries, communities and individuals is determined, more than ever before, by how they adapt to change, learn and share knowledge. The new core idea in the globalization context is “networking” and we can speak now about a recent conceptual approach – the social capital, less familiar, but which highlights the importance of established social relationships, norms of behavior and mutual trust. The social capital, understood as a tool of adaptation and flexibility, could be of key importance in contributing to a wide range of positive outcomes, including higher income, life satisfaction and social cohesion, and, finally, economic growth and sustainable development. Besides, in the globalization context, some differences in social capital will become a more and more important source of comparative advantage.

Key-words: human capital, social networks, social capital, bonding social capital, bridging social capital, linking social capital, economic growth, economic development, globalization.

• De la capitalul fizic la capitalul social

Inițial, economiștii au abordat problematica referitoare la *capitalul fizic*, concept care se referă la echipamentele fizice menite să crească productivitatea. Acum câteva decenii, abilitățile și educația au fost văzute ca o altă formă de capital ce poate avea efect asupra creșterii productivității – era vorba despre *capitalul uman* (T.W. Schultz, Gary Becker). Recent, cercetători din diferite domenii și din diferite țări au observat că rețelele sociale (și normele asociate de reciprocitate și de încredere) pot avea și ele efecte asupra productivității. Aceasta este noua abordare a *capitalului social*.

Ideea de bază referitoare la capitalul social este foarte simplă: rețelele sociale au valoare. Ele au valoare pentru oamenii din rețea, iar cel mai bun exemplu al valorii unei rețele este o strategie a carierei reușită.

Tom Schuller (2002) definește capitalul social în termeni de *norme, rețele și încredere și modalitatea în care acestea permit persoanelor fizice și comunităților să își atingă obiectivele*. În abordarea sa conceptuală, Schuller a folosit un triunghi, cu capitalul social la un vârf drept, concept organizatoric major, celelalte două vârfuri fiind capitalul uman și identitatea personală.

Capitalul social are o varietate de surse, incluzând familia, școlile, comunitățile locale, companiile și toate tipurile de instituții. Au fost identificate *trei tipuri de capital social* (M. Woolcock, citat din Sylvain Côté, *The Contribution of Human and Social Capital*, ISUMA, Spring 2001):

- 1) capitalul social de tip *bonding*, care se referă la relațiile dintre membrii familiilor și grupurilor etnice;
- 2) capitalul social de tip *bridging*, care se referă la relațiile cu prieteni de la distanță, asociați și colegi;
- 3) capitalul social de tip *linking*, care se referă la relațiile dintre straturi sociale diferite într-o ierarhie în care puterea, statutul social și bunăstarea sunt accesibile prin grupuri diferite.

Este deosebit de importantă o anumită caracteristică a capitalului social: *capitalul social este, pe de o parte, un bun public, iar pe de altă parte, este un bun privat*. Capitalul social permite indivizilor, grupurilor și comunităților să rezolve problemele colective mai ușor. Acțiunea colectivă implică utilizarea normelor și rețelelor în situația în care indivizii ar putea fi reticenți la angajarea socială. În acest mod, normele de reciprocitate și rețelele ajută la asigurarea unui comportament colectiv dezirabil. De exemplu, legăturile sociale mai strânse pot ajuta la rezolvarea problemei „călărețului liber” în furnizarea bunurilor publice, sau pot crea încredere între indivizi în absența unor contracte explicite.

Capitalul social este dificil nu numai de conceptualizat, ci și de măsurat. Măsurarea sa nu este însă imposibilă. De fapt, dificultățile principale în măsurarea capitalului social sunt strâns legate de natura conceptului, care este multidimensional, cu multiple fațete, relațional și care încorporează diferite niveluri și domenii de analiză. Cele mai uzuale modalități de măsurare a capitalului social privesc participarea în forme variate de angajament civic, ca, de exemplu, calitatea de membru în asociațiile de voluntariat, biserici și partide politice sau nivelurile de încredere în alte persoane. Abordarea capitalului social explică o gamă largă de fenomene economico – sociale,

incluzând performanța economică în general, nivelurile criminalității și nerespectării ordinii publice, angajarea imigranților, precum și tendințele din sănătate. În general, capitalul social este înțeles în termeni de relații și este mai degrabă văzut ca o proprietate a grupurilor, așa cum deja am menționat, decât ca o proprietate a indivizilor.

• **Capitalul uman și capitalul social**

O modalitate foarte simplă și sugestivă de a sumariza principalele diferențe dintre capitalul uman și capitalul social a fost prezentată de către Tom Schuller (Tabelul 1).

Tabelul 1

Diferențe între Capitalul Uman și Capitalul Social

	Capital Uman	Capital Social
Focus	Persoană fizică	Relații și rețele
Măsuri	Durata școlarizării Calificări	Atitudini/Valoare Membru/Participare Nivele de încredere
Rezultate	Direct: venit, productivitate Indirect: sănătate, activitate civică	Coeziune socială Bunăstare Realizare economică Mai mult capital social
Model	Linear	Interactiv/circular

Sursa: Tom Schuller, *Integrating human/knowledge capital and social capital*, OECD/DfES/QCA/ESRC Seminar, *Knowledge Management in Education and Learning*, Oxford, March, 2002, p. 10.

De asemenea, Tom Schuller consideră că există cel puțin patru motive-cheie pentru care ar trebui să explorăm utilitatea potențială a capitalului social văzut ca un concept de politică:

1. Ajută la contrabalansarea încrederii în instrumentele și conceptele de politică, ce sunt prea înguste pentru a face față eficient complexității lumii moderne. Este mai degrabă un complement pentru alte instrumente de analiză, decât o alternativă la ele. Utilizează structura socială, ceea ce face alte politici mai eficiente.

2. Accentul pus pe relații permite abordarea problematicii coeziunii sociale.

3. Ajută la implementarea unei perspective pe termen lung în construirea politicii economice. Capitalul social nu poate fi creat instantaneu sau rapid. Acumularea și erodarea lui sunt procese care aproape întotdeauna necesită cel puțin câțiva ani. Astfel, capitalul social acționează ca o contrapondere a tendinței de a căuta soluții pe termen scurt.

4. Reintroduce dimensiunea morală în gândirea politicii economice. Economia nu poate fi văzută ca o simplă mașină care poate fi reparată tehnic, fără nici o referință la contextul social. Calitatea relațiilor în orice societate va determina durabilitatea acesteia.

Sylvain Côté (2001) consideră că, potențial, există o complementaritate puternică între capitalul uman, capitalul social și condițiile politice, instituționale și legale. Aceste condiții descriu regulile și instituțiile prin care capitalul uman și social contribuie la rezultate. Se face referire la instituțiile care protejează proprietatea privată, moderează unele afaceri în economia de piață, susțin stabilitatea macroeconomică prin mijloace

fiscale și monetare, furnizează asigurare sau protecție socială persoanelor vulnerabile din punct de vedere social și moderează și conduc conflictele sociale (D. Rodrik, citat din Sylvain Côté, *The Contribution of Human and Social Capital*, ISUMA, Spring 2001).

• Capitalul social și performanța economică

Care este relația dintre capitalul social și creșterea economică? Capitalul social este văzut de către majoritatea teoreticienilor contemporani drept un *motor al creșterii economice*, în timp ce bunăstarea și capitalul financiar sunt considerați factori determinanți. Capitalul social este văzut ca un „bun” care creează înțelegeri, relații, construiește echipe și comunități, moderează neînțelegerile, conduce la inovație și schimbare, determină intrarea pe noi piețe, atrage afacerile și cetățenii spre o anumită comunitate. Fără încredere, cooperare, nimic nu poate fi realizat. În aceasta constă forța extraordinară a capitalului social, care conduce la creștere și dezvoltare economică.

Banca Mondială (1999) a adunat o serie de studii și analize care argumentează beneficiile economice ale capitalului social (vezi Caseta).

De asemenea, Banca Mondială prezintă detaliat efectele pozitive ale capitalului social asupra dezvoltării economice atât la nivel micro, cât și la nivel macro.

Referitor la *dezvoltarea economică la nivel micro*, putem vorbi despre importanța capitalului social în trei moduri:

1. *Familia*. În cazul persoanelor cu venituri scăzute, capitalul social are rolul de a le asigura împotriva șocurilor de genul bolilor, calamități determinate de vreme, reducerea subvențiilor guvernamentale, precum și de a uni resursele, ca, de exemplu, alimente, credite, îngrijirea copiilor. În plus, capitalul social le dă acestora posibilitatea să înceapă mici afaceri pentru creșterea venitului.

2. *Firmă*. Rețelele sociale dense și suprapuse cresc probabilitatea cooperării reciproce, construind încrederea și îngrijindu-se de respectarea normelor. Capitalul social generat în cadrul firmelor și între firme este în mod deosebit important pentru diminuarea riscului și nesiguranței la nivel local (Fountain, 1998). De asemenea, capitalul social facilitează valorizarea schimbului de informații despre produse și piețe și reduce costurile contractelor. Tranzacțiile repetate și reputația în afaceri sunt stimulente necesare părților pentru a acționa într-un mod benefic ambelor părți.

3. *Comunitate*. Banca Mondială dă exemplul Tanzaniei, unde capitalul social la nivel de comunitate a avut impact asupra reducerii sărăciei, făcând serviciile guvernamentale mai eficiente, facilitând răspândirea informațiilor referitoare la agricultură, dând grupurilor posibilitatea de a-și uni resursele și a conduce proprietăți cooperatiste și oferind oamenilor acces la creditele care au fost deblocate de instituțiile financiare (Narayan 1997).

Capitalul social – argumentează specialiștii referitor la *dezvoltarea economică la nivel macro*–, este critic în determinarea modului în care funcționează guvernele (Putnam, 1993) și a tipurilor de sectoare dezvoltate într-o economie (Fukuyama, 1995). În această privință, analiza este divizată pe cele două sectoare – public și privat.

Din studiile și analizele Băncii Mondiale

- Capitalul social este important pentru performanța economică măsurabilă (Knack și Keefer, 1997). Din ce în ce mai mult, datele statistice la nivel macro identifică încrederea, normele civice și alți factori ai capitalului social drept condiții-cheie pentru dezvoltarea economică. Capitalul social subliniază analizele transfrontaliere – este un important ingredient al performanței economice (La Porta și al., 1997). „...*Țările în dezvoltare cu un capital social relativ scăzut par să aibă mai degrabă rezultate negative ale politicii economice, investiții scăzute și creștere economică scăzută. În cazul oricărui două țări cu același nivel al venitului, țara cu mai mult capital social are o durată a școlarizării mai mare, un sistem financiar mai scump, o politică fiscală mai bună și o rețea telefonică mai mare. Cauzalitatea poate fi văzută în ambele direcții, dar rezultatele sunt sugestive.*” (Temple, 1998).
- Specialiștii în creștere și dezvoltare descoperă importanța coeziunii sociale pentru prosperitatea economică și durabilitatea dezvoltării (Knack și Keefer, 1997, Putnam, 1993). „*Capitalul social ...constituie premisele sărăciei și prosperității*” (Narayan, 1997).
- Granovetter (1995) consideră că întregul comportament economic este inclus în rețelele de relații sociale. Capitalul social și încrederea pot face tranzacțiile economice mai eficiente, oferind părților acces la mai multe informații, dându-le posibilitatea să coordoneze activități cu beneficii reciproce, și reducând comportamentul oportunist prin tranzacții repetate (Dasgupta, 1988). Capitalul social joacă un rol important în conturarea rezultatelor acțiunii economice atât la nivel micro, cât și la nivel macro (Rodrik, 1998).

Sursa:: <http://www1.worldbank.org/prem/poverty/scapital> (The World Bank Poverty Net – Social Capital Homepage, Topics – Economics & Trade, Poverty & Economic Development)

1. *Sectorul public.* Participarea constructivă a statului la dezvoltarea economică ia forma realizării unui echilibru delicat între legăturile sociale externe și coeziunea internă. În plus, ea rezidă în eficiența guvernului, sistemului contabil și capacității de a emite reguli cu impact direct asupra creșterii economice, care determină sau nu dezvoltarea firmelor și piețelor interne și încurajează sau nu investițiile străine (Rodrik, 1997, Putnam, 1993).

2. *Sectorul privat.* Fukuyama (1995) consideră că rețelele sociale mult mai expansive ale SUA și Germaniei generează un număr mai mare de corporații puternice

decât în alte țări, ca, de exemplu, China, unde rețelele de familie formează fundația firmei private.

Putem afirma că simultaneitatea dezvoltării economice la nivel micro cu cea la nivel macro constituie premisa promovării creșterii și eradicării sărăciei în mod durabil.

În baza unor exemple ca acelea de mai sus, David Skidmore sintetizează *patru modalități principale prin care capitalul social poate conduce la creșterea performanței economice* :

1. Un nivel ridicat al încrederii sociale și tradițiile puternice pe bază de reciprocitate reduc costurile de tranzacție (Fukuyama, 1994, Putnam, 1993, Narayan și Pritchett, 1999).

2. Oferind indivizilor – membri surse de suport în momente dificile, rețelele sociale cultivă asumarea riscului și permit grupului, ca întreg, să se angajeze în proiecte inovative (Narayan și Pritchett, 1999).

3. Rețelele sociale facilitează diseminarea rapidă a informației și inovarea între membri și reduc în același timp asimetriile informării, care ar putea altfel descuraja tranzacțiile profitabile (Narayan și Pritchett, 1999).

4. Rețelele sociale permit membrilor să rezolve probleme colective mult mai ușor, fără teama apariției problemei „călărețului liber” (Putnam, 1993).

*

De ce este atât de importantă abordarea capitalului social în contextul globalizării? Chiar dacă în prezent putem vorbi de globalizarea activităților economice, diferențe în capitalul social încă există. Și tocmai astfel de diferențe vor influența în viitor dezvoltarea socio-economică și tehnologică a țărilor, unele dintre ele putând deveni chiar o sursă din ce în ce mai importantă de *avantaj comparativ*.

BIBLIOGRAFIE

- Côté, S., *The Contribution of Human and Social Capital*, ISUMA, Spring 2001.
- Glaeser, E. L., *The Formation of Social Capital*, ISUMA, Spring 2001.
- Putman, R.D., *Education, Diversity, Social Cohesion and 'Social Capital'*; Meeting of OECD, Education Ministers, *Raising the Quality of Learning for All*, 18-19 March 2004 / Dublin.
- Schuller, T., *Integrating human/knowledge capital and social capital*, OECD/DfES/QCA/ESRC Seminar, *Knowledge Management in Education and Learning*, Oxford, March, 2002.
- Schuller, T., *The complementary roles of human and social capital*, ISUMA, Spring 2001.
- Smith, M. K. (2001), 'Social capital', *the encyclopedia of informal education*, www.infed.org/biblio/social_capital.htm.
- Skidmore D., *Civil Society, Social Capital and Economic Development*, <http://www.drake.edu/artsci/PolSci/personalwebpage/socialcapital.html>.
- <http://www1.worldbank.org/prem/poverty/scapital> (The World Bank Poverty Net – Social Capital Homepage, Topics – Economics & Trade, Poverty & Economic Development).
- http://www.klminc.com/intellect_cap/social_capital.html (KLM, Inc. Management Consultation, *Social Capital and Economic Growth*).

ECONOMIA REALĂ ȘI ECONOMIA FINANCIARĂ – EVOLUȚII RECENTE ȘI PERSPECTIVE

Prof. univ. dr. **Ilie MIHAI**
Vicepreședinte executiv al BCR
Economist **Nicolae GOGU**

Rezumat

În plin proces de pregătire a aderării la Uniunea Europeană, economia românească s-a înscris pe un trend ascendent. În acest sens, se pot menționa scăderea inflației, consolidarea rezervelor valutare ale BNR, creșterea economică, un sistem bancar mult întărit, datoria externă relativ mică, iar cea pe termen scurt, acceptabilă.

Creșterile din **economia reală** în anul 2004 au fost determinate mai ales de cererea internă, această tendință continuând și în anul 2005. Se poate afirma că anul 2004 a fost cel mai bun an de după 1989.

În anul 2004, *produsul intern brut* a înregistrat cea mai mare creștere, respectiv 8,3% față de 5-6%, cât s-a realizat în anii 2001-2003, în timp ce rata anuală a inflației s-a situat pentru prima dată în perioada postdecembristă sub 10%. În susținerea *procesului de dezinflație* s-au înregistrat unele „ieșiri” din grafic, în aprilie 2005 inflația înregistrată de 1,8% depășind estimările BNR, urmare, în principal, a creșterii prețurilor administrate.

Nivelul *deficitului de cont curent* s-a înregistrat în condițiile în care a luat amploare fenomenul transferurilor curente de sume în valută din străinătate, mult mai mari decât în Bulgaria și Cehia.

În **domeniul financiar – bancar** se pot remarca o serie de aspecte. Astfel, existența unui volum important de *arierate* (aproape 40% din PIB, în timp ce finanțarea bancară reprezintă echivalentul a circa 17,5% PIB), ceea ce duce la o cerere internă artificială.

Trebuie remarcată performanța fiscală concretizată în *scăderea deficitului bugetului statului*, cu efect și în diminuarea cererii agregate.

În anul 2004, întărirea leului pe piață s-a realizat în condițiile unor *rezerve internaționale ale BNR* la un nivel care poate acoperi aproape 6 luni de importuri. Politica băncii centrale în ceea ce privește *cursul monedei naționale* a fost utilizată până în prezent ca o ancoră antiinflaționistă.

Moneda națională, conform *politicii de curs*, se afla într-un proces de apreciere care va continua. Se estimează că nivelul cursului de schimb s-a stabilizat în jurul valorii de 36.000 lei/euro. S-a aplicat o nouă etapă de *liberalizare a contului de capital*, nerezidenții având dreptul de a constitui și depozite în lei, fără autorizări prealabile. Sunt așteptate intrări semnificative de valută în țară.

Prin *denominarea monedei naționale* se va marca încheierea unui ciclu inflaționist, asigurându-se exprimarea preturilor la niveluri uzuale în Europa.

În România, se poate afirma că *reforma sistemului bancar a devansat reforma economiei în ansamblul său*, ceea ce conferă băncilor un important rol în economie.

În perspectivă, creșterea economică prognozată trebuie să fie însoțită de o accentuare a procesului de dezinflație, de finanțarea fără probleme a deficitelor externe, de ameliorarea disciplinei financiare și de creșterea substanțială a productivității muncii, precum și de restructurarea economiei.

Un impact asupra mediului financiar îl vor avea *liberalizarea tuturor operațiunilor de natura contului de capital* și trecerea de către BNR la strategia de *țintire directă a inflației*, derularea procesului de aderare și finalizarea acestuia prin aderarea efectivă.

Creșterea importurilor trebuie analizată și prin prisma finanțărilor acordate de instituții nebancare, cum sunt cele din domeniul leasingului și altor instituții. Se impune reglementarea unor astfel de fluxuri financiare din economie, prin prisma exigențelor instituite în domeniul bancar.

Atenția deosebită acordată de bănci *segmentului retail* este justificată în prezent. Caracterul limitat al acestui segment însă va determina băncile să se aplece cu precădere asupra finanțării, în moneda națională, a companiilor și chiar a agriculturii. Economiiile populației, în lipsa unei alternative profitabile, vor fi păstrate în continuare la instituțiile de credit. Pentru anul 2005, dobânzile nu vor fi real negative, întrucât trebuie avute în vedere și anticipațiile privind inflația. Capacitatea de creditare a sistemului bancar ar putea să crească semnificativ, în condițiile actuale de capitalizare a băncilor, dacă ar exista cerere reală de credite din partea agenților economici, respectiv, dacă aceștia ar prezenta proiecte majore de investiții.

Ponderele creditelor în PIB a marcat în ultimii ani un trend crescător, însă nivelul la care s-a ajuns plasează țara noastră din acest punct de vedere cu mult în urma celorlalte țări din regiune.

Abstract

The real economy and the financial economy – recent developments and prospects

In full process of preparation for joining the EU, the Romanian economy registered an ascendant trend. In this respect, we may mention the decreasing of the inflation, the consolidation of the BNR's foreign currency reserves, the economic growth, a much stronger banking system, a relative small external debt, and an acceptable one for the short term.

The growth from the real economy for the year 2004 were determined mostly by the internal demand, this tendency continuing during 2005. We may state that the year 2004 was the best year after 1989.

During 2004, the *Gross Domestic Product* registered the biggest increase, respectively 8.3% in comparison to 5-6% that was registered during 2001-2003, while the annual inflation rate was situated below 10%, for the first time after 1990. In the sustaining of the *process of disinflation* there were registered some exceptions, in April 2005, the inflation rate of 1.8% overcoming the BNR's expectations, determined, mainly, by the increasing of the administrated prices.

The level of the *current account deficit* was registered in the conditions in which the process of current transfers in foreign currencies from abroad increased, much more than in Bulgaria and the Czech Republic.

In the financial-banking field there are a series of aspects that are worth mentioning. So, the existence of an important volume of arrears (around 40% of GDP, while the banking intermediation weighted around 17.5%) led to an artificial internal demand.

We must notice the fiscal performance that was concretized in the decreasing of the deficit of the state budget, with an effect in the decreasing of the aggregated demand.

During 2004, the appreciation of the Leu in the market was realized in the conditions of international reserves of the BNR at a level that may cover almost 6 month of imports. The BNR's policy regarding the exchange rate of the national currency has been used as an anti-inflation anchor.

The national currency, according to the *exchange rate policy* was in a process of appreciation that will go on in the future. It is forecasted that the level of the exchange rate was established at a level of around 36,000 lei/euro. There was applied a new step of liberalization of the capital account, the non-residents having the right of constituting deposits in lei, without a prior authorization. There are expected important entries of foreign currencies in the country.

By the *denomination of the national currency* it will be marked the closing of an inflationist cycle, insuring the exprimation of the prices at usual levels in Europe.

In Romania, we may state that *the reform of the banking system overcame the economy's reform on its whole*, which gives the banks an important role in the economy.

On prospects, the forecasted economic growth must be accompanied by an accentuation of the disinflation process, by the financing without any problems of the external deficits, the improvement of the fiscal discipline and by the substantial increasing of the labor productivity, as well as the restructuring of the economy.

The liberalization of all the operation for the capital account, the BNR's strategy of *direct targeting of the inflation*, the process of joining the EU and its finalization by the actual joining will have an impact over the financial environment.

The increasing of the imports must be analyzed taking also in consideration the financing granted by the non-banking institutions, like leasing and other institutions. It is necessary to regulate these financial fluxes in the economy, like the exigencies that regulate the banking institutions.

The special attention given by the banks to the retail segment is justified in the present time. But the limited character of this segment will determine the banks to finance, in the national currency, mainly the companies and even the agriculture. With no other profitable alternative, the population's savings will still be kept at the credit institutions. For 2005, the interest rates will not be negative on real terms, because we must also consider the expectations regarding the inflation. The capacity of financing of the banking system may increase significantly, in the actual conditions of bank's capitalizations, if there would exist a real demand for loans from the economic agents, respectively if they would present major investment projects.

In the last years, the weight of the loans in the GDP registered an increasing trend, but the present level situates our country, according to these criteria, far behind the other states in the region.

1. Introducere

În ultimii ani, economia românească s-a înscris pe un trend ascendent și ca urmare tabloul macroeconomic este favorabil. În acest sens se pot menționa scăderea inflației, consolidarea rezervelor valutare ale BNR, creșterea economică, un sistem bancar mult întărit, datoria externă relativ mică, iar cea pe termen scurt acceptabilă.

Aflată în plin proces de pregătire a aderării la Uniunea Europeană, România își concentrează eforturile în vederea definitivării reformelor necesare pentru a îndeplini angajamentele asumate în cadrul acestui proces.

Relansarea economică, începută în anul 2000, a continuat cu un ritm susținut pe baza accelerării cererii interne. În perioada 2001 – 2004 și prima parte a anului 2005, România a înregistrat o corelație eficientă între creșterea economică puternică, dezinflație și menținerea în limite sustenabile a deficitelor interne – bugetare și mai puțin de cont curent.

Creșterea economică în anul 2004 a fost determinată, spre deosebire de anii anteriori, mai ales de cererea internă, această tendință continuând și în anul 2005. Consumul populației și cel guvernamental au crescut considerabil, determinând, împreună cu cererea pentru investiții, o majorare a importurilor. Pe fondul unei dinamici mai puțin accentuate a exporturilor ca urmare a mediului extern mai puțin favorabil, deficitul comercial s-a adâncit și, implicit, deficitul de cont curent s-a situat la un nivel ridicat.

În anul 2004, **produsul intern brut** a înregistrat una dintre cele mai mari creșteri, respectiv 8,3% față de 5-6%, cât s-a realizat în anii 2001-2003. Creșterea economică a fost însoțită de aceleași fenomene resimțite și în anul 2003: situarea la un nivel ridicat a consumului, îndeosebi a consumului individual al gospodăriilor pe fondul majorării pronunțate a salariului real, dar și accelerarea procesului investițional.

În perspectiva anilor 2007 (anul integrării) și 2008 se proiectează menținerea trendului ascendent al creșterii economice la nivele situate peste pragul de 6% (creștere PIB: 6% în anul 2005, 6,1% în anul 2006, 6,3% în anul 2007 și 6,5% în 2008).

Măsurile de politică macroeconomică aplicate în ultima perioadă, în special cele de natură fiscală și monetară, au indus schimbări în ceea ce privește contribuția cererii

pentru consum și contribuția cererii pentru investiții la crearea produsului intern brut. Pe fondul îmbunătățirii mediului de afaceri și a caracterului funcțional al piețelor, înclinația spre investiții a agenților economici s-a dezvoltat, iar fluxul de investiții străine s-a intensificat, ceea ce a determinat sporirea semnificativă a contribuției formării brute de capital fix la creșterea reală a produsului intern brut.

2. Evoluția principalilor indicatori macroeconomici

În contextul menționat mai sus, evoluția principalilor indicatori macroeconomici se prezintă potrivit datelor din tabelul următor:

Modificare procentuală față de perioada corespunzătoare a anului precedent

	u.m.	2000	2001	2002	2003	2004
1. Ritmul de creștere PIB în termeni reali	%	+2,1	+5,7	+5,1	+5,2	+8,3
- Consum final	%	+1,5	+6,3	+4,9	+6,9	+10,3
- Formarea brută de capital fix	%	+5,5	+10,1	+8,2	+9,1	+10,1
- Cererea internă	%	+4,3	+8,4	+3,9	+7,4	+10,2
2. Rata inflației						
- medie anuală/medie anuală	%	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9
- dec./dec.	%	40,7	30,3	17,8	14,1	9,3
3. Dinamica – comerțului exterior	%	41,3	12,9	15,4	6,4	21,3
- exportul (fob)	%	43,4	22,1	8,6	12,3	24,0
- import (fob)						
4. Gradul de acoperire a importurilor prin exporturi	%	85,8	79,3	84,2	79,8	78,1
5. Soldul contului curent						
- pondere în PIB	%	-3,7	-5,5	-3,4	-6,0	-7,5
- suma	Mld. euro	-1,5	-2,5	-1,6	-3,1	-4,4
6. Datoria externă	Mld. euro	11,1	13,5	14,7	15,7	17,7
7. Rezervele internaționale brute – total	Mld. euro	5,2	7,2	8,1	8,3	13,1
8. Creditul neguvernamental, dinamica în termeni:						
- nominali	%	+30,0	+57,7	+51,1	+69,5	+38,0
- reali	%	-7,6	+21,0	+28,3	+48,6	+26,3
9. Rata șomajului	%	10,5	8,8	8,4	7,4	6,2

Având în vedere nivelul indicatorilor economici înregistrați, se poate afirma că anul 2004 a fost cel mai bun an de după 1989. A fost obținută o rată de creștere de 8,3% în termeni reali, în timp ce rata anuală a inflației s-a situat pentru prima dată în perioada postdecembristă sub 10%.

Situația în ansamblul ei, cum se prezintă în tabelul de mai sus, este consecința și a eforturilor de aplicare a politicilor economice pentru îndeplinirea criteriilor

economice de aderare, respectiv pentru pregătirea economiei în vederea integrării în piața unică europeană.

Creșterea economică a avut efecte pozitive asupra gradului de ocupare a resurselor de muncă, precum și asupra structurii ocupaționale. Caracteristica principală a structurii ocupaționale o reprezintă reducerea populației ocupate în agricultură, mai ales din categoria lucrătorilor nesalariați și transferul acestora în categoria salariaților din alte ramuri de activitate, îndeosebi în servicii.

3. Deficitul de cont curent

Nivelul record al **deficitului de cont curent**, respectiv 4,4 mld. euro în anul 2004 s-a înregistrat, în condițiile în care, în anul 2004 a luat amploare fenomenul manifestat și în anii anteriori al transferurilor curente de sume în valută din străinătate (circa 2,5 mld. euro soldul transferurilor curente în anul 2004 față de 2,0 mld. euro în 2003). Fără aceste intrări de valută, deficitul contului curent ar fi fost mai mare.

Situația contului curent, în **anii 2003 și 2004**, în România, comparativ cu Bulgaria și Cehia, se prezintă astfel:

- milioane euro -

	ROMÂNIA		BULGARIA		CEHIA	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004
I. Contul curent -sold (a+b+c)	-3.060	-4.402	-1.630,2	-1.447,1	-4.937,1	-4.490
a) credit	20.940	25.055	10.511,6	12.690,9	53.766,6	65.145,0
b) debit	24.000	29.457	12.141,8	14.138,0	58.703,7	69.635,0
II. Din soldul contului curent:						
a) bunuri și servicii - sold	-3.893	-5.536	-1.676,4	-1.994,5	-1.763,4	-308,8
b) venituri – sold	-1.195	-1.363	-566,4	-340,7	-3.663,0	-4.373,6
c) transferuri curente -sold	+2.028	+2.497	+612,6	+888,1	+489,3	+192,1
III. Ponderea soldului contului curent în PIB – %	-6,0	-7,5	-8,4	-7,0*	-6,3	-5,2

* estimări pe baza soldului contului curent și a dinamicii PIB

Din datele prezentate rezultă că în România cauza principală a deficitului de cont curent provine din activitatea comercială externă al cărei deficit este estimat la peste 9% din PIB. Pe fondul aprecierii monedei naționale, deficitul comercial a fost de -5,5 mld. euro, iar intrările de valută din transferuri curente externe, de aproape +2,5 mld euro.

Deficitul este mare, ritmul său de creștere fiind chiar îngrijorător, în timp ce alte țări din regiune au balanța comercială în anul 2004 practic echilibrată (exemplu: Cehia). Pentru perioada următoare, prognozele efectuate indică un nivel relativ ridicat al deficitului de cont curent, cu o ușoară tendință de scădere în termeni reali (se prevede o pondere în PIB de -6,6% în anul 2005, -6,2% în anul 2006, -5,8% în anul integrării și -5,0 în anul următor integrării).

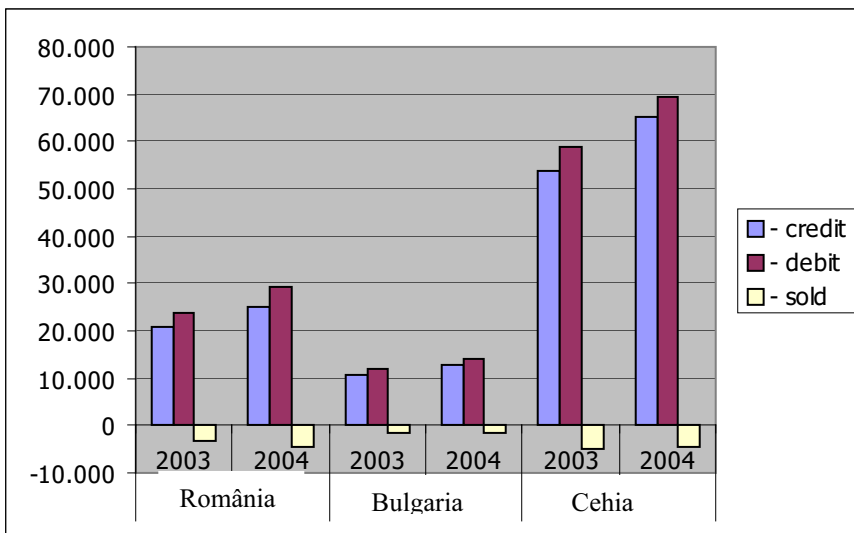
Datele menționate relevă faptul că, în țara noastră deficitul contului curent crește sau se menține la cote relativ ridicate, în timp ce în țările luate în comparație tendința este în scădere atât în termeni relativi, cât și ca nivel.

Caracteristic pentru situația contului curent din România este și faptul că veniturile din transferurile curente de valută din străinătate sunt mult mai mari decât în Bulgaria și Cehia.

Este de subliniat faptul că, în Cehia, deficitul contului curent este urmarea, în principal, a ieșirilor de valută înregistrate la subcapitolul „venituri”, subcapitol la care se înregistrează sume în valută aferente veniturilor obținute în urma investițiilor directe efectuate, investițiilor de portofoliu, precum și altor investiții de capital (venituri din dobânzi). Această situație este urmarea faptului că, în această țară, investițiile directe și de portofoliu înregistrate în anii anteriori sunt mult mai mari decât în România și Bulgaria.

În Ungaria, situația contului curent este similară cu cea din Cehia. Astfel, deficitul contului curent din perioada ian. – sept. 2004 de - 5,3 mld. euro se localiza, în principal, la subcapitolul „venituri” (circa 67%), diferența regăsindu-se în deficitul comercial.

Grafic, situația încasărilor, plăților și deficitului contului curent în anii 2003 și 2004, în România, comparativ cu aceleași date din Bulgaria și Cehia, se prezintă astfel:

În balanța de plăți externe a României, **depozitele deținute de nerezidenți în România din cadrul contului financiar** au în ultimii doi ani o tendință evidentă de creștere. De la un nivel de 36 mil. euro în anul 2000 și aproape 200 mil. euro în 2001 și 2002, depozitele deținute de nerezidenți în România au ajuns la peste 400 mil. euro în 2003 și 550 mil. euro în 2004.

Problema majorării continue a deficitului de cont curent este și urmarea unor influențe ale factorilor de natură structurală. O mare parte din exporturi sunt reprezentate de produse de joasă tehnologie bazată, în principal, pe forța de muncă de calificare redusă sau medie. Produsele de înalt nivel tehnologic, prin foarfeca tehnologică, vor avea câștig de cauză în dauna produselor însumând un volum mare de muncă ieftină, care prezintă un avantaj volatil, precum și a produselor ce au ca principal atu prețul.

4. Arieratele din economie

În profunzimea economiei, la nivel microeconomic mai persistă unele derapaje, multe dintre acestea fiind legate de configurația finanțării agenților economici. Neplata obligațiilor către furnizori și bugetele publice, arieratele, reprezintă aproape 40% din PIB, în timp ce finanțarea bancară nu constituie decât echivalentul a circa 17,5% din PIB, față de 30% în țările Europei Centrale și circa 100% în țările dezvoltate. Partea cea mai mare a finanțării agenților economici provine din surse proprii. Starea de fapt la nivel microeconomic este perpetuată și de manifestarea până în prezent a unor anumite toleranțe față de neplata obligațiilor financiare, lipsa unei piețe de capital consistente și fluide, existența unei rate a insolvenței relativ mici comparativ cu situația economiei etc.

Existența unui volum important de arierate în economie conduce la o cerere internă artificială, deși unele din acestea au fost reduse prin anularea unor datorii bugetare, fără luarea însă a unor măsuri de fond pentru rezolvarea situației în esența ei. O astfel de situație a indus un anumit grad de hazard moral și selecție adversă, cu efecte nefavorabile asupra mediului concurențial de piață.

Practic, în anul 2004, ca și în anii precedenți, restructurarea economiei a fost componenta cea mai puțin fructificată.

5. Susținerea procesului de dezinflație

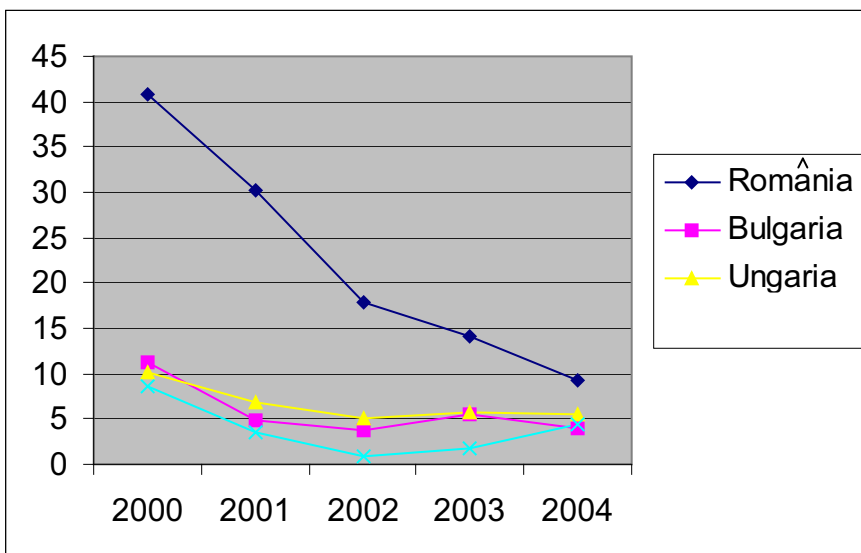
Temperarea inflației în anul 2004 s-a realizat în principal prin stabilirea unui mix de politici economice și monetare, care a fost adoptat pentru menținerea sub control a echilibrului economic.

Evoluția ratei inflației în perioada 2000 – 2004, în România, comparativ cu situația din Bulgaria, Ungaria și Polonia, este prezentată în tabelul următor:

	%				
	2000	2001	2002	2003	2004
România	40,7	30,3	17,8	14,1	9,3
Bulgaria	11,3	4,8	3,8	5,6	4,0
Ungaria	10,1	6,8	5,0	5,8	5,6
Polonia	8,5	3,6	0,8	1,7	4,4

Rezultă din datele de mai sus că în România temperarea inflației a fost în ultimii 5 ani foarte accentuată, starea inflaționistă reducându-se de peste 4 ori. În aceeași perioadă, inflația în Bulgaria, Ungaria și Polonia s-a redus la jumătate, însă nivelul din anul 2000 în aceste țări era aproape de rata inflației din anul 2004 în România.

Grafic, evoluția ratei inflației în perioada 2000 – 2004, în România, comparativ cu situația din Bulgaria și Ungaria se prezintă astfel:

Fenomenul de temperare a inflației trebuie corelat și cu majorarea deficitului contului curent și reducerea marjei de competitivitate a exportului românesc.

Susținerea procesului de dezinflație, deși realizat în linii mari, a înregistrat unele „ieșiri” din grafic, inflația înregistrată depășind estimările BNR. Chiar și nivelul de inflație programat, determinat de necesitatea alinierii prețurilor interne la prețurile internaționale, ca o cerință de convergență cu Uniunea Europeană, a fost depășit ca urmare a creșterii prețurilor administrate, la gaze naturale; apă, canal; servicii poștale. La acestea se adaugă creșteri de prețuri la combustibili, la tutun, țigări.

Cu toate aceste creșteri, prețurile administrate vor trebui să mai crească și în anii următori pentru realizarea convergenței cu Uniunea Europeană (utilități, energie electrică și termică, gaze naturale, servicii de poștă și telecomunicații, apă, canal etc.).

În același timp s-a înregistrat și o creștere a prețurilor serviciilor ca un efect normal de așezare a economiei (efectul Balasa – Samuelson).

Este de așteptat ca prețul serviciilor să crească și în continuare (7 – 10 ani) în medie cu 2% pe an.

Inflația înregistrată fiind determinată de creșterea prețurilor administrate (inflație corectivă, programată) și de cea a serviciilor (normală) nu este necesară o comprimare a cererii agregate.

Principala ancoră de menținere sub control a inflației va fi în continuare cursul de schimb.

6. Deficitul bugetului de stat

În cadrul mix-ului de politici aplicate în anul precedent, trebuie remarcată și performanța fiscală, care poate fi exprimată prin scăderea deficitului bugetului statului, ceea ce a avut ca efect și diminuarea cererii agregate. Evoluția deficitului statului în perioada 2000 – 2004 se prezintă astfel:

	UM	2000	2001	2002	2003	2004
Deficitul bugetului statului	Mld. lei	-27.600,8	-35.803,0	-47.618,1	-29.003,4	-18.781,1
Pondere în PIB	%	-3,4	-3,1	-3,1	-1,5	-0,8

Limitarea deficitului bugetului de stat reflectă și o îmbunătățire a managementului activității trezoreriei statului.

În sfera finanțelor publice, în ecuația bugetară se pune problema pierderilor foarte mari (deficitelor cvasifiscale) generate de către companiile de stat și regii. Autoritățile publice trebuie să stabilească măsuri pentru îmbunătățirea colectării veniturilor, inclusiv prin revederea cadrului legal împotriva evaziunii fiscale.

Politica de reducere atât a deficitului bugetar, cât și a deficitelor cvasifiscale trebuie să fie mai accentuată în anii următori cu scopul diminuării excesului cererii agregate, reducerii presiunii asupra deficitului de cont curent și menținerii procesului de dezinflație. Obiectivul principal pe termen scurt și mediu al politicii fiscal-bugetare trebuie să fie susținerea procesului de convergență nominală și reală.

În același timp, pierderile fiscale generate la capitolele bugetare unde fiscalitatea a fost redusă la începutul anului 2005 (respectiv, stabilirea cotei unice la 16% de la 18% – 40% la impozitul pe veniturile populației și diminuarea impozitului pe profitul firmelor de la 25% la 16%) vor fi acoperite integral într-o perioadă care depășește orizontul de timp al anului 2005. Deși există un proces evident de îmbunătățire a colectării veniturilor bugetare, este puțin probabil ca această îmbunătățire să acopere pierderea de venituri bugetare estimate) la circa 1% din PIB, determinată de relaxarea fiscală.

7. Rezervele valutare și politica de curs

Întărirea leului pe piață în anul 2004 s-a realizat în condițiile unor rezerve internaționale ale BNR la un nivel apreciabil, respectiv, la un nivel echivalent cu care se pot acoperi aproape 6 luni de importuri, precum și ale unor fluxuri de valută din alte operațiuni decât cele de comerț exterior. Politica băncii centrale în ceea ce privește cursul monedei naționale a fost utilizată până în prezent ca o ancoră antiinflaționistă.

Politica de curs arată că moneda națională se află într-un proces de *apreciere nominală*, început în urmă cu 5 ani, și într-unul de *apreciere reală*, început în urmă cu 5 luni, care va continua și în perioada următoare. Se pare că nivelul cursului de schimb s-a stabilizat în jurul valorii de 36.000 lei /euro.

Pe fondul unei oferte valutare în exces, BNR a ajuns în situația de a avea ca problemă limitarea ritmului de apreciere a leului, cumpărările de valută ale băncii

centrale fiind de circa 4 miliarde euro în 2004, care, pentru o mai bună reflectare a acestor cumpărări, reprezintă un nivel comparabil cu baza monetară a României.

Legat de problema evoluției monedei naționale, trebuie remarcat faptul că BNR poate interveni pe piață având în vedere tendințele esențiale ale acesteia, corectând fluctuațiile excesive și contracarând atacurile speculative. Intervențiile repetate într-un singur sens, în opoziție cu tendințele pieței, pe lângă faptul că generează costuri semnificative, pot produce numai efecte de scurtă durată, având în același timp și posibile implicații de regenerare, cu propriile operațiuni, a unui trend inflaționist mult mai greu de temperat.

În continuare, în perspectiva anului 2007, se întrevide menținerea politicii băncii centrale în ceea ce privește flotarea controlată a cursului monedei naționale, dar componenta de flotare va avea o pondere mai mare, iar cea de control una mai scăzută. Se impun reducerea predictibilității acțiunilor BNR și aprecierea corectă a tendințelor în economia reală.

Aprecierea reală a monedei naționale și accelerarea dezinflației pot genera efecte favorabile în economie, respectiv reducerea dobânzilor, îmbunătățirea mediului investițional, cu consecințe concretizate într-o creștere economică durabilă, inclusiv prin stimularea restructurării economiei și pe această cale reducerea deficitelor cvasifiscale.

8. Comerțul exterior

În anul 2004, s-a realizat un „diferențial” între creșterea exporturilor și creșterea importurilor de – 1,7 puncte procentuale, ceea ce a determinat sporirea deficitului balanței comerciale. Este de subliniat că prognozele până în anul 2008 indică refacerea echilibrelor în comerțul exterior al României și inversarea raportului între creșterea exporturilor și creșterea importurilor, respectiv se prevede un „diferențial” de +1,3 pp în anul 2006, +2,0 pp în anul 2007 și +0,6 pp în 2008.

Având în vedere că reducerea semnificativă a importurilor nu poate fi realizată pe termen scurt, acestea vizând resurse energetice, materii prime, combustibili și echipamente necesare re tehnologizării economiei, rezultă că singura cale serioasă de reducere a deficitului comercial și asigurare a sustenabilității pe termen lung a creșterii economice o reprezintă exporturile.

Indicele raportului de schimb în comerțul exterior al României, calculat ca raport între indicele valorii unitare la export și indicele valorii unitare la import, prezintă următoarea evoluție în ultimii 4 ani:

	2001	2002	2003	2004
- Indicele valorii unitate la export -%	100,58	98,46	98,18	104,36
- Indicele valorii unitate la import -%	99,66	98,67	96,71	101,31
- indicele raportului de schimb – %	100,9	99,8	101,5	103,0

Analizând datele prezentate în tabel, se poate constata o îmbunătățire a raportului de schimb în anul 2004, comparativ cu anul 2003, respectiv o creștere cu 1,5 puncte procentuale, ceea ce constituie un factor de stimulare a exporturilor în perioada următoare.

9. Liberalizarea contului de capital și lichiditățile din piață

Prin aplicarea noii etape de liberalizare a contului de capital, nerezidenții au dreptul de a constitui și depozite în lei, fără autorizări prealabile. În perioada premergătoare aplicării noii etape de liberalizare a contului de capital, în publicațiile de specialitate au fost prezentate multe analize în legătură cu intrări semnificative de valută în țară pentru a fi preschimbate pe piața valutară în moneda națională și posibila reacție a băncii centrale, respectiv dacă va interveni pe piață pentru a steriliza sumele în valută intrate în țară ca urmare a liberalizării contului de capital. Perioada de la aplicarea noii etape de liberalizare a contului de capital este scurtă, fenomenul fiind însă mai puțin evident pentru analize și concluzii.

Sterilizarea lichidității din piață va continua și în perioada următoare, deși suma lichidităților sterilizate de BNR a atins niveluri îngrijorătoare de circa 6 mld. euro la 31 martie 2005 față de 2,5 mld. echivalent euro la 31 martie 2004.

Practic, nivelul lichidităților aflate la BNR pentru rezerva obligatorie reprezintă circa 8% din PIB, față de numai 0,8% în anul 2000.

Acest nivel al lichidităților sterilizate reprezintă în bună măsură și o economisire externă adusă în România ca urmare a investițiilor de capital bazată pe diferențialul încă mare între dobânzile interne și cele de pe piața internațională.

Nivelul dobânzii de intervenție (de piață) nu va crește, acești bani fiind necesari a fi introduși în proiecte, în credite, în economia reală.

Chiar și fondurile din privatizare vor trebui îndreptate mai mult spre finanțarea unor proiecte și mai puțin spre reducerea stocului datoriei publice.

Intervenția băncii centrale trebuie legată și de nivelul rezervelor valutare pe care le deține în prezent. O posibilă apreciere a monedei naționale poate avea ca efect direct creșterea deficitului de cont curent, prin favorizarea importurilor în detrimentul exporturilor. În același timp, o intervenție mai accentuată a băncii centrale pentru limitarea fenomenului de apreciere a monedei naționale poate influența negativ ținta de inflație pentru anul 2005. Intrarea de capital în România, pe lângă liberalizarea contului de capital, este favorizată de diferențele dintre dobânzile interne și cele internaționale, precum și de forța de muncă ieftină, de oportunitățile oferite de intrarea în Uniunea Europeană, precum și de fenomenul de „relocalizare industrială” din țările dezvoltate.

10. Denominarea monedei naționale

Prin denominarea monedei naționale se marchează încheierea unui ciclu inflaționist și intrarea într-o perioadă de stabilitate a prețurilor, asigurându-se exprimarea prețurilor la niveluri uzuale în Europa, ceea ce va simplifica trecerea la euro. Practic, se estimează că în procesul denominării nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se simplifică. Denominarea este o bună oportunitate pentru stimularea plăților prin card, unde nu se mai pune problema plății în lei actuali. În plus, specialiști în domeniul financiar-bancar apreciază că o monedă puternică va atrage numerarul care există în prezent în afara sistemului bancar. Procesul de denominare poate conduce la operațiuni suplimentare pentru bănci, dar, bine organizat de către banca centrală și aplicat corespunzător de către bănci el va avea efecte psihologice favorabile și va veni în sprijinul fenomenului de dezinflație.

Denominarea leului, aparent o operațiune simplă, va genera o multitudine de schimbări care trebuie să fie implementate de către sistemele informatice ale băncilor.

11. Perspectivele economice și financiare

În România, se poate afirma că **reforma sistemului bancar a devansat reforma economiei în ansamblul său**, ceea ce apreciem că este de natură să confere băncilor un important rol în dezvoltarea economică.

În pofida unor disfuncționalități, care caracterizează o economie de piață în dezvoltare/economie de piață funcțională, dar nu pe deplin competitivă, **România poate avea, în continuare, o perioadă favorabilă** dacă ratele de creștere economică vor fi însoțite de o accentuare a procesului de dezinflație, de finanțarea fără probleme adiacent negative a deficitelor externe, de ameliorarea, în ansamblu, a disciplinei financiare și de creșterea substanțială a productivității muncii.

11.1. Proiecțiile efectuate de organele de specialitate pentru următoarea perioadă referitor la **dinamica principalilor indicatori macroeconomici** se prezintă potrivit datelor din următorul tabel:

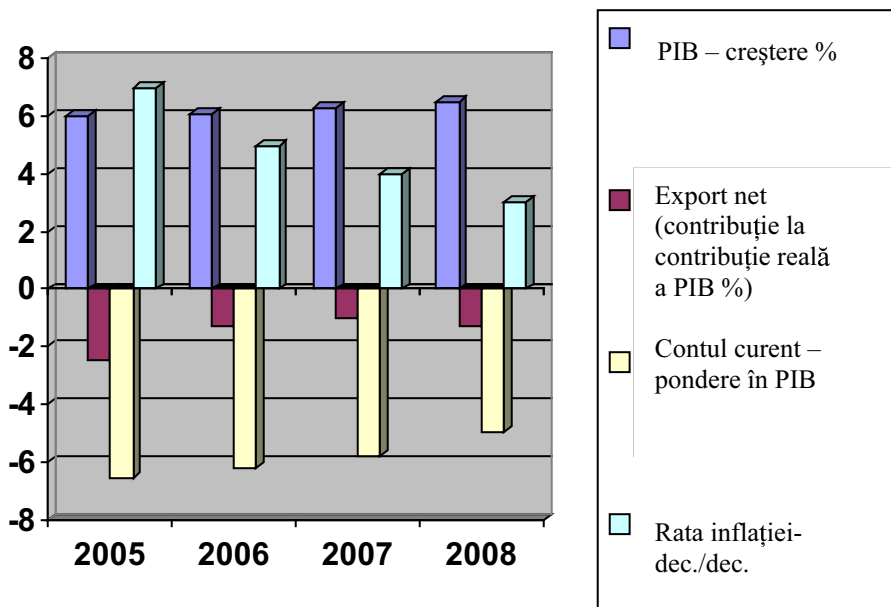
- modificare procentuală față de anul anterior -

	2005	2006	2007	2008
1. Produsul intern brut	+6,0	+6,1	+6,3	+6,5
2. Consum final	+7,0	+5,6	+5,1	+5,7
3. Formarea brută a capitalului fix	+11,4	+11,6	+12,5	+12,3
4. Export net (contribuție la creșterea reală a PIB)	-2,5	-1,3	-1,0	-1,3
5. Contul curent				
- mld. euro	-4,9	-5,3	-5,7	-5,6
- pondere în PIB	-6,6	-6,2	-5,8	-5,0
6. Rata inflației				
- medie anuală/medie anuală	8,1	6,0	4,4	3,5
- dec/dec	7,0	5,0	4,0	3,0
7. Creșterea salariului real	12,4	5,2	5,6	8,3
8. Rata șomajului	6,1	6,0	5,8	5,7

Datele prezentate în tabel relevă, pentru perioada 2005-2008, continuarea și consolidarea proceselor de creștere economică demarate încă din anul 2000.

Liberalizarea tuturor operațiunilor de natura contului de capital, denominarea monedei naționale și trecerea BNR la strategia de țintire directă a inflației, derularea procesului de aderare și finalizarea acestuia prin aderarea efectivă vor avea impact direct asupra mediului financiar.

Tendențele în perioada 2005-2008 privind creșterea reală a PIB, contribuția la creșterea reală a PIB a exportului net, ponderea deficitului de cont curent în PIB și rata inflației se prezintă grafic astfel:

11.2. În etapele următoare, trebuie să se asigure restructurarea economiei, ceea ce va avea ca efect principal dezactivarea potențialului macrodestabilizator, în condițiile integrării în sfera economiei de piață a segmentelor cu un grad mare de monopolizare, inclusiv a sectoarelor economice cu un grad mare de energointensivitate.

Scăderea deficitului de cont curent la 5-6% din PIB, întârzierea reformelor structurale, nivelul dobânzilor, stabilirea unei cote unice de impozitare, precum și aprecierea leului, toate acestea sunt de natură să **limiteze marja de manevră a BNR pentru contracararea presiunilor inflaționiste**. Situația este accentuată de **expansiunea care a cuprins progresiv componentele cererii agregate**, îndeosebi investițiile, exporturile și consumul populației, pe seama **majorării reale a veniturilor și a creditului bancar**.

11.3. Creșterea importurilor trebuie analizată și prin prisma situației în domeniul creditului. Importurile sunt determinate într-o măsură importantă de finanțările acordate de instituții nebankare, cum sunt cele din domeniul leasingului și altor instituții. Finanțatorii nebankari au un impact major asupra importului. Considerăm că se impune reglementarea unor astfel de fluxuri financiare din economie, prin prisma exigențelor care sunt instituite în domeniul bancar. Apreciem că, în condițiile actuale, este inoportună aplicarea de măsuri privind limitarea creditului bancar pentru reducerea importurilor.

11.4. **Atenția deosebită acordată de bănci segmentului retail** este justificată în prezent. Caracterul limitat al acestui segment va determina însă băncile să se aplece cu precădere asupra finanțării, în moneda națională, a companiilor și chiar a agriculturii.

Finanțările în valută, care justifică denominarea creditului în devize străine, sunt cele ipotecare și pentru importuri și exporturi.

Economiile populației, în lipsa unei alternative profitabile, vor fi păstrate în continuare la instituțiile de credit. Majoritatea băncilor stimulează **depozitele pe termen lung**, care asigură un câștig sigur, chiar dacă nu mare. Investițiile pe piața de capital sau în proprietăți imobiliare implică sume mari mai puțin accesibile populației. Este de așteptat ca, în continuare, **băncile să scadă dobânda la credite, mizând mai mult pe volum și mai puțin pe o marjă de dobândă mai mare.**

11.5. Volumul resurselor financiare care pot fi puse în mișcare în folosul economiei reale, **așa – numita intermediere bancară**, este o rezultată a gradului de dezvoltare economică. În acest sens, trebuie menționat că depozitele bancare la vedere și la termen (respectiv, suma agregatului monetar cvasibani și disponibilitățile la vedere din agregatul monetar M_1), în anul 2003, au avut o pondere de 21,2% în produsul intern brut al României, iar în anul 2004 de 23,9%, pondere depășită cu mult de alte țări aflate în tranziție).

Capacitatea de creditare a sistemului bancar ar putea să crească semnificativ, în condițiile actuale de capitalizare a băncilor, dacă ar exista cerere reală de credite din partea agenților economici, respectiv, dacă aceștia ar prezenta proiecte majore de investiții.

Ponderea creditelor în PIB a marcat în ultimii ani un trend crescător, însă nivelul la care s-a ajuns plasează țara noastră, din acest punct de vedere, cu mult în urma celorlalte țări din regiune. Intermedierea bancară a crescut de la 15,9% din PIB în anul 2003 la 17,5% în 2004, ceea ce este încă puțin, **comparativ cu 106,1%, cât este media în Uniunea Europeană.**

11.6. Dezvoltarea economiei reale implică re monetizarea graduală a economiei, în condițiile creșterii neinflaționiste a bazei monetare, dezvoltarea și a altor agregate monetare superioare (care să includă agregatele M_1 și M_2).

FLEXIBILITATEA ȘI SECURITATEA PE PIAȚA MUNCII. CONVERGENȚE ȘI CONTROVERSE

Cercetător principal III, drd. **Cristina LINCARU**
Institutul Național de Cercetare Științifică
în Domeniul Muncii și Protecției Sociale
Lector univ. drd. **Luise MLADEN**
Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Cunoașterea și globalizarea induc schimbări complexe, din ce în ce mai frecvente și mai rapide pe piața muncii. Performanțele acestei piețe pot fi analizate și prin prisma conceptului de flexibilitate. În studiul nostru am abordat flexibilitatea după două direcții: flexibilitate pozitivă – adaptare prin valorificarea cunoașterii și flexibilitate negativă – disponibilizare. Ambele forme de flexibilitate conferă atât avantaje, cât și dezavantaje însă concluzia demersului nostru detașează flexibilitatea pozitivă ca unică soluție de dezvoltare durabilă și de producere și asimilare a cunoașterii.

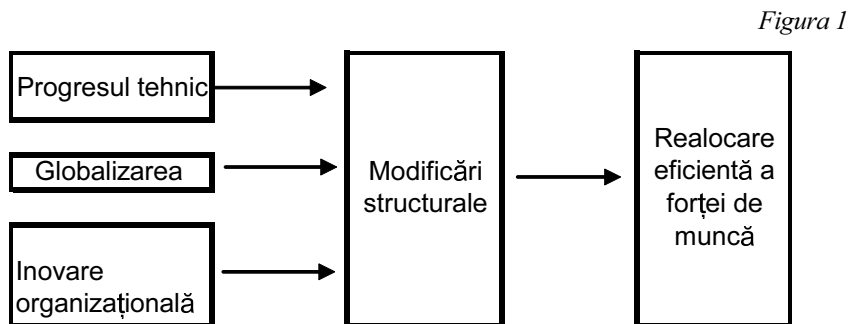
Abstract

Flexibility and security on the labour market. Convergences and controversies

Knowledge and globalization bring about complex changes, more and more quick and frequent, on the labour market. The labour market performance can be analyzed using the concept of flexibility. In our paper we outline two main directions: positive flexibility – adaptation by acquiring knowledge and negative flexibility – redundancy. Both types of flexibility confer advantages and also disadvantages, and we concluded that the positive flexibility represented the only solution for sustainable development and for producing and assimilating knowledge.

Performanțele pieței muncii sunt analizate în literatura de specialitate din ce în ce mai mult prin prisma conceptelor de flexibilitate și securitate. Sub acțiunea din ce în ce mai puternică a progresului tehnic și a globalizării se induc schimbări complexe, din ce în ce mai frecvente și mai rapide pe piața muncii (figura 1). Necesitatea adaptării potrivite la aceste schimbări devine sursa „avantajului competitiv”. În acest sens, Peter Drucker spunea că „poziția unei țări în competiția economică trebuie să constituie principala preocupare a politicilor și strategiilor naționale”¹.

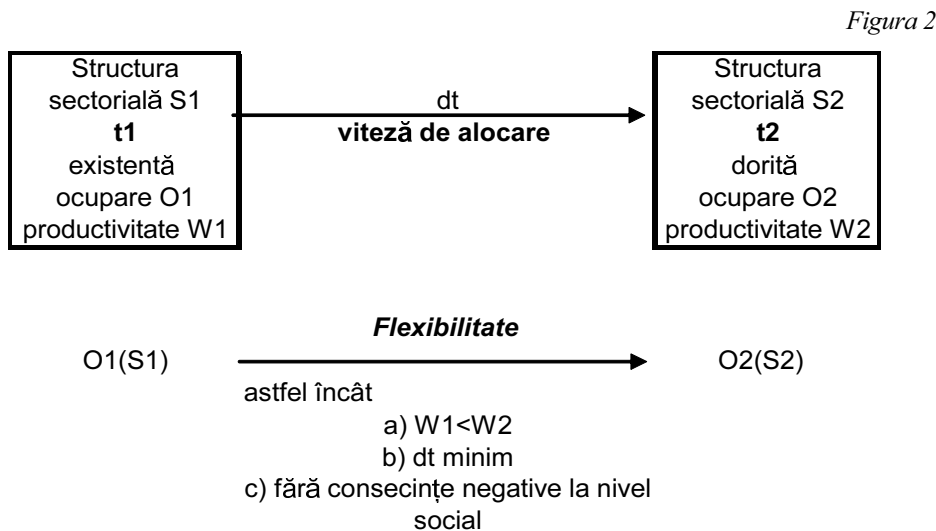
¹ Peter Drucker, *The Age of Social Transformation*, The Atlantic Monthly, November, 1994, p.77.

1. *Flexibilitatea² pe piața muncii*

În contextul competitivității economiei, William A. Douglas descrie **piața muncii flexibilă** ca aparținând „națiunii capabile să-și transfere lucrătorii dintr-o activitate economică în alta lin, fără probleme sociale”³.

Plecând de la această definiție, putem reformula astfel: un transfer eficient al forței de muncă include o alocare guvernată de legile economiei de piață, într-un timp minim, de la un loc de muncă ce este caracterizat printr-o productivitate mai scăzută, la un loc de muncă ce are o productivitate superioară, fără efecte negative în plan social. Acest lucru înseamnă că alocarea forței de muncă devine vizibilă mai ales la nivel structural (figura 2).

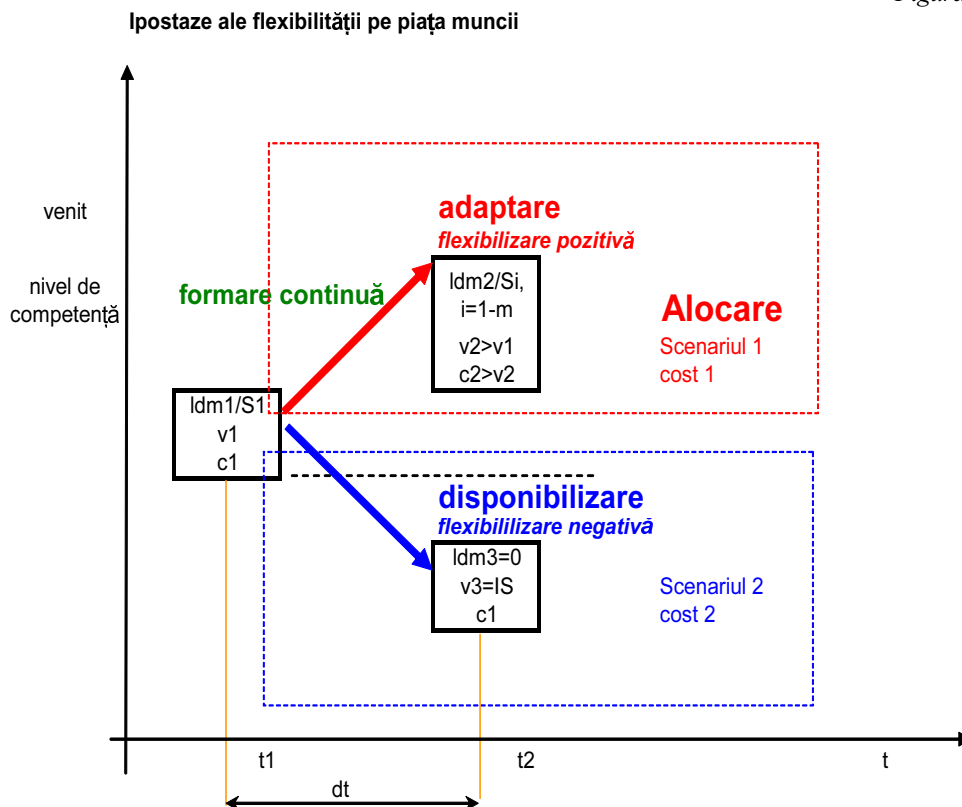

² Conceptul de *flexibilitate pe piața muncii* este extrem de complex. În acest sens ne putem referi la principalele forme de flexibilitate evidențiate de prof. univ. dr. Gheorghe Răboacă în cartea sa *Piața muncii și dezvoltarea durabilă: flexibilitatea salariilor; flexibilitatea numerică a salariaților; flexibilitatea tehnico-organizatorică; flexibilitatea timpului de muncă.*

³ William A. Douglas, *Labour Market Flexibility Versus Job Security . Why versus, The World bank, www. World bank .org., november 1, 2000.*

După cum se observă din figura 3, conceptul de flexibilitate poate fi nuanțat pe două direcții: *flexibilitatea pozitivă – adaptare și flexibilitatea negativă – disponibilizare*.

Figura 3

1.1. **Flexibilitatea pozitivă – adaptare**, prezentată în scenariul 1 al alocării, este focalizată pe adaptarea competențelor forței de muncă prin formare profesională continuă conform cerințelor noului loc de muncă, respectiv, ale noului post. Această alocare are loc direct, fără stări tranzitorii intermediare, și se manifestă prin creșterea nivelului de competență a persoanei ocupate, lucrătorul devenind în acest scenariu practic **adaptabil**⁴. Îndeplinindu-se aceste condiții, are loc transferul între două locuri de muncă pe care le putem numi generic locul de muncă inițial (la momentul t_1) sau locul de muncă vechi și noul loc de muncă sau locul de muncă final la momentul t_2 .

Această formă de flexibilitate oferă o serie de avantaje:

- realizează adaptarea organizației la cerințele din ce în ce mai complexe ale mediului, printr-o dezvoltare strategică, ce include în special adaptarea competențelor personalului conform direcțiilor dorite;

⁴ *Lucrătorul adaptabil* – termen formulat de Comitetul Consultativ Sindical TUAC (Trade Union Advisory Committee), în 1995, în propunerea prezentată către OECD.

- firma devine independentă, în mare măsură, de spectrul de competențe deținut de forța de muncă de pe piața muncii;

- scad costurile de concediere, selecție, recrutare care însoțesc variațiile de personal;

- permite realizarea, susținerea și menținerea avantajului competitiv prin absorbția, aplicarea și dezvoltarea noului și a inovării în multiple dimensiuni;

- reprezintă o formă a SCR- firmei implicate social. Principala modalitate de creștere a securității ocupării locului de muncă deținut și a creșterii șanselor de ocupare a unui alt loc de muncă este formarea profesională continuă. Investiția pe care firma o face în capitalul uman nu este numai o investiție pentru firmă, ci și pentru întreaga societate;

- această formă de flexibilitate reprezintă cea mai eficientă formă de alocare a forței de muncă, atât din punctul de vedere al duratei, vitezei de alocare foarte scăzute, cât și din punctul de vedere al asimilării și producerii progresului tehnic;

- prezintă cea mai sigură formă de flexibilizare pe termen lung;

- oferă condițiile deplasării centrului de greutate spre măsuri active și degrevarea societății în general de măsurile pasive;

- sporește șansele pentru individ de a-și construi o carieră.

În ceea ce privește limitele pe care le prezintă această formă de flexibilizare, precizăm:

- nu acoperă în mod direct cerințele unor activități intermitente, sezoniere, care nu necesită menținerea și dezvoltarea unor competențe;

- presupune costuri specifice;

- impune în primul rând o dezvoltare strategică a organizației, construirea de planuri de dezvoltare de personal conform ținuturilor sale bine precizate;

- necesită reorganizarea și reevaluarea activității productive în general;

- include asumarea unor riscuri importante în ceea ce privește dezvoltarea inovativă, nu toate direcțiile de dezvoltare fiind viabile.

1.2. **Flexibilitate negativă – disponibilizare**, însoțită sau nu de distrugerea locului de muncă, prezentată în scenariul 2, presupune în cazul cel mai general pierderea locului de muncă deținut anterior de către persoana ocupată. Conform figurii 3, primul loc de muncă poate fi caracterizat de un anumit nivel de competență și de un anumit venit. În ipoteza concedierii pentru motive care nu țin de persoana salariatului, după cum se menționează și în art. 65, Codul muncii (Legea 53/2003), principalele motive de desființare a locului de muncă pot fi „dificultățile economice, transformările tehnologice sau reorganizarea activității”. Tranziția cea mai probabilă este în șomaj, stare caracterizată de un nivel al venitului mai mic, dat de indemnizația de șomaj, pe de o parte, și de menținerea nivelului de competență anterior, pe de altă parte. Procesul de erodare a competenței persoanei disponibilizate se poate considera că începe chiar din momentul ocupării postului, acesta fiind mult accelerat odată cu momentul ieșirii din sfera ocupării.

În sensul celor prezentate mai sus adăugăm și cele formulate de Wiliam A. Douglas: „Libertatea angajatorului de a concedia nu asigură alocarea firească,

naturală a personalului din activități care nu mai sunt necesare în activități în care pot fi productive, ci, cel mai adesea, acesta este aruncat în stradă”.⁵

Avantajele acestei forme de flexibilitate sunt următoarele:

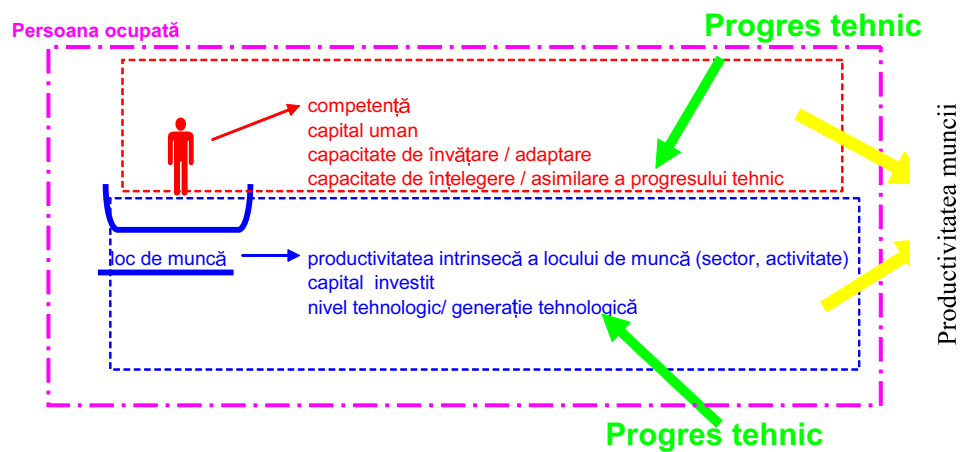
- degreveză firma de o serie de costuri privind formarea profesională a forței de muncă;
 - elimină costurile de personal ale firmei cu o activitate sezonieră în perioada de restrângere a activității;
 - permite angajarea relativ ușoară a persoanelor cu calificări reduse.
- Pe de altă parte, dezavantajele pot fi următoarele:
- ridică probleme în ceea ce privește costurile suplimentare pentru concedierea, selecția, recrutarea forței de muncă potrivit cerințelor proprii;
 - impune o mare dependență de calificările deja existente pe piața muncii;
 - scade probabilitatea realizării, menținerii și susținerii unui avantaj competitiv prin dezvoltarea unei breșe, a unei specializări;
 - scade capacitatea de adaptare a activității firmei pe termen lung;
 - transferă costurile concedierii în sfera protecției sociale;
 - scade calitatea ocupării și deresponsabilizează social firma;
 - stimulează și accelerează degradarea competențelor capitalului uman și implicit reduce probabilitatea de a se angaja ușor a persoanei concediate;
 - nu permite dezvoltarea unei cariere.

Putem descrie ansamblul complex care reprezintă „persoana ocupată” în contextul descris anterior. După cum se observă în figura 4, ne referim la două componente principale: persoana și locul de muncă pe care aceasta îl ocupă. Acest ansamblu este descris ca funcționare de productivitatea muncii depuse. Calea creșterii intensive a productivității muncii nu poate exclude absorbția progresului tehnic în ambele componente ale locului de muncă. Creșterea continuă a capacității de adaptare și de asimilare a progresului tehnic, implicit, creșterea vitezei de învățare a persoanei ocupate, nu pot fi realizate decât prin completarea învățării din experiență și prin formare continuă. Valorificarea eficientă a competențelor persoanelor ocupate este puternic determinată de capacitatea de includere a elementelor de progres tehnic materializate prin investirea de capital în ceea ce numim generație tehnologică. Apelând la termenii consacrați în unele activități (industrie), putem numi generic aceste caracteristici ca fiind **durata de viață (viabilitatea) a competențelor** disponibile, cât și productivitatea intrinsecă a locului de muncă (dată de productivitatea maximă, ce poate fi realizată conform generației tehnologice în care se încadrează postul respectiv), care semnifică **durata de viață (viabilitatea) a locului de muncă**.

Simultaneitatea existenței în timp a caracteristicilor esențiale care definesc aceste componente reprezintă o condiție indispensabilă menținerii stării de ocupare. După cum am precizat la începutul acestui demers, nu întâmplător, am acordat întâietate factorului de progres tehnic ca element reprezentativ, focalizator al cunoașterii societății la un moment dat și ca principal factor generator de schimbare. Calea adaptării la schimbare devine **creșterea capacității de asimilare constructivă, inovativă și, nu în ultimul rând, creativă a progresului tehnic**, la nivelul tuturor componentelor care descriu ocuparea.

⁵ William A. Douglas, *Labour Market Flexibility Versus Job Security . Why versus, The World Bank*, www. World bank .org., november 1, 2000.

Figura 4

Concluzia firească a acestui demers nu poate fi decât **delimitarea flexibilității pozitive – de adaptare**, caracterizată de investiția în capitalul uman, în special prin formare continuă, ca **unică soluție de dezvoltare durabilă și de asimilare a progresului tehnic**.

2. Securitatea pe piața muncii

Schimbările din ce în ce mai frecvente care se manifestă și la nivelul pieței muncii conduc la diversificarea și lărgirea riscurilor care afectează atât persoana, cât și societatea în ansamblu. Pissarides (2001) și Bertola (2004) confirmă faptul că lucrătorul nu se poate proteja singur împotriva riscurilor pieței muncii. Pierderea locului de muncă, **independent de voința individului**, poate fi determinată de:

a) pierderea parțială sau totală a forței de muncă ca urmare a îmbolnăvirii, maternității și /sau creșterii copilului, invalidității, bătrâneții, accidentelor de muncă, bolilor ocupaționale etc;

b) desființarea locului de muncă ocupat de salariat ca urmare a dificultăților economice, a transformărilor tehnologice și a reorganizării activității.

Aceasta are implicații extrem de complexe, cum sunt:

- lipsa veniturii;
- pierderea avantajelor date de experiență, vechime atât în cadrul organizației, cât și în cel al domeniului de activitate;
- încetarea relațiilor de muncă și ieșirea din mediul productiv/activ;
- întreruperea sau chiar încheierea unei activități profesionale într-un anumit domeniu;
- erodarea pregătirii profesionale;
- intrarea în șomaj și, în cazurile extreme, afundarea în cercul vicios al excluziunii sociale.

În acest context, ne vom referi la conceptul de securitate pe piața muncii în sensul dimensiunilor date de OECD, care includ „stabilitatea în ocupare – după o perioadă de șomaj sau inactivitate, revenirea în ocupare nu întâmpină probleme – și securitatea veniturii participanților pe piața muncii”⁶.

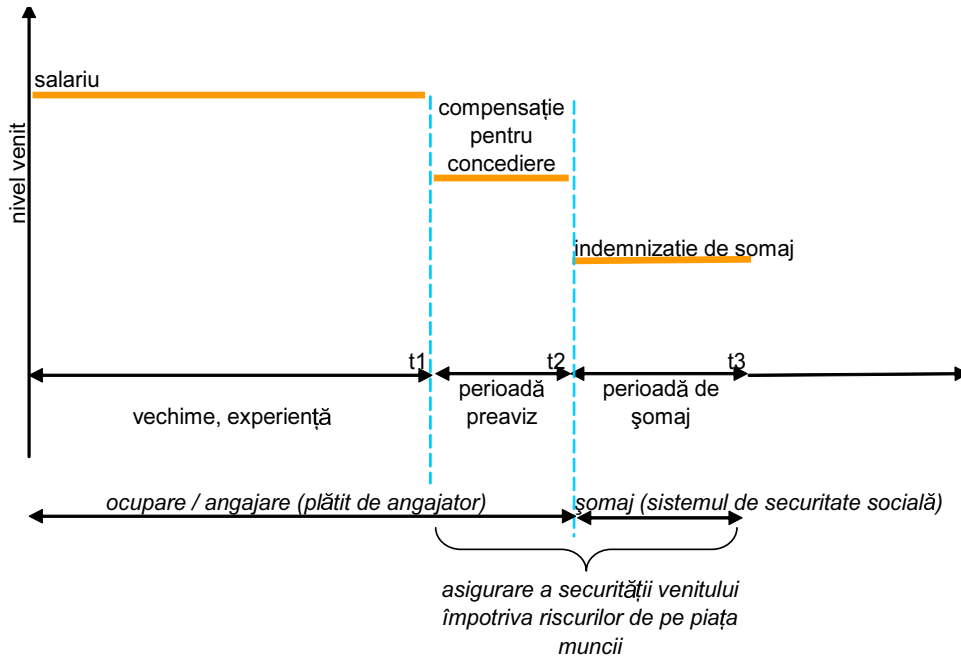
⁶ OECD, *Employment Outlook*, 2004, p.99.

Putem afirma, prin urmare că în sfera securității sociale există două componente fundamentale, esențiale pentru buna funcționare a pieței muncii, care au ca scop principal să asigure securitatea venitului și securitatea ocupării.

2.1. Securitatea venitului

În momentul pierderii locului de muncă are loc și pierderea salariului, care poate include în structura sa și o recunoaștere a vechimii, experienței. Pentru atenuarea acestui șoc (figura 5) sunt posibile, în cazul cel mai general, forme de asigurare a securității venitului împotriva acestui risc, și anume: compensația pentru concediere și indemnizația de șomaj. Gradul de acoperire a asigurării diferă atât ca nivel, cât și ca durată (perioadă de preaviz și perioada de șomaj) pentru fiecare piață a muncii.

Figura 1

Dacă salariul este plătit de angajator, iar indemnizația de șomaj este plătită prin intermediul unor instituții specializate din sfera protecției sociale, acolo unde există compensația pentru concediere pot fi întâlnite mai multe variante.

Compensația pentru concediere/preaviz nu reprezintă un cost pentru angajator, ci o asigurare administrată de acesta.

2.2. Securitatea ocupării

Mentținerea continuității activității poate fi realizată pe două direcții complementare:

a) securitatea locului de muncă, în sensul de păstrare a continuității relațiilor de angajare, contractuale;

b) existența unei dinamici a locurilor de muncă, care se manifestă prin capacitate mare de absorbție în ocupare, implicit, prin existența unui număr suficient de mare de oportunități de ocupare a persoanei care dorește să desfășoare o activitate productivă, indiferent de statutul său anterior (ocupat, șomer sau inactiv).

Dacă răspunsul la riscurile de pe piața muncii este dat de securitatea pieței muncii, în acest context, reformulând, putem afirma că asigurarea unei securități pe piața muncii crește certitudinea relațiilor pe această piață, crește probabilitatea de predictibilitate, scade riscurile și, practic, reprezintă o sursă sigură de îmbunătățire a calității vieții, a creșterii satisfacției la locul de muncă și, nu în ultimul rând, a creșterii motivării la locul de muncă. După cum se menționează într-un studiu relativ recent al BIM, „reducerea responsabilității angajatorului asupra asigurării securității locului de muncă nu conduce decât, mai devreme sau mai târziu, la încărcarea statului cu încă o povară, care trebuie să asigure, din ce în ce mai mult, rețele de securitate socială, mai dense și mai sigure pentru a proteja șomerii”.

3. Convergențe privind flexibilitatea și securitatea pieței muncii

Chiar dacă teoriile neolibérale formulau o incompatibilitate între securitatea și flexibilitatea pieței muncii, **sunt din ce în ce mai multe voci care susțin că ambele sunt obiective dezirabile simultan, complementare, nu se exclud reciproc sau, altfel spus, nu sunt dihotomice.** Calea prin care se pot îmbina și valorifica aspectele pozitive ale ambelor ținte este aceea a planificării atente și a împărțirii echitabile a costurilor incluse și induse.

În planul pieței muncii, performanța acesteia este determinată de echilibrul dintre flexibilitate, ca expresie a nevoii cererii de forță de muncă de a se adapta cât mai rapid la schimbări, și securitatea ocupării, ca măsură a asigurării nevoilor ofertei.

Combinarea flexibilității cu securitatea este calea care conduce la construirea unei societăți mult mai puternice și mai coezive. În acest sens, Guy Standing preciza: „S-a răspândit în lume teama că progresul social nu a mai progresat odată cu sfârșitul secolului XX, atunci când flexibilitatea a început din ce în ce mai mult să fie sinonimă cu insecuritatea, iar oamenii s-au văzut trăind izolați, fără nici o responsabilitate dincolo de cercul personal și strict al familiei directe.....Dacă grupurile sociale devin din ce în ce mai izolate unele de altele în termeni de securitate și de stil de viață, sensul fraternității sau cel al comunității se va eroda.....Justiția implică faptul că fiecare individ trebuie să fie beneficiarul unei securități minime”.⁷

Dacă în curând se împlinesc 20 de ani (într-un discurs din 1986) de când secretarul general al OECD, Jean Claude Paye a subliniat: „Nu există în mod necesar o contradicție între flexibilitate și securitate. Cu adevărat, dacă reducem incertitudinea putem contribui în mod folositor la îmbunătățirea flexibilității”.

Aceste valori sunt recomandate totodată, alături de BIM și OECD și de Comisia Europeană (2003) care propune „realizarea simultană a dezideratelor de flexibilitate și securitate”.

BIBLIOGRAFIE

- Gheorghe Răboacă, *Piața muncii și dezvoltarea durabilă*, Editura Tribuna Economică, București 2003.
- Guy Standing, *Global Labour Flexibility*, St. Martin's Press, New York, 1999.
- Vasilica Ciucă (coordonator), *Corelația șomaj-ocupare, evoluția și perspectivele ocupării forței de muncă în România*, INCSMPS, 2005.
- William A. Douglas, *Labour Market Flexibility Versus Job Security . Why versus?*, The World Bank, www. World Bank .org., november 1, 2000.
- OECD, *Employment Outlook*, 2004.

⁷ Guy Standing, *Global Labour Flexibility*, St. Martin's Press, New York, 1999.

**ASPECTE ALE EFICIENȚEI ECONOMICE
A COMERȚULUI EXTERIOR
ÎN INDUSTRIA CONSTRUCTOARE DE MAȘINI DIN ROMÂNIA
(analiza comparativă a valorilor unitare ale exporturilor și importurilor)**

Prep. univ. **Marinela GEAMĂNU**
Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Studiul își propune să analizeze eficiența comerțului exterior al României în industria constructoare de mașini, în perioada 2001–2003, folosind metoda indicilor valorii unitare la export și la import pe nomenclatorul de produse CAEN. S-au utilizat atât valorile în euro, cât și mărimile fizice ale celor două agregate ale comerțului exterior. Industria constructoare de mașini reprezintă una din ramurile-cheie ale economiei naționale atât din punctul de vedere al capacității de absorbție, generare și propagare a progresului tehnologic, cât și din punctul de vedere al potențialului de export de produse și servicii cu valoare adăugată ridicată pe baza importurilor de tehnologie.

Cuvinte-cheie: export, import, valoare unitară, raportul $V_{u,i}/V_{u,e}$; balanța comercială, ritm mediu anual.

Abstract

**Aspects of economic effectiveness of foreign trade
in the machine engineering industry of Romania
(comparative analysis of export and import unitary values)**

The goal of the study is the analysis of foreign commerce efficiency in Romania in the car making industry, during 2001-2003, using the method of the unitary export and import values on the classified list of products CAEN. There were used the euro values and the fisical extent of the two units of the foreign commerce. The car making industry is one of the key branch of national economy from the point of the capacity of absorption, engendering and continuance of the technologic process and also from the point of view of the potential of export products and services with VAT on the base of technology imports

Key-words: export, import, unitary value, V_i/V_e ratio, trade balance, annual average rhythm

INTRODUCERE

Prezentul studiu își propune să cerceteze evoluția comparativă a raportului dintre valorile unitare de exporturi și importuri românești din industria constructoare de mașini în perioada 2001–2003.

În acest scop, a fost utilizată informația statistică publicată în „Anuarul de Comerț Exterior al României, 2004” al Institutului Național de Statistică, folosindu-se valoarea exprimată în euro a unei tone de export și de import la aceeași grupă de produse ale industriei constructoare de mașină, potrivit nomenclatorului combinat de comerț exterior și al secțiunilor conform CSCI (*Codul Standard al Comerțului Internațional*).

A fost aleasă pentru studiu industria constructoare de mașini ținând seama de faptul că:

– acest sector industrial este generator și promotor de progres tehnologic atât în interiorul său, cât și în celelalte sectoare economice;

– exporturile și importurile industriei constructoare de mașini reflectă politica de dezvoltare industrială a țării într-un domeniu de maximă deschidere către economia internațională, în condițiile în care competitivitatea și soluționarea provocărilor globalizării reprezintă mize de primă însemnătate pentru sustenabilitatea economiei naționale pe termen lung;

– construcțiile de mașini au cea mai mare pondere în volumul investițiilor, cu impact favorabil asupra ritmului și structurii dezvoltării economice și au cea mai mare capacitate de absorbție pentru transferul internațional de tehnologii, resurse și cercetare;

– construcțiile de mașini ocupă un loc de importanță primordială în cadrul complexului economic național și din punctul de vedere al eficienței adâncirii specializării și cooperării interne și internaționale, pe produse și subansamble, în contextul unor rețele de afaceri tot mai extinse, subiacente corporațiilor transnaționale.

Studiul este împărțit în trei capitole, și anume: primul capitol relevă evoluția valorilor unitare în euro ale producției de export în industria constructoare de mașini; cel de-al doilea capitol analizează valorile unitare ale importurilor la aceleași produse ale industriei constructoare de mașini; în capitolul al treilea se efectuează o analiză comparativă a celor două categorii de valori unitare, încercându-se să se tragă unele concluzii referitoare la:

– *avantajele comparative ale exporturilor românești* de produse ale industriei constructoare de mașini (când valoarea unitară la export o depășește pe cea a importului);

– *dezavantajele comparative ale exporturilor românești* de produse ale industriei constructoare de mașini (când valoarea unitară la export este mai mică decât valoarea unitară la import);

– *pragul critic sau punctul critic* (când valoarea unitară la export este egală cu valoarea unitară la import), ceea ce semnifică o situație specială de prudență pentru politica de comerț exterior a țării.

Fiecare din cele trei cazuri anterior menționate reprezintă pentru factorii de decizie o bază de fundamentare specifică din punctul de vedere al strategiilor de comerț exterior, îndeosebi al eficienței și competitivității internaționale a acesteia.

1. În perioada 2001 – 2003, **exporturile FOB** ale României au crescut de la 12,7 mld. euro la 15,6 mld. euro, iar la mașini și echipamente de transport (grupa 7), exporturile au crescut de la 2,5 mld. euro la 3,35 mld. euro. În această perioadă, ponderea industriei constructoare de mașini în totalul exporturilor a crescut de la 19,68% la 21,47% , ceea ce relevă o tendință pozitivă în ceea ce privește potențialul de export al României, care în perioada de tranziție a cunoscut un declin major al producției.

Tabelul nr. 1

Valori unitare la export (FOB) în industria constructoare de mașini

Produsul	U.M.	Valoare unitară (Euro/UM)		
		2001	2002	2003
Tractoare	buc.	6.000	6.900	4.900
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 10.000 – 15.000 cmc	buc.	5.700	4.400	4.200
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 1.000 – 1.500 cmc	buc.	8.100	10.300	5.300
Vehicule de o greutate în încărcătură maximă sub 5 tone	buc.	9.900	4.500	4.600
Alte vehicule între 5 – 20 tone	buc.	40.300	33.100	8.200
Autovehicule pentru scopuri speciale	buc.	96.600	37.000	55.500
Părți și accesorii de autovehicule	buc.	8.300	9.100	9.800
Remorci și semiremorci pentru toate vehiculele	tone	1.100	1.200	1.200
Vagoane de călători, vagoane de bagaje, poștale și altele	buc.	36.500	5.500	17.500
Vagoane pentru transportul mărfurilor pe calea ferată	buc.	30.100	24.800	37.700
Părți de vehicule pentru căi ferate sau similare	tone	800	1.200	1.600
Avioane și alte vehicule aeriene în greutate peste 15.000 kg	buc.	3.411.800	2.961.000	955.400
Părți de baloane, dirijabile și alte vehicule aeriene	buc.	81.900	164.600	56.600

Sursa: Anuarul Statistic al Comerțului Exterior al României, 2004; INS - date prelucrate.

Am aplicat metoda statistică a indicilor cu bază în lanț pentru perioada 2001 – 2003, astfel încât să putem determina tendințele care s-au manifestat în ceea ce privește valoarea unitară a exporturilor construcțiilor de mașini. Totodată, am încercat să stabilim două subperioade, respectiv 2001 – 2002 și 2002 – 2003, în scopul determinării evoluției valorii unitare la export în interiorul perioadei 2001 - 2003.

Cu excepția a patru grupe de produse exportate, la care valoarea unitară a exporturilor a crescut, în perioada 2001-2003, la toate celelalte categorii de exporturi s-au înregistrat scăderi substanțiale ale valorii unitare la export, îndeosebi la anumite categorii de vehicule și avioane și vehicule aeriene. Această evoluție reflectă o tendință total nefavorabilă a eficienței la export pentru produsele respective, ca urmare a faptului că, în primul rând, raportul preț-calitate s-a înrăutățit, cauzele fiind multiple și interdependente (incapacitatea de a ridica nivelul calitativ, slaba cerere pe piața externă, concurența nelocală etc.).

Tabelul nr. 2

Evoluția valorilor unitare la export, în dinamică, cu bază în lanț (%)

Produsul	U.M.	Valoare unitară (Euro/UM)		
		2001	2002	2003
Tractoare	buc	100	115 100	- 71,71
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 10.000 – 15.000 cmc	buc	100	77,19 100	- 95,45
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 1.000 – 1.500 cmc	buc	100	127,16 100	- 51,45
Vehicule de o greutate în încărcătură maximă sub 5 tone	buc	100	45,45 100	- 102,22
Alte vehicule între 5 – 20 tone	buc	100	82,13 100	- 24,77
Autovehicule pentru scopuri speciale	buc	100	38,30 100	- 150
Părți și accesorii de autovehicule	buc	100	109,63 100	- 107,69
Remorci și semiremorci pentru toate vehiculele	tone	100	109,09 100	- 100
Vagoane de călători, vagoane de bagaje, poștale și altele	buc	100	15,06 100	- 318,18
Vagoane pentru transportul mărfurilor pe calea ferată	buc	100	82,39 100	- 152,01
Părți de vehicule pentru căi ferate sau similare	tone	100	150 100	- 133,33
Avioane și alte vehicule aeriene în greutate peste 15.000 kg	buc	100	86,78 100	- 32,26
Părți de baloane, dirijabile și alte vehicule aeriene	buc	100	200,97 100	- 34,38

Sursa: idem

Potrivit calculelor noastre, din analiza efectuată, rezultă că, la unele exporturi, a avut loc o creștere a valorii unitare, iar la altele o diminuare, ceea ce semnifică pentru primul caz o sporire a eficienței exporturilor și pentru cel de-al doilea caz, o diminuare a eficienței.

Remarcăm că îmbunătățiri ale situației exportului, în anul 2003 față de 2002, din punctul de vedere al creșterii valorii unitare, s-au produs la următoarele grupe de mărfuri: vagoane de călători, vagoane de bagaje, poștale și altele (218,18%); vagoane pentru transportul mărfurilor pe calea ferată (52,01%); autovehicule pentru scopuri speciale (50%).

Înrăutățiri considerabile ale activității de export, din punctul de vedere al diminuării valorii unitare, s-au produs la următoarele grupe de produse: vagoane de călători, vagoane de bagaje, poștale și altele (84,84%); alte vehicule între 5 – 20 tone (75,23%); avioane și alte vehicule aeriene în greutate peste 15.000 kg (67,74%); părți de baloane, dirijabile și alte vehicule aeriene (65,62%); autovehicule pentru scopuri speciale (61,7%); vehicule de o greutate în încărcătură maximă sub 5 tone (54,55%).

2. În perioada 2001 – 2003, **importurile CIF** ale României au crescut de la 17,383 mld. euro la 21,2 mld. euro, iar importurile la mașini și echipamente pentru transport au crescut de la 4,8 mld. euro la 6,25 mld. euro. În perioada analizată, ponderea industriei constructoare de mașini în totalul importurilor a crescut de la 27,8% la 29,4%, ceea ce poate fi considerat un fenomen favorabil, deoarece importul reprezintă una din căile principale de transfer tehnologic și promovare a restructurării tehnice în economia românească.

Tabelul nr. 3

Valori unitare la importul (CIF) industriei constructoare de mașini

Produsul	U.M.	Valoare unitară (Euro/UM)		
		2001	2002	2003
Tractoare	buc	36.300	26.700	27.900
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 10.000 – 15.000 cmc	buc	5.500	6.800	6.900
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 1.000 – 1.500 cmc	buc	7.100	9.800	11.200
Vehicule de o greutate în încărcătură maximă sub 5 tone	buc	10.000	12.100	12.500
Alte vehicule între 5 – 20 tone	buc	23.400	20.800	24.600
Autovehicule pentru scopuri speciale	buc	40.400	37.400	79.900
Părți și accesorii de autovehicule	buc	5.400	5.900	5.700
Remorci și semiremorci pentru toate vehiculele	tone	2.900	2.500	2.600
Vagoane de călători, vagoane de bagaje, poștale și altele	buc	17.900	29.500	47.500
Vagoane pentru transportul mărfurilor pe calea ferată	buc	14.100	30.100	15.300
Părți de vehicule pentru căi ferate sau similare	tone	2.000	3.300	3.000
Avioane și alte vehicule aeriene în greutate peste 15.000 kg	buc	266.000	0	1.071.500
Părți de baloane, dirijabile și alte vehicule aeriene	buc	260.200	316.500	825.000

Sursa: *idem*

Din tabelul nr. 3 rezultă că valoarea unitară a importului a variat sensibil de la o grupă de produse la alta, în funcție de complexitatea și nivelul de tehnicitate al acestora.

Vom analiza în continuare valorile unitare la import, în dinamică, cu bază în lanț, pentru a stabili evoluția acestora în perioada analizată.

Tabelul nr. 4

Evoluția valorilor unitare la import, în dinamică, cu bază în lanț (%)

Produsul	U.M.	Valoare unitară (Euro/UM)		
		2001	2002	2003
Tractoare	buc	100	73,55 100	- 104,49
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 10.000 – 15.000 cmc	buc	100	123,63 100	- 101,47
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 1.000 – 1.500 cmc	buc	100	138,02 100	- 114,28
Vehicule de o greutate în încărcătură maximă sub 5 tone	buc	100	121 100	- 103,30
Alte vehicule între 5 – 20 tone	buc	100	88,88 100	- 118,27
Autovehicule pentru scopuri speciale	buc	100	92,57 100	- 213,63
Părți și accesorii de autovehicule	buc	100	109,26 100	- 96,61
Remorci și semiremorci pentru toate vehiculele	tone	100	86,20 100	- 104
Vagoane de călători, vagoane de bagaje, poștale și altele	buc	100	164,80 100	- 161,01
Vagoane pentru transportul mărfurilor pe calea ferată	buc	100	213,47 100	- 50,83
Părți de vehicule pentru căi ferate sau similare	tone	100	165 100	- 90,90
Avioane și alte vehicule aeriene în greutate peste 15.000 kg	buc	100	0 100	- 0
Părți de baloane, dirijabile și alte vehicule aeriene	buc	100	121,631 100	- 260,66

Sursa: idem

Potrivit analizei realizate, din calculele noastre reiese că la unele produse a avut loc o creștere a valorii unitare la import, iar la altele s-a produs o diminuare a acesteia.

Deteriorări semnificative ale activității de import, din punctul de vedere al valorii unitare, s-au produs îndeosebi la următoarele grupe de mărfuri: părți de baloane, dirijabile și alte vehicule aeriene (160,66%); autovehicule pentru scopuri speciale (113,63%); vagoane pentru transportul mărfurilor pe calea ferată

(113,47%); părți de vehicule pentru căi ferate sau similare (65%); vagoane de călători, vagoane de bagaje, poștale și altele (61,01%).

Rezultă că diminuarea valorilor unitare la import a fost destul de redusă, comparativ cu situația la exporturi, ceea ce semnifică un nivel aproape constant al cheltuielilor noastre cu importurile din categoriile respective de mărfuri.

3. Compararea prin **raportare a valorilor unitare la export și import** pe grupe de produse similare din sectorul construcții de mașini nu oferă posibilitatea de a emite judecăți de valoare privind:

a) produsele la care România are avantaje/dezavantaje comparative la export;

b) nivelul decalajelor tehnologice și al capacității concurențiale a industriei constructoare de mașini.

În acest scop am raportat valoarea unitară a importurilor (Vui) la cea a exporturilor (Vue), pentru fiecare categorie de produse analizate în capitolele anterioare.

Un raport supraunitar înseamnă un export ineficient, iar un raport subunitar reflectă un export favorabil.

Tabelul nr. 5

Industria constructoare de mașini- -raportul Vui/Vue

Produsul	U.M.	R = Vui/Vue		
		2001	2002	2003
Tractoare	buc	6,05	3,87	5,70
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 10.000 – 15.000 cmc	buc	0,96	1,54	1,64
Alte vehicule cu capacitate cilindrică între 1.000 – 1.500 cmc	buc	0,87	0,95	2,11
Vehicule de o greutate în încărcătură maximă sub 5 tone	buc	1,01	2,68	2,71
Alte vehicule între 5 – 20 tone	buc	0,58	0,62	3
Autovehicule pentru scopuri speciale	buc	0,41	1,01	1,44
Părți și accesorii de autovehicule	buc	0,65	0,64	0,58
Remorci și semiremorci pentru toate vehiculele	tone	2,63	2,08	2,16
Vagoane de călători, vagoane de bagaje, poștale și altele	buc	0,49	5,36	2,71
Vagoane pentru transportul mărfurilor pe calea ferată	buc	0,46	1,21	0,41
Părți de vehicule pentru căi ferate sau similare	tone	2,5	2,75	1,88
Avioane și alte vehicule aeriene în greutate peste 15.000 kg	buc	0,07	0	1,12
Părți de baloane, dirijabile și alte vehicule aeriene	buc	3,17	1,92	14,57

Sursa: *idem*

De regulă, valorile unitare la importurile de produse ale industriei constructoare de mașini au fost mai mari decât cele ale exporturilor, decalajele fiind între 1,12 ori și 14,57 ori, ceea ce reflectă un nivel tehnologic relativ scăzut al construcțiilor de mașini din România, factor al unei competitivități scăzute și, pe cale de consecință, al unei slabe capacități de export, cu efecte nefavorabile asupra soldului balanței comerciale, care a devenit cronic deficitar, în anul 2004 înregistrându-se un deficit de peste 5 miliarde euro.

CONCLUZII

► Industria constructoare de mașini reprezintă, pentru complexul economiei naționale, sectorul cu cea mai mare capacitate de absorbție și generare a progresului științific și tehnologic, atât în interiorul sectorului, cât și în exteriorul acestuia, prin efecte de propagare în cadrul întregului complex de ramuri și sectoare ale economiei, aflate în relații de interdependență mai mult sau mai puțin intensă.

► În perioada de tranziție, economia românească, îndeosebi în prima parte a acesteia, s-a caracterizat printr-un puternic declin al ramurii industriei constructoare de mașini în ceea ce privește atât nivelul producției, cât și cel al capacității de export. Se constată în ultimii ani o creștere a valorii exporturilor produselor industriei constructoare de mașini, care reprezintă un fenomen favorabil, *per se*, cu condiția ca gradul de competitivitate și, implicit, conținutul de valoare adăugată să fie tot mai ridicate. În caz contrar, în pofida creșterii exporturilor, avem de-a face cu așa-numita situație a creșterilor de *înmizerare sau paupertate*, când creșterea cantitativă a exporturilor nu este însoțită într-un ritm corespunzător de cea valorică. Evitarea unei astfel de situații depinde de un complex de factori dintre care cei mai importanți se referă la creșterea calității și nivelului tehnologic al produselor de export pe baza aplicării de tehnologii performante și a rezultatelor cercetării științifice și inovării la nivel național și internațional.

► Economia de tranziție a României s-a caracterizat prin persistența deficitului balanței comerciale la ramura construcției de mașini, ceea ce este explicabil având în vedere nivelul relativ scăzut de dezvoltare tehnologică al ramurii respective, pe de o parte, precum și necesarul de transfer tehnologic în ramura respectivă, ca și interesul firmelor străine exportatoare din domeniu de a-și extinde debușeele în România, pe de altă parte.

► Perpetuarea unui deficit cronic al balanței comerciale a ramurii construcției de mașini este previzibilă date fiind nevoile stringente și pe termen mediu și lung de re tehnologizare și investiții în mașini și utilaje ale economiei românești. Evident că magnitudinea acestui deficit nu poate atinge valori nelimitate întrucât există restricții în ceea ce privește sustenabilitatea unui anumit sold al contului curent al balanței de plăți externe și a unei anumite mărimi a datoriei externe pe termen mediu și lung pe care și-o poate permite în condiții de *non default* (de neîncetare de plăți).

► Din analiza efectuată, rezultă că, în perioada 2001 – 2003, ritmul mediu anual de creștere a exporturilor totale a fost de 122,8% și cel al construcțiilor de mașini de 134%, iar ritmul de creștere al importurilor totale de 122%, și cel al construcțiilor de mașini de 130,2%. Aceasta semnifică, practic, o menținere a nivelului deficitului de balanță comercială în această ramură, existând totuși speranța unei reduceri a deficitului respectiv în viitor, dat fiind un spor relativ al dinamicii exporturilor în ultimul an față de cea a importurilor. Important este de subliniat că, deocamdată, această speranță de creștere mai rapidă a exportului față

de importuri nu atinge limitele necesare și suficiente pentru ca, cel puțin pe termen scurt și mediu, să se ajungă la o mărime acceptabilă, normală a deficitului respectiv.

► Este nevoie de măsuri și politici cu mult mai eficiente pentru a promova exporturile construcțiilor de mașini ale României în ritmuri cu mult mai susținute.

► O altă concluzie pe care o degajă studiul nostru se referă la diferențele majore în ceea ce privește nivelul prețurilor unitare la exporturile românești și nivelul prețurilor unitare la importurile efectuate de țara noastră în ramura respectivă. Această discrepanță sensibilă a fost indirect determinată cu ajutorul comparării valorilor unitare la importul și la exportul construcțiilor de mașini, care în cazul anumitor produse, relevă decalaje de preț la exporturi, față de importuri, de câteva ori. Astfel, distingem trei situații:

- a) $R > 1$ (situație nefavorabilă);
- b) $R = 1$ (situație de echilibru);
- c) $R < 1$ (situație favorabilă).

Cel mai îngrijorător lucru este faptul că, în medie, produsele construcțiilor de mașini la export au prețuri cu mult inferioare, de până la câteva ori mai mici, față de nivelul prețurilor plătite la importul de produse aparținând aceleiași categorii.

BIBLIOGRAFIE

- Institutul Național de Statistică, *Anuarul de Comerț Exterior al României*.
- Elena Mariana Balu, *Statistică pentru marketing și comerț exterior*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2004.
- Iosefina Moroșan, *Analiza economico-financiară*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2002.

PROCEDURA SOMAȚIEI DE PLATĂ

Lector univ. dr. **Mariana RUDĂREANU**
Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Ordonanța Guvernului nr. 5/2001 a adus în mediul juridic o nouă procedură, numită *procedura somațiilor de plată*, în scopul asigurării vitezei proceselor comerciale și civile.

Conform procedurii stabilite de noul act judiciar, creditorul se bucură de un mod rapid și eficient de a executa cererile, dacă debitorul nu-și îndeplinește obligațiile de bună voie.

Această reglementare reprezintă o nouă reacție a legislativului român de a legifera proceduri speciale, inspirate de uzanța statelor europene, în special în zonele unde efectele negative ale tranziției sunt din ce în ce mai severe.

Pentru adoptarea acestei Ordonanțe, s-au luat în considerare, ca surse de comparație, reglementări similare din Franța și Germania, dar și reglementările Comunității Europene, ca, de exemplu, Recomandarea din 12 mai 1995 și Directiva 2000/35/EC.

Abstract

The procedure of payment summons

The Government's Ordinance, no. 5/2001 brought into the juridical environment a new procedure, called the *procedure of payment summons*, for the purpose of insuring the celerity of the commercial and civil law suits.

According to the procedure established by the new judicial act, the creditor enjoys a fast and effective way of executing the claims, should the debtor not fulfill his obligations willingly.

This regulation represents a new reaction of the Romanian legislator to legislate special procedures, inspired by the usage of European states, mainly in the areas where the negative effects of transition are more and more severe.

For adopting this Ordinance, it has been taken into consideration, as sources of comparison, similar regulations from France and Germany, but also Community regulations, like the Recommendation from May 12 1995 and the Directive 2000/35/EC.

Considerații generale

Adoptarea Ordonanței Guvernului nr. 5/2001¹, corectată printr-o Rectificare², a introdus în peisajul juridic românesc o procedură nouă, denumită procedura somației de plată, cu scopul asigurării celerității procesului civil și comercial.

Prin procedura instituită de noul act normativ, creditorul se bucură de o modalitate rapidă și eficientă de executare a creanțelor, în cazul în care debitorul nu-și execută de bună voie obligațiile.

Această reglementare constituie o nouă reacție a legiuitorului român de a legifera proceduri speciale, inspirate din practica țărilor europene, cu precădere în domeniile în care efectele negative ale tranziției se fac simțite din ce în ce mai acut.³

La adoptarea Ordonanței au fost avute în vedere, ca surse de raportare, reglementări similare din Franța⁴ și Germania⁵, dar și reglementări comunitare, cum ar fi Recomandarea din 12 mai 1995 și Directiva 2000/35/EC⁶.

Noțiuni

Conform prevederilor art. 1 din Ordonanța Guvernului nr. 5/2001, „procedura somației de plată se desfășoară, la cererea creditorului, în scopul realizării de bună voie sau prin executare silită a creanțelor certe, lichide și exigibile ce reprezintă obligații de plată a unor sume de bani, asumate prin contract constatat printr-un înscris ori determinate potrivit unui statut, regulament sau altui înscris, însușit de părți prin semnătură ori în alt mod admis de lege și care atestă drepturi și obligații privind executarea anumitor servicii, lucrări sau orice alte prestații.”

Obiectul de reglementare

Din interpretarea dispozițiilor cuprinse în art. 1 din Ordonanța Guvernului nr. 5/2001, rezultă că obiectul de reglementare îl constituie cererile de realizare a creanțelor creditorului față de debitor, care reprezintă obligații de plată a unor sume de bani.

Procedura somației de plată se aplică creanțelor care îndeplinesc condițiile prevăzute de art. 379 Cod procedură civilă⁷, respectiv sunt certe, lichide și exigibile.

¹ Publicată în „Monitorul Oficial” nr. 422 din 30 iulie 2001.

² Publicată în „Monitorul Oficial” nr. 492 din 23 august 2001.

³ Șerban Niolae, *Procedura somației de plată în lumina Ordonanței Guvernului nr. 5/2001 și a modificărilor aduse acesteia prin Legea nr. 295/2002*, în „Dreptul” nr.9/2002, p.10.

⁴ Procedură reglementată în art. 1405 – 1425 din noul Cod francez de procedură civilă.

⁵ Cartea a VII-a din Codul german de procedură civilă.

⁶ Publicată în „Official Journal” L 20 din 8 august 2000, p. 35.

⁷ „Creanța certă este aceea a cărei existență rezultă din însuși actul de creanță sau și din alte acte, chiar neautentice, emenate de la debitor sau recunoscute de dânsul. Creanța este lichidă atunci când câtimea ei este determinată prin însuși actul de creanță sau când este determinabilă cu ajutorul actului de creanță sau și al altor acte neautentice, fie emanând de la debitor, fie recunoscute de dânsul, fie opozabile lui în baza unei dispoziții legale sau a stipulațiilor conținute în actul de creanță, chiar dacă prin această determinare ar fi nevoie de o osebită socoteală.”

Art. 1 din Ordonanță prevede în alin. 2 că „suma ce reprezintă obligația prevăzută la alin. (1), precum și dobânzile, majorările sau alte penalități datorate potrivit legii se actualizează în raport cu rata inflației aplicabilă la data plății efective.

Din punct de vedere economic, dobânda a fost definită ca fiind , „în esență, un preț, echivalentul folosirii temporare a capitalului altuia, sau altfel spus, prețul specific plătit pentru capitalul cedat temporar, cu obligația de rambursare. Deci, în general, dobânda reprezintă prețul banilor împrumutați, plasați sau datorați în virtutea unei convenții, a legii sau a unei hotărâri judecătorești.”⁸

Prin Ordonanța Guvernului nr. 9/2000 privind nivelul dobânzii legale pentru obligațiile bănești⁹, a fost stabilită o dobândă legală diferențiată, respectiv:

- în materie comercială, când debitorul este comerciant, dobânda legală este stabilită la nivelul taxei oficiale a scontului stabilit de Banca Națională a României;
- în relațiile de comerț exterior sau în alte relații economice internaționale, când este aplicabilă legea română și s-a stipulat plata în monedă străină, dobânda legală este de 6 % pe an;
- în toate celelalte cazuri, dobânda legală se stabilește la nivelul taxei oficiale a scontului stabilit de Banca Națională a României, diminuat cu 20 %.

Ordonanța Guvernului nr. 9/2000 a fost aprobată prin Legea nr. 356/2002¹⁰ care a păstrat mecanismul de calcul, fără să mai facă însă referire la nivelul taxei oficiale a scontului, ci la nivelul dobânzii de referință a Băncii Naționale a României.

Ulterior, prin Legea nr. 422/2002 privind stabilirea dobânzii de referință de către Banca Națională a României¹¹ s-a stabilit că în toate actele normative în care se face referire la dobânda de refinanțare a Băncii Naționale a României și/sau taxa oficială a scontului, aceste noțiuni se înlocuiesc cu noțiunea de dobândă de referință a Băncii Naționale a României.

O problemă deosebită o reprezintă cumulul dobânzilor cu penalitățile de întârziere.

În aplicarea dispozițiilor art. 1, art. 2, art. 3 alin. 1 și 2 din Ordonanța Guvernului nr. 9/2000, aprobată prin Legea nr. 356/2002, referitoare la clauza penală prin care se instituie obligația restituirii la scadență a sumei împrumutate sub sancțiunea penalităților de întârziere, pe lângă dobânda contractuală convenită sau pe lângă dobânda legală, instanțele judecătorești s-au pronunțat în mod diferit.

Astfel, unele instanțe au motivat că, din moment ce este stipulată în contract, clauza penală produce consecințe juridice în temeiul art. 969 Cod civil, conform căruia convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante și în baza art. 6 și art. 10 alin. 1 din Ordonanța Guvernului nr. 9/2000, astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 356/2002, au admis acțiunea creditorului și l-au

⁸ Ion Băcanu, *Regimul juridic al dobânzilor*, Editura Lumina Lex, București, 1996, p. . 11

⁹ Publicată în „Monitorul Oficial” nr. 26 din 25 ianuarie 2000.

¹⁰ Publicată în „Monitorul Oficial” nr.425 din 18 iunie 2002.

¹¹ Publicată în „Monitorul Oficial” nr. 497 din 10 iulie 2002.

obligat pe debitor la restituirea sumei datorate, a dobânzii convenite sau a dobânzii legale, precum și a penalităților de întârziere.

Alte instanțe de judecată, admitând acțiunea creditorului, l-au obligat pe debitor la restituirea sumei împrumutate, la plata dobânzii convenite sau a celei legale, precum și a penalităților de întârziere și reactualizarea acestor sume în raport de rata inflației, în temeiul art. 969 alin. 1 Cod civil.

Alte instanțe au apreciat că este nulă clauza penală prin care sunt prevăzute penalități de întârziere, în afara dobânzii contractuale sau a celei legale, considerând că o asemenea clauză este prohibită de lege, astfel că au admis acțiunea creditorului și l-au obligat pe debitor la restituirea sumei împrumutate și dobânda restantă.

Înalta Curte de Casație și Justiție s-a întrunit pentru a examina recursul în interesul legii, declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, în materia mai sus enunțată, recurs pe care l-a admis¹² și a decis în aplicarea dispozițiilor art. 1, art. 2 și ale art. 3 alin. 1 și 2 din Ordonanța Guvernului nr. 9/2000, aprobată prin Legea nr. 356/2002, cu referire la art. 969 alin. 1 Cod civil, în sensul că este contrară prevederilor legii clauza penală prin care se stabilește obligația restituirii la scadență a sumei împrumutate sub sancțiunea penalităților de întârziere, pe lângă dobânda contractuală convenită sau pe lângă dobânda legală.

În motivarea acestei hotărâri, s-a reținut faptul că, potrivit art. 1 din Ordonanța Guvernului nr. 9/2000, astfel cum a fost aprobată prin Legea nr. 356/2002, părțile sunt libere să stabilească, în convenții, rata dobânzii pentru întârzierea la plata unei obligații bănești, iar art. 2 din aceeași ordonanță prevede că, în cazul în care, potrivit dispozițiilor legale sau prevederilor contractuale, obligația este purtătoare de dobânzi fără să se arate rata dobânzii, se va plăti dobânda legală, pentru ca în art. 3 să se reglementeze modul de stabilire a dobânzii legale în materie comercială.

Potrivit dispozițiilor art. 5 alin. 1 din Ordonanța Guvernului nr. 9/2000, „în raporturile civile dobânda nu poate depăși dobânda legală cu mai mult de 50 % pe an”, iar conform art. 1089 alin. 2 Cod civil, „clauza prin care, de mai înainte și în momentul promovării unei convenții alta decât o convenție comercială, se va stipula dobânda la dobânzile datorate pentru un an sau pentru mai puțin, ori mai mult de un an, sau la alte venituri viitoare, se va declara nulă.”

Prin Legea nr. 313 ale cărei dispoziții sunt în vigoare s-a prevăzut că este anulată clauza penală din contractele de împrumut sau prestațiuni în natură, precum și că „judecătorul, în caz de împrumut va putea condamna numai la plata dobânzii prevăzută în art. 1589 din Codul civil¹³, sau în caz de alte obligațiuni, la daune – interese, conform art. 1084 din Codul civil.”

¹² Decizia nr. XI din 24 octombrie 2005, pronunțată în dosarul nr. 8/2005, a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Secțiile Unite.

¹³ Art. 1589 alin. 1 Cod civil prevede că „se defige o dobândă de cinci la sută pe an pentru afacerile civile și de șase la sută pe an pentru cele comerciale, în toate cazurile unde nu s-a hotărât de părți cuantumul ei”.

În raport de aceste motivări, instanța a reținut că „, nu există temei legal care să permită stabilirea, în cadrul raporturilor civile, a altor dobânzi decât a celor convenite prin contract, al căror quantum nu poate depăși dobânda legală decât cu cel mult 50 % pe an, sau de sancțiuni constând în penalități de întârziere.

Așa fiind, clauza penală prin care se stabilește obligația restituirii la scadență a sumei împrumutate sub sancțiunea penalităților de întârziere, pe lângă dobânda contractuală convenită sau pe lângă dobânda legală, având o cauză nelicită, în raport cu dispozițiile art. 5 și ale art. 968 Cod civil, contravine prevederilor legii”.

BIBLIOGRAFIE

- Șerban Niolae, *Procedura somației de plată în lumina Ordonanței Guvernului nr.5/2001 și a modificărilor aduse acesteia prin Legea nr. 295/2002*, în „Dreptul” nr.9/2002.
- Ion Băcanu, *Regimul juridic al dobânzilor*, Editura Lumina Lex, București, 1996.
- *Cartea a VII-a din Codul german de procedură civilă.*
- *Directiva 2000/35/EC*, publicată în „Official Journal” L 20 din 8 august 2000.
- *Legea nr. 422/2002 privind stabilirea dobânzii de referință de către Banca Națională a României.*
- *Ordonanța Guvernului nr.5/2001*, publicată în „Monitorul Oficial” nr.422 din 30 iulie 2001.

II. PROCESE GLOBALE ȘI INTEGRAREA ECONOMICĂ

SISTEME EUROPENE DE MANAGEMENT AL MEDIULUI

Prof. univ. dr. **Ion A. POPESCU**

Universitatea *Spiru Haret*

Conf. univ. dr. **Aurelian A. BONDREA**

Universitatea *Spiru Haret*

Lector univ. drd. **Mădălina I. CONSTANTINESCU**

Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Un Sistem de Management al Mediului (EMS) reprezintă procesele și practicile care îi permit organizației să-și reducă impacturile asupra mediului și să-și sporească eficiența operațională.

Cuvinte-cheie: environmental management system, producție curată, dezvoltare durabilă, politică de mediu, managementul mediului

Abstract

European Systems of Environment Management

An Environmental Management System (EMS) is a set of processes and practices that enable an organization to reduce its environmental impacts and increase its operating efficiency.

Key-words: environmental management system, clean production, sustained development, environment policy, environment management

1. Producțiile curate – o cale spre dezvoltarea industrială durabilă

Prezicerea viitorului este dificilă, în schimb este posibilă elaborarea unui scenariu pentru realizarea dezvoltării industriale durabile. Un raport întocmit de către World Resources Institute afirmă următoarele: „Impactul uman asupra mediului natural depinde, în mod fundamental, de *interacțiunea existentă între populație, creșterea economică și tehnologie*”. El poate fi pus în evidență de următoarea identitate:

$$\text{Poluare} = \frac{\text{Poluare}}{\text{PIB}} \times \frac{\text{PIB}}{\text{Populație}} \times \text{Populație}$$

În această relație, poluarea, înțeleasă ca degradare a mediului, nu apare ca produs al populației, al nivelului veniturilor (termenul PIB pe locuitor), ci al intensității poluării provocate de producție (termenul Poluare/PIB). În mod evident, variabila care poate fi cel mai ușor influențată pe termen scurt în relația anterioară este intensitatea poluării generate de producție în următorii 20 de ani. Se estimează că populația planetei va crește de la 5,3 miliarde la 7,2 miliarde de locuitori (UNIDO, 1994). De asemenea, prognozele menționează o creștere a PIB de la 2.900 la 4.100 USD pe locuitor. În aceste condiții, singura alternativă pentru

evitarea perturbării mediului este aceea de a reduce intensitatea poluării pe termen scurt, prin intermediul „producțiilor curate”, iar pe termen lung, prin închiderea ciclurilor de materiale și produse și trecerea la resursele regenerabile de energie. Interacțiunea dintre cele trei variabile este mult mai complexă decât apare în identitatea de mai sus. Spre exemplu, pe măsură ce PIB/locuitor crește, resursele necesare pentru reducerea intensității poluării sporesc, iar creșterea populației scade. Similar, pe măsură ce venitul pe locuitor crește, se amplifică și cererea publică pentru reducerea intensității poluării.

Conceptul de *producție curată* decurge din conceptele anterioare de tehnologie curată și tehnologie fără deșeuri sau cu producere redusă de deșeuri. Conceptul mai vechi de tehnologie curată era privit în 1979 de Comisia Comunității Europene ca având trei scopuri distincte, dar complementare: mai puțini poluanți evacuați în mediul natural (apă, aer, sol); mai puține deșeuri (tehnologie fără deșeuri sau cu producere redusă de deșeuri); cerere mai scăzută de resurse naturale (apă, energie și materii prime). Deși nu există încă o definiție unanim agreată a producției curate, ca, de altfel, nici pentru dezvoltarea durabilă, există un oarecare consens, exprimat cu ocazia Seminarului internațional pentru promovarea producțiilor curate, organizat de Programul Națiunilor Unite pentru Mediu.

Producția curată reprezintă o abordare globală a protecției mediului, care cuprinde toate fazele procesului de producție sau ale ciclului de viață al produselor, având obiectivul de a preveni și minimiza riscurile pe termen lung și scurt pentru oameni și mediu.

Termenul de producție curată este foarte dificil de definit din punct de vedere atât tehnic, cât și funcțional, în special în ceea ce privește *curățenia* produselor. Din acest motiv, termenul este interpretat ca având o dublă semnificație: un nou scop al industriei, legat de calitatea mediului; o nouă modalitate de abordare pentru realizarea acestui scop. Astfel, pentru procesele de producție, producția curată include conservarea materiilor prime și a energiei, eliminarea materialelor toxice și reducerea cantității și toxicității tuturor emisiilor și deșeurilor, înainte ca acestea să părăsească procesul de producție, iar pentru produse, producția curată se axează pe reducerea impactului asupra mediului pe întregul ciclu de viață al unui produs, de la extragerea materiei prime până la eliminarea finală, printr-o proiectare adecvată a produsului.

Noul scop privind calitatea mediului solicită industriei să se situeze deasupra normelor curente, care, de obicei, se referă la îndeplinirea standardelor ambiante, ce consideră efectul unui poluant în mediu, în zona imediat vecină sursei de emisie. Așa cum s-a arătat, standardele ambiante nu au capacitatea de a proteja mediul de încărcătura cumulativă a poluanților. Noua normă de mediu, exprimată prin standardele încărcăturii totale de poluanți, poate fi respectată de către industrie prin creșterea eficienței utilizării energiei, reducerea dependenței de resursele neregenerabile, reducerea utilizării neeconomice a materialelor toxice etc. Pe termen lung (50-100 de ani), standardele încărcăturii totale de poluanți vor tinde spre închiderea ciclului de materiale și produse și orientarea către surse regenerabile de energie. Închiderea ciclului de materiale va solicita proceselor industriale să se îndrepte, pe cât este posibil din punct de vedere tehnic și economic, către valori zero ale evacuărilor de deșeuri, în special pentru poluanții legați de combustibilii fosili și

chimicalele toxice. Închiderea ciclului produselor va solicita industriei să gestioneze produsele pe întreg ciclul lor de viață, începând de la procesul de extracție a materialelor, fabricare și utilizare, până la eliminarea finală. (Elemente ale unei astfel de politici sunt deja aplicate în industria automobilelor).

Producția curată este benefică pentru mediu, deoarece reduce poluarea datorată industriei. De asemenea, întreprinderile care promovează acest tip de abordare preventivă a poluării au câteva beneficii directe, cum sunt: a) realizarea unei economii de costuri prin reducerea risipei de materii prime și energie; b) îmbunătățirea eficienței întreprinderii; c) realizarea unei mai bune calități a produselor, deoarece funcționarea întreprinderii este mai ușor de anticipat; d) recuperarea anumitor materiale irosite; e) producția curată necesită: aplicarea expertizei; îmbunătățirea tehnologiei; schimbarea atitudinilor.

Aplicarea producției curate la managementul de mediu necesită o abordare ierarhică a practicilor de management al poluării. Noua abordare va modifica radical managementul de mediu. În prezent, practica rezidă în reducerea poluanților abia după ce procesele industriale i-au generat. Acest tip de abordare implică utilizarea tehnologiilor de depoluare la capătul conductei, cum ar fi stațiile de tratare a apelor uzate, a filtrelor pe coșurile de fum, incinerarea sau neutralizarea deșeurilor și, în final, îngroparea acestora.

Ordinea actuală a preferințelor decizionale legate de proiectare și funcționare este următoarea: depozitare finală; tratare; tratare cu recuperare de energie și materiale; reutilizare și reciclare; reducere; prevenire.

Prin noua abordare care se naște în managementul mediului, prioritățile managementului poluanților sunt complet răsturnate. Astfel, prima prioritate ierarhică este prevenirea poluării, cum sunt modificările proceselor și ale produselor, reciclarea și recuperarea la locul producției, înainte de luarea măsurilor de reducere a poluării. Această nouă ierarhie arată în felul următor: prevenire; reducere; reutilizare și reciclare; tratare cu recuperare de energie și materiale; tratare; depozitare finală.

Reciclarea trebuie adoptată numai atunci când metodele de prevenire au fost în întregime epuizate. Tratarea reziduurilor trebuie luată în considerare numai atunci când acestea au fost deja reciclate cât mai mult posibil. Utilizarea reciclării în afara locului de producție sau a tehnicilor de tratare la capătul conductei înaintea utilizării tehnicilor preventive nu constituie o producție curată.

Această abordare a managementului mediului se dezvoltă datorită faptului că industria și, în special, companiile avansate: a) realizează faptul că noile priorități sunt mai puțin costisitoare și, din acest motiv, constituie o abordare mai profitabilă a managementului mediului; b) sunt conștiente de faptul că, mai devreme sau mai târziu, vor fi forțate de guvern sau de presiunea opiniei publice să reducă presiunea poluării asupra mediului.

Atât industria, cât și guvernul cunosc faptul că abordarea problemei poluării prin procedeul de tratare sau îngropare a deșeurilor nu este de natură să satisfacă standardele încărcăturii totale de poluanți și, câteodată, nici măcar pe cele ambiante. Un exemplu al incapacității de satisfacere a standardelor ambiante îl constituie reducerea evacuărilor de dioxină de la fabricile de celuloză și hârtie.

Tratarea apelor uzate nu poate reduce suficient evacuările de dioxină pentru îndeplinirea standardelor ambiante. Din acest motiv, industria este nevoită să-și schimbe procesul de decolorare și să-și reducă semnificativ cantitatea de clor utilizată.

Deși opțiunile pentru producții curate sunt, în general, disponibile, ele pot să nu fie încă aplicabile tuturor proceselor de producție; spre exemplu, anumite țări în curs de dezvoltare utilizează reziduurile agricole (paie) în procesul de fabricare a celulozei. Deoarece acest material are proprietăți diferite față de celuloza fabricată din lemn, nu toate opțiunile de producție curată elaborate pentru reducerea conținutului de poluanți convenționali ai apei, asociați cu fabricarea celulozei din lemn, pot fi aplicate în cazul fabricării acesteia din reziduuri agricole.

Disponibilitatea opțiunilor pentru producții curate, în măsură să satisfacă standardele încărcăturii totale de poluanți, care presupun reducerea consistentă a nivelului poluării sub nivelul cerut pentru îndeplinirea standardelor ambiante, poate fi pusă sub semnul întrebării. Este însă evident faptul că este posibilă o reducere semnificativă a poluării. Un număr de opțiuni utilizate în aplicații practice în țări dezvoltate s-au dovedit a fi extrem de folositoare și, în multe cazuri, profitabile. Este vorba, în special, despre tehnologiile care optimizează utilizarea energiei. Multe din aceste tehnologii sunt disponibile în prezent și, atunci când sunt implementate, pot contribui la realizarea de economii nete atât de energie, cât și financiare și pot realiza simultan și reducerea poluării mediului.

Deficiențele care există pot oferi o indicație asupra economiilor posibile de energie. O comparație a consumului de energie pe unitatea de produs în țările în curs de dezvoltare și în țările industrializate arată că, exprimat în tone petrol echivalent pe milionul de dolari de PIB real, consumul de energie este de 440 în primul grup de țări, față de 290 în celălalt grup de țări (UNIDO, 1994). În medie, țările în curs de dezvoltare utilizează de două ori mai multă energie decât țările dezvoltate pentru a realiza același produs. Aceste deficiențe pot fi atribuite unor factori cum sunt: managementul neadecvat al procesului de producție industrial; lipsa de tehnologii sofisticate; stabilirea unor prețuri greșite.

Pentru îndeplinirea standardelor încărcăturii totale de poluanți, în cazul consumului de energie, sunt disponibile o serie de opțiuni. Acestea includ: a) dispozitive de control al vitezei de rotație a echipamentelor de tip agitatoare, pompe, ventilatoare; b) creșterea recuperării căldurii din gaze și lichide și reciclarea acesteia; c) sisteme asistate de calculator pentru controlul parametrilor energiei; d) cogenerare, pentru producerea simultană de căldură și energie electrică. De asemenea, sunt disponibile o serie de opțiuni pentru îndeplinirea standardelor încărcăturii totale de poluanți în cazul poluanților toxici. Acestea includ: înlocuirea proceselor chimice cu cele mecanice; înlocuirea cernelurilor și vopselelor pe bază de solvenți organici cu cele bazate pe apă; înlocuirea mercurului, cadmiului și plumbului cu substanțe mai puțin toxice pentru fabricarea pigmentilor, bateriilor etc.; înlocuirea compușilor halogenați cu cei nehalogenați; instalarea tehnologiilor de separare fizică, cum sunt schimbul de ioni, osmoza inversă, pentru a permite reciclarea substanțelor utile; instalarea unor senzori mai buni, a microprocesoarelor și a altor tipuri de echipamente de monitorizare.

Producția curată nu necesită întotdeauna noi tehnologii și echipamente. Câteva exemple de utilizare a unor metode de producție curată includ:

▪ **Procedurile funcționale și buna gospodărire:** a) etanșeizarea valvelor și controlarea conductelor, în scopul reducerii scurgerilor. Închiderea apei atunci când nu este necesară; b) optimizarea parametrilor funcționali ai centralei; c) reducerea stocurilor, diminuarea pierderilor prin revizuirea planurilor și programelor; d) îmbunătățirea manipulării materialelor pentru a reduce probabilitatea de producere a scurgerilor.

▪ **Înlocuirea materialelor:** a) înlocuirea solvenților cu apa; b) înlocuirea clorului cu oxigen în scopul decolorării.

▪ **Modificări tehnologice:** a) curățirea mecanică în locul celei chimice; b) vopsirea uscată în locul celei umede.

▪ **Reciclare în amplasament:** a) reciclarea internă a apei utilizate pentru curățire; b) spălare sau curățire mai eficientă contra curent.

▪ **Reproiectarea produsului:** a) eliminarea substanțelor toxice din componentele produsului; b) concentrarea produsului pentru reducerea ambalajului; c) creșterea durabilității și îmbunătățirea capacității de reparare; d) utilizarea materialelor care pot fi reciclate.

În proiectul PRISMA, Guvernul Olandei a selectat zece dintre cele mai eficiente companii din industriile electrică, alimentară, farmaceutică, chimică, metalurgică și sectorul transporturilor. O estimare inițială a posibilităților de utilizare a producțiilor curate a condus la apariția a 164 de opțiuni, distribuite după cum urmează: îmbunătățirea gospodăririi (28%), înlocuirea materialelor (22%), schimbări tehnologice (39%), reciclarea în amplasament (10%) și reproiectarea produselor (1%). Deoarece conduc de multe ori la economii de costuri și eficiență funcțională sporită, producțiile curate permit organizațiilor de afaceri și altor organizații să-și urmeze țelurile economice în același timp cu îmbunătățirea condițiilor de mediu.

Realizarea completă a practicilor dezvoltării industriale durabile rămâne o sarcină deschisă. Principala dificultate este legată de reciclare și refabricare. Închiderea ciclurilor de materiale și de produse este esențială pentru realizarea suportabilității pe termen lung. Din acest motiv, este necesar să se efectueze cercetări suplimentare, legate de refabricarea produselor.

Refabricarea este definită, în concepția dezvoltării industriale durabile, ca *dezasamblarea, inspectarea, repararea sau reînnoirea, reasamblarea și testarea finală a produselor durabile uzate, proces care le face utilizabile și mai puțin costisitoare atât pentru producători, cât și pentru consumatori*. Refabricarea presupune o investiție de capital mai redusă și calificări mai reduse decât fabricarea echipamentelor inițiale. Costul energiei în procesul de refabricare este de numai 20-25% din cel al costului energiei utilizate la fabricarea produsului, iar costul materialelor este redus și mai mult, la 15-20%. Suplimentar, activitățile de reciclare și refabricare au nevoie de sprijinul celorlalte ramuri industriale, cum ar fi cele care produc dispozitive de măsură și control automat și oferă noi posibilități de locuri de muncă.

Necesitatea adoptării producțiilor curate este evidentă, dar acest lucru nu este suficient. Devine din ce în ce mai clar faptul că sistemul economic mondial trebuie reorientat.

Cu alte cuvinte, desfășurarea producțiilor curate necesită **schimbări în gândirea și atitudinile umane față de procesul productiv și de mediul înconjurător**. Este necesară reducerea dependenței de combustibili fosili, în special de cărbune și, așa cum s-a arătat, de închiderea ciclurilor de materiale și produse. Astfel de modificări structurale se vor produce numai dacă și atunci când **vor fi create stimulente economice și legale**. Astfel de stimulente pot include: impunerea de taxe pe resurse sau emisii; autorizații de poluare comercializabile; subvenții; **interzicerea folosirii anumitor materiale**.

2. Introducerea producțiilor curate în industrie. În anul 1989, Divizia pentru Tehnologie, Industrie și Economie a UNEP lansa Programul Producții Curate (CP). De atunci, programul a căpătat o acceptare extrem de mare în întreaga lume ca instrument de asistare a companiilor în îmbunătățirea performanțelor lor de mediu. Din anul 2002, o rețea a CP a fost dezvoltată și include azi mai mult de 100 de Centre care promovează Producțiile Curate (grație unei colaborări fructuoase UNEP/UNIDO) în 40 de țări. Centrele schimbă adesea informații între ele și construiesc abilități în experiențele și tehnicile CP, adesea acestea lucrând ca și consultanți guvernamentali, în special în corpul tehnic. Inițiativele CP au fost promovate în multe din țările membre ale OCDE.

Industria poate face ca producțiile curate să devină efective printr-o angajare activă a întregii întreprinderi. Multe corporații din țările dezvoltate au introdus deja producțiile curate fără a aștepta acțiuni guvernamentale. Producțiile curate sunt un demers de management al mediului focalizat pe prevenirea poluării, reducerea utilizării resurselor, printr-o mai bună eficiență a folosirii lor, și minimizarea, în general, a impactului existent între limitele tehnologice și cele economice.

Acesta este un termen folosit adesea în mod similar, sau identic, de către unele țări și instituții, cu sensuri precum: **ecoefficiență, minimizarea pierderilor, prevenirea poluării sau productivitatea verde**. CP asistă companiile în luarea unor inițiative specifice pentru proiectarea și operarea industrială a activităților și pentru a dezvolta și produce bunuri și servicii care să conducă la creșterea ecoeficienței.

Deoarece producțiile curate implică de cele mai multe ori necesitatea schimbării atitudinilor, oamenii **au nevoie de stimulente pentru a aborda protecția mediului într-o manieră sistematică, integrată**. Fără un angajament clar, scris, din partea conducerii superioare a întreprinderii, referitor la producțiile curate, celelalte categorii de personal nu-și vor aduce o contribuție efectivă. De asemenea, fără implicarea muncitorilor la toate nivelurile organizatorice ale întreprinderii, va fi dificilă obținerea de rezultate bune.

Pentru realizarea unei astfel de implicări *universale* este nevoie de **motivații, stimulente și o mentalitate (cultură) a organizației**. Ca urmare, este necesară **instruirea internă** a muncitorilor, supraveghetorilor și managerilor, pentru a putea identifica posibilitățile de producții curate și de implementare a acestora.

Etaple necesare pentru introducerea unui program de realizare a unei producții curate într-o întreprindere pot fi sintetizate după cum urmează:
a) elaborarea și implementarea unei politici de mediu atotcuprinzătoare la nivelul

corporației, care să se axeze pe prevenirea poluării; b) stabilirea unor obiective ale corporației, privind programul de introducere a producției curate, cu fixarea unei agende bine precizate; c) alocarea responsabilităților, timpului și suportului financiar pentru întregul program; d) implicarea angajaților la toate nivelurile; e) elaborarea de proceduri de contabilizare a reducerii de deșeurile în cadrul companiei și utilizarea acestora în mod regulat pentru a identifica, evalua și elimina deșeurile, în fiecare etapă a procesului productiv; f) obținerea și utilizarea celor mai bune informații tehnice și de altă natură atât din interiorul, cât și din exteriorul companiei; g) monitorizarea și evaluarea progresului programului; h) informarea regulată a tuturor angajaților asupra progresului realizat de companie, în legătură cu producția curată în ultima lună, în ultimele șase luni, ultimul an sau ultimii cinci ani; i) încurajarea și recompensarea eforturilor individuale și colective fructuoase, în implementarea producțiilor curate; j) conștientizarea faptului că realizarea producției curate reprezintă o călătorie, și nu o destinație.

3. Efectul producțiilor curate asupra costurilor unitare. Deși nu există o evaluare detaliată legată de aspectele economice ale realizării dezvoltării industriale durabile prin intermediul producțiilor curate, datele fragmentare sugerează faptul că astfel de producții ar fi mai eficiente. În mod evident, în acest domeniu mai trebuie încă făcute cercetări suplimentare.

Dovezile referitoare la faptul că producțiile curate pot reduce mai degrabă decât crește costul unitar de producție și, din acest motiv, îmbunătăți productivitatea sunt, de asemenea, fragmentare. Totuși, numeroase studii de caz sugerează faptul că sistemele de producție curate pot reduce costul de producție și nivelul emisiilor și sunt disponibile pentru multe sectoare.

O întreprindere care adoptă un proces de producție curat poate realiza unul sau mai multe dintre următoarele beneficii, în același timp cu reducerea poluării industriale: economii de materii prime și energie; costuri mai scăzute de management al deșeurilor; calitate îmbunătățită a produselor; productivitate crescută; reducerea riscurilor de boală a muncitorilor și a pericolelor asupra mediului; îmbunătățirea imaginii publice a întreprinderii.

Un sondaj efectuat în Statele Unite ale Americii pe un număr de peste 500 de companii care au adoptat procesele de producție curate a relevat că fiecare companie și-a redus deșeurile industriale cu 85-100%, iar timpii de recuperare a investiției au fost mici, între o lună și trei ani. Schimbările tehnologice au inclus (*United Nations Industrial Development Organization, 1994*): încorporarea unor tehnologii avansate, cum ar fi schimbul de ioni și ultrafiltrarea; modificarea unor procese, cum ar fi înlocuirea unei substanțe vechi cu un material nou, mai puțin poluant; adoptarea unor procese preponderent mecanice în raport cu cele chimice.

Studii de caz din Europa semnalează situații similare cu cele din SUA. Un exemplu îl reprezintă proiectul PRISMA în Olanda.

Industria poate reprezenta o sursă a celor mai serioase probleme de mediu la nivel local și internațional. Problemele sunt legate în special de poluarea aerului, a apei și a solului; ele pot avea un impact rapid sau gradual asupra sănătății umane și

a ecosistemelor. Comunitățile de afaceri au recunoscut faptul că modelele actuale de producție și de consum nu sunt durabile. În același timp, întreprinderile au realizat faptul că, pentru a putea rămâne pe piață, vor trebui să integreze din ce în ce mai mult în strategiile lor de afaceri și în planificarea pe termen lung considerațiile privind mediul. Această cerință este esențială dacă întreprinderile doresc să utilizeze noile posibilități de afaceri sau își propun să intre în competiție cu alte firme care iau în considerare problemele de mediu sau dacă doresc să furnizeze produse sau servicii pentru terțe părți, care au exigențe din ce în ce mai crescute privind problemele de mediu.

O strategie și o politică de mediu reprezintă puncte de plecare pentru integrarea aspectelor de mediu într-o afacere. Instrumentele prin care se poate asigura o realizare sistematică a politicii și obiectivelor întreprinderii includ, printre altele, sistemele de management de mediu și examinarea (auditul de mediu). Aceste instrumente ajută la controlul și îmbunătățirea performanței întreprinderii în raport cu mediul, în conformitate cu politica sa de mediu. Ele au fost promovate în diferite țări de către corpurile guvernamentale, ca mecanisme adecvate pentru a fi adoptate și utilizate de întreprinderi și companii, ca urmare a liberei lor opțiuni, fără presiuni legale. În același timp, organizațiile de afaceri și alte tipuri de organizații la nivel internațional și național au promovat, de asemenea, aceste instrumente ca modalități utile de perfecționare.

Firmele ar trebui să stabilească și să mențină un sistem de management al mediului adecvat întreprinderii, acesta trebuind să includă, în mod imperios: a) colectarea informației pertinente și la timp cu privire la mediu, sănătatea și impacturile activităților lor; b) stabilirea obiectivelor măsurabile, și acolo unde este cazul, a țintelor pentru îmbunătățirea performanțelor legate de mediu, incluzând monitorizarea periodică a relevanței acestor obiective; c) monitorizarea și verificarea regulate cu privire la mediu, sănătatea și siguranța obiectivelor și țintelor.

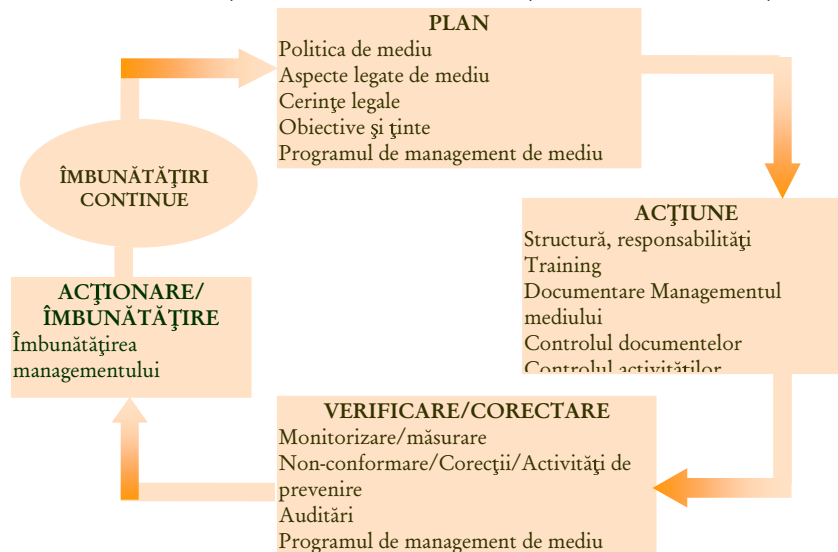
Un sistem de management de mediu susține cadrul intern necesar pentru a controla impacturile mediului întreprinderii și pentru a integra importanța mediului în activitățile afacerii. Având un astfel de sistem adecvat, acesta ar trebui să asigure acționarii, angajații și comunitatea că întreprinderea lucrează activ pentru protejarea mediului de impactul activităților sale. În plus, pentru a îmbunătăți performanțele de mediu, prin instituirea unui sistem de management de mediu, se pot îmbunătăți beneficiile economice ale companiilor prin reducerea costurilor de operare și asigurare, îmbunătățind conservarea energiei și a resurselor, reducerea, de asemenea, a accesului la capital, satisfacția consumatorului, precum și îmbunătățirea relațiilor cu comunitatea și publicul.

Scopul unui sistem de management de mediu (*environmental management system* – EMS) este acela de a ajuta organizația să-și atingă scopurile printr-un control consistent al activităților sale, precum controlul intern al contabilității, ce furnizează asigurarea intrinsecă cu privire la faptul că sistemul de management de mediu funcționează bine. Adoptarea unui EMS de către întreprinderi se sprijină pe o varietate de motive. Oricum, presupunerea ce stă la baza implementării este aceea că implementarea unui EMS este cea mai bună manieră de management de mediu

care va îmbunătăți în mod simțitor performanța afacerii. Un EMS nu se fundamentează pe adoptarea unor standarde uniforme de benchmarks. Mai degrabă, fiecare organizație își croiește punctul de plecare, design-ul și conținutul EMS pentru a-i servi propriilor aspirații, scopuri, capacități și experiențe. În mod consecvent, nu există standarde acceptate în mod general cu privire la ceea ce un EMS aspiră să atingă. Potrivit UNEP (*United Nations Environment Programme*), EMS este „identificarea unei probleme și un instrument de rezolvare a problemei, bazat pe conceptul îmbunătățirii continue, care poate fi implementat într-o organizație în variate feluri, depinzând de sectorul de activitate și de nevoile percepute de management”.

UNEP identifică cinci elemente-cheie într-un EMS, referindu-se adesea la Metoda EMS, așa cum reiese și din schema alăturată: întreprinderea unei *analize inițiale a mediului*; definirea *politicii de mediu*; dezvoltarea unui *plan de acțiune* cu privire la mediu și definirea *responsabilităților* legate de mediu; dezvoltarea informării interne și a *cursurilor de pregătire*; *auditul* sistemului de management de mediu și analiza managementului de mediu.

Metoda EMS: Plan – Acțiune – Verificarea – Acționare - Îmbunătățire

Sursa: UNEP, *Departamentul pentru Comerț, Industrie și Economie*, www.unep.org.

Colectând și evaluând în mod adecvat și la timp informațiile privitoare la mediu, la sănătatea și siguranța impacturilor activității întreprinderii, este de recomandat ca întreprinderea să furnizeze angajaților săi și publicului larg astfel de informații. Este, de asemenea, imperios necesar ca întreprinderea să prevadă impacturile de mediu, sănătate și siguranță ale procesului de producție asupra ciclului de viață al produselor.

Provocări și oportunități. Implementarea efectivă a unui sistem de management de mediu presupune angajarea substanțială a companiei atât financiar, cât și cu resurse umane. Organizațiile apelează la astfel de angajări numai dacă acestea le aduc beneficii concrete. Companiile sunt în general motivate să implementeze un sistem de management de mediu sau mai multe, urmărind următoarele obiective: **a) îmbunătățirea performanțelor de mediu:** companiile pot introduce un sistem de management de mediu pentru a-și îmbunătăți performanțele de mediu sau pentru a se alinia regulamentelor guvernamentale în vigoare. Un sistem de management de mediu creează cadrul pentru identificarea și acordul cu reglementările guvernamentale. În țările OCDE, în special în țările dezvoltate, companiile fac subiectul unor dispoziții și reglementări complexe naționale; **b) îmbunătățirea performanțelor afacerii:** ca orice instrument de management, adoptarea unui sistem de management de mediu poate suporta un mai bun management global al afacerii, incluzând îmbunătățirea eficienței operaționale și a productivității prin minimizarea pierderilor și prevenirea poluării; reducerea numărului de accidente, a pierderilor; reducerea costurilor de curățare; reducerea datoriilor. Inițiativa Globală de Managementul Mediului (*Global Environment Management Initiative – GEMI*), organizație non-profit, printre ai cărei membri se numără o foarte mare parte a companiilor mari americane, sublinia că „valoarea internă” reprezintă beneficiul primar al implementării unui sistem de management de mediu. Îmbunătățirea performanțelor afacerii are și o dimensiune pe termen lung. Un sistem de management de mediu poate conduce la găsirea unor noi tehnologii care pot crește profitabilitatea prin intermediul beneficiilor rezultate dintr-o astfel de implementare; **c) câștigarea accesului la piață:** unele companii au ales să implementeze un sistem de management de mediu pentru a-și îmbunătăți accesul pe o anumită piață unde companiile se așteaptă să opereze conform unor standarde de mediu. În plus, un mare număr de companii mari cer furnizorilor lor să fie certificați EMS.

Firmele se pot confrunta cu o serie de provocări atunci când implementează sau pun în aplicare un EMS. Acestea pot include: **perceperea unui EMS mai degrabă ca o sursă de cost, decât a unei creșteri a venitului, în viitor.** Managerii și angajații pot considera mai degrabă costurile ca fiind externe decât interne companiei și pe acest considerent pot trage concluzia, falsă de altfel, că aplicarea unui management al mediului eficient poate fi asociată cu un cost net; **proliferarea instrumentelor.** În prezent, există o varietate de modele EMS. În plus, ministerele mediului dintr-o multitudine de state dezvoltate, ca, de altfel, și numeroase state care înregistrează un nivel mediu al dezvoltării la nivelul departamentelor, au dezvoltat noi instrumente sau le-au modificat pe cele deja existente cu privire la EMS. Multe companii care oferă consultanță au început să activeze în acest domeniu. În vreme ce experimentarea joacă un rol vital în dezvoltarea unor noi instrumente, mult mai eficiente, decizia în ceea ce privește alegerea utilizării și modului de utilizare a anumitor instrumente poate fi copleșitoare pentru manageri; **inerția managementului și a angajaților, lipsa de experiență și cultura companiei.** Un alt obstacol îl constituie îngrijorarea și incertitudinea care se manifestă printre manageri atunci când vine vorba de o nouă tehnologie, punându-se astfel problema înlocuirii celei vechi. Implementarea EMS constituie o inovație în managementul afacerii, la fel ca orice altă inovație, și poate fi

încetinită de inerție și lipsa de experiență. O companie cu o cultură pozitivă poate fi de un real folos: unele companii se pot adapta mult mai repede și într-o măsură mult mai mare inovației decât altele. Structura responsabilității managementului poate, de asemenea, juca un rol nu puțin lipsit de importanță – cel puțin în cazul în care responsabilitatea EMS este integrată cu alte obiective importante ale companiei. Problema care poate deriva de aici este legată de apatia angajaților. În timp ce angajamentul de la nivelul top managerilor este esențial pentru succesul strategiei de mediu a companiei, angajații se implică – și sunt entuziaști – numai dacă inițiativele legate de mediu joacă un rol important în implicarea lor.

Un mecanism important în acest domeniu este acordarea de inițiative financiare directorilor departamentelor de mediu prin: **izolarea departamentului de restul companiei**. Implementarea unui EMS cere adesea, în plus față de compartimentarea tradițională, un departament de mediu, ceea ce unele companii numesc adesea Departamentul pentru Mediu, Sănătate și Siguranță. Pentru a obține îmbunătățiri ale mediului, managerii de mediu trebuie adesea să influențeze alte departamente, cerându-le o mai bună comunicare între departamente, mai ales cu departamentele de achiziții și producție, care sunt adesea familiarizate cu problemele legate de mediu din activitatea lor; **armonizarea practicilor interne**. Odată ce o companie desfășoară un EMS pentru a promova o îmbunătățire a mediului, cum poate acesta să-și armonizeze practicile cu cele existente la nivel internațional?

Certificarea externă a unui sistem de management de mediu. ISO 14001. Peste 60% dintre companiile europene și din zona Asia – Pacific și mai mult de 40% dintre cele din America de Nord listate în *FTSE All – World Developed Index* au adoptat un sistem de management de mediu. Dintre acestea, 65% sunt certificate extern cu ISO 14001 (OCDE, 2004). ISO 14001 este cel mai important standard internațional pentru designul și conținutul unui sistem de management de mediu. Dezvoltat sub auspiciile *Organizației Mondiale pentru Standardizare* (ISO), standardul a fost negociat la începutul anilor '90 și finalizat în anul 1996. Acesta face parte din familia de standarde ISO 14000 – un set de instrumente pentru dezvoltarea, implementarea, menținerea și evaluarea obiectivelor și politicilor de mediu. Familia include standarde pentru sistemele de management de mediu, audit al mediului, performanțele legate de mediu, evaluarea ciclului de viață și etichetarea (ISO, 1996).

ISO 14001 presupune ca o companie să pună în practică și să implementeze o serie de practici și proceduri care, luate împreună, să asigure un sistem de management de mediu. Majoritatea cerințelor pentru ca un sistem de management de mediu să fie certificat ISO 14001 includ (ISO, 2002): **politica declarației** – implică o declarație publică a managerului privind politica de mediu care trebuie să includă următoarele angajamente: prevenirea poluării, îmbunătățirea continuă a sistemului de management de mediu și concordanța sa cu toate statutele și reglementările în vigoare. Politica de mediu ar trebui să fie „adecvată naturii, scării și impacturilor de mediu” ale „activităților, produselor sau serviciilor” organizației; **informarea sistemului** – identificarea tuturor aspectelor activităților, produselor și serviciilor organizației care au un impact semnificativ asupra mediului, incluzându-le aici și pe acelea care nu sunt reglementate; **obiective și ținte** – performanțele obiectivelor și țăintelor documentate trebuie să fie în strânsă corelație cu angajamentele asumate în declarația politicii de

mediu; **programul de implementare** – un program de management de mediu trebuie să demonstreze cum un sistem de management de mediu va fi implementat pentru atingerea obiectivelor și țințelor inițiale. Acestea includ pregătirea angajaților, instituirea de practici și instrucțiuni; **monitorizarea programului** – programul necesită o auditare periodică a activității sistemului de management de mediu; **acțiunile de corecție** – verificarea, corectarea și prevenirea acțiunilor atunci când apar deviații de la sistemul de management de mediu, incluzând evaluarea periodică a îndeplinirii de către organizație a cerințelor de mediu reglementate; **acționare/îmbunătățire** – top managementul trebuie să verifice și să îmbunătățească în mod periodic sistemul de management de mediu și, de asemenea, să facă ajustările necesare pentru atingerea scopurilor finale.

În ciuda creșterii importanței sale în timp, ISO 14001 a fost criticat pentru ceea ce poate fi descris ca „slăbiciune structurală”. Un studiu apărut în anul 2001, al *US National Academy of Public Administration* identifica principala problemă ca „divergențe în interpretare și norme profesionale” privind înregistrarea și auditarea procesului.

ISO 14001 are o serie de limite. Foarte important este faptul că îmbunătățirea continuă este definită ca o îmbunătățire a sistemului de management de mediu al organizației, și nu ca o îmbunătățire a performanțelor de mediu.

EMAS. Strategia de Audit și Eco-Management a UE (*European Union's Eco-Management and Audit Scheme* – EMAS) este un instrument de management pentru companii și alte organizații care operează în Uniunea Europeană și în Zona Economică Europeană (*European Economic Area* – EEA) pentru a evalua, raporta și îmbunătăți performanțele lor de mediu. Operațională încă din anul 1995, EMAS a fost limitată la început doar la companiile din sectorul industrial. Oricum, din anul 2001, EMAS a fost deschisă tuturor sectoarelor, incluzând și serviciile publice și private. Asemenea ISO 14001, EMAS promovează oportunități pentru companii prin înregistrarea acestora în Registrul EMAS. Pentru a accede la Registrul EMAS, o companie trebuie să îndeplinească șase cerințe: realizarea unei analize a mediului pentru toate aspectele legate de mediu ale activităților, produselor și serviciilor companiei; stabilirea unui sistem de management de mediu efectiv, care să asigure companiei o politică de mediu în care să fie fixate responsabilitățile, obiectivele, mijloacele, procedurile operaționale, pregătirea necesară, monitorizarea și sistemele de comunicație; punerea la punct a unui sistem de audit care să stabilească conformitatea companiei cu sistemul de management de mediu și reglementările de mediu în vigoare; furnizarea unei declarații a performanțelor de mediu care să detalieze rezultatele obținute pe baza obiectivelor și pașii care urmează a fi făcuți pentru îmbunătățirea performanțelor de mediu; verificarea analizei de mediu, a sistemului de management de mediu, procedurii de audit și declarației de mediu din partea unei persoane abilitate din cadrul EMAS; publicitatea analizei de mediu, a sistemului de management de mediu, a procedurii și performanțelor de mediu din declarație.

Sistemul de management de mediu cerut de EMAS necesită îndeplinirea a trei cerințe, care nu se deosebesc cu mult de cele cerute de ISO 14001. Oricum, două cerințe ale EMAS – furnizarea unei declarații privind performanțele de mediu obținute și furnizarea de date pentru public – nu sunt reflectate în ISO 14001.

Măsurarea performanțelor de mediu. Managementul mediului nu este o activitate lipsită de dinamism, ci necesită monitorizare constantă pentru a ne asigura că obiectivele stabilite de către companie sunt, într-adevăr, atinse sau chiar vor fi depășite. Printre instrumentele care măsoară performanțele mediului se numără și contabilitatea managementului de mediu sau contabilitatea verde, și în mod specific benchmarkingul de mediu și performanțele indicatorilor de mediu.

BIBLIOGRAFIE

- EU, *The Eco-Management and Audit Scheme*, EMAS, 2004.
- Gale, R., *Environmental Management Accounting in Forestry*, A Case Study of Abitibi-Consolidated Incorporated Mackenzie Paper Division, prepared for Environment Canada, 2001.
- Global Environment Management Initiative, *New Paths to Business Value. Strategic Sourcing- Environment, Health and Safety*, GEMI, 2001.
- International Environmental Systems Update, *Plan for Adding External Value to ISO 14001 Voluntary Standard*, Vol. 10, No. 4, 2003.
- International Organization for Standardization, *Environmental Management Systems – Specifications with Guidance for Use*, ISO, 1996.
- International Organization for Standardization, *ISO 14000/14001, Environmental Management Guide*, ISO, 2002.
- Multi-State Working Group – *The External Value Environmental Management System Voluntary Guidance*, MSWG, 2004.
- National Academy of Public Administration, *Third-Party Auditing of Environmental Management Systems: U.S. Registration Practices for ISO 14001*, NAPA, 2001.
- OECD, *The OECD Guidelines for Multinational Enterprises: Focus on Responsible Supply Chain Management*. Annual Report, OECD, 2002.
- OECD, *Annual report of the OECD Guidelines for Multinational Enterprises: Encouraging the contribution of Business to Environment*, OECD, 2004.
- O'Reagain, S., *What is environmental benchmarking?*, European Commission, Enterprise Directorate, 2000.
- Pacific Northwest Pollution Prevention Resource Center, *Establishing Environmental Standards, Criteria for a Management System for Suppliers*, PPRC.
- UNSD, United Nations Division for Sustainable Development, *Environmental Management Accounting Procedures and Principles*, UNDSO, 2001.
- UNDSO, *Environmental Management Accounting for Business*, UNSD, 2003a.
- UNDSO, *Clean and Competitive: EMA for Business*, UNSD, 2003b.
- UNEP, United Nations Environment Program, *Environmental Management System*, UNEP, 2005.
- US EPA, US Environmental Protection Agency, *Environmental Management Systems*, US EPA, 2005.
- WBCSD, World Business Council for Sustainable Development and IIED, International Institute for Environment and Development, *Mining, Minerals and Sustainable Development Project*, în *Breaking New Ground*, WBCSD, IIED, 2005.

IMPACTUL GLOBALIZĂRII ASUPRA RELATIILOR COMERCIALE DINTRE STATE

Prof. univ. dr. **Ion A. POPESCU**

Universitatea *Spiru Haret*

Prof. univ. dr. **Alexandru GRIBINCEA**

Universitatea Liberă Internațională din Chișinău, Republica Moldova

Lector univ. drd. **Mădălina I. CONSTANTINESCU**

Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Transformările ce se înregistrează în ordinea comercială globală au un impact semnificativ asupra modului de administrare a economiei naționale în special, asupra capacității guvernelor de a asigura prosperitatea propriilor popoare. Mai concret, comerțul are consecințe decizionale, instituționale, distribuționale și structurale în statele ce fac parte din Organizația pentru Dezvoltare și Cooperare Economică (OCDE).

Cuvinte-cheie: globalizare; dereglementare; interdependențe globale; impacturi distribuționale, structurale, decizionale, instituționale ale comerțului global; TIC; companie multinațională.

Abstract

The impact of globalization on the interstate business relationships

The transformation of the global commercial order has a significant impact on the manner of administrating national savings, and especially on governments' capacity to insure national prosperity. Commerce has distinct decisional, institutional, distributional and structural consequences and impact in the case of OECD developed economies.

Key-words: globalization, deregulation, global interdependencies; distribution, structural, decision-making, institutional impacts of global trade, TIC, multinational company

1. Globalizarea economică – delimitări conceptuale

Termenul de „globalizare” a fost folosit pe scară largă pentru a descrie creșterea internaționalizării piețelor bunurilor și serviciilor, sistemului financiar, companiilor și industriilor, tehnologiilor și concurenței. Trei forțe majore au contribuit în mod decisiv la procesul globalizării: **liberalizarea mișcărilor de capital și dereglementarea** serviciilor financiare în special; **deschiderea piețelor spre comerț și investiții**, sporind competiția globală; rolul central jucat de **tehnologia informației și comunicării** (TIC) în economie. Globalizarea poate fi privită, în principal, ca fenomen microeconomic, fiind condusă de strategiile și comportamentul firmelor care răspund la aceste schimbări. Guvernele, prin

organizațiile internaționale, au jucat, de asemenea, un rol important. De exemplu, mai întâi GATT, apoi OMC au ajutat la extinderea procesului globalizării și deschiderii piețelor prin reducerea regulată a barierelor tarifare în numeroase runde de negocieri comerciale, în timp ce FMI a asigurat operațiile în sistemul monetar internațional. Și OCDE a jucat un rol-cheie în liberalizarea mișcării capitalului prin „Codurile de liberalizare a mișcării capitalului”, incluzând investițiile directe, și „Codurile liberalizării operațiunilor invizibile”, ce acoperă sfera serviciilor (OECD, 2003). În plus, politica dereglementării adoptată de unele țări membre ale OCDE și liberalizarea unilaterală a economiei, precum și deschiderea piețelor, adoptate de unele țări în curs de dezvoltare – în special din Asia de Est – au ajutat, de asemenea, la accelerarea procesului globalizării. Mai mult decât atât, dispariția economiilor centralizate din Europa de Est și fosta Uniune Sovietică a contribuit la procesul globalizării ca economii în cauză, acestea integrându-se gradual în economia mondială.

Globalizarea comerțului cu bunuri și servicii deschide noi și vaste piețe. Globalizarea piețelor financiare a condus spre o creștere a investițiilor de portofoliu și ample mișcări de capital pe termen scurt, cu creditori și investitori ce interacționează pe o piață din ce în ce mai unită. Globalizarea competiției vestește emergența unor noi considerații strategice pentru întreprinderi. Globalizarea tehnologiilor se naște din viteza cu care se propagă inovațiile, cu rețelele internaționale conectate la centrele de cercetare private sau publice. Globalizarea corporațiilor și industriilor a condus la creșteri ale investițiilor străine directe (ISD) și realocarea întreprinderilor cu capital mixt, acorduri de cooperare și alianțe strategice, preluări și achiziții. O consecință a acestor schimbări în procesul de fragmentare a producției au constituit-o diferitele stadii ale producției pentru un produs anume realizat în diferite țări.

Într-o economie globală, distanțele și granițele naționale sunt substanțial diminuate prin înlăturarea obstacolelor din calea accesului la piață. Piețele și producția diferitelor țări au crescut în interdependență prin schimbările induse de dinamica comerțului, fluxurilor de capital și transferului de tehnologie – schimbări ale căror motoare sunt companiile multinaționale. Grație tehnologiei informației și comunicării (TIC), firmele se organizează în rețele transnaționale, ca răspuns la creșterea competiției internaționale și creșterea nevoii de interacțiuni strategice.

În ciuda faptului că integrarea economică este o trăsătură dominantă, alte dimensiuni ale globalizării sunt, de asemenea, importante, precum aspectele sale sociale, culturale, politice și instituționale. Prin toate aceste dimensiuni, companiile multinaționale sunt percepute ca fiind un vector-cheie prin care globalizarea survine și continuă să evolueze. Acesta este și motivul pentru care multe dintre lucrările asupra globalizării apărute sub egida OCDE sunt centrate pe companiile multinaționale.

O caracteristică a proceselor contemporane este creșterea interdependenței dintre variatele fațete ale globalizării.

În multe cazuri, fluxurile de investiții directe generează exporturi de bunuri și servicii de la țara investitoare, și în multe cazuri, suntacompaniate de transferuri de tehnologie și know-how, alături de mișcările de capital (dividende, împrumuturi internaționale, repatrierea profiturilor, dobânzi, drepturi de autor etc.). O altă caracteristică privește *pattern*-urile comerțului internațional. Crearea mai multor filiale în străinătate, afiliate firmelor naționale, și a filialelor țărilor-gazdă la companiile-mamă

străine a condus la comerțul intra-firme. Pentru un asemenea comerț, prețurile între firmele aparținând aceluiași grup pot să nu corespundă prețului pieței.

Accelerarea mișcărilor de capital și creșterea mobilității factorilor de producție au schimbat radical modelele tradiționale ale specializării țărilor în comerțul internațional. Aceste schimbări au obligat firmele din țările dezvoltate să-și îmbunătățească avantajul competitiv prin specializarea în produse diferite cu un conținut crescut de tehnologie. Această formă a specializării privind firmele conduce la comerțul intra-industrii între țările OCDE.

Tabelul nr. 1

Interdependențele importante ale globalizării

Aspecte generale	Aspecte microeconomice interstate
<ul style="list-style-type: none"> ■ Reducerea barierelor comerciale; ■ Integrarea avansată a piețelor financiare are un impact în creștere asupra conducerii și performanței sectorului industrial; ■ Investițiile străine directe (ISD) au devenit un factor crucial în procesul restructurării industriale și în dezvoltarea industriilor globale de marcă; ■ Companiile multinaționale constituie unul dintre vectorii internaționalizării economice; ■ Legături strânse între comerț și investiții; Implicarea tot mai accentuată a cadrului multilateral pentru comerț și investiții (de exemplu, TRIMS, TRIPS, GATS etc.); ■ Internaționalizarea producției: originea multinațională a produselor componente, serviciile și capitalul adesea sunt caracterizate prin acorduri de cooperare sau subcontractare între firme; ■ Strategii de localizare a activităților firmelor multinaționale sunt puternic influențate de avantajele comparative ale țărilor și regiunilor; ■ O proporție semnificativă a comerțului mondial a devenit intrafirmă; ■ Accelerarea la nivel internațional a diseminării de tehnologii și scurtarea simultană a ciclului de producție și inovării tehnologice; ■ Interdependența substanțială a diferitelor dimensiuni ale globalizării (comerț, fluxuri de investiții directe, transferurile de tehnologii, mișcările de capital etc.); ■ Comprimarea timpului și a distanței în tranzacțiile internaționale și reducerea costurilor de tranzacționare; ■ Acorduri regionale de comerț liber; 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Strategiile globale adoptate de firme pot include: <ul style="list-style-type: none"> – Formarea globală a piețelor; – Strategia de integrare multi-regională; – Schimbări în organizarea externă a firmelor multinaționale (de exemplu, achizițiile și fuziunile, acordurile de cooperare și alianțele, subcontractarea internațională etc.); – Schimbări în organizarea internă (fluxurile <i>just-in-time</i>, <i>outsourcing</i>, avantajele mai mici pe unitatea de produs, individualizarea plății, mai puține relații ierarhice, nevoia de o mai mare transparență și pentru o guvernare corporativă).

Sursa: OECD, *Measuring Globalisation*, în *OECD Handbook on Economic Globalisation Indicators*, OECD, 2005, p. 18.

1.1. Spre o nouă formă de interdependență globală. În trecut, comerțul țărilor în curs de dezvoltare era concentrat în principal pe exporturile de bunuri primare spre țările dezvoltate în schimbul importurilor de manufacturate. Comparativ, o mică parte dintre țările în curs de dezvoltare sunt exportatoare de bunuri manufacturate și produse intensive în muncă. Acest aspect a fost îndelung controversat, prin faptul că un astfel de *pattern* al comerțului furnizează insuficient suport creșterii economice în țările în curs de dezvoltare. Atât potențialul productivității, cât și elasticitatea cererii în raport de venit pentru bunurile primare sunt de obicei mai scăzute decât pentru produsele manufacturate, cu rezultatul că potențialul cererii globale și stimulii creșterii economice la exporturile de bunuri primare rămân limitate. Mai mult, creșterea cererii pentru importurile de bunuri primare din țările dezvoltate a scăzut în intensitate în ultimele trei decenii, conducând la încetinirea creșterii lor.

1.2. Politici pentru conducerea noilor forme de interdependențe globale. O nouă formă de interdependență economică globală capătă contur, în primul rând, ca rezultat al creșterii rapide și importante a ponderii economiilor țărilor în curs de dezvoltare din Asia, în special China și India, în economia globală. Țările în curs de dezvoltare, în primul rând China, joacă deja un rol crucial în fluxurile de comerț globale, nu numai ca ofertanți de produse manufacturate pentru economia mondială și ca importatori de bunuri primare din alte țări în curs de dezvoltare, dar și ca importatori de produse manufacturate din țările dezvoltate. Mai mult, prin surplusurile din conturile curente și acumularea de valute, aceste țări au devenit actori influenți în relațiile monetare și financiare internaționale. India s-a alăturat acestui grup de economii est-asiatice ca importator principal de bunuri primare; creșterea exporturilor sale s-a concentrat în special pe servicii, dar în viitor acestea se vor putea extinde la bunurile manufacturate similare celor care se produc în economiile din Asia de Est ce se află pe prima treaptă a industrializării lor. Aspectele analizate arată un complex și nuanțat tablou al noilor legături, al interdependențelor globale, care generează noi provocări pentru cei care elaborează politicile economice în diferite țări.

2. Impactul asupra relațiilor comerciale internaționale. Ritmul rapid al descoperirilor din știință și din tehnologie, plasarea asimetrică a resurselor naturale, precum și adâncirea diviziunii internaționale a muncii au modificat semnificativ conținutul activității consacrate realizării de bunuri și servicii solicitate de piață, cu implicații majore asupra concepției clasice de organizare și conducere la nivelul micro și macroeconomic, asupra utilizării și migrației resurselor umane, a strategiilor sau politicilor dezvoltării și progresului general. Din câte se observă, multe dintre teoriile și principiile care au stat la baza creșterii economice tradiționale sunt, de ani buni, depășite de realități, iar, refacerea și prezervarea echilibrului ecologic reprezintă o prioritate, o restricție *sui generis* în calea dezvoltării generale. În aceste circumstanțe, apare cerința de a regândi strategiile sociale și economice ori în alte domenii, acțiunile specifice în plan național, local sau continental și universal, pentru a se valorifica în mod optim oportunitățile și resursele (naturale, umane, financiare, informaționale și de timp), pornind de la criteriile de eficiență (economică, tehnologică, ecologică), dar și de la exigențele echității și justiției sociale, ale protecției categoriilor defavorizate.

2.1. Impactul asupra structurilor distribuționale: forța de muncă. Întrucât comerțul a impulsivat evoluția piețelor globale, cererea de forță de muncă este tot mai mult influențată de forțele competitive globale. Salariile din sectorul produselor tranzacționabile tind să fie luate ca indicatori de referință pentru restul economiei. Concurența internațională prin comerț, în special din partea țărilor în curs de dezvoltare, este considerată de multe ori un factor de reducere a salariilor și a standardelor sociale și ambientale spre valoarea celui mai mic numitor comun (vezi, de exemplu, Hines și Lang, 1993). O concluzie mai puțin dramatică reiese din teoria standard a comerțului, care preconizează că salariile din țările între care au loc schimburi comerciale vor deveni convergente, ele crescând în țările abundente în forță de muncă, în care inițial sunt scăzute, și scăzând în statele deficitare în forță de muncă, unde inițial sunt ridicate.

Comerțul este determinat de diferențele tehnologice, economiile de scară și de diferențele în ce privește rezervele relative de factori de producție. În perioada clasică a etalonului-aur, s-a remarcat o convergență pe plan internațional în privința salariilor. Această situație s-a datorat specializării sporite, țările efectuând schimburi de mărfuri diferite, produse cu tehnologii destul de asemănătoare. Natura comerțului din perioada postbelică a modificat aceste tendințe. După cum s-a observat, în cea mai mare parte a perioadei, țările dezvoltate au tranzacționat mărfuri similare și, ca atare, nivelurile productivității lor au devenit convergente. Astfel, deși s-a înregistrat o convergență remarcabilă a nivelurilor salariale între țările dezvoltate, aceasta s-a datorat mai curând convergenței ratelor productivității decât comerțului (Dollar și Wolff, 1993; Wolff, 1997). În țările care au reușit să-și păstreze avantaje economice specifice, s-au putut plăti salarii mai mari. Acolo unde acestea sunt folosite pentru sprijinirea sectorului bunurilor netranzacționabile sau sunt impozitate în vederea finanțării serviciilor publice, ele pot determina menținerea unor niveluri comparabile ale salariilor în întreaga economie. Efecte similare pot avea loc și în cadrul comerțului intraramură determinat de economiile de scară. În condiții plauzibile, atât capitalul, cât și forța de muncă au de câștigat de pe urma sporirii comerțului intraramură (Helpman și Krugman, 1985, cap. 9).

Deși aceasta presupune că impactul comerțului asupra forței de muncă este unul benefic, totuși sporirea presiunilor concurențiale poate afecta negativ salariile și costurile aferente celorlalte componente (altele decât forța de muncă). Efectele cele mai radicale ale comerțului asupra forței de muncă derivă în principal din faptul că, la ora actuală, tehnologiile industriale s-au răspândit la nivel internațional, iar avantajul comparativ este determinat în bună măsură de rezervele relative de factori de producție. Dacă avantajele specifice sunt erodate, iar efectele de scară nu predomină, se năruie baza care permitea menținerea unor salarii mari și ne putem aștepta la o convergență a lor. Acest fapt este valabil pentru comerțul între țările dezvoltate, ca și pentru cel între țări dezvoltate și, respectiv, țări în curs de dezvoltare. În cazul în care țările au acces la tehnologii similare, comerțul între ramuri poate fi analizat în funcție de diferențele relative în ce privește rezervele de forță de muncă calificată, după cum s-a observat anterior. Datele perioadei postbelice relevă în bună măsură acest fapt: acolo unde comerțul intraramură intensificat a determinat o creștere a veniturilor aferente forței de muncă și capitalului, comerțul între ramuri a determinat o sporire a veniturilor lucrătorilor calificați, reducându-le pe ale altora (Oliveira Martins, 1994). Întrucât țările în curs de dezvoltare au sporit exporturile de produse ce presupun un nivel de calificare redus al forței de muncă, iar țările

dezvoltate au devenit tot mai specializate în producerea de bunuri ce necesită forță de lucru calificată superior, s-a produs o convergență pe plan internațional a salariilor aferente grupurilor de lucrători care se situează la același nivel de calificare (Wood, 1994). Declinul industriilor care necesită mână de lucru slab calificată, în cadrul țărilor dezvoltate, a diminuat drastic nevoia de lucrători slab calificați, ceea ce a dus la scăderea salariilor și la creșterea șomajului; conform estimărilor lui Wood, cererea de forță de muncă slab calificată a scăzut cu peste 20% comparativ cu situația ipotetică a inexistenței comerțului între ramuri (Wood, 1994, 1995).

Cercetările relevă faptul că avantajul comparativ al economiilor dezvoltate derivă atât din relativa lor abundență în forță de muncă superior calificată, cât și din avantajul lor tehnologic – deși convergența generală a nivelurilor productivității între aceste economii ascunde diferențe persistente între ramuri (Corvens și Grip, 1997; Dollar și Wolff, 1993; Gustavsson ș.a., 1997; Wolff, 1997). Începând cu anii '80 au sporit inegalitățile salariale în cadrul economiilor dezvoltate: salariile lucrătorilor cu pregătire și calificare superioare au cunoscut o creștere relativă, în timp ce perspectiva ocupării unui loc de muncă de către lucrătorii slab calificați, în special în sectorul producției, s-a diminuat semnificativ. Cauzele acestor schimbări reprezintă un subiect de intense controverse, mai ales cu referire la cât de mult se datorează această tendință desfășurării de activități comerciale cu state în curs de dezvoltare (cu salarii scăzute) și cât de mult schimbărilor tehnologice (Lawrence, 1996; Learner, 1996). Deși unii s-au îndoit de faptul că ușoara creștere a penetrării economiilor dezvoltate de către importurile din statele în curs de dezvoltare – de ordinul a 1 sau 2% din PIB – ar putea explica aceste schimbări în ocuparea forței de muncă și în nivelurile salariilor, Wood este de altă părere (Wood, 1994, 1995). Cercetările efectuate de Wood relevă faptul că aceste schimbări se datorează comerțului. Din alte studii reiese că și comerțul, și inovațiile tehnologice au contribuit în proporții aproximativ egale la aceste mutații (Minford ș.a., 1997). Oricum ar fi, *pattern*-urile comerciale contemporane au, într-adevăr, consecințe importante pentru forța de muncă din statele dezvoltate.

2.2. Impactul asupra structurilor industriale: competiția globală, dezindustrializarea și *pattern*-urile schimbătoare ale producției. Dezvoltarea piețelor globale a determinat o specializare a țărilor, astfel încât ceea ce este sau nu profitabil de produs se află sub influența condițiilor competitive globale. Pozițiile țărilor nu sunt statice: pe măsură ce economiile se dezvoltă și beneficiază de noi tehnologii, pozițiile lor relative se modifică. Deoarece *pattern*-urile internaționale ale avantajului comparativ se schimbă de-a lungul timpului, economiile naționale se confruntă cu presiuni pentru a realoca permanent resursele, nu doar ca un răspuns unic și definitiv la amplificarea comerțului. În acest sens, comerțul are impacturi semnificative asupra structurii economiilor naționale.

O dată cu sporirea competiției în sfera exporturilor, comerțul a provocat schimbări structurale la nivelul economiilor dezvoltate. În marea parte a perioadei ce a urmat războiului, multe țări membre ale OCDE au rămas în urma Statelor Unite din punct de vedere tehnologic. Ele exportau foarte mult către țări terțe, și nu către SUA, acele produse la care inferioritatea lor tehnologică era mai redusă, iar acest dezavantaj putea fi contrabalansat de costuri mai mici de producție, în special de salarii mai scăzute. Începând cu anii '70, Japonia și Europa au început să ajungă din urmă Statele Unite din

punct de vedere tehnologic (Dollar și Wolff, 1993, cap. 3-6). Deși nivelurile de productivitate națională sunt în prezent comparabile în cazul țărilor dezvoltate, acest fapt maschează diferențe semnificative de productivitate în anumite sectoare. Avantaje tehnologice specifice continuă să genereze avantaje relative în comerț. Totuși, tehnologia se răspândește pe plan internațional nu în ultimul rând prin intermediul comerțului. În consecință, cunoștințele tehnice nu reprezintă o sursă durabilă de avantaj relativ, deși *pattern*-urile de specializare datorate cunoștințelor tehnologice se pot menține în cazul țărilor care își păstrează un avantaj în generarea lor. Pe măsură ce tehnologia se răspândește și condițiile productive devin convergente la nivelul țărilor dezvoltate, se înregistrează o anumită convergență a acestora în ceea ce privește specializarea comercială (Soete și Verspagen, 1994).

Deoarece economiile își dezvoltă capacitatea de a exporta pe piețe globale, comerțul sporește, iar concurența se intensifică. Pe măsură ce tehnologia se difuzează la nivel internațional, producătorii cu costuri reduse generează presiuni concurențiale suplimentare. Apariția producătorilor cu costuri reduse diminuează posibilitatea ca un producător individual să transfere către cumpărător creșterea costurilor sale de producție. Aceasta forțează producerea de schimbări structurale, unele industrii ajungând să se restrângă sau să fie eliminate, în timp ce altele se extind; țările nu pot fi competitive în toate domeniile sau în nici unul, dar adaptarea economică și socială internă pe care o presupune redirectionarea resurselor de la sectoarele aflate în declin către cele în plină dezvoltare poate fi considerabilă. Tocmai din cauză că avantajul competitiv este relativ, schimbările în poziția competitivă a unei țări au un impact direct asupra celorlalte țări. Aceste observații pot fi susținute de exemplul oferit de SUA, care în anii '80 au trecut de la o participare comercială ne semnificativă la o relativă deschidere față de comerț. Deși recuperarea tehnologică a însemnat că și-au pierdut avantajul relativ într-o serie de sectoare industriale, SUA și-a menținut totuși avantaje evidente în multe altele. Unele sectoare industriale au prosperat ca urmare a exporturilor, în timp ce altele – în special sectorul industriei de automobile – au fost forțate să efectueze restructurări intensive. Dorim să evidențiem astfel că nivelul sporit al comerțului nu a determinat pur și simplu o reducere generală a competitivității industriei Statelor Unite, ci o schimbare structurală majoră în economie, din cauza unei vulnerabilități sporite în fața concurenței globale.

Cel mai radical impact structural generat de comerț asupra economiilor dezvoltate este datorat producătorilor cu costuri reduse, care achiziționează tehnologii de producție, fapt ce se poate observa din creșterea exporturilor de produse manufacturate ale statelor nou-industrializate (ENI). Și în acest caz, efectul nu este eliminarea tuturor producătorilor din statele dezvoltate. Chiar și cele mai avansate ENI se află încă în urma națiunilor-lider din punct de vedere tehnologic, ceea ce face ca nivelurile productivității lor să fie mai scăzute (Dollar și Wolff, 1993, cap. 8). Pe măsură ce ENI au dobândit tehnologii noi de producție, baza competiției comerciale s-a mutat (după cum s-a observat) de la superioritatea tehnologică la disponibilul relativ de forță de muncă calificată sau slab calificată (Wood, 1994). Majoritatea economiilor OCDE s-au specializat tot mai mult în fabricarea de produse care necesită *input-uri* intensive de forță de muncă de înaltă calificare, în timp ce țările ENI și-au sporit exporturile de produse care necesită forță de muncă relativ slab calificată. Situația respectivă a dus la închiderea unor sectoare industriale din țările dezvoltate, producătoare de mărfuri textile, articole din piele, jucării

și articole de sport. Trebuie observat faptul că aceasta nu sugerează o scădere a competitivității la nivelul țărilor dezvoltate; datorită intensificării comerțului cu statele ENI, ele au devenit mai specializate: a sporit producția anumitor bunuri, în timp ce producția altor bunuri s-a redus.

Această prezentare a situației induce o anumită precauție în dezbaterile referitoare la competitivitatea națională și dezindustrializarea din țările dezvoltate. Reorganizarea globală a industriei datorată comerțului a determinat schimbări structurale profunde în economiile dezvoltate, prin specializare, și nu o pierdere generală a competitivității naționale. Chiar și acolo unde tehnologia a fost răspândită către țările în curs de dezvoltare, avantajul competitiv al economiilor dezvoltate nu a fost eliminat, din moment ce baza competiției s-a deplasat acum, așa cum am menționat, către abundența relativă de forță de muncă calificată. În practică, țările dezvoltate și-au păstrat în continuare avantajul competitiv și tehnologic.

Dezindustrializarea din economiile avansate, adică declinul industriei prelucrătoare în termenii totalului de forță de muncă ocupată și ai producției totale (cel puțin atunci când este măsurată în prețuri curente), a fost deseori pusă pe seama concurenței comerciale, mai ales în SUA și în Marea Britanic. Un anumit declin relativ este rezultatul inevitabil al schimbării *pattern*-urilor comerciale, corelate cu noua diviziune internațională a muncii. Ponderea ocupării forței de muncă în industria prelucrătoare are tendința de a scădea în economiile cu niveluri de dezvoltare superioare; pe măsură ce productivitatea industriei prelucrătoare sporește, este necesar un număr tot mai mic de lucrători pentru un nivel dat al producției. Unele economii avansate și-au sporit ponderea în totalul exporturilor de produse prelucrate pe plan mondial în detrimentul altora, dar chiar și în cazul economiilor industriale slab performante, precum Marea Britanie, această reducere reprezintă doar o fracțiune din declinul industriei prelucrătoare, ca proporție din producția națională și ca procentaj din forța de muncă la nivel național. Mai exact, chiar dacă exporturile de produse prelucrate ar fi sporit rapid, deplasarea relativă către servicii ar fi fost, în linii mari, aceeași. Comerțul cu statele ENI și cu alte state în curs de dezvoltare a determinat o reorganizare internă a producției mai degrabă decât un declin general al producției prelucrate (dezindustrializare) în cadrul economiilor dezvoltate.

Intr-adevăr, țările dezvoltate au un surplus comercial în relația cu țările în curs de dezvoltare, pe măsură ce industrializarea acestora din urmă mărește nevoia de utilaje și alte produse avansate. Răspândirea globală a tehnologiei și apariția unor noi producători au accelerat dinamica competiției globale, astfel că adaptarea structurală continuă a devenit un aspect permanent al funcționării economiilor avansate.

2.3. Impactul asupra proceselor decizionale: managementul macroeconomic.

Deoarece comerțul a încurajat dezvoltarea unor piețe globale, iar economiile au devenit mai deschise, impactul condițiilor internaționale asupra economiilor naționale s-a accentuat. Fluctuațiile macroeconomice ale unui stat tind să afecteze alte țări, iar nivelurile mai mari ale exporturilor implică un impact mai mare al situațiilor externe asupra producției naționale. Transmisia fluctuațiilor economice reflectă nu doar o intensitate sporită a comerțului, ci și modul în care comerțul a devenit tot mai angrenat în activitatea economică internă. În mod cert, impactul fluctuațiilor macroeconomice depinde nu numai de comerț, ci și de alte legături economice, în principal globalizarea

financiară, precum și de succesul politicii naționale macroeconomice în contracararea acestor fluctuații. Totuși, pentru principalele economii, fluctuațiile macroeconomice sunt în prezent mult mai puternic corelate, comparativ cu perioadele anterioare, inclusiv cea a etalonului-aur; iar aceasta, în ciuda faptului că, în principiu, ratele de schimb fluctuante ale valutei pot conferi statelor o autonomie națională mai mare în privința adoptării politicilor macroeconomice (Eichengreen, 1994). Adaptarea la aceste fluctuații reprezintă un obiectiv principal al managementului macroeconomic.

În timp ce intensitatea sporită a relațiilor comerciale determină o sensibilitate mai mare a economiilor naționale la fluctuațiile internaționale în ceea ce privește cererea de produse și prețurile acestora, faptul dacă ele devin sau nu mai vulnerabile depinde de adaptabilitatea lor la șocuri externe, inclusiv de abilitatea de a folosi politici macroeconomice de contracarare. Este necesară efectuarea unei distincții între sensibilitate și vulnerabilitate la evoluțiile externe, în termenii costurilor și ai intervalelor de timp necesare ajustării la șocurile externe. O evaluare definitivă a vulnerabilității ar necesita modelarea directă a fiecărei economii. În acest context, merită reamintit faptul că sporirea prețurilor la importuri din anii '70, în special a prețului petrolului, a avut un impact profund asupra politicii macroeconomice.

2.4. Impactul instituțional: politicile comerciale și statul bunăstării. Pentru susținătorii săi, comerțul liber este o creație fragilă, beneficiile sale generale sunt prost înțelese de către politicieni și de populație în ansamblu, iar existența sa este amenințată constant de politicile grupurilor protecționiste. Date fiind impacturile interne semnificative, persistența sa în cursul perioadei postbelice necesită anumite explicații. O parte a explicației este dată de dorința politicienilor de a evita protecționismul anilor '30. Dar, în mod decisiv, transformarea comerțului în perioada postbelică a transformat, de asemenea, politicile comerciale interne.

Declinul polarizării politice între partizanii și adversarii liberului schimb este corelat cu tendința comerțului de a lua o formă intraramură, în cadrul căreia distribuirea câștigurilor și pierderilor a devenit mai puțin tangibilă din punct de vedere politic. Acest fapt a generat o bază de sprijin lărgită pentru comerțul liber. Cererile protecționiste au devenit mai fragmentate și au fost canalizate asupra anumitor industrii, nemaifiind dirijate de interese coerente de clasă sau sectoriale, cum ar fi forța de muncă, agricultura sau industria grea. De asemenea, cererea de produse importate, dependența exporturilor de piețe deschise și internaționalizarea producției au reprezentat contraponderi față de presiunile protecționiste (Milner, 1989). Aceste interese și grupuri de sprijin întretăiate au împiedicat protecționismul de modă veche să obțină o susținere publică lărgită în ciuda atractivității sale populiste. De asemenea, protecționismul este mai dificil de pus în aplicare în contextul constrângerilor multilaterale asupra politicilor comerciale și al mutației globale către o liberalizare sporită.

Pe lângă aceasta, din moment ce comerțul determină, în principiu, un câștig net în privința bunăstării unei țări, câștigătorii ar putea să-i compenseze pe perdantii și să rămână oricum mai avantajați decât în lipsa comerțului. Dacă privim astfel lucrurile, nu este surprinzător faptul că economiile mai deschise corespund, în general, unor state ale bunăstării mai extinse (Rodrik, 1997). Totuși, creșterea comerțului și schimbările în structura sa au determinat o sporire a constrângerilor ce afectează asigurarea bunăstării în statele capitaliste avansate. Deși nu există nici un fel de dovadă sistematică a faptului că prevederile bunăstării ar dăuna performanțelor comerciale (*cf.* Pfaller ș.a., 1991), angajatorii, mai ales cei din sectorul industriilor de produse tranzacționabile, se opun

creșterii contribuțiilor la asigurările sociale, exercitând presiuni ca acestea să fie reduse pe motiv de asigurare a competitivității pe plan global. Dar diminuarea perspectivelor de angajare pentru muncitorii slab calificați, ca o consecință a comerțului, împovărează semnificativ sistemul bunăstării în aceste state. Deși este rareori adevărat că aceste prevederi nu pot fi aplicate din considerente de rentabilitate, costurile protecției sociale au sporit, iar baza lor politică a fost subminată de *pattern*-urile schimbătoare ale comerțului. Astfel, comerțul global a avut impacturi contradictorii, în virtutea faptului că a sporit presiunile asupra statelor bunăstării, dar, în același timp, a determinat o subminare a bazelor politice ale finanțării lor. După cum afirmă Kapstein, „tocmai atunci când muncitorii au cel mai mult nevoie ca statul-națiune să fie un tampon față de economia mondială, acesta îi părăsește” (Kapstein, 1996, p. 16).

BIBLIOGRAFIE

- Corvens, F., Grip, A., *Explaining trade in industrialized countries by county-specific human endowments*, în *Economic Modelling*, no. 14, 1997.
- Dollar, D., Wolff, E., *Competitiveness, Convergence and International Specialization*, Cambridge, MIT Press, 1993.
- Eichengreen, B., *History of the international monetary system*, în Van der Ploeg, F., *The Handbook of International Macroeconomics*, Oxford, Blackwell, 1994.
- Gustavsson, P., Hansson, P., Lundberg, L., *Technical progress, capital accumulation and international competitiveness*, în Faberger, J., *Technology and International Trade*, Cheltenham, Edward Elgar, 1997.
- Helpman, E., Krugman, P., *Market Structure and Foreign Trade*, Cambridge, Mass., MIT Press, 1985.
- Hines, C., Lang, T., *The new protectionism*, London, Earthscan, 1993.
- Kapstein, E. B., *Workers in the world economy*, în *Foreign Affairs*, 75, 1996.
- Lawrence, R., *Single World, Divided Nations? International Trade and OECD Labor Markets*, Washington DC, Brookings Institution, 1996.
- Leamer, E., *Wage inequality from international competition and technological change*, în *American Economic Review*, no. 86, 1996.
- Milner, H., *Resisting Protectionism: Global Industries and the Politics of International Trade*, Princeton, Princeton University Press, 1989.
- Minford, P., Riley, J., Nowell, E., *Trade, technology and labor markets in the world economy*, în *Journal of Development Studies*, 34, 1997.
- OECD, *OECD Codes of Liberalisation of Capital Movements and Current Invisible Operations: User's Guide*, OECD, 2003.
- OECD, *OECD Declaration on International Investment and Multinational Enterprises*, OECD, 2000.
- Oliveira, Martins J., *Market Structure, trade and the industry wages*, în OECD, *Economic studies*, no. 22, 1994.
- Pfaller, A., Gough, L., Therborn, G., *Can the Welfare State Compete?*, Basingstoke, Macmillan, 1991.
- Rodrik, D., *The globalization Gone Too Far?*, Washington DC, Institute for International Economics, 1997.
- Soete, L., Verspagen, B., *Competing for growth: the dynamics of technology gaps*, în Pasinetti, L., Solow, R., *Economic Growth and the Structure of Long – Term Development*, Basingstoke, Macmillan, 1994.
- UNCTAD, *Trade and Development Report 2005*, New features of global interdependence, United Nations, New York and Geneva, 2005
- Wolff, E., *Productivity growth and shifting comparative advantage on the industry level*, în Faberger, J., *Technology and International Trade*, Cheltenham, Edward Elgar, 1997.
- Wood, A., *How trade hurt unskilled workers*, în *Journal of Economic Perspectives*, no. 9, 1995.
- Wood, A., *North-South Trade, Employment and Inequality: Changing Fortunes in a Skill-Driven World*, Oxford, University Press, 1994.

TEHNICI MODERNE DE CONDUCERE ÎN CONTEXTUL TRECERII LA ECONOMIA BAZATĂ PE CUNOAȘTERE

Conf. univ. dr. Maria GÂF-DEAC
Universitatea Spiru Haret

Rezumat

Economia bazată pe cunoaștere constituie etapa superioară relațională în existența productivă a societății umane. Creșterea economică modernă la începutul secolului XXI se bazează mai mult pe cunoaștere. Teza aceasta induce informația în câmpul decizional ca element în sine în rândul resurselor de natură economică.

Într-un astfel de context se constată că este fundamental diferit modul de utilizare a informației în procesul de înglobare a acesteia în produsele materiale, fizice. În domeniul managementului economic modern se consideră deja că decizia „mobilizării resurselor umane” este perimată. Este mai potrivit ca aceasta să fie înlocuită cu decizia „mobilizării resurselor de cunoaștere din macrosistemul în macroechilibru”.

Într-o astfel de viziune apare necesară formularea unei sinergii referitoare la mutațiile economice, tehnice și tehnologice prin cunoaștere; ca atare, tehnicile de conducere se modifică în sens inovativ sau prin adaptare.

Abstract

Modern leadership techniques in the context of passing to the knowledge-based economy

The contemporary scientific and technical development, based on knowledge economy and information technologies uses up-to-date managerial methods in the analysis of processes under consideration.

The object of this paper is the systematic approach and original comments and solutions of the modern management, the display of their general methods of analysis, including also some applications in the activities of companies (firms).

Certain consideration are made with respect to shaping of some entrepreneurial and productive processes in the small and medium enterprises.

The mathematical models built up and analysed within the article illustrate that the use of the decision in the various branches of the society, and particular in economy constitutes an objective way to quantitatively determine the most efficient and economical solutions by modern management.

At the same time they prove that the analytical methods are insufficient for the analysis of some practical complex managing processes.

1. Aspecte de bază

Viziunile moderne tehnologice și productive, chiar parțiale, devin chiar ele generatoare, prin aplicare, ale dezechilibrelor (rupturilor și decalajelor) între entități.

Actualmente, recurgerea la noi concepte de dezvoltare este subordonată intereselor identificate din analiza globală.

Noile legături *între calități* și noile legături *între cantități* reprezintă formula cea mai rafinată de generare, susținere sau formalizare conceptuală a echilibrelor în procesul dezvoltării durabile. Pentru conducerea unor astfel de situații și procese se impun deciziile de tip nou, caracterizate de aplicații și reacții integrative.

Echilibrul și durabilitatea unei economii afectează sau dezafectează prin erodare fluxul economic regional, inclusiv cel global atâta timp cât nu este imprimat decizional un management adecvat, actualizat al macrostructurilor productiv-economice.

Realizările punctuale în microeconomie rămân esențial-practice, de importanță covârșitoare, în asigurarea sensului evoluțiilor pe termen scurt prin deciziile impuse pentru dezvoltare.

Neluarea însă în considerare a sensurilor și ritmurilor, respectiv, a deciziilor pentru dezvoltarea cunoașterii pe termen lung afectează posibilitățile de inducere în economie a caracteristicilor de durabilitate.

Producția a devenit o variabilă strategică. Această apreciere îndreptățește avansarea tezei că, în prezent, mai mult ca oricând, apare stringentă necesitatea concentrării efortului și atenției decizionale asupra variabilei denumite „producție”, bazată pe informație și cunoaștere.

La orizont apare un tip de *management special*, și anume cel al echilibrului macrostructural în condițiile deciziei de trecere la economia bazată pe cunoaștere. Acesta nu se poate naște în sine, pentru sine, exclusiv prin autoorganizare sau autoconducere în autarhie.

2. Transformările economiei convenționale

Creșterea economică modernă la începutul secolului XXI se bazează tot mai mult pe cunoaștere. Teza aceasta induce informația în câmpul decizional ca element în sine în rândul resurselor de natură economică. Într-un astfel de context se constată că este fundamental diferit modul de utilizare a informației în procesul de înglobare a acesteia în produsele materiale, fizice.

Această schimbare poate fi percepută ca :

– o tranziție spre noi etape ale dezvoltării societății postindustriale;

– o urgență a noilor căi pe care avansează sau ar trebui să avanseze economia în general.

Ambele percepții ar putea determina, prin consecințele lor decizionale, noul tip de economie. În context, *sunt necesare tehnici moderne, noi, respectiv decizii inovative aferente managementului sistemului de obiective economice pe diferite niveluri.*

Cunoașterea ridică la rang superior de înfățișare și utilizare informația în sine. Ca atare, cunoașterea devine la rândul său resursă. De exemplu, explicarea dezvoltării poate fi efectuată cu ajutorul informației, în plan atât macroeconomic, cât și microeconomic.

Se manifestă tendința *spre o nouă calitate generală*, însă este deja o certitudine faptul că nu sunt formalizate sisteme de control eficiente al acestora.

Începem să înțelegem procesul general al economiei bazate pe cunoaștere, însă nu îl controlăm suficient și relevant. În context inovativ, putem afirma că un control efectiv al proceselor și fenomenelor economice bazate pe cunoaștere poate fi realizat tot cu ajutorul cunoașterii. În fond, este vorba de autoreplica sistemului, pe areale transgeneraționale în care operează legități economice noi în raport cu economia convențională sau cea postindustrială. Algoritmii și sistemele parametrice caracterizate de dinamică (timp), probabilitate iterată avansată, derivare, diferențiere, integrare, repliere topologică ș.a. ar putea deveni elemente pentru noii indicatori ai dezvoltării prin cunoaștere.

3. Decizia în condițiile economiei din societatea informațională

Luarea deciziilor în sistemele complexe este facilitată de proiecția stărilor viitoare ale acestor sisteme. În cadrul acestor stări se pot aplica decizii care să determine transformări permanente spre noi stări.

Stările viitoare virtualizate prin cunoaștere trebuie prognozate.

Prognozele subiective sunt înlocuite treptat de prognozele realizate prin noțiuni de previziune mai laborioase cu ajutorul cărora se apreciază tendințele și valorile viitoare ale alternativelor de funcționare și dezvoltare practică a unei firme (entități) către un orizont de timp dat.

Gruparea surselor (factorilor) de avantaje competitive în condițiile societății informaționale – care se sugerează a fi luate în considerare în planul soluțiilor științifice – este determinată de parametri economici reali.

Aceștia pot oferi trei surse de avantaj competitiv sustenabil, după cum urmează:

- 1) avantajul *costului absolut*, sub costul competitorilor;
- 2) avantajul *costului relativ redus*, datorită existenței și extinderii producției de serie;
- 3) avantajul *producției diferențiate*.

Factori organizaționali. Aceștia se referă la calitatea și evaluarea managementului, care se regăsesc în calitatea deciziei pentru strategia de dezvoltare impusă.

Factori politici și de legislație. În principal, această categorie de măsuri generează către firme potențiala lor competitivitate.

Pentru a lua decizii este necesară acumularea de cunoștințe teoretice și practice. În context, apare necesitatea formulării unor noi metode de colectare, prelucrare și stocare a informațiilor pentru decizii.

Între a) *orientarea de ansamblu a gândirii* și b) *acțiunea practică*, funcționează *metodologii* transgeneraționale care prevăd abandonarea concepției reprezentării sistemelor sociale supuse deciziilor ca fiind „construcții exacte”, precum mașinile, echipamentele ș.a.

În acest cadru este introdusă *acțiunea ca fenomen*.

Deciziile se pot supune gândirii globale, disciplinate.

În economia bazată pe cunoaștere, elementele principale constitutive ale gândirii globale pentru decizii sunt: 1) întregul și părțile sale; 2) rețeaua; 3) sistemul și mediul

său ambient (înconjurător); 4) complexitatea; 5)ordinea; 6) direcția de avans (orientarea) și 7) dezvoltarea (evoluția).

4. Deciziile în condițiile economiei din societatea bazată pe cunoaștere

Avansul tehnologic într-o economie, cu toate consecințele privind modificarea structurală a modelelor economice, se realizează și prin pasul de tip „avangardist” al macroechilibrelor neconvenționale. De regulă, tehnologiile care produc rupturi de sistem sunt localizate în interiorul unui model economic .

Întotdeauna, macrostructurile convenționale în echilibrul economic neconvențional au dimensiunea însumată mai redusă decât cea a macrostructurilor neconvenționale .

Compunerea economică a echilibrelor, în general, conduce la o stare de performanță aplicată, în care rolul acțiunilor economice neconvenționale – derivate din cunoaștere - este de a dinamiza transformările.

Contribuția macrostructurilor și a conceptelor economice moderne – bazate pe cunoaștere - la progresul social general este fundamentală. Toate palierele de influență depozitează semnale de economie convențională și neconvențională.

O entitate social – economică își poate asigura progresul social general dacă identifică și pune în aplicare cât mai multe elemente de intrare cu scop contributiv la atingerea dezvoltării standard.

Se deduce că în problema macrostructurilor echilibrate au loc două feluri de schimbări (transformări):

- schimbările *din interiorul sferei productive* (inclusiv în domeniul tehnologiei);
- schimbări produse *în mediul economico – social al unei entități* de către chiar sistemele economice (inclusiv de științe).

Într-un plan general există: a) progresul tehnic; b) creșterea economică și c) dezvoltarea factorului uman, care implică managementul inovativ, toate fiind interacționate.

Numeroși analiști din domeniul managementului economic consideră că decizia „mobilizării resurselor umane” este deja perimată. Fără îndoială că mai potrivit este ca aceasta să fie înlocuită cu decizia „mobilizării resurselor de cunoaștere din macrosistemul în macroechilibru”.

Într-o astfel de viziune apare ca necesară formularea unei sinergii referitoare la mutațiile economice, tehnice și tehnologice prin cunoaștere.

Se poate aprecia că schimbările de ambele tipuri (în interiorul sistemelor economice) și transformările pe care ele le induc în exterior din punct de vedere decizional se înfățișează conjugate. Și într-un caz și în altul, schimbările influențează direct și indirect progresul social general.

Progresul economic, științific și tehnic prin cunoaștere avansată traversează frontierele dintre stări.

Stările productiv-economice concrete contribuie, frecvent, la răsturnarea unor poziții conceptuale care erau considerate consolidate. De exemplu, parametrii de

eficacitate și reușitele economice sunt considerate consecințe decizionale directe, preponderente ale managementului.

Se deduce că mutațiile macrostructurale pot determina stări noi, favorabile din punct de vedere economic și al eficacității, traversând hotarele influenței maximizate prin decizii a managementului companiilor.

Echilibrele macrostructurale reclamă frecvent decizii noi, operaționalizări inovative și, mai ales, diferențieri ale mentalităților.

Mutațiile macrostructurale au influență asupra managementului întreprinderilor, dar, decizional, și asupra strategiilor formulate de acestea. Deci, apar consecințe operaționale noi, care în mod obiectiv antrenează în decizii actualizate managerii, respectiv, responsabili economici, sociali și politici.

Ele pot fi considerate ca făcând parte din procesul de tranziție continuă a sistemelor economice *prin cunoaștere*, urmare a succesiunii sistemelor tehnice moderne, actualizate în câmpul productiv.

5. Elemente de teorie normativă și disciplinară în procesul de luare a deciziilor

Luarea deciziei este dependentă de om. Ca o extensie a rezultatelor gândirii, decizia luată prin intermediul mașinilor inteligente este rezultatul „extensiei” creierului, regăsit în lumea modernă în echivalentul hard, respectiv, în infrastructura informatică.

Sistemul informațional (*ceea ce circulă* informațional) funcționează greșit pe sistemul informatic (*ceea ce face să circule* informațional).

În știința managerială se întâlnesc două teorii de bază referitoare la luarea deciziilor de către om, și anume:

1. **Teoria normativă.** Aceasta presupune existența în sine a unor orientări și tehnici în baza cărora sunt predeterminate obiectivele, scopurile, respectiv țintele la care trebuie să se ajungă (asupra cărora se hotărăște – prin decizie – că trebuie să devină elemente ale orizontului de atins).

Obiectivul (scopul) apare în fața managerului ca o descriere, printr-un ansamblu de orientări, care ghidează activitatea practică, în sensul că decidentul va apela la maximizarea ieșirilor (*outputs*), comandând (stabilind, sau prestabilind) nivelul profitului, recuperarea cheltuielilor cu investițiile, satisfacția (sentimentul împlinirii productive și economice).

Mediul decizional este deci normativ sau preceptiv. Decidentul este privit ca o persoană de tip „economist”, care impune maximizarea factorilor favorabili și minimizarea celor nefavorabili.

Decidentul trebuie să posede cunoștințe largi, cumulate, specifice, referitoare la obiective (natura lor, conținutul, dimensiunea, formă, calitate, timp ș.a.), care prin procesare devin alternative prealabile pentru fundamentarea multiplă a deciziei.

Instrumentul decizional de bază în teoria normativă îl reprezintă *matricea* orientărilor și *acțiunilor* pentru imaginea unei *activități* adjuocate ca proiect supus îndeplinirii, într-un mediu productiv economic dat. În principal, este vorba de compunerea matricială a elementelor *necontrolabile* (mediu, intrări), denumite valori *necomandabile*, cu cele controlabile (ieșiri impuse), denumite valori *comandabile* (fig.1).

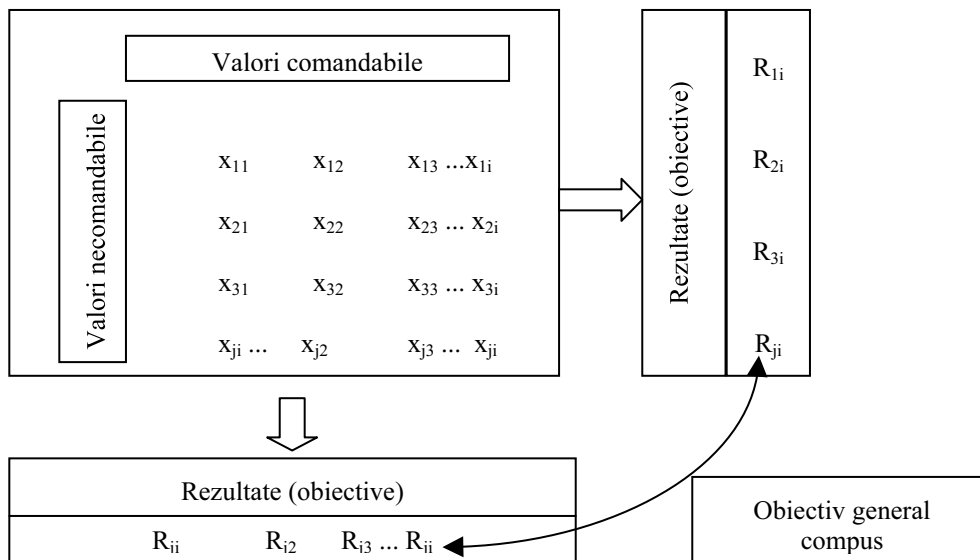

Fig.1. Matricea elementelor pentru decizii în vederea atingerii obiectivului general compus în context teoretic și practic normativ

2. Teoria deciziei pe baze descriptive. Este asimilată cu teoria comportării și prevede maximizarea factorilor comandabili (ieșiri-*outputs*) luând în considerare o cât mai bună și realistă cunoaștere a factorilor necontrolabili.

În esență, este vorba de a descrie *cum are loc luarea unei decizii, și nu cum să se procedeze la luarea unei decizii.*

Se pornește de la teza că decidenții, potrivit teoriei comportamentale (*Behavioral Theory*), nu au întotdeauna capacitatea de a maximiza profiturile la nivelul așteptărilor (cerințelor), deoarece nu există loialitate perfectă, absolută a lucrătorilor și a celor ce decid față de proprietarul firmei sau afacerii.

De altfel, chiar managerul nu are capacitatea absolută, perfectă de a percepe nivelul obiectivelor (scopurilor) (fig. 2).

Într-o astfel de situație, managerul selectează obiectivele, realizează comparații privind nivelul lor de responsabilitate, alege alternativele pe care le consideră favorabile.

Căutarea secvențială, ca proces, este dominată accentuat de raționalitate.

Managerilor le sunt familiare ambele teorii și, de regulă, ei apreciază limitele și avantajele fiecăreia, generând un anumit tip de decizie care să fie caracterizată de fundamentarea reprezentativității pentru aplicare.

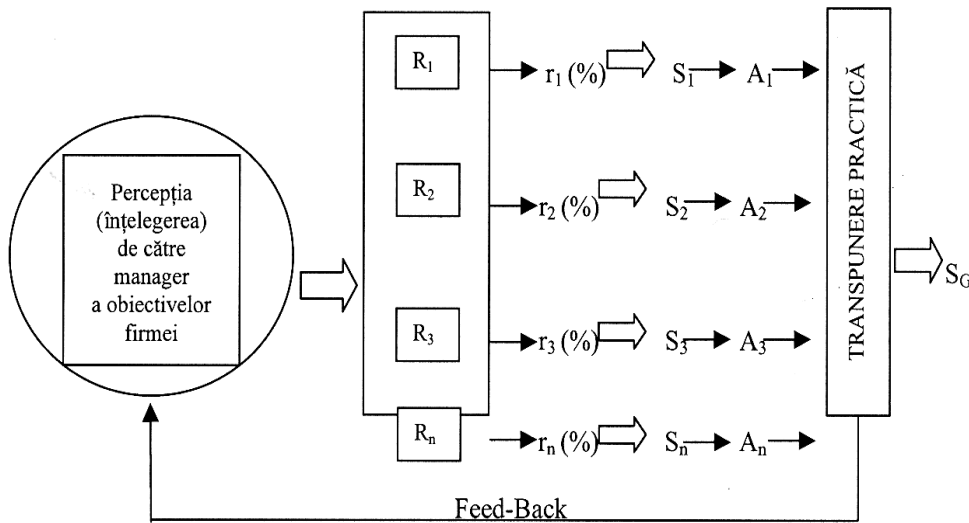

Fig. 2. Stabilirea alternativelor de formulare a obiectivelor unei firme luând în considerare nivelul de percepție a acestora manifestat de manager

P = nivel total de percepție a obiectivelor firmei

r_1, r_2, \dots, r_n (%) = rații (rate) procentuale de percepție a obiectivelor firmei față de înțelegerea perfectă a acestora pentru implementare

S_1, S_2, \dots, S_n = formalizări secvențiale (delimitări) reale ale nivelului de percepție a obiectivelor

A_1, A_2, \dots, A_n = variante (alternative) de transpunere practică a fiecărui obiectiv (subobiectiv) pentru atingerea scopului general (S_G)

În literatura de specialitate se amintește de conceptul de „disonanță cognitivă” la luarea deciziilor, ceea ce semnifică alternanța însușirii unei teorii ce vizează decizia ca proces de pozitivizare a acțiunilor productiv-economice, sociale ș.a. (a câmpului decizional).

Totuși, și raționalitatea este limitată, ceea ce determină angajarea managerului în căutarea unei decizii satisfăcătoare, mizând pe organizarea rațională în timp a procesului de identificare a deciziei.

6. Decizii privind noua filosofie a capitalizării firmelor

Spiritul pieței determină evoluția fizică și structurală a capitalului unei firme moderne.

Capitalizarea are un cost. Acțiunea de capitalizare în sine nu este redundantă și nu se bazează pe izvoare excesive.

Se constată frecvent că piețele de capital sunt în egală măsură depozite și areale de triaj ale capitalurilor spre locații în care pot incuba.

Structura și valoarea capitalului – ca expresii de tip „categorii” – se recorelează în condițiile apariției la orizont a ceea ce se numește „noua economie”.

Inovația în forme concrete schimbă în proporții perceptibile fizionomia unei firme.

Economia dobândește noi trăsături de conținut. Noul conținut se referă la prezența accentuată a informației în deciziile curente și cele strategice, în fenomenele și procesele economice, recunoscută ca resursă, respectiv materie primă.

Informația pune în mișcare deciziile economice atunci când, poziționată în întreprinderea-sistem, ea este considerată intrare (*input*), participă la transformări și generează ieșiri (*outputs*). De exemplu, identificând informațional mai mulți participanți la procesul de producție, transformările în valoare absolută vor fi mai ridicate dimensional (volum), iar ieșirile mai numeroase (produse, servicii și clienți consumatori).

7. Managementul între societatea industrială și societatea informațională

De aceea, decizional informația joacă rol de resursă de capital.

Informația se regăsește capitalizată și în economia convențională. Fără îndoială, măsurarea este procesul generator de informație. Însă, măsurarea înseamnă, într-o anumită accepțiune, evidențiere, ceea ce semnifică latura statică a rezultatelor obținute prin înlăturarea nedeterminării.

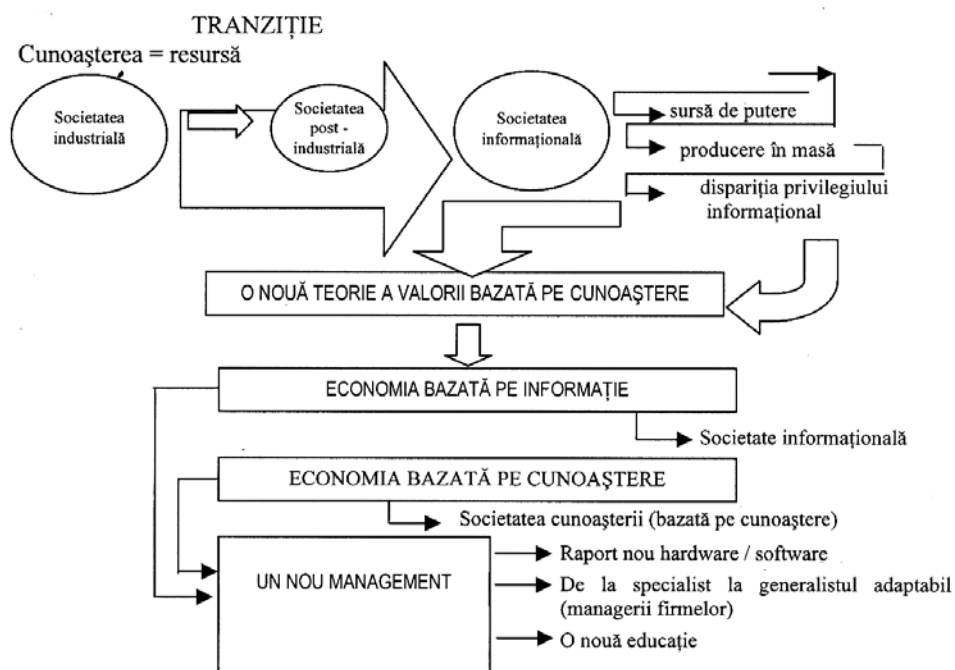

Fig. 3. *Instituirea unui nou management în economia bazată pe cunoaștere*

Între societatea industrială și cea informațională se înregistrează un proces de tranziție (fig. 3). Sateliții, multimedia și computerele (rețelele Internet) au generalizat un nou component al colectivităților.

8. Concluzii

Se constată că tranziția societății economice este articulată, iar prin apariția societății postindustriale devine premisă a formării societății informaționale.

Managementul tranziției se bazează pe instrumentarul fizic acțional (elemente de multimedia, tehnologii informaționale și noua modificare a mentalității).

Fiecărui domeniu de activitate îi corespunde un tip de management: *a)* management industrial; *b)* management informațional; *c)* management bazat pe cunoaștere.

Se constată că raportul *hardware / software* este modificat cvasicontinuu (avans comun cu viteză sporită).

Așadar, este necesară o nouă educație managerială.

Consecința cea mai importantă a modificării tipului de societate este trecerea în plan managerial de la statutul de „specialist” la cel de „generalist adaptabil”.

BIBLIOGRAFIE

- Andrașiu, M. (col), *Metode de decizii multicriteriale*, Editura Tehnică, București, 1986.
- Ackoff, R.L., *Creating the Corporate Future*, Wiley, London, 1981.
- Ceaușu, I., *Dicționar Enciclopedic Managerial*, vol I-II, Editura Academiei de Management, București, 2000.
- Duncan, W. JACK, *Management*, Random House Business Division, New York, Toronto, 1983.
- Gâf-Deac, M., *Tratat de tehnologii moderne*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2000.
- Gâf-Deac, M., *Tehnologii moderne*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2000.
- Koontz, H., O'Donnel, C., Weihrich, H., *Management*, McGraw-Hill Company, New York-Toronto, 1984.
- Nicolescu, O. (col.), *Management*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992.
- Steiner, A. George, *Strategic Planning*, New York, Free Press, 1979.

TENDINȚE REFERITOARE LA FLUXURILE DE INVESTIȚII STRĂINE DIRECTE DIN ȚĂRILE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE SPRE ROMÂNIA

Prof.univ.dr. **Dumitru NICA**
Universitatea *Spiru Haret*
Lector univ. dr. **Constantin NĂSTASE**
Lector univ. drd. **Doru ENACHE**

Rezumat

În studiu sunt abordate următoarele probleme majore: 1. Impactul procesului de integrare asupra investițiilor străine directe; 2. Evoluția investițiilor străine directe din Uniunea Europeană spre România; 3. Evoluția investițiilor străine directe din România în 2003 și 2004; 4. Previziuni privind investițiile străine în România în 2005.

Abstract

Trends of direct foreign flows from the member states of the EU to Romania

In the present paper the following main issues have been addressed: 1. The integration process impact over direct foreign investments; 2. The evolution of the direct foreign investments from European Union to Romania; 3. The evolution of the direct foreign investments in Romania in 2003 and 2004; 4. Forecasts related to the foreign investments in Romania in 2005.

Procesul de integrare europeană, definit tot mai clar în ultimi ani influențează componentele vieții economice și sociale a României.

În acest context, se nasc o multitudine de întrebări, printre care și aceea referitoare la impactul acestui proces asupra investițiilor străine directe în România.

Se poate spune, în mod logic, că procesul integrării României, de la 1 ianuarie 2007, în Uniunea Europeană oferă posibilitatea creșterii investițiilor străine și a volumului de credite acordate, a dezvoltării cooperării în domeniul științei și tehnologiei, ca și a amplificării procesului de transfer tehnologic și *know-how*.

Firește că toate acestea trebuie orientate prioritar în direcția restructurării și modernizării industriei, fără a neglija însă celelalte ramuri ale economiei, respectiv agricultura, comerțul, turismul, serviciile, precum și cele legate de infrastructură. Prin aceasta se vor putea determina și realiza creșterea competitivității produselor românești și intensificarea pătrunderii lor atât pe piața comunitară, cât și pe alte piețe externe.

1. Aspecte teoretice privind impactul procesului de integrare europeană asupra investițiilor străine directe

Determinarea impactului asupra investițiilor străine ca urmare a transformărilor economiilor din estul Europei și a procesului de lărgire a Uniunii Europene (care a avut loc și în 2004 și care va continua și în 2007) constituie o problemă care preocupă teoreticienii și specialiștii în domeniu. Aceasta însă nu poate fi o problemă mai puțin importantă pentru guvernele țărilor implicate și, prin urmare, cu atât mai mult pentru România.

Astfel, pentru elucidarea atât din punct de vedere teoretic, cât și practic a acestor probleme, trebuie avute în vedere cel puțin următoarele aspecte: 1) definirea și stabilirea problematicii în contextul lărgirii Uniunii Europene; 2) identificarea factorilor determinanți care influențează fluxurile și stocurile privind investițiile străine directe; 3) cadrul metodologic și econometric de evaluare a impactului¹.

Literatura economică de specialitate consemnează rolul jucat de transformarea economiilor țărilor din estul Europei (inclusiv România) și impactul procesului de integrare a acestora în Uniunea Europeană asupra sensurilor fluxurilor investițiilor străine directe. În încercarea de a cuantifica în general acest impact, se dezvoltă un model privind rețeaua fluxurilor investițiilor străine directe între diferiți investitori – țări de origine și țări gazdă – chiar dacă concentrarea contribuțiilor existente este destul de limitată.

Între variatele motive pentru care firmele fac investiții direct în străinătate sunt de semnalat și următoarele: a) succesul în investiții poate fi privit ca o condiție necesară pentru succesul mărfurilor exportate, mai ales când o firmă este mare distribuitor și menține o rețea străină; b) oportunitățile pentru producția cu costuri joase și muncă ieftină (pentru România, acest argument are pondere importantă în determinarea luării deciziei privind investițiile străine directe, mai ales în calitate de țară gazdă); c) utilizarea resurselor locale, a instrumentelor de politică externă și, nu în ultimul rând, considerațiunile de ordin financiar.

Această enumerare a motivelor pentru care firmele din țările Uniunii Europene ar putea investi în celelalte țări europene recent integrate sau pretendente la integrare, inclusiv în România, este departe de a fi completă. Ea ilustrează însă diverse direcții în care se poate face cercetarea factorilor determinanți ce acționează asupra fluxurilor investițiilor străine directe.

Se pot distinge trei grupuri de factori care influențează fluxurile de investiții străine directe, și anume: 1) factori de lansare – se referă la caracterizarea investitorului; 2) factori de efort – se referă la caracteristicile țării-gazdă; 3) factori bilaterali speciali – privesc aranjamentele internaționale, tradiționale, culturale care stimulează sau împiedică relațiile dintre două țări specifice.

Unele elemente abordate de un renumit specialist în domeniu, J.H. Dunning², pot fi luate în considerare în această analiză. Se disting trei condiții necesare pentru explicarea investițiilor străine directe, și anume: 1) existența avantajului dreptului de

proprietate al firmei investitoare; 2) existența avantajelor interne comparativ cu alte strategii de vânzare; 3) localizarea avantajelor în țara-gazdă.

Un alt set de factori principali este format din investițiile guvernamentale, care, potrivit estimărilor bazate pe date internaționale, nu prezintă o imagine foarte clară asupra rolului acestora în deciziile privind investițiile străine directe.

Din categoria factorilor bilaterali care au impact asupra fluxurilor investițiilor străine directe, pe baza considerentelor teoretice și cercetărilor existente, se pot distinge patru genuri de factori: a) relațiile comerciale existente; b) ratele de schimb; c) distanțele – culturale sau fizice – dintre parteneri; d) nivelul de integrare.

Cuantificarea impactului asupra investițiilor străine directe determinat de transformările din economiile țărilor din Europa Centrală și de Est care nu au fost integrate încă în Uniunea Europeană este stânjenită de o serie întreagă de probleme, ca de exemplu:

- în primul rând, multe țări din Europa Occidentală nu dispun de date publicate asupra investițiilor străine directe efectuate în aceste țări, în timp ce datele statelor în cauză nu sunt compatibile cu necesitățile acestor analize;

- în al doilea rând, este dificil să se obțină variabile exogene din evaluările rezultate ca urmare a transformării economiilor. Permanent, cifrele privind Produsul Intern Brut trebuie interpretate cu grijă, deoarece Produsul Intern Brut exprimat în dolari la ratele de schimb curente, furnizate de publicațiile Băncii Mondiale, tind să subaprecieze situația reală, datorită deprecierii valutelor, din țările central și est-europene neintegrate încă în Uniunea Europeană.

Rezultatele cercetării empirice, ca și ale celor econometrice pun în evidență faptul că atât lărgirea Uniunii Europene, cât și transformările din Europa și de Est au consecințe semnificative pentru investițiile străine directe internaționale. Dimensiunea impactului pe care îl are procesul de integrare asupra investițiilor străine directe nu este deosebit de clară din cauza procesului extrem de complex al integrării. Totuși, se poate menționa că transformările produse în economiile țărilor din Europa Centrală și de Est și declanșarea procesului de integrare a acestora în Uniunea Europeană (din 2004) au produs o normalizare a relațiilor privind investițiile străine directe.

2. Evoluția investițiilor străine directe din țările membre ale Uniunii Europene spre România în perioada 1990-2003

În cele ce urmează vom analiza evoluția fenomenului investițional din țările membre ale Uniunii Europene spre România, ca țară care a fost acceptată să adere la această organizație economică din 2007.

În perioada 1990-2003, influxurile de investiții străine directe din țările Uniunii Europene în România au cunoscut ritmuri de creștere diferite de la an la an. Acestea nu s-au ridicat la nivelul așteptărilor și capacităților de absorbție ale economiei noastre naționale. De asemenea, se remarcă faptul că volumul investițiilor străine directe în România a fost scăzut, comparativ cu celelalte țări central și est-europene. Această situație s-a datorat unor cauze atât de ordin obiectiv, cât și subiectiv.

Între cauzele de ordin subiectiv se pot enumera: a) cererea mare de capital străin pe plan mondial și cu deosebire în Europa; b) oferta limitată de investiții străine directe; c) nivelul relativ scăzut al dezvoltării economice și sociale; d) lipsa unor elemente de infrastructură și a unor mecanisme de piață concurențială instituționalizată; e) existența unor factori externi destabilizatori (de exemplu, conflictele armate din fosta Iugoslavie).

Drept cauze de ordin subiectiv se pot semnala următoarele: a) ritmul lent al reformei economico-sociale, al privatizării și restructurării; b) măsuri și decizii economico-financiare eronate; c) rata înaltă a inflației în toată această perioadă; d) blocajul financiar crescut și menținut o perioadă îndelungată; e) incoerența și instabilitatea legislativă; f) fiscalitatea ridicată; g) corupția și birocrăția foarte extinse.

În perioada 1990-2003, circa 37% din numărul investitorilor străini în România au provenit din țările UE, ceea ce evidențiază influența pe care o pot exercita în economia noastră măsurile întreprinse pentru preluarea *acquis*-ului comunitar, aplicarea standardelor UE, dezvoltarea unui mediu concurențial și de comportament specific pieței unice interne a Uniunii Europene.

Un alt aspect este acela că, în jurul anului 2000, ponderea numărului de firme investitoare din UE în totalul investitorilor străini din economia românească cunoștea o scădere relativă, pentru ca după 2000 să înregistreze o ușoară creștere. Acesta este efectul recesiunii economice și al altor factori, precum și al climatului economic și de afaceri insuficient de prietenos, dar și al mărimii volumului de capital subscris, pe firmă.

Analizând situația din punct de vedere valoric, rezultă că ponderea firmelor din țările Uniunii Europene în valoarea totală a investițiilor străine directe (în aceeași perioadă) în România a fost, în medie, de 64,1%.

Contribuția țărilor membre ale Uniunii Europene privind investițiile străine directe în România, în 1990-2002, este reflectată în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Țara	Capitalul social subscris (mii USD)	%
Italia	702,9	21,9
Olanda	675,4	21,1
Germania	353,1	16,9
Franța	542,8	11,0
Marea Britanie	245,9	7,7
Austria	242,7	7,6
Luxemburg	115,5	3,6
Grecia	163,4	5,1
Suedia	48,9	1,5
Belgia	32,7	1,0
Spania	38,2	1,2
Irlanda	12,2	0,4
Finlanda	7,5	0,2
Danemarca	5,6	0,2
Portugalia	17,6	0,6
<i>Total</i>	<i>3204,4</i>	<i>100</i>

Sursa: Ion Anghel, *Investiții străine directe în România*, Editura Expert, București, 2002

O situație sensibil schimbată se prezenta la 31 august 2003 în ceea ce privește valoarea capitalului subscris în valută (USD) de către firme din țări membre ale UE, așa cum se poate vedea în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

Primele 15 țări din Uniunea Europeană, după capitalul investit la 31 august 2003 în România

Nr. crt.	Țara	Valoarea capitalului subscris în echivalent valută		Număr de firme	
		mii USD	%	Număr	%
Total, din care:		8.614.498,5	100,00	87933	100,00
1	Olanda	1.581.326,3	18,36	1522	17,3
2	Germania	834.565,6	9,69	10046	11,42
3	Franța	648.453,1	7,53	2743	3,12
4	Austria	566.203,9	6,57	2451	2,79
5	Italia	529.406,0	6,15	12040	13,69
6	Cipru	422.426,4	4,90	990	1,13
7	Marea Britanie	273.479,8	3,17	1441	1,64
8	Grecia	259.738,4	3,02	2285	2,60
9	Ungaria	212.159,2	2,46	3868	4,40
10	Luxemburg	157.189,1	1,82	191	0,22
11	Spania	142.169,0	1,65	486	0,55
12	Portugalia	113.656,0	1,32	73	0,08
13	Suedia	104.547,6	1,21	726	0,83
14	Irlanda	87.069,3	1,01	159	0,18
15	Belgia	51.778,6	0,60	1040	1,18

Sursa: <http://www.arisinvest.ro>

Tot la această dată (31 august 2003), în primele 75 companii române în care au investit firme străine europene (sume cuprinse între 555.000 mii USD și 18.500 mii USD) se pot remarca și câteva companii transnaționale renumite din unele țări europene, care sunt: Renault (Franța) în firma AUTOMOBILE DACIA S.A. (în care s-au investit peste 235 mil. USD); SHELL GROUP (Marea Britanie) în firmele SHELL GAS ROMÂNIA S.A. (peste 29 mil. USD) și SHELL ROMANIA S.R.L. (peste 100 mil. USD); MC'DONALD'S CORPORATION (SUA) în firma Mc'DONALD'S ROMÂNIA S.R.L. (peste 50 mil. USD); LAFARGE (Franța) în firma LAFARGE ROMCIM S.A. (aproape 40 mil. USD); PROCTER & GAMBLE (SUA) în firmele PROCTER & GAMBLE MARKETING ROMANIA S.R.L. (peste 18 mil. USD), DETERGENȚI S.A. (peste 26 mil. USD); BRITISH – AMERICAN TABACCO (Marea Britanie) în firma BRITISH – AMERICAN TABACCO ROMANIA INVESTMENT S.R.L. (peste 26 mil. USD); ALCATEL (Franța) în firma ALCATEL NETWORK SYSTEMS ROMÂNIA S.A. (peste 22 mil. USD)³.

Această pondere, care depășește în fiecare an mai mult de jumătate din totalul investițiilor străine directe în România, reflectă puternica dependență a economiei noastre față de investițiile din țările UE, precum și impactul favorabil asupra aderării în 2007 a

României la UE. Acest impact privește cu deosebire transferul de tehnologie, managementul și competitivitatea specifice firmelor străine și, în special, societăților multinaționale.

De asemenea, după invitarea țării noastre la negocieri pentru aderare la Uniunea Europeană și după decizia din aprilie 2005 de integrare a ei în 2007 în această organizație, volumul investițiilor străine directe din țările membre ale UE în România au crescut.

Investițiile străine directe ale țărilor membre ale UE, în România, în perioada 1990-2003, conduc la următoarele concluzii:

- un grup de țări au avut o pondere între 7,7% și 21,9% în totalul investițiilor străine directe din Uniunea Europeană, respectiv, Italia, Olanda, Germania, Franța, Marea Britanie, în timp ce restul țărilor membre au avut contribuții relativ modeste, cu ponderi cuprinse între 0,2% și 7,5%;

- această distribuție a investițiilor străine directe din țările Uniunii Europene în perioada menționată se poate explica prin acțiunea unor factori care privesc potențialul economic al fiecărei țări, complementaritatea, apropierea geografică, tradițiile.

3. Evoluția investițiilor străine directe din România în 2003 și în 2004

În perioada ianuarie-noiembrie 2004 (11 luni), conform datelor statistice provizorii furnizate de Banca Națională a României (BNR), România a atras un volum de investiții străine directe (ISD) de 2158 milioane euro, față de perioada similară a anului precedent, când volumul investițiilor străine a atins valoarea de 1.541 milioane euro. Datele statistice relevă o creștere cu aproximativ 40% a fluxului de ISD în economia românească. Această evoluție se datorează, în primul rând, privatizării BCR, precum și majorărilor de capital efectuate de investitorii străini la: Automobile Dacia, Ispat Sidex, Michelin, Carpatcement, Unilever, Industria Sârmei Câmpia Turzii, a investițiilor noi de tip *greenfield* ale firmelor: Holzindustrie Schweighofer, Saint-Gobain, YKK, Medisysatem Hospial, Lek Farmatech, dar și investițiilor de tip *brownfield*, cum au fost Anchor, Riți Auto SA etc.

În conformitate cu datele furnizate de către Oficiul Național al Registrului Comerțului, în primele 11 luni ale anului 2004, valoarea capitalului social subscris de către companiile străine a crescut cu 36% (1.392,8 milioane euro) față de perioada similară a anului 2003, când s-au înregistrat 1.022,8 milioane euro.

Interesul partenerilor externi pentru România ca destinație pentru investiții străine directe se materializează și printr-un număr de 9140 societăți comerciale cu capital străin înregistrate în perioada ianuarie-noiembrie 2004, conform datelor furnizate de Oficiul Național al Registrului Comerțului (ONRC) – Ministerul Justiției, comparativ cu 6.041 societăți comerciale înregistrate în perioada similară a anului precedent, ceea ce relevă o creștere de 51,3%.

Urmărind evoluția anuală a ISD din ultimii 8 ani se poate constata o creștere constantă a acestora ca urmare a unei dezvoltări pozitive a economiei, a îmbunătățirii mediului de afaceri, precum și datorită perspectivei apropiate a integrării României în Uniunea Europeană.

Ca urmare, stocul ISD din România depășește până la sfârșitul anului 2004 valoarea de 10 miliarde euro (9.352 milioane euro la nivelul lunii noiembrie 2004). Această performanță plasează România pe locul 1 între țările din Europa de Sud-Est (România, Croația, Bulgaria, Serbia-Munteșnegru și Macedonia) și pe locul 4 între țările din Europa Centrală și de Est, în conformitate cu ultimul raport asupra investițiilor străine directe al UNCTAD (*World Investment Report 2004*).

În ceea ce privește clasificarea pe țări de rezidență a investitorilor în societăți după participarea străină la capitalul social, având ca perioadă de referință 1991 – noiembrie 2004, pe primele locuri se situează, în raport de capitalul social subscris, investitorii din Olanda, cu 1993 de societăți comerciale și cu 1.607 milioane euro capital subscris, Franța, cu 3596 de societăți comerciale și cu 1.135 milioane euro, Germania, cu 12.014 societăți comerciale și cu 773 milioane euro, SUA, cu 4.163 de societăți comerciale și cu 666 milioane euro și Italia, cu 16.659 societăți comerciale și cu 530 milioane euro conform datelor furnizate de Oficiul Național al Registrului Comerțului (se poate observa că majoritatea sunt țări membre ale UE).

În ceea ce privește structura pe domenii de activitate a valorii capitalului social subscris de societățile comerciale cu participare străină la capital, în perioada 1991 – noiembrie 2004, conform datelor furnizate de Oficiul Național al Registrului Comerțului, se remarcă industria – 53,4%, serviciile – 17,9%, comerțul cu ridicata – 8,9%, comerțul cu amănuntul cu 7,2%, transporturile – 7,8%, turismul – 2%, construcțiile – 2%, agricultura – 0,9%.

4. Previziuni privind investițiile străine în 2005 în România și alte țări candidate la Uniunea Europeană în comparație cu celelalte state din această organizație

În ceea ce privește încrederea în mediul de afaceri în regiunile din afara zonei euro, care include acum și țările noi membre ale Uniunii Europene, aceasta este mult mai ridicată decât în zona euro⁴.

Bulgaria, Croația, România și Turcia înregistrează unele diferențe în privința încrederii lor în climatul de afaceri pentru anul 2005: Bulgaria și România sunt foarte optimiste, datorită unei cereri interne foarte dinamice, în timp ce Croația și Turcia sunt mai prudente.

Încrederea în mediul românesc de afaceri pentru anul 2005 este mult mai mare decât în anul 2004. Astfel, 67% din firmele românești cred că în anul 2005 dezvoltarea afacerilor lor va fi mai importantă, comparativ cu cele 5% din companii care sunt sceptice în privința dezvoltării afacerilor lor.

În domeniul productiv, optimismul pentru rezultate economice bune în 2005 a ajuns la 69,3% din firme, față de 63,8% în anul 2004.

Studiul menționat arată că au existat, în anul 2004, două evenimente externe majore pentru țara noastră, care au sporit optimismul pronosticurilor privind dezvoltarea afacerilor: integrarea României în NATO, în luna aprilie 2004, și, mai ales, confirmarea, de către Comisia Europeană, în luna octombrie 2004, a statutului de economie de piață funcțională.

În ceea ce privește cifra de afaceri, previziunile pentru 2005 continuă să se îmbunătățească față de nivelul anului 2004. În cadrul Uniunii Europene, acest aspect se datorează dinamismului din regiunile din afara zonei euro și, în special, noilor state membre. Previziunile sunt într-o ușoară creștere și în zona euro, indicând faptul că refacerea economică va continua. Irlanda, Spania, Portugalia și Finlanda sunt cele mai optimiste și acestea prevăd o îmbunătățire clară a cifrei de afaceri. Țările candidate (Bulgaria, Croația, România și Turcia) degajă un optimism moderat în privința cifrei lor de afaceri. Previziunile pozitive pentru cifra de afaceri se datorează în special unei creșteri a vânzărilor din export prevăzute în marea majoritate a țărilor din zona Euro, în timp ce previziunile lor asupra vânzărilor pe piața internă sunt mai scăzute. Aceeași tendință se constată pentru întreaga Uniune Europeană, cu o balanță netă mai mică pentru vânzările interne în comparație cu cele din export. Cu toate acestea, previziunile pentru vânzările interne sunt mai crescute în multe din statele noi membre ale UE, datorită veniturilor disponibile mai ridicate. Piața internă extinsă oferă o serie sporită de oportunități pentru exporturi, iar acest fapt este reflectat printr-un optimism ridicat manifestat de întreprinderile atât din „vechile state membre”, cât și din cele „noi”. Îmbunătățirea mediului economic general, mai ales în Statele Unite și Asia, are un impact important asupra acestei stări de optimism.

Cheltuielile cu investițiile sunt previzionate să crească într-un ritm moderat. Previziunile pozitive sunt strâns legate de ratele optimiste ale cifrei de afaceri și de încrederea generală în mediul de afaceri.

Toate aceste rezultate oferă o nouă undă de speranță pentru continuarea procesului de refacere economică în multe dintre țările europene.

Conform studiului, menționând cele 15 țări vechi membre ale UE, cele mai optimiste previziuni privind investițiile sunt confirmate în Austria, Finlanda și Danemarca. În noile state membre, țări precum Estonia, Polonia și Letonia sunt lideri în această privință. În țările candidate, investițiile rămân la un nivel relativ ridicat, România fiind pe prima poziție.

Pentru anul 2005, trendul în ceea ce privește investițiile arată că 67,2% din companiile românești intenționează să-și sporească investițiile, în special, în sectorul serviciilor (68,7%), care contribuie în mod semnificativ la Produsul Intern Brut al țării. De asemenea, studiul la care ne-am referit menționează că mai mult de jumătate din oamenii de afaceri implicați în producție sau servicii vor continua să investească mai mult în anul 2005⁵.

BIBLIOGRAFIE

1. Roland Dohn, *Eu Enlargement and Transformation in Eastern Europe. Consequences for Foreign Direct Investment in Europe*, Berlin, 1996.
2. J.H.Dunning, *Explaining the International Direct Investment Position of Countries: Towards a Dynamic or Development Approach* (1981).
3. <http://www.arisinvest.ro>.
4. Moceanu Răzvan, *Studiul Economic European-estimări*, 2005, în „Tribuna economică” nr. 5 din 2005, p. 75-76.
5. www.eurochambres.ro.

**III. CALITATE ȘI PERFORMANȚĂ
ÎN ECONOMIE
ȘI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR**

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ ȘI DEZVOLTAREA ACESTEIA, ORIENTATE SPRE CALITATE

Lector univ. drd. **Ioana ANDRIESEI**
Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Managementul calității reprezintă o abordare a managementului organizației din perspectiva „calității”. Astfel, managementul calității influențează marea majoritate a proceselor desfășurate în organizație, are o influență directă în definirea, documentarea și forma de aplicare a normelor interne referitoare la diversele procese organizaționale, influențează major modul cum personalul aplică aceste norme și, nu în ultimul rând, orientează modul cum angajații percep și își reprezintă realitatea; de asemenea, le direcționează modul de abordare a diverselor situații apărute în organizație sau în afara acesteia.

Concepte-cheie: cultură, organizație, calitate, managementul calității, cultura organizației.

Abstract

Organisational Culture and Its Development Toward Quality

The quality management represents the approach of organisational management from the point of view of „quality”. Therefore, the quality management influences most of the processes developed within the organisation, has a direct influence in the conceptualization, researching and applying of the internal norms regarding different organisational processes, influences the way the employees apply these norms and, not at last, orientates the way the staff sees and self-represents the reality, and also directs the way the employees approach different situations that appear within or outside the organisation.

Key concepts: culture, organisation, quality, quality management, organisational culture.

Cultura organizațională a devenit un subiect la modă în ultimii ani, un subiect abordat frecvent atât în spațiul academic, cât și în mediul economic. Importanța acesteia se relevă îndeosebi prin impactul pe care îl are asupra rezultatelor unei organizații. Astfel, indiferent dacă vorbim de o instituție publică, de o societate comercială sau de o fundație, cultura organizațională reprezintă unul din principalii factori care poate determina succesul sau insuccesul acelei organizații – succes măsurat prin gradul de satisfacție oferit de organizație celor interesați de rezultatele ei.

O cultură organizațională orientată spre calitate reprezintă pentru orice organizație o garanție a supraviețuirii și dezvoltării continue, indiferent dacă activează pe o piață intens concurențială sau într-un mediu economic, social sau politic neprielnic. Aceasta, deoarece cultura organizațională, prin componentele sale, este cea care dictează anumite norme de comportament ale angajaților, orientează modul cum angajații percep și își reprezintă realitatea, modul cum este „bine” să reacționeze la schimbările de mediu. De asemenea, privind „calitatea” ca „măsură a satisfacției oferite”, o cultură organizațională orientată spre calitate reprezintă un mod de abordare a realității de către o organizație (a mediului economic, social etc.) care duce în mod constant la obținerea de satisfacții pentru toți cei direct sau indirect interesați de acea organizație (comunitate, patronat, personal, clienți, furnizori etc.).

Sunt bine cunoscute o serie de firme (de obicei, multinaționale), care sunt foarte interesante pentru oricine are nevoie de un loc de muncă. Înalta dezirabilitate a acestor firme derivă nu numai din salariile mai mari decât media, ci în egală măsură și din aceea că aceste organizații oferă condiții de muncă excelente și au o cultură organizațională puternică. În fapt, mediul de lucru este cu atât mai important, cu cât el exprimă chiar viziunea organizației respective asupra modului de a-și desfășura activitatea.

Dar ce este cultura organizațională? Practic, cultura organizațională reprezintă un stil de viață, fiind rezultanta unui evantai de practici interne, norme de conduită, valori, aspirații și credințe specifice respectivei organizații. Ceea ce conferă personalitate și identitate umană unei organizații este chiar cultura organizațională.

Cu cât o organizație are o cultură proprie mai puternică, cu atât ea este mai matură și mai bine definită, având un impact mai mare asupra angajaților, inclusiv deci un impact direct și nemijlocit asupra performanțelor economice efective. Cultura organizațională este o combinație irepetabilă de factori care ajung să caracterizeze o organizație și modul cum sunt structurate activitățile, relațiile dintre oameni și relațiile cu terții. De la modul cum se îmbracă angajații (chiar dacă nu există o uniformă oficială) până la modul în care sunt gestionate conflictele, totul poartă amprenta unei strategii unitare care are rolul de a omogeniza anumite conduite și rezultate (cele pozitive) și de a descuraja altele. Dacă vorbim de o organizație matură, atunci cultura este deja un dat, acționând din start ca model, dar, chiar și în această situație, cultura organizațională se redefinește continuu prin ajustări minore. O firmă fără cultură organizațională, chiar și aflată într-un stadiu de formare, este o firmă vulnerabilă, asemenea unui stat fără cultură și istorie. Din acest punct de vedere, cultura organizațională se comportă asemenea unui liant, ca factor motivator și cu valențe educaționale și formative. Este de aceea esențial ca pe măsură ce o firmă se dezvoltă și ajunge să aibă tot mai mulți angajați, ea să se ocupe de crearea unui cadru general de lucru și nu să lase acest lucru la întâmplare. Cultura organizațională determină angajații să se comporte într-un anumit fel, să respecte implicit și natural anumite standarde și din proprie convingere, să devină susținători convinși ai unui stil de acțiune.

Cultura unei organizații se bazează pe mai multe componente, precum valorile companiei, misiunea acesteia, simbolurile definitorii, normele și practicile curente, istoricul, fondatorii și „mitologia” existente. Astfel, de exemplu, drepturile și

obligațiile salariaților, comunicarea internă, modul în care managementul își definește și operaționalizează deciziile, gradul de formalism intern, politica de personal sau nivelul de creativitate, toate sunt parte a culturii organizaționale. Cea mai vizibilă componentă a unei culturi mature este simbolul. Chiar și arhitectura clădirii, modul în care a fost realizat designul interior, culorile reprezentative, sigla și *logo*-ul companiei, toate sunt simboluri care ajung să creeze identități. În fapt, în extrem, o cultură organizațională limitativă are efecte desigur negative prin reducerea diversității și diminuarea creativității. Din acest punct de vedere, există organizații care au o cultură de putere, în care liderul formal exercită un control riguros. Alte organizații, dimpotrivă, au o cultură de tip echipă, în care ceea ce contează este participarea tuturor, într-un efort colectiv, pentru binele comun și care valorizează creativitatea și comunicarea. Alte organizații au o cultură de tip academic, în care se pune accent pe dezvoltarea personală și atragerea unor talente individuale (de exemplu, companii private de cercetare, domeniul farmaceutic, tehnologii de vârf). Interesant este faptul că, pentru subiecții acestor culturi, situația de fapt este mai puțin vizibilă, evident nu în totalitate, specificul organizației fiind mult mai bine perceput de un observator obiectiv extern, sau dacă o persoană migrează dintr-o companie în alta. De aceea, în afară de simbolurile vizibile ale companiei, care, desigur, au și valoare comercială de identificare a brandului, cultura organizațională nu este ceva vizibil, dar este foarte palpabilă și are implicații profunde.

Toate aceste aspecte sunt reprezentative, inclusiv sub raport economic. Relația dintre cultura unei organizații și performanțele economice se obiectivizează, de exemplu, prin motivație (efort crescut, eficiență maximă), loialitate (fluctuație mică) sau creativitate (soluții inovatoare, surprinderea oportunităților). De aceea, este important, asemenea unui control medical periodic, ca și organizațiile să treacă printr-un proces de diagnoză periodic care să obiectiveze ceea ce este bun și ceea ce este mai puțin bun la un moment dat, inclusiv din perspectiva culturii organizaționale.

Cultura organizațională este o componentă care lipsește în bună măsură organizațiilor românești, deși evident există și excepții notabile. Desigur, sunt factori obiectivi importanți care determină această stare de fapt. Dimensiunea organizației este un prim aspect, problema culturii organizaționale punându-se mai ales în cazul organizațiilor mari. Dar nu e mai puțin adevărat că există organizații străine mici (sub 50 angajați) care din start creează și impun chiar o anumită cultură organizațională.

Este deci o problemă de mentalitate. O firmă străină vine din start cu o anumită viziune asupra modului de a gestiona o afacere, o viziune clădită într-un mediu economic evoluat și diferit de cel românesc. Exact această viziune este, cel puțin într-o anumită măsură, responsabilă de succesul înregistrat, căci prin oamenii pe care îi selecționează și prin valorile asumate, practic, respectivele companii sunt predestinate să reușească.

Iată cum ceva greu de cuantificat și măsurat, ceva aproape invizibil, dar nu mai puțin real și concret, precum mentalitatea de business, poate marca diferența dintre o companie de succes și una fără șanse.

Când lucrezi în cadrul unei organizații, mai ales când este vorba de una mai mare, care trebuie să gestioneze eforturile a sute de angajați, te lovești aproape în tot

ceea ce faci de implicațiile tipului de cultură pe care organizația respectivă a hotărât să îl promoveze.

Cultura organizațională este formată din:

- modul în care este organizată munca;
- modul în care autoritatea este exercitată și distribuită;
- modalitatea de recompensare a muncii;
- valorile considerate esențiale: planificarea, inovația, corectitudinea etc.;
- libertatea acordată pentru a-ți spune părerile și asuma riscuri;
- reguli și așteptări privind îmbrăcămintea, relațiile informale;
- importanța acordată procedurilor, rezultatelor individuale sau în echipă.

Adesea, valorile, procedurile, regulile privind îmbrăcămintea și comportamentul sunt explicite pentru ca eforturile să fie cumulate și pentru a se crea o imagine unitară a organizației. Pe lângă acestea există însă și alte valori care influențează comportamentul și care uneori pot intra în conflict cu ceea ce compania pretinde a fi. De exemplu, o companie poate spune că prețuiește într-un grad foarte mare inovația, dar să nu acorde de fapt membrilor săi posibilitatea de a îmbunătăți ceva din procedeele deja stabilite. Sau compania poate susține că tot ceea ce contează este valoarea unei idei, dar să nu ofere posibilitatea reală ca ideile să circule cu ușurință datorită lanțului ierarhic. Toate aceste diferențe se observă cel mai bine atunci când este vorba de evaluarea și recompensarea muncii. Tipul de organizație în care lucrezi este la fel de important ca și salariul pe care îl obții. Pentru a putea ajunge la performanțe, trebuie ca valorile tale să nu intre în conflict cu cele promovate explicit sau nu de organizație. Dacă, de exemplu, ești un om care pune mare accent pe gândirea liberă, iar compania prețuiește în primul rând organizarea din punctul de vedere din care vei fi evaluat, nu vei avea rezultate extraordinare. Sau dacă ești o persoană căreia îi place cooperarea, iar compania pune accent pe „lupta” internă pentru a căpăta resurse pentru propriul proiect, atitudinea ta nu va fi apreciată și va fi percepută ca fiind prea slabă. De astfel, de unele probleme nu poți să îți dai seama de la început. Adesea, alegem organizația în care să lucrăm în funcție de salariu și pe baza unor factori superficiali, cum ar fi imaginea ce răzbate în urma activității de PR, modul în care arată clădirea în care își desfășoară activitatea, modul în care ești tratat la interviuri și cum se îmbracă oamenii pe care îi întâlnești. Mai multe lucruri ai putea afla de la persoanele care lucrează în organizația respectivă, din „poveștile” care se aud în pauzele de cafea... Oricum, o organizație nu este statică și se poate întâmpla ca locul în care erai potrivit inițial să devină cu timpul ceva cu totul diferit.

Principala problemă cu care se confruntă formatorii de valori și imagine, liderii, este capacitatea de a comunica aceste valori și de a crea în rândul angajaților un sentiment de încredere. Comunicarea valorilor se poate face prin mai multe mijloace, de la broșurile companiei până la întâlnirile de lucru sau ocaziile festive. Încrederea se construiește mai greu, fiind nevoie de o perioadă mai lungă de timp, în care acțiunile să fie în concordanță cu valorile promovate. Inconsistențele și retorica sunt ușor depistate de angajați, iar ele au efecte negative, scăzând încrederea în ceilalți membri ai companiei și consumând o mare parte a resurselor personale în încercări de a te strecura printre practici incongruente.

La modul general, cultura reprezintă ansamblul de definiții pe care oamenii le dețin la un anumit moment despre tot ceea ce există și se petrece în jurul lor – reprezentarea acestora despre lume. În sfera culturii se găsesc simboluri, norme, legi, valori, ritualuri, moravuri, mituri. Toate acestea formează un stil care definește într-o manieră aparte fiecare organizație, reprezentând o microsocietate, la nivel de organizație.

Cultura organizațională poate fi definită în mai multe feluri. Definițiile următoare ar putea fi destul de utile pentru a înțelege mai bine acest termen:

- cultura organizațională este „personalitatea” organizației;
- cultura organizațională este un ansamblu de tradiții, valori, proceduri, concepții și atitudini care creează contextul a tot ceea ce facem și gândim în cadrul organizației.

Termenul de „cultură organizațională” ar putea crea o impresie deformată despre viața organizațională; este necesar să verificăm dacă ideile noastre despre cultură corespund cu acelea ale celorlalți.

Cultura organizațională poate fi exprimată prin simboluri de profunzime și simboluri de suprafață:

- simbolurile de suprafață sunt acele instrumente concepute special pentru a crea organizației o anumită imagine;
- simbolurile de profunzime oferă un indiciu cu privire la felul în care se lucrează în organizația respectivă.

Pentru a putea acționa adecvat și pentru a elabora decizii corecte, este obligatoriu să înțelegem cultura organizației în care lucrăm.

Orice organizație poate fi privită ca o structură socială, formată dintr-un grup de oameni care acționează împreună pentru realizarea scopurilor organizației respective (pentru ce există acea organizație). Succesul unei organizații este condiționat de măsura în care personalul acționează unitar pentru atingerea scopurilor acesteia. Un factor major al influențării unității de acțiune a personalului îl reprezintă așa-numita „cultură organizațională”.

Pe parcursul istoriei omenirii, conceptul de „calitate” a suferit diverse modificări. Dar, indiferent de momentul istoric, prin „calitate” s-a înțeles măsura în care cei interesați de cineva sau ceva erau satisfăcuți (de acel ceva sau cineva). Astfel, putem vorbi de calitatea unui produs, de calitatea unei persoane, sau calitatea unei organizații ca măsura în care cei interesați de acestea obțin satisfacții în raport cu ele. De asemenea, „calitatea” a fost integrată în conceptele legate de managementul științific încă de la apariția acestuia. Chiar și în managementul științific conceptul de „calitate” a suferit diverse modificări, evoluând de la un atribut dat unui produs la un calificativ de competență dat organizației. Astfel, ca un parcurs natural, în ultima parte a secolului XX, a început să se cristalizeze un domeniu distinct al managementului științific – managementul calității.

„Managementul calității” ca știință a apărut relativ recent. El ar putea fi definit (considerând definiția franceză a „managementului”) ca fiind modul prin care se „gestionează”, „administrează” satisfacția oferită de o organizație. Din această perspectivă am putea spune că **managementul calității reprezintă o abordare a managementului organizației din perspectiva „calității”**. Astfel, managementul

calității influențează marea majoritate a proceselor desfășurate în organizație, are o influență directă în definirea, documentarea și forma de aplicare a normelor interne referitoare la diversele procese organizaționale, influențează major modul cum personalul aplică aceste norme și, nu în ultimul rând, orientează modul cum angajații percep și își reprezintă realitatea; de asemenea, le direcționează modul de abordare a diverselor situații apărute în organizație sau în afara acesteia.

Prin promovarea principiilor managementului calității sunt susținute anumite valori care sprijină „calitatea”, se stabilesc o serie de norme de comportament (informale preponderent) și se (re)modelează modul cum angajații „privesc” realitatea din interiorul și exteriorul organizației. Am putea spune, cu alte cuvinte, că promovarea în organizație a principiilor managementului calității influențează decisiv componentele culturii organizaționale. Cultura organizațională se prezintă mai mult ca o configurație cu puternice elemente procesuale, decât ca o structură în sensul clasic al acestui concept. Esența culturii organizaționale nu este ceea ce este vizibil la suprafață, ci ceea ce este împărtășit de grupuri de oameni din organizație, modul în care ei înțeleg și interpretează lumea. Cultura organizațională este o combinație de elemente umane conștiente și inconștiente, raționale și iraționale, de grup și individuale, între care se derulează complexe și fluide interdependente, cu un impact major asupra funcționalității și performanțelor organizației.

Ca urmare a diferențelor dintre departamente sau ca urmare a diferențelor ocupaționale sau de instruire, în aceeași organizație pot să existe mai multe (sub)culturi. Astfel, se pot stabili forme specifice de manifestare a culturii organizaționale la nivelul principalelor subdiviziuni organizatorice ale organizației, precum și la nivelul diverselor grupuri profesionale existente în organizație. De asemenea, funcționarea organizațiilor care au filiale sau divizii în alte țări implică și existența pentru fiecare unitate a unei culturi proprii.

Atât la nivelul unităților care sunt filiale sau divizii ale unor organizații, cât și la nivelul diverselor subdiviziuni organizatorice ale aceleiași unități, convingerile, aspirațiile și modul de comportament organizațional prezintă anumite elemente specifice ce reflectă caracteristicile și condițiile definitorii ale activităților realizate în cadrul lor. Dacă aceste forme de manifestare a culturii coexistă sunt în conflict sau alcătuiesc la vârf o cultură comună depinde de existența unei experiențe comune care să permită rezolvarea diverselor probleme la nivelul structurii generale a organizației. Aceste forme de manifestare diferite la nivelul subdiviziunilor organizatorice sunt importante îndeosebi în organizațiile de dimensiuni medii și mari, cu activități de o mare complexitate și diversitate, în cadrul cărora între principalele compartimente (atelieri, secții, departamente, uzine etc.) există diferențe majore.

Indiferent de forma particulară de manifestare a culturii organizaționale (la nivelul subdiviziunilor organizatorice sau la nivelul grupurilor având aceeași profesie), există elemente comune care dau unitate organizației în ansamblu, dar, inevitabil, pot să apară conflicte între ele; în acest caz, sarcina managementului este să favorizeze convergența lor, să încerce să dezvolte o cultură organizațională cât mai omogenă la nivelul organizației.

Dezvoltarea unei culturi organizaționale orientate spre calitate determină pentru toate grupurile din organizație (indiferent de nivelul ierarhic, de nivelul de

pregătire sau de gradul de complexitate a activității desfășurate) un mod de abordare unitară a activității din interiorul organizației, precum și în relație cu mediul economic, social sau politic în care organizațiile funcționează. Această abordare omogenă a realității din interiorul și exteriorul organizației este realizată datorită valorilor și normelor de conduită impuse prin promovarea în întreaga organizație a principiilor managementului calității.

Cel mai important rol în formarea și (re)modelarea culturii organizaționale îl au structura de management a organizației și, în mod deosebit, managementul superior. Astfel, managementul (superior îndeosebi) promovează anumite valori în cadrul organizației, stabilește principalele direcții de abordare a diverselor procese din organizație, se constituie ca principalul model (patern) pentru angajați în abordarea diverselor situații din interiorul organizației, precum și în raport cu mediul exterior acesteia.

În (re)modelarea culturii organizaționale astfel încât aceasta să se situeze în direcția promovată de principiile managementului calității se ține cont de modul de relaționare a diverselor componente ale culturii organizaționale.

Pentru (re)modelarea culturii organizaționale în direcția calității se stabilesc, de către managementul superior (de cele mai multe ori cu sprijinul unui expert din afara organizației), direcțiile generale urmărite prin această remodelare. Astfel, de exemplu, acestea pot fi: creșterea gradului de orientare către client, dezvoltarea spiritului de echipă, abordarea pragmatică a activităților, concentrarea pe îmbunătățirea calității prin acțiuni preventive.

În pasul imediat următor se stabilesc obiectivele, exprimate sub formă cuantificabilă, care sunt urmărite în procesul de (re)modelare a culturii organizaționale și prin intermediul cărora se poate confirma măsura în care s-au produs schimbările dorite. De asemenea, se stabilesc structurile organizaționale care vor participa direct la proiect, modalitățile de comunicare între diversele grupuri implicate și formele de raportare a rezultatelor obținute.

Ulterior, sunt stabilite principalele faze ale (re)modelării culturii organizaționale în direcția calității, cum ar fi: crearea cadrului general al analizei culturii organizaționale; auditul culturii organizaționale și formularea primelor recomandări; implementarea acțiunilor de schimbare a culturii organizaționale; evaluarea schimbărilor culturale și identificarea modalităților de corecție și îmbunătățire.

(Re)modelarea culturii organizaționale în direcția calității este necesar să fie susținută de managerii care posedă abilitățile necesare susținerii unui astfel de proces. Una din cele mai importante abilități o constituie capacitatea de a stabili direcțiile de acțiune și a mobiliza personalul pentru a merge în direcția stabilită (*leadership*). Această calitate le permite să implementeze în mod eficace schimbările presupuse de (re)modelarea culturii organizaționale, să susțină menținerea și îmbunătățirea continuă a elementelor culturii organizaționale în direcția stabilită de managementul superior.

A avea o cultură organizațională puternică, o cultură organizațională orientată către calitate presupune:

- conștientizarea întregului personal cu privire la ceea ce înseamnă „calitatea”;
- aplicarea consecventă în întreaga organizație, indiferent de nivelul ierarhic, a principiilor managementului calității;
- promovarea în cadrul organizației a acelor valori și norme comportamentale care vin în sprijinul ideii de „calitate”, a ideii că, oricare ar fi scopul organizației, acesta este atins numai printr-o preocupare constantă pentru satisfacerea tuturor celor interesați de rezultatele organizației.

Existența unei culturi organizaționale orientate spre calitate presupune existența în cadrul acesteia a unor valori, credințe, percepții și reprezentări puternic legate de calitate. „Calitatea” devine astfel un element important de coeziune organizațională (indiferent de specificitatea activităților realizate de personal) și, în același timp, unul din cei mai importanți factori care determină succesul organizației.

BIBLIOGRAFIE

- www.creativeminds.ro
- www.ele.ro
- www.unibuc.ro
- www.clubafaceri.ro
- www.markmedia.ro

IMPACTUL BIOTEHNOLOGIILOR ASUPRA MATERIILOR PRIME ALIMENTARE – ORGANISME MODIFICATE GENETIC

Conf. univ. dr. Luminița ȘERBULESCU
Universitatea Spiru Haret
Adeluța GOJGAR (STUPU)

Rezumat

Organismele Modificate Genetic (OMG), denumite și organisme transgenice, reprezintă organisme al căror material genetic a fost modificat într-un mod care nu există în natură în condiții naturale sau de recombinare naturală. Organismul modificat genetic trebuie să fie o unitate capabilă de autoreplicare sau transmitere a materialului genetic.

Acestea sunt rezultatul biotehnologiilor aplicate asupra plantelor și animalelor în scopul creșterii productivității sau al îmbunătățirii unor caracteristici ale acestora.

Introducerea în producția curentă a OMG-urilor implică cercetări de anvergură privind atât efectele pozitive, dar și efectele negative asupra sănătății umane și biodiversității mediului înconjurător.

Cuvinte-cheie: Organismele Modificate Genetic (OMG), organisme transgenice, “gene de interes”, genă transferată

Abstract

The impact of biotechnologies on food raw materials – genetically modified bodies

The genetically modified bodies, also known as transgenic bodies, represent bodies whose genetic material was modified in a way other than existing in nature under natural conditions or of natural recombination. The genetically modified body must be a unit able of self- replication or transmission of the genetic material.

These are the result of the biotechnologies applied on plants and animals to the purpose of increasing productivity or improving certain characteristics.

The introduction in the current production of the GMBs involves wide research on the positive effects but the negative effects on human health and the biodiversity of the environment.

Key-words: genetically modified bodies (GMB), transgenic bodies, “genes of interest”, transferred gene

O dată cu dezvoltarea cunoștințelor de biologie celulară, genetică moleculară și inginerie genetică, manipularea artificială a informației genetice a devenit posibilă și o dată cu ea au apărut biotehnologiile moderne cu aplicații în variate domenii precum medicină, industria farmaceutică, agricultura, industria alimentară etc.

Chiar dacă istoria geneticii ca știință de sine stătătoare măsoară mai bine de un secol, în domeniul agriculturii și al industriei alimentare, aplicațiile acesteia sunt relativ

recente. În acest sens, merită amintite unele date de referință. La începutul secolului XX, genetica a fost privită ca un „fundament științific plauzibil pentru susținerea economiei capitaliste a liberei întreprinderi”. Ca prim pas, merită amintit anul 1955 pentru descoperirea ADN-ului de către James Watson și Francis Crick. În anii '70 este creată prima moleculă de ADN recombinant și astfel asistăm la nașterea unei noi ere științifice, intitulată sugestiv „era geniului genetic”. În anul 1972, s-a obținut prima moleculă hibridă de ADN prin unirea a două fragmente diferite de ADN (unul de la o maimuță, iar celălalt de la o bacterie). Chiar dacă ar părea neobișnuit, prin aplicarea unor tehnologii adecvate, speciile biologice sunt manipulate într-o manieră „simbiotică”, diferită de cea naturală.

În 1977, prin tehnici de inginerie genetică, o bacterie începe să producă un hormon uman, somatostatina, realizare cu adevărat importantă pentru umanitate. Anii '80 ai secolului trecut, sunt marcați de elaborarea unei metode revoluționare de manipulare a genelor care permite transferul acestora între unități sistematice foarte diferite, asigurând obținerea organismelor transgenice sau recombinante, inclusiv între regnuri, de exemplu, între regnul vegetal și cel animal (1985, PCR - *polymerase chain reaction*). Astfel, geniul genetic părăsește domeniul consacrat al unei științe fundamentale, devenind prin noile biotehnologii create și dezvoltate o știință industrială. În 1986, cercetătorii din Marea Britanie fac primele teste pentru obținerea unei specii de tutun rezistent la ierbicide.

Un alt pas important are loc în 1994, când FDA (*Food and Drug Administration*) anunță lansarea unei specii de roșii modificate genetic, devenită prima specie de plantă de acest tip comercializată în lume.

Între 1996-1997 sunt aprobate și introduse în cultură soia rezistentă la dăunători vegetali, porumbul rezistent la atacul de insecte și tomatele cu maturare îndelungată.

Ingenieria genetică reprezintă ansamblul de metode și tehnici care permit fie introducerea în patrimoniul genetic al unei celule a uneia sau mai multor gene noi, „de interes”, fie codificarea expresiei unor gene prezente. Genele transferate se numesc „transgene”, produsele obținute fiind desemnate ca „organisme modificate genetic (OMG), sau organisme transgenice”.

Există mai multe definiții date organismelor modificate genetic:

În Germania, definiția dată organismelor modificate genetic este următoarea: OMG sunt organisme al căror material genetic a fost modificat într-un mod care nu există în natură în condiții naturale sau de recombinare naturală. Organismul modificat genetic trebuie să fie o unitate capabilă de autoreplicare sau transmitere a materialului genetic.

În Statele Unite, termenul de organism modificat genetic se referă la plante și la animale care conțin gene transferate de la alte specii, pentru a obține anumite caractere, precum rezistența la anumite pesticide și ierbicide.

În România (conform OG nr. 49/ 2000), organismul modificat genetic este definit ca „organism care conține o combinație nouă de material genetic obținut prin tehnicile biotehnologiilor moderne, tehnici care-i conferă noi caracteristici”. Tehnicile de recombinare implică fie recombinarea acizilor nucleici și introducerea directă în noul organism a materialului obținut în afara acestuia (folosind fie viruși sau plasmide

bacteriene ca vectori sau prin macro-injecții și micro-incapsulări), fie tehnici de fuziune celulară sau tehnici de hibridizare.

Pentru modificarea genetică a plantelor este nevoie de:

- „gene de interes”;
- metode care să permită pătrunderea și integrarea transgenelor în nucleul celulei care va fi la originea unei noi plante;
- selecția plantelor în care transgena se exprimă la un nivel adecvat scopului urmărit (toleranță la ierbicid, rezistență la atacul unui dăunător etc.).

Transgeneza presupune, deci, parcurgerea a trei etape:

- identificarea, izolarea și clonarea „genelor de interes”;
- transferul „genelor de interes” la plantele de cultură;
- selecția plantelor care exprimă, la un nivel optim, caracterul transferat și testarea acestora în câmp pentru evaluarea stabilității expresiei transgenei în timp, în condiții naturale.

Comparativ cu metodele clasice de ameliorare, transformarea prin ingineria genetică prezintă, cel puțin, două avantaje:

- oferă posibilitatea introducerii unui singur caracter la o varietate, deja evaluată ca performanță;
- gena transferată poate proveni din orice sursă, ceea ce extinde, practic, în mod nelimitat, posibilitățile de ameliorare.

Progresele importante înregistrate în domeniul cercetărilor de genetică și inginerie genetică, de biologie celulară și moleculară, de biochimie, biofizică, microbiologie au favorizat dezvoltarea biotehnologiilor, care au deschis posibilități vaste de beneficii viitoare, avantaj competitiv, creștere economică și oportunități de dezvoltare.

Asociind industria cu agricultura, biotehologia a creat, prin tehnici de inginerie genetică, plante și animale ameliorate. Au fost obținute plante rezistente la ierbicide și pesticide, plante care produc o gamă variată de substanțe necesare pentru fabricarea de medicamente, în alimentația umană și furajarea animalelor domestice.

Tehnicile de inginerie genetică contribuie la mărirea substanțială a producției de alimente și, în special, de substanțe proteice de care țările sărace duc lipsă.

Prin tehnicile de inginerie genetică au fost obținute:

- plante rezistente la secetă și dăunători;
- cereale cu un conținut crescut de proteine;
- cereale fără gluten;
- orez cu un conținut ridicat de vitamina A;
- semințe de rapiță cu acizi grași care pot fi utilizați în regimuri dietetice;
- plante fără proteine alergene (kiwi fără proteină alergenă);
- bacterii acidolactice rezistente la bacteriofagi;
- tomate cu coacere în timpul transportului;
- cantitate crescută de lecitină (prezentă, în mod obișnuit, în gălbenușul de ou și soia), utilizată ca emulgator pentru margarină, ciocolată și alte produse alimentare;
- chimoșina modificată genetic (în mod obișnuit, chimoșina este o enzimă extrasă din stomacul vițelilor), utilizată în producția de brânzeturi;

– fitaza obținută din OMG (eliberează fosforul care este legat ca fitat nedigerabil) și utilizată în alimente de origine vegetală pentru alimentația păsărilor și porcilor;

– vitamine și arome alimentare.

Avantajele plantelor modificate genetic sunt nu numai de ordin agronomic: culturile au o rezistență sporită la boli, la insecte, o toleranță ridicată la ierbicide. Soia modificată genetic este rezistentă la un ierbicid universal – glifosatul, care distruge orice plantă. În momentul în care cultura de soia este stropită cu acest ierbicid, toate celelalte plante mor, numai soia rezistă. Cartofului modificat genetic i-a fost transferată o genă de la o bacterie (*Bacillus thuringiensis*), care distruge gândacul de Colorado. Cartoful care a primit informația genetică de la bacterie produce o toxină ce distruge gândacul când acesta începe să mănânce frunzele. La roșiile modificate genetic s-a urmărit mărirea termenului de valabilitate. Pe de o parte, a fost crescută cantitatea de substanță uscată din roșii, iar pe de altă parte, a fost transferat material genetic care oprește procesul de supracocere, de putrezire a roșiei.

Chiar dacă aceste rezultate reprezintă posibilități concrete pentru creșterea economică, pentru mărirea substanțială a producției de alimente, nu trebuie neglijate potențialele efecte adverse. Acestea reprezintă subiectul unor dezbateri aprinse, atât din motive etice, cât și din motive legate de riscul utilizării și consumării lor. Efectele adverse ale eliberării OMG în mediu sunt numeroase: efecte toxice sau alergice care conduc la boli umane, boli la animale și plante; efecte negative asupra dinamicii și diversității genetice a populațiilor de specii din mediul respectiv; diminuarea rezistenței la patogeni (facilitând diseminarea bolilor infecțioase); compromiterea tratamentului profilactic sau terapeutic vegetal, veterinar sau uman, de exemplu prin transferul de gene, care conferă rezistență la antibioticele utilizate în medicina umană și veterinară; efecte asupra ciclului biogeochimic, în particular prin reciclarea carbonului și azotului, dar și prin modificarea descompunerii în sol a materialului organic.

Alimentele modificate genetic ar putea reprezenta un risc pentru sistemul imunitar uman. În urma experiențelor făcute pe șobolani, aceștia au prezentat importante modificări cerebrale în urma hrănirii lor cu cartofi modificați genetic. Patrick Holden, director al Soil Association din Anglia (organizație fondată în 1946 pentru a promova agricultura organică), consideră că poluarea culturilor normale cu semințe modificate genetic reprezintă deja o potențială problemă, punând în pericol biodiversitatea planetei. Nu există nici o dovadă că alimentele modificate genetic ar putea fi cheia pentru rezolvarea problemei alimentare a planetei. Cert este că beneficiarii majori ai acestor organisme modificate genetic sunt înseși companiile multinaționale care le produc și le comercializează. Consumatorului i se răpește dreptul de a alege și, în plus, nu se știe dacă aceste alimente vor fi mai ieftine decât cele naturale.

Organismele modificate genetic sunt subiectul unor dezbateri, pe de o parte, din motive etice, iar pe de altă parte, din motive legate de riscul utilizării și consumării lor. Ca urmare a presiunilor consumatorilor, care consideră imprecise tehnicile de inginerie genetică, Consiliul CE a emis directive care se referă la obținerea, utilizarea, eliberarea deliberată în mediu și comercializarea OMG și a alimentelor modificate genetic.

În Directiva nr. 18/2001/CEE sunt menționate potențialele efecte adverse ale eliberării OMG în mediu. Acțiunea preventivă se bazează pe respectarea principiilor etice recunoscute în statele membre ale UE, protecția sănătății oamenilor și a mediului necesitând atenție deosebită pentru controlul riscurilor derivate din introducerea deliberată în mediu a organismelor modificate genetic.

În SUA, utilizarea organismelor modificate genetic se află sub controlul strict al US *Food and Drug Administration*. Pe baza modelului USFDA, a fost stabilit un cadru de lucru pentru regimul de siguranță al alimentelor și în Europa.

România este singura țară din Balcani care a acționat pentru elaborarea unei legi a organismelor modificate genetic. Ordonanța Guvernului nr. 49/2000 a stabilit înființarea Comisiei Naționale pentru Securitate Biologică (CNSB), abilitată să pună în aplicare dispozițiile legislației naționale și internaționale referitoare la regimul activităților care implică utilizarea organismelor modificate genetic prin tehnicile biotehnologiei moderne. H.G. nr. 106/2002 a prevăzut, începând cu data de 7.02. 2003, etichetarea alimentelor obținute din organisme modificate genetic, sau care conțin aditivi și arome modificate genetic.

Ordinul M.A.P.A.M. nr. 462/2003 prevede obligativitatea agenților economici (persoane fizice sau juridice și asociații fără personalitate juridică) de a declara, la direcțiile pentru agricultură și dezvoltare rurală județene, respectiv a municipiului București, suprafețele cultivate cu plante modificate genetic, ca și producțiile realizate.

Aproape 90 de milioane de hectare cu plante modificate genetic au fost cultivate în anul 2005, în întreaga lume. Potrivit raportului dat publicității de *International Service of the Acquisition of Agribiotech Applications* (ISAAA), suprafețele însămânțate cu plante modificate genetic au crescut cu 11%, față de anul 2004. Creșterea din 2005 nu este atât de însemnată ca și cea înregistrată pe parcursul anului 2004 (20%), dar se previzionează că se va menține de-a lungul întregului deceniu. Estimările ISAAA sunt puternic contestate de organizațiile ecologiste. Potrivit ISAAA, 8,5 milioane de agricultori utilizează organisme modificate genetic, pe suprafețe de 90 de milioane de hectare, în 21 de țări.

În 1996, anul introducerii acestor plante, doar șase țări le utilizau, iar suprafețele totale erau doar de 1,7 milioane de hectare. În anul 2004, patru noi țări – Portugalia, Franța, Cehia și Iranul – și 250.000 de agricultori au adoptat culturile modificate genetic. Cea mai mare parte a suprafețelor cultivate cu varietăți modificate genetic este acoperită de soia (60%). Valoarea pe piață a culturilor transgenice a atins, în 2005 suma de 5,25 miliarde de dolari.

Din cele 21 de țări care cultivă varietăți modificate genetic, 14 o fac pe suprafețe care depășesc 50.000 de hectare. Potrivit ISAAA, țările în cauză sunt: Africa de Sud, Argentina, Australia, Brazilia, Canada, China, Filipine, India, Mexic, Paraguay, România, Spania, Statele Unite, Uruguay.

În anul 2005, Brazilia este țara care a cunoscut cea mai importantă creștere a suprafețelor cultivate cu organisme modificate genetic: culturile de soia transgenică au progresat cu 88%, ajungând să acopere 9,4 milioane de hectare. În India, suprafețele cultivate cu bumbac Bt (modificat genetic) au crescut de la 500.000 de hectare, în 2004, la 1,3 milioane de hectare, în 2005.

Potrivit ISAAA, Iranul și China sunt țările cu potențialul cel mai mare în comercializarea de orez modificat genetic. 250 de milioane de agricultori din întreaga lume cultivă orezul transgenic, care se constituie în aliment de bază pentru 1,3 miliarde de persoane.

Pentru susținerea acestor informații, organizația Friends of the Earth reamintește că 165 de regiuni europene se opun introducerii culturilor modificate genetic pe teritoriul lor și că 70% dintre consumatorii din Uniunea Europeană nu doresc să cumpere aceste produse.

Pentru Greenpeace, anul 2005 a reprezentat anul respingerii organismelor modificate genetic de către consumatori și de guverne, în special dacă se analizează respingerea de statele Uniunii Europene a propunerii Comisiei Europene de ridicare a anumitor embargouri naționale, noile interdicții impuse în Polonia și Elveția și alte decizii împotriva OMG-urilor, luate în Rusia și India. 2005 a reprezentat, pentru Greenpeace, un nou an în care culturile tradiționale și ecologice au fost contaminate de culturile transgenice ilegale (orez modificat genetic în China și soia OMG în România). Organizația ecologistă acuză ISAAA că a contabilizat chiar și aceste suprafețe cultivate ilegal, în documentele date publicității.

OMG-urile sunt produse netradiționale, a căror diseminare poate duce la o modificare a ecosistemelor, modificare care nu va corespunde neapărat obiectivelor cercetate. Unii se tem și că încrucișările cu populația sălbatică pot provoca o „poluare genetică”.

Până în prezent, utilizarea OMG în agricultură a fost axată, înainte de toate, pe reducerea costurilor la nivelul exploatării agricole, în principal, în țările în curs de dezvoltare. Fiecare societate ar trebui să posede norme etice care să regleze nu doar satisfacerea nevoilor alimentare fundamentale, ci să certifice dacă acest deziderat presupune și mijloace adecvate. Scopul nu poate justifica folosirea oricărui mijloc.

Problemele de etică în domeniul biotehnologiilor agroalimentare privesc consecințele potențiale ale utilizării OMG-urilor sau ale oricărei alte tehnologii pentru intensificarea producției de alimente în scopul ameliorării securității alimentare. Preocupările consumatorilor în legătură cu OMG se referă, în principal, la siguranța sanitară a alimentelor. Date fiind problemele ridicate de anumite mărfuri alimentare care nu sunt transgenice, cum ar fi problemele alergenilor, reziduurile de pesticide, ale contaminărilor microbiologice și, în ultimul timp, encefalopatia spongiformă bovină (BSE, boala „vacii nebune”) și maladiile care afectează oamenii, consumatorii, uneori, au dubii în privința siguranței sanitare a mărfurilor alimentare obținute prin utilizarea noilor tehnologii. Este interesul legitim și dreptul consumatorului de a obține informații privind OMG-urile utilizate în agricultură.

În primul rând, este vorba de a reglementa modul de difuzare a informațiilor pertinente și de comunicare a riscurilor conexe într-o manieră transparentă. Una dintre problemele conexe este și aceea de a ști cum să se asigure transparența activităților sectorului privat în fața opiniei publice și, în consecință, cum să fie forțate organizațiile din sectorul privat să răspundă pentru acțiunile lor. O informare corectă a consumatorilor presupune nu doar livrarea de definiții științifice, sau simpla etichetare a unor produse, ci studii sociologice și medicale de specialitate.

În perspectiva aderării la UE, legislația României trebuie armonizată cu ultimele reglementări europene în ceea ce privește organismele modificate genetic, care trebuie supuse unui regim special de reglementare, autorizare și administrare.

În cursul ultimelor decenii, biotehnologia modernă a oferit noi posibilități în sectoare foarte variate, de la agricultură la industria farmaceutică, dar amploarea dezbaterilor mondiale privind OMG este fără precedent. Aceste dezbateri i-au polarizat atât pe oamenii de știință, producătorii de alimente, consumatorii și grupurile care apără interesul public, cât și puterile politice și factorii de decizie.

Noi evidențe indică faptul că ADN-ul transgenic, din praful și polenul provenit din culturi modificate genetic (MG), se poate răspândi la organismele din mediu, inclusiv la om.

Date fiind situația economică a țării noastre și tranziția economică de lungă durată pe care o străbate, ne rămâne de analizat în ce măsură OMG-urile pot fi acceptate. Acceptarea OMG-urilor ridică mai multe probleme. O primă categorie de probleme concrete o reprezintă riscul pentru sănătatea populației, apoi efectul utilizării OMG-urilor asupra mediului înconjurător. Urmează o altă categorie de probleme care privesc politica economică a țării noastre: Dacă integrarea în UE presupune reguli ferme și restrictive privind cultivarea și comercializarea OMG-urilor, cum va face față România, dacă deja acest tip de plante este cultivat la noi pe suprafețe extinse? Care vor fi daunele posibile pentru agricultură în acest context, dată fiind afectarea serioasă a exportului de produse agrare? Chiar dacă autoritățile prevăd etichetarea produselor cu organisme modificate, la noi există tehnici de testare adecvate? Cel puțin pentru moment, autoritățile dispun doar de mecanisme rudimentare, detectarea prezenței și a concentrației acestora în produsele agricole, alimente și furaje necesitând înființarea unor laboratoare dotate cu aparatură corespunzătoare.

S-ar impune astfel crearea unei structuri de vigilență alimentară, nu doar formal, ci una a cărei prezență să fie resimțită în mod concret.

În perspectiva aderării la UE, legislația României trebuie armonizată cu ultimele reglementări europene în ceea ce privește producerea, cultivarea sau comercializarea organismelor modificate genetic. Deseori, normele juridice europene sunt preluate mai mult formal, mecanismele juridice specifice care ar conduce la aplicarea acestor norme fiind deseori o verigă lipsă în acest lanț. Lucrurile stau astfel și din cauza unei insuficiente educații în domeniul eticii mediului, a unei insensibilități pentru problemele bioetice în general. Ceea ce atrage în primul rând atenția opiniei publice sunt problemele etice legate de corupție, sărăcie etc.

BIBLIOGRAFIE

- Cristea V., Denaeyer S., *De la biodiversitate la OMG-uri?*, Colecția Universitas, seria Biologie, Editura Eikon, București, 2004.
- Duca M., Port A., Teleuță A., *Organisme modificate genetic: Prezent și viitor*, Editura Continental Grup SRL, București, 2004.
- Duca M., Port A., Teleuță A., *Plante modificate genetic: Beneficii și riscuri*, Editura Mediul Ambiant, Chișinău, 2003.
- <http://www.colostate.edu/programs/lifesciences/TransgenicCrops.html>.
- <http://www.bioesurse.ro>.
- http://sanatate.jurnalul.ro/articol_46994/organismele_modificate_genetic.html.
- <http://www.fermierul.ro/modules.php?name=News&file=article&sid=1059>.

ETICHETAREA ECOLOGICĂ A PRODUSELOR ȘI SERVICIILOR

Conf. univ. dr. Luminița ȘERBULESCU

Universitatea Spiru Haret

Asistent univ. drd. Adrian Daniel GÂRDAN

Universitatea Spiru Haret

Asist. univ. Petronela Iuliana GEANGU

Universitatea Spiru Haret

Rezumat

În țările europene, consumatorii devin din ce în ce mai conștienți de riscul pe care îl reprezintă pentru sănătatea lor prezența în produsele de consum curent a substanțelor periculoase. Astfel, grupurile de produse etichetate ecologic și care garantează absența substanțelor chimice toxice vor avea un mare succes. Această tendință se observă în prezent, de exemplu, în Italia la detergenții cu etichetă ecologică comunitară și în Franța, în cazul vopselelor. Odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, adoptarea unei etichete ecologice care să garanteze calitatea produselor și serviciilor va deveni nu doar o opțiune, ci și o necesitate.

Cuvinte-cheie: etichetă ecologică, Floarea Europeană, sistemul de acordare a etichetei ecologice.

Abstract

Ecological labelling of products and services

In the European countries, the consumers become more and more aware of the health hazards of harmful substances included in the current consumption products. So, the groups of ecologically labelled products which guarantee the absence of toxic chemical substances shall be very successful. This tendency may be currently noticed, for example, in Italy at the EU ecological label detergents and in France in the case of paints. With the accession of Romania to the EU adopting such an ecological label which might guarantee the quality of products and services shall become not only an option, but also a need.

Key-words: ecological label, European Flower, ecological labelling system.

Construirea unui mediu durabil este un punct-cheie atât în politicile Uniunii Europene, cât și în cele ale țărilor membre ale UE și ale țărilor în curs de aderare la Uniunea Europeană. În acest spirit, Comisia Europeană a dezvoltat o procedură care permite consumatorilor să identifice cu ușurință produsele „verzi”, marcate cu un logotip specific – floarea europeană. Până în prezent, acest marcaj a fost acordat la unele grupe de produse, care certifică respectarea și protejarea mediului pe tot parcursul vieții unui produs sau serviciu. Începând cu anul 2002, în România s-a creat

cadru legislativ necesar dezvoltării procedurilor, cât și stabilirii criteriilor în urma cărora produsele și serviciile pot fi atestate ca ecologice.

Rolul comunicațional al etichetei a determinat perfecționarea permanentă a acesteia, întrucât eticheta reprezintă o sursă de informații utilă pentru consumatori, dar oferă, în același timp, avantaje și atuuri competiționale pentru producători.

Etichetarea produselor a înregistrat în ultimele decenii o îmbogățire permanentă a conținutului său informațional, dar și o evoluție deosebită din punct de vedere al metodelor de realizare și al calității grafice a etichetei. Astfel, etichetarea a devenit o componentă indispensabilă a comerțului modern, un element pe care companiile producătoare și distribuitoare îl folosesc ca pe un instrument informațional și promoțional valoros în lupta concurențială, pentru atragerea unor importante segmente de consumatori, asigurându-le acestora premisele unei reale protecții fizice (a vieții, sănătății și securității), sociale, economice.

În prezent, eticheta, oricât de simplă ar fi ea, oferă o multitudine de informații ușor de receptat de către cumpărător: denumirea produsului, grupa din care face parte produsul, denumirea și adresa producătorului, principalele caracteristici de calitate, clasa de calitate, masa pe unitate de ambalaj, lista ingredientelor, domeniile de utilizare, restricții privind consumul, condițiile de păstrare, elementele de identificare a lotului, termenul de garanție sau termenul limită de consum ș.a.

Evoluția și perfecționarea etichetării produselor au fost influențate de o multitudine de factori determinanți: creșterea gradului de prelucrare a mărfurilor, diversificarea sortimentului de produse, evoluția modalităților de ambalare și a materialelor de ambalaj, creșterea nivelului de educare și informare a consumatorului, apariția reglementărilor naționale și internaționale în domeniul etichetării, perfecționarea cadrului legislativ privind protecția consumatorului, dezvoltarea unor noi modalități de comercializare, dezvoltarea acțiunilor de marketing și amploarea activităților publicitare. Astfel, eticheta nu mai servește doar la identificarea produselor și la facilitarea operațiunilor comerciale, ea răspunde și nevoii de promovare a produsului pe piață.

Metodele moderne de realizare a etichetelor imprimă acestora calități artistice deosebite, care atrag atenția cumpărătorilor. Însă legislația trebuie să îi oblige pe producători să asigure concordanța vizuală a produselor cu imaginea lor reprezentată pe etichetă, pentru a nu induce în eroare consumatorii.

Ca mijloc de comunicare în industrie, comerț și consum etichetarea corectă și cuprinzătoare a produselor reprezintă o bază utilă de date:

- pentru consumator – respectând dreptul de opțiune al acestuia pentru un produs sau altul, dar răspunzând și nevoii de educare a lui în calitate de cumpărător, inclusiv prin conștientizarea efectului pe care produsul îl are pentru propriile sale necesități;

- pentru agenții economici – eticheta reprezintă o modalitate de măsurare a pulsului pieței, de cunoaștere a reacției consumatorilor, dar și un stimulent în realizarea unor produse corespunzătoare calitativ. Producătorii și comercianții sunt puși în situația de a-și reconsidera și modela strategia și politica managerială pentru a răspunde noilor cerințe privind etichetarea bunurilor, exigențelor privind protecția consumatorului, criteriilor și normativelor de performanță internațională.

Un factor determinant al evoluției etichetării îl reprezintă elaborarea unor reglementări, atât pe plan național, cât și internațional, menite să reflecte noile cerințe în acest domeniu și să stabilească un cadru legal adecvat. Treptat, au început să apară reglementări privind etichetarea mărfurilor în codurile comerciale, în standarde și mai recent în norme elaborate de organisme și instituții cu activitate internațională.

Organismele internaționale care au elaborat norme privind etichetarea – în scopul asigurării unui cadru legal unitar în acest domeniu – sunt Comisia Codex Alimentarius, Uniunea Europeană, Organizația Internațională de Metrologie Legală (O.I.M.L.).

Prin reglementarea etichetării se urmărește stabilirea câmpului și limitelor etichetării, scopului etichetării, accepțiunii unor termeni uzuali, mențiunilor obligatorii de etichetare, mențiunilor suplimentare pe grupe de produse.

La ora actuală, cu sprijinul guvernelor, mențiunile obligatorii de pe etichete oferă informații necesare, fiind astfel o cale de sprijin al produselor corespunzătoare calitativ și de diferențiere a acestora față de cele falsificate, contrafăcute.

Este cert că eticheta trebuie să respecte, în principal, reglementările în vigoare, atât în ceea ce privește mențiunile obligatorii de etichetare, cât și pe cele suplimentare pe grupe de produse. Astfel, se poate asigura o informare corectă și completă a consumatorilor, chiar dacă aceasta reprezintă o abordare generală, iar aceștia pot evita cumpărarea unor produse ce conțin substanțe la care sunt sensibili.

Începând cu anul 1991 se manifestă o nouă dimensiune a etichetării produselor, și anume, etichetarea ecologică a produselor. Necesitatea elaborării unui cadru legislativ armonizat în acest domeniu derivă din existența a numeroase sisteme naționale de etichetare ecologică a produselor, care foloseau criterii diferite de evaluare a performanțelor lor ecologice.

Astfel, primul sistem de etichetare ecologică a produselor, în Europa, denumit „Blue Angel” (Îngerul Albastru), a fost introdus în Germania încă din anul 1978, ca răspuns la intensificarea preocupărilor ecologice ale consumatorilor. Acest sistem este patronat de Agenția Federală a Mediului (FEA), Juriul de atribuire a etichetei ecologice și Institutul de Asigurare a Calității și Etichetare Ecologică, care decide dacă un produs îndeplinește criteriile de performanță ecologică, stabilite astfel încât să poată fi înscris în catalogul „Blue Angel” și să poată obține eticheta de produs ecologic.

Produsul respectiv este în prealabil examinat și evaluat de către Institutul pentru Securitatea Produsului și Marcare, în colaborare cu FEA, fiind supus și unei testări independente, realizate de organizația consumatorilor pentru testarea calității. Aceste analize iau în considerare implicațiile posibile ale produsului asupra mediului, pe întregul său ciclu de viață, inclusiv ale procesului de fabricație.

Acest sistem de etichetare ecologică include 80 de categorii de produse. Peste 4000 de produse și servicii de la aproximativ 710 utilizatori de etichete din Germania și străinătate sunt îndreptățite să poarte Îngerul Albastru. Produsul etichetat ecologic este reevaluat la fiecare 2-3 ani. Îngerul Albastru apare mai des pe produsele de hârtie, lacuri și vopsele, dar și pe produse care consumă benzină sau gaz.

Sistemul german de etichetare ecologică a produselor a fost preluat ulterior de o serie de alte țări europene.

În anul 1989, Suedia, Finlanda, Norvegia și Islanda au introdus sistemul de etichetare ecologică a produsului denumit Lebăda Nordică. Ca și Îngerul Albastru, Lebăda Nordică atestă că un produs respectă mediul, fiind la fel de performant ca și celelalte produse destinate aceleiași folosințe.

Logo-ul demonstrează că un produs este o bună alegere din punct de vedere ecologic. Simbolul verde este valabil pentru aproximativ 44 de grupe de produse, reprezentând peste 1100 de produse pentru care se consideră că etichetarea ecologică este necesară și va fi benefică.

Această etichetă se regăsește cel mai des pe produsele de hârtie, produsele de întreținere a automobilelor și produsele de curățire a textilelor.

Eticheta este de obicei valabilă trei ani, după care criteriile sunt revizuite, iar firma trebuie să solicite o nouă licență.

Un produs care poartă Lebăda Nordică îndeplinește standarde de mediu ridicate. Lebăda ia în considerare impactul produsului asupra mediului de la stadiul de materie primă până la deșeu – deci pe parcursul întregului ciclu de viață a produsului.

De asemenea, Lebăda stabilește criteriile referitoare la calitate și performanță. Pentru a se asigura că un produs etichetat cu Lebăda Nordică este mereu în vârf din punct de vedere ecologic, criteriile sunt revizuite periodic. Firmele care solicită o licență pentru a folosi eticheta Lebăda Nordică trebuie să furnizeze rezultate de la teste independente pentru a dovedi că aceste criterii au fost îndeplinite.

Marca NF-Environnement reprezintă eticheta ecologică franceză, creată în 1991; aceasta marcă este proprietatea AFNOR, care asigură gestionarea și promovarea acestei etichete. Criteriile de utilizare și de calitate ecologică a produselor sunt înscrise în cadrul unui Regulament Tehnic, specific fiecărei categorii de produse.

Eticheta ecologică NF-Environnement certifică produse care au un impact redus asupra mediului și poate fi aplicată, de asemenea, la produse care, prin caracteristicile lor, reduc impactul asupra mediului.

Obiectivul acestei mărci este de a ghida consumatorii în alegerile lor și de a încuraja producătorii să perfecționeze calitatea ecologică a produselor lor. Eticheta ecologică este atribuită pe o durată determinată (2-3 ani).

În condițiile proliferării unor sisteme naționale de etichetare ecologică a produselor, mai mult sau mai puțin compatibile din punct de vedere al criteriilor care au stat la baza lor, a devenit necesară elaborarea unui cadru legislativ armonizat și în acest domeniu.

Un prim pas s-a făcut prin Reglementarea (CEE) nr. 880 a Consiliului UE din 23 martie 1992, care introduce un sistem comunitar de etichetare ecologică. Acest sistem urmărește promovarea produselor care au un impact ambiental mai redus, pe întregul lor ciclu de viață. De asemenea, se are în vedere asigurarea unei informări corecte a consumatorului din țările membre ale UE, privind caracteristicile ecologice ale produselor care se comercializează pe piața comunitară. Sistemul este aplicabil tuturor produselor, inclusiv celor importate în UE din țările terțe. Produsele în cauză trebuie să

fie conform reglementărilor UE referitoare la protecția vieții, sănătății și la protecția mediului înconjurător.

Sistemul comunitar de etichetare ecologică este conceput ca un sistem voluntar, descentralizat, dreptul de aplicare a etichetei fiind acordat de un comitet național, desemnat în acest scop, în fiecare din țările UE.

Criteriile de performanță ecologică aplicabile sunt specifice fiecărei categorii de produse, fiind stabilite pe baza analizei întregului ciclu de viață, din etapa concepției-proiectării, până la reintegrarea în natură sau valorificarea lor în etapa postutilizării.

În fiecare din aceste etape se recomandă să fie luate în considerare următoarele aspecte ecologice: impactul ambiental al deșeurilor rezultate, poluarea și degradarea solului, contaminarea apei și a aerului, nivelul zgomotului, consumul de energie și de resurse naturale, efectul asupra ecosistemelor. Analiza include și impactul ambalajului asupra mediului în etapele menționate.

Având în vedere importanța etichetării ecologice a produselor în relațiile comerciale, UE a elaborat în anul 2000 Regulamentul nr. 1980/2000/EEC privind stabilirea unei proceduri de acordare a etichetei ecologice și a emis: Decizia nr.729/2000/EEC privind contractul cadru referitor la condițiile de utilizare a etichetei ecologice și Decizia nr.728/2000/EEC referitoare la stabilirea tarifelor pentru solicitarea taxelor anuale pentru etichetare ecologică.

Pentru etichetarea ecologică comunitară se utilizează simbolul Floarea Europeană.

Eticheta ecologică a Uniunii Europene (Floarea Europeană) a fost creată de Comisia Europeană în anul 1993 și reprezintă o schemă unică de certificare pentru a ajuta consumatorii să distingă produsele și serviciile „verzi”, care nu afectează mediul. Eticheta ecologică comunitară nu se acordă pentru alimente și produse medicale.

Floarea Europeană este o schemă facultativă, concepută să încurajeze comercializarea de bunuri și servicii cu un impact redus asupra mediului, iar consumatorii europeni – inclusiv cumpărătorii publici și privați – să le identifice ușor.

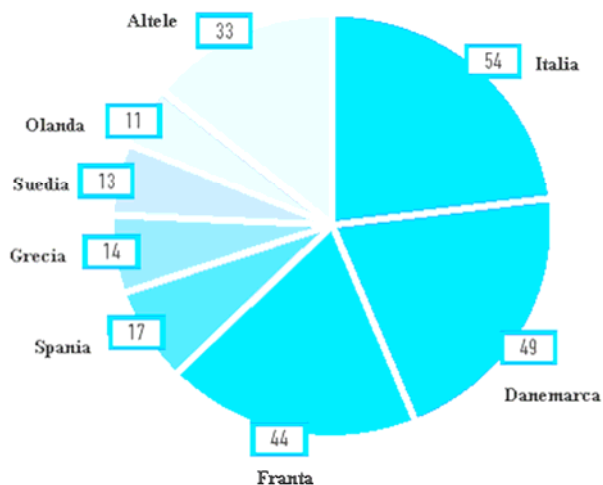
Floarea se utilizează în toată Europa, precum și în Norvegia, Liechtenstein și Islanda. Eticheta ecologică comunitară face parte dintr-o strategie mai largă, orientată către promovarea consumului și producției raționale.

Eticheta ecologică comunitară este „un pașaport” care autorizează libera circulație a produselor pe teritoriul european. Aceasta este obligatorie în cazul vânzării de produse în Europa, precum și în cazul exportului de produse către Europa.

Toate statele Uniunii Europene au adoptat eticheta ecologică comunitară. Avantajul principal al etichetei ecologice este dimensiunea sa europeană. Produsul care are această etichetă ecologică, atribuită de către un stat membru al Uniunii Europene, poate fi folosit în toate celelalte state membre.

Uniunea Europeană a atribuit, până în martie 2005, un număr de 235 de etichete ecologice, distribuția lor pe țări europene fiind redată în figura 1.

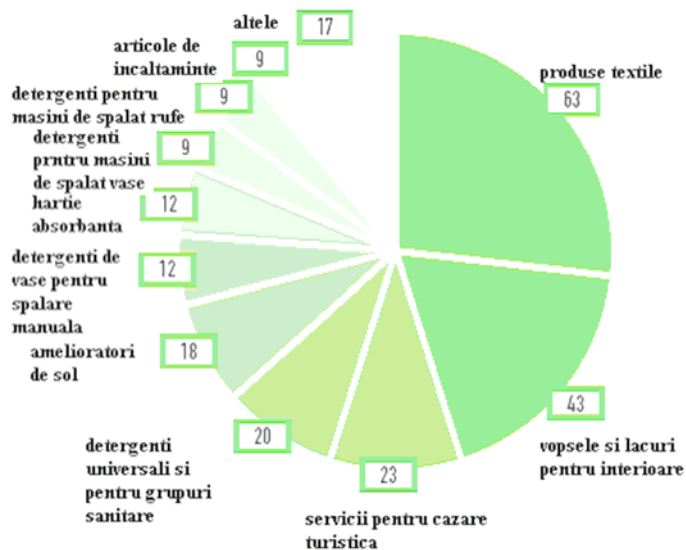

Numar de titulari la 10 martie 2005
(extras din buletinul La Fleur, nr. 1/2005)

Eticheta ecologică comunitară / țara
țara / nr. de etichete ecologice atribuite – TOTAL 235

Figura 1. Etichete ecologice distribuite pe țări europene

În figura 2 sunt prezentate grupele de produse cărora li s-a atribuit eticheta ecologică.

Eticheta ecologică europeană pe grupuri de produse / țara
grupuri de produse / nr. de etichete ecologice atribuite – TOTAL 235

Figura 2. Grupe de produse cărora li s-a atribuit eticheta ecologică

Sistemul de etichetare ecologică vizează toate produsele și serviciile, cu excepția produselor alimentare, băuturilor, produselor farmaceutice și aparaturii medicale. Eticheta ecologică nu poate fi acordată substanțelor sau preparatelor clasificate ca fiind foarte toxice, toxice, dăunătoare mediului, cancerigene, toxice pentru reproducere sau mutagene, precum și bunurilor fabricate prin procedee dăunătoare pentru om sau pentru mediu și care pot dăuna consumatorului în condiții normale de utilizare.

Eticheta ecologică comunitară este acordată unui număr de grupe de produse, reprezentând peste 160 de produse, revizuite la fiecare 2-3 ani, ca, de exemplu:

- *Produse de curățat* – produse de curățat pentru uz general și produse de curățat pentru instalații sanitare, detergenți pentru mașini de spălat vase, detergenți pentru spălarea manuală a veselei, detergenți de rufe.

- *Aparate casnice* – mașini de spălat vase, pompe de căldură, becuri, computere personale, computere portabile, aparate frigorifice, televizoare, aspiratoare, mașini de spălat.

- *Produse din hârtie* – hârtie pentru copiere, hârtie pentru tipărire, hârtie absorbantă.

- *Produse pentru casă și grădină* – saltele de pat, mobilă, covoare, vopsele de interior și lacuri, amelioratori pentru sol, produse textile, confecții, încălțăminte.

- *Turism* – servicii de cazare turistică.

- *Lubrifianti*.

Preocupări în domeniul etichetării ecologice a produselor sunt remarcate și la nivel internațional. Astfel, în anul 1991, Organizația Internațională de Standardizare (ISO) a constituit un Grup Strategic Consultativ privind Mediul Înconjurător, care să cerceteze oportunitatea elaborării unor standarde referitoare la managementul de mediu. La recomandarea acestui grup s-a înființat Comitetul Tehnic TC 207 „Managementul de mediu”, a cărui primă reuniune s-a desfășurat în anul 1993, când s-a hotărât elaborarea unor standarde internaționale referitoare la managementul de mediu având ca scop:

- armonizarea standardelor existente asigurând un sistem unitar de referință care să faciliteze comerțul internațional;

- oferirea unor instrumente care să faciliteze îmbunătățirea performanței de mediu a organizației, cât și evaluarea progreselor înregistrate.

În cadrul Comitetului Tehnic TC 207 s-au înființat șase subcomitete cărora le revine responsabilitatea elaborării de standarde referitoare la sistemele de management de mediu, cât și la etichetarea ecologică.

Standardele ISO 14000 referitoare la aspectele de mediu ale produselor și serviciilor se referă în principal la etichetarea ecologică și la analiza ciclului de viață a produselor. Cele referitoare la etichetarea ecologică sunt proiectate pentru a fi utilizate în scopul demonstrării de către furnizor a caracteristicilor ecologice ale produselor. Ca instrument de evaluare a acestor caracteristici, va servi analiza ciclului de viață a produselor, luându-se în considerare efectele posibile asupra mediului, în fiecare din etapele acestui ciclu, și anume: momentul concepției-proiectării, trecând prin aprovizionarea cu materii prime și energie, etapele producției, distribuției, utilizării și postutilizării, etapă în care trebuie asigurată reutilizarea sau reintegrarea lor în natură.

Standardele ISO 14000 referitoare la etichetarea ecologică a produselor și serviciilor au ca scop să ofere o modalitate recunoscută internațional de evaluare a caracteristicilor ecologice ale produselor și de informare a consumatorului privind caracteristicile respective.

ISO a prevăzut standarde pentru trei tipuri de eco-etichete denumite ISO Tip I, II, III, acestea având următoarele caracteristici:

- Tip I (ISO 14024) – cerințele se bazează pe un set de criterii multivalente, stabilite de o terță parte, fiind bazate pe impactul ciclului de viață a produselor. Organizația care acreditează aceste produse este o organizație guvernamentală sau o entitate noncomercială precum: EU Eco-Label, Nordic Swan, German Blue Angel.

- Tip II (ISO 14021) – cerințele se bazează pe declarații pe propria răspundere a producătorilor sau comercianților; de exemplu: fabricat din x% material reciclat.

- Tip III (ISO 14025) – cerințele se bazează pe impactul pe care îl are produsul de-a lungul întregului ciclu de viață. Se referă la un set de parametri specifici unui anumit produs, cum ar fi Volvo S80.

Aceste tipuri de etichete se utilizează în funcție de: produs, durata procesului de fabricare, cerințele clienților, impactul asupra mediului, protejarea sănătății consumatorilor.

În România, prin transpunerea în practică a Regulamentului nr. 1980/2000/EEC privind stabilirea unei proceduri de acordare a etichetei ecologice, a Deciziei nr.729/2000/EEC privind contractul – cadru referitor la condițiile de utilizare a etichetei ecologice și a Deciziei nr.728/2000/EEC referitoare la stabilirea tarifelor pentru solicitarea taxelor anuale pentru etichetare ecologică a fost elaborată Hotărârea Guvernului nr. 189 privind stabilirea procedurii de acordare a etichetei ecologice din 28 februarie 2002, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 166/ 08 martie 2002.

Scopul introducerii etichetei ecologice este de a promova produsele care au un impact redus asupra mediului, pe parcursul întregului lor ciclu de viață. Etichetarea ecologică este o acțiune voluntară (agentul economic nu este obligat să-și aplice eticheta ecologică pe produs).

Promovarea acestor produse contribuie la utilizarea eficientă a resurselor și la un nivel ridicat de protecție a mediului, prin furnizarea către consumatori de informații corecte, exacte și stabilite pe bază științifică despre produsele respective.

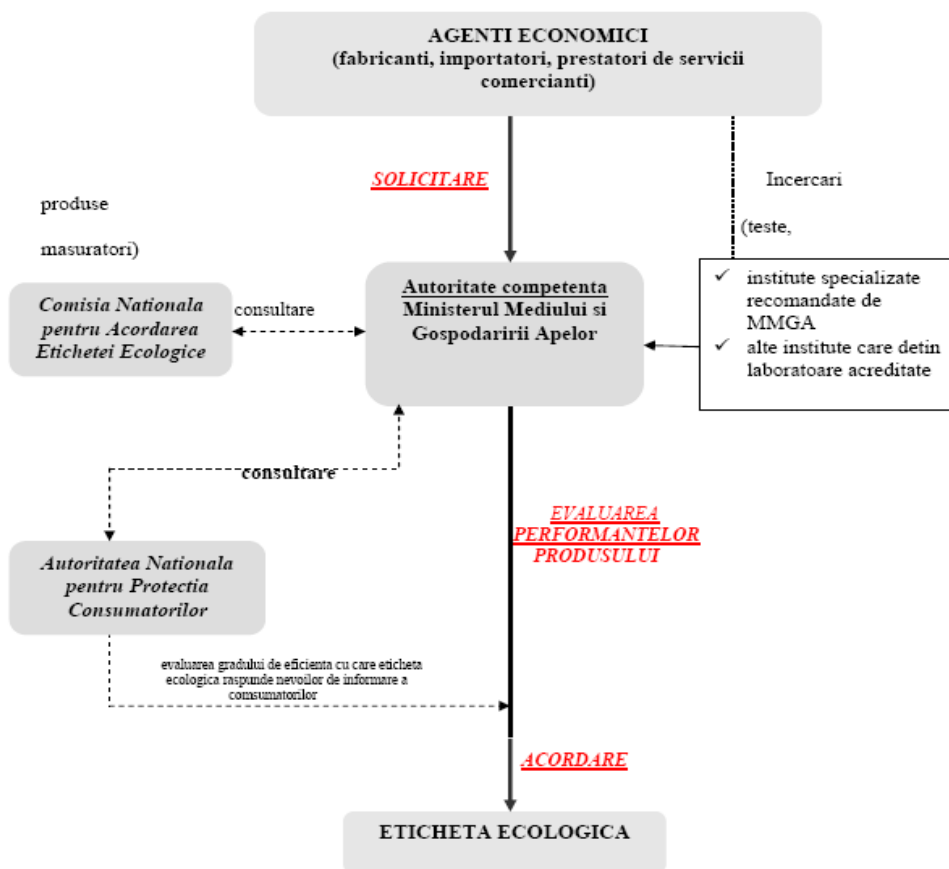

Fig. 3. Sistemul unitar de acordare a etichetei ecologice în România

Solicitățile pentru acordarea etichetei ecologice sunt supuse plății unui tarif care acoperă costurile necesare pentru procesarea solicitărilor de către autoritatea competentă, în speță, MMGA (Ministerul Mediului și Gospodării Apelor), iar nivelul tarifului pentru procesarea cererii este de 5.000.000 lei, indiferent de numărul de produse ce vor beneficia de această etichetă. Tarifal pentru solicitarea acordării etichetei nu include costurile pentru testarea sau verificarea produselor în procesul de evaluare a performanțelor acestora, în conformitate cu criteriile specifice de acordare a etichetei ecologice. Costurile acestor testări și verificări se suportă de către solicitanții etichetei ecologice.

Sistemul de acordare a etichetei ecologice în România este prezentat în figura 3.

Pentru obținerea etichetei ecologice, agenții economici (fabricanți, importatori, prestatori de servicii, comercianți) trebuie să parcurgă următoarele etape:

- solicitarea etichetei ecologice la Ministerul Mediului și Gospodării Apelor, care reprezintă autoritatea competentă;

- realizarea încercărilor pe produse de către institutele specializate recomandate de Ministerul Mediului și Gospodăririi Apelor și/sau de către alte institute care dețin laboratoare acreditate;

- evaluarea performanțelor produsului de către autoritatea competentă (Ministerul Mediului și Gospodăririi Apelor), care colaborează cu Comisia Națională pentru acordarea Etichetei Ecologice în luarea deciziilor privind acordarea etichetei ecologice și cu Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor în vederea evaluării gradului de eficiență cu care eticheta ecologică răspunde nevoilor de informare a consumatorilor.

- acordarea etichetei ecologice. După acordarea dreptului de utilizare a etichetei ecologice, autoritatea competentă încheie cu solicitantul un contract prin care se stabilesc condițiile de utilizare a acesteia. Acest contract este prevăzut în anexa nr. 4 la H.G. 189/2002 privind stabilirea procedurii de acordare a etichetei ecologice.

Simbolul etichetei ecologice este prevăzut în HG 189/2002 și este valabil până în anul aderării României la UE, când vom prelua simbolul etichetei ecologice al UE.

Eticheta ecologică este realizată de către Imprimeria Națională și prezintă următoarele elemente de securizare:

- este autocolantă;
- conține modele grafice constituite din curbe aparent întâmplătoare, generate de modele matematice calculate cu ajutorul unor formule speciale, generate de un soft;
- cerneluri speciale de mare securitate;
- autodistrugere la rupere.

România, aflată într-un proces activ de integrare internațională, încearcă să se alinieze țărilor dezvoltate, incluzând cu prioritate problemele de mediu în strategia de dezvoltare pe termen mediu și lung.

BIBLIOGRAFIE

- Pamfilie, R., *Etichetarea mărfurilor*, în „Revista de Comerț”, nr. 3-4, martie-aprilie, 2000.
- Diaconescu, I., *Bazele merceologiei II*, Editura Uranus, București, 2002.
- Voicu, O.L., *Etichetarea alimentelor în spațiul european*, Editura Bren, București, 2003.
- Visileanu, E., *Eticheta ecologică – o necesitate sau nu?*, în Revista „Industria Textilă”, nr. 4, 2004.
- Olaru, M. ș.a., *Fundamentele științei mărfurilor*, Editura Eficient, București, 1999.

BEST PRACTICES TEACHING & LEARNING SUCCESS WITH BLACKBOARD. THE NETWORKED LEARNING ENVIRONMENT *

Harry TUBBEN

Regional Sales Manager Central Europe, Amsterdam, Olanda

Paul GRIST

Blackboard's Product Strategy

- ❑ Leading institutions are harnessing the power of information networks to connect people and resources in new and powerful ways.
- ❑ In moving beyond Course Web Sites, these institutions are deploying their core technologies in an effort to establish a dynamic and cohesive learning network.
- ❑ Blackboard's product strategy is to develop and support the core technologies that enable a true Networked Learning Environment.

Introducing the Networked Learning Environment

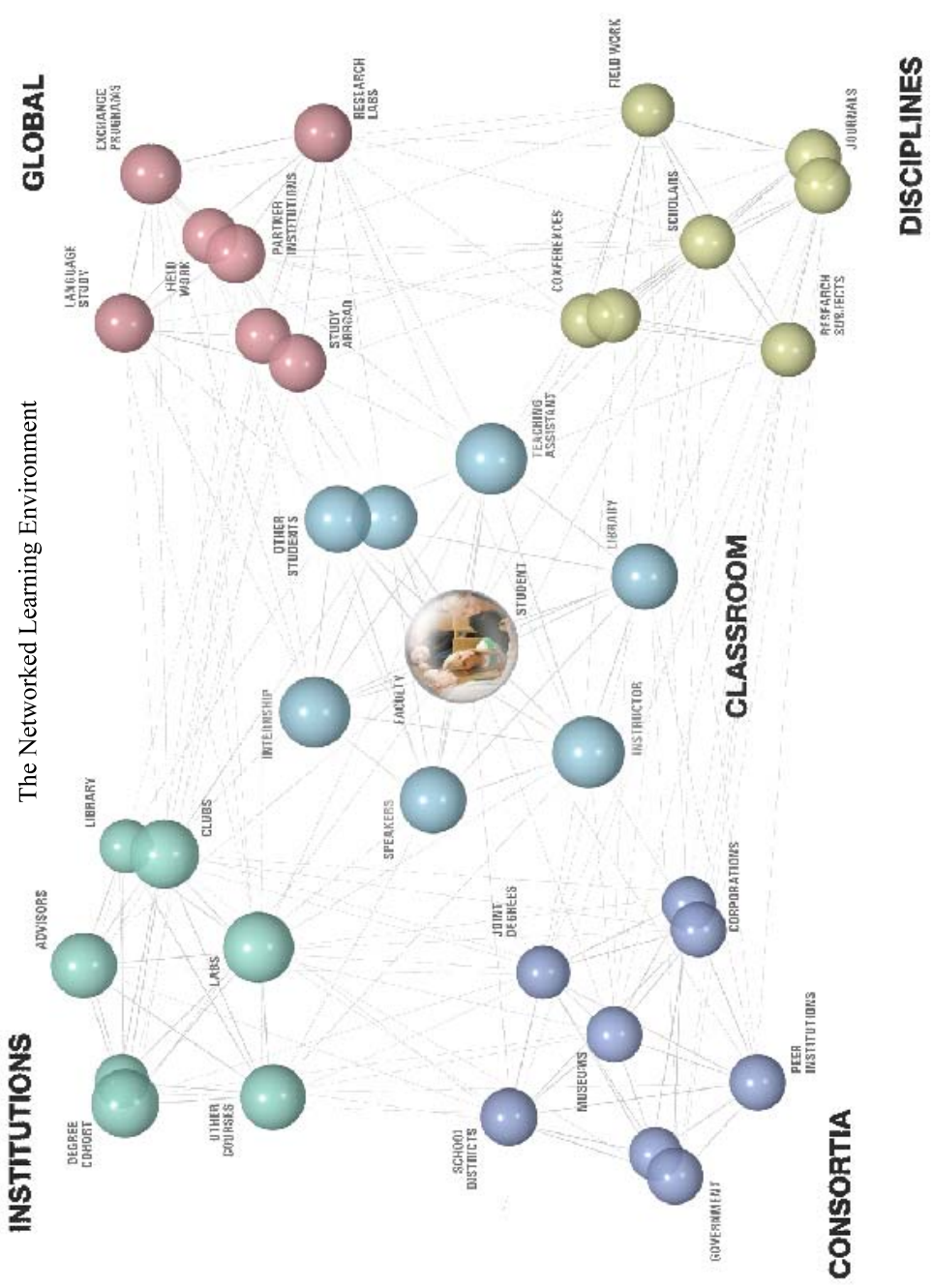
Networked Learning Environment

A true networked learning environment exists when any student or teacher can view instructional content, collaborate with educators, evaluate academic performance, and access any learning resources at any time to achieve their educational objectives.

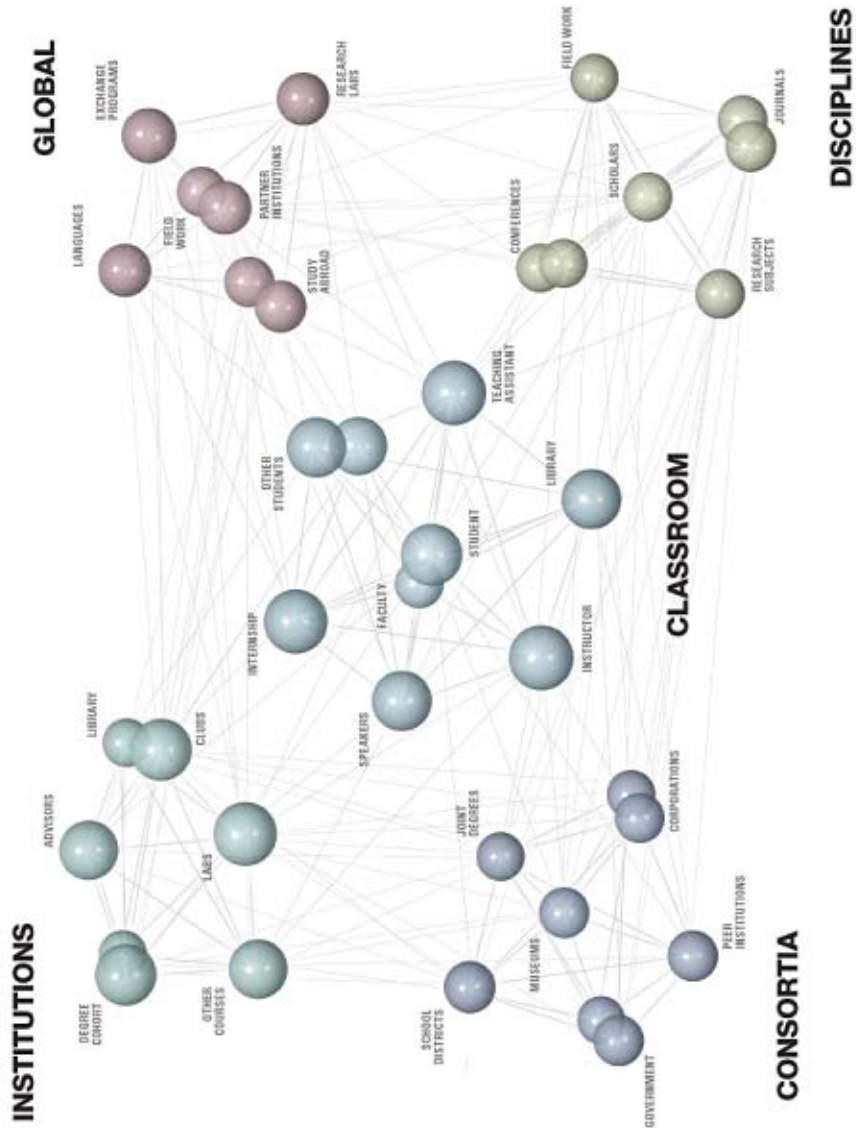
Topics for Discussion & Collaboration

- ❑ "What Goes In"
 - The millennial generation & digital natives
 - New learning technologies
- ❑ "What Gets Done"
 - Modes of technology-infused learning
 - The connection to learning theory & teaching practices
- ❑ "What Comes Out"
 - Effective management three types of interaction
 - Building on strengths with technology
 - Addressing challenges with technology

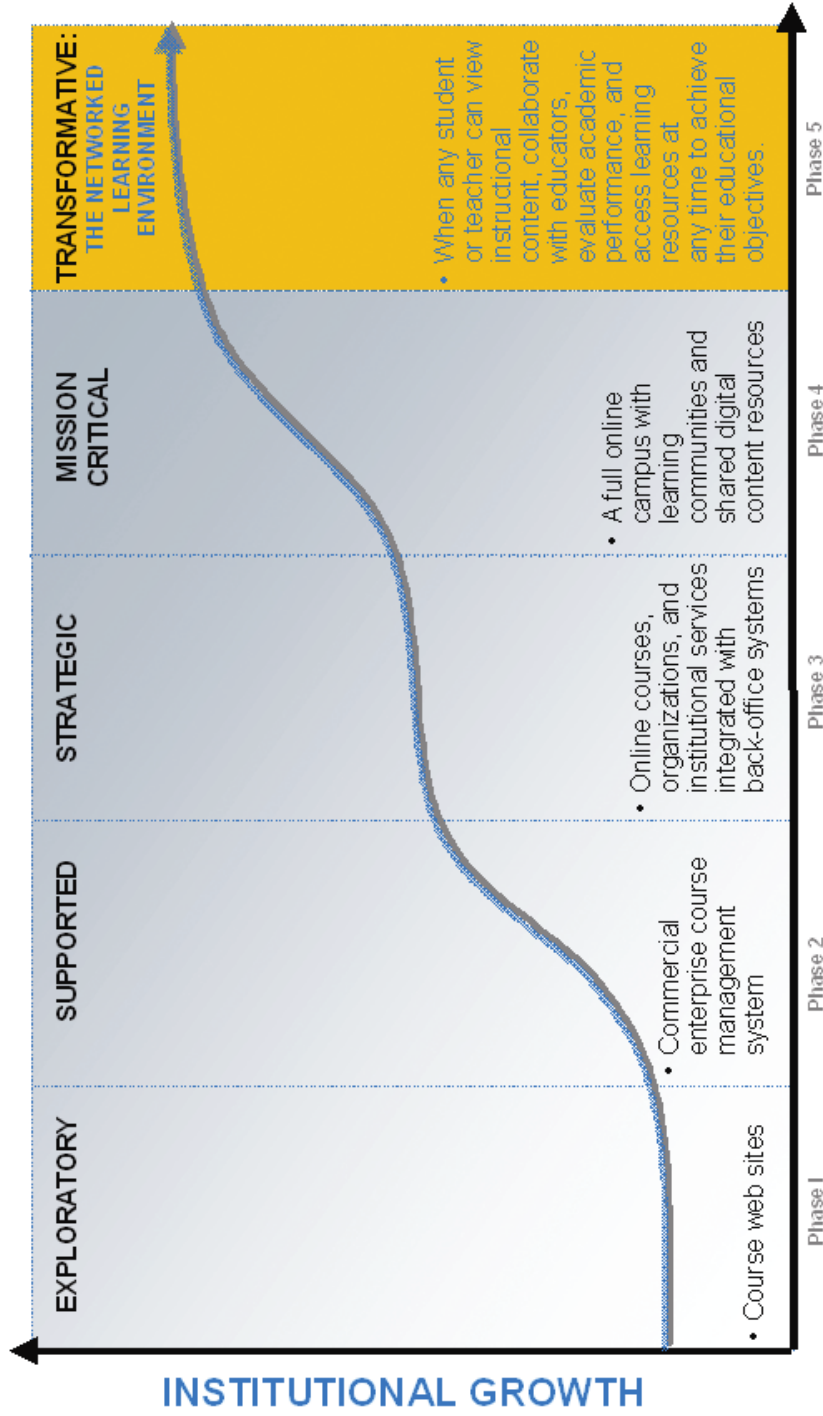
* Comunicare prezentată la Simpozionul Științific Internațional *Managementul Calității în Învățământul Superior*, organizat de Facultatea de Marketing și Afaceri Economice Internaționale a Universității *Spiru Haret*, București, aprilie 2006.

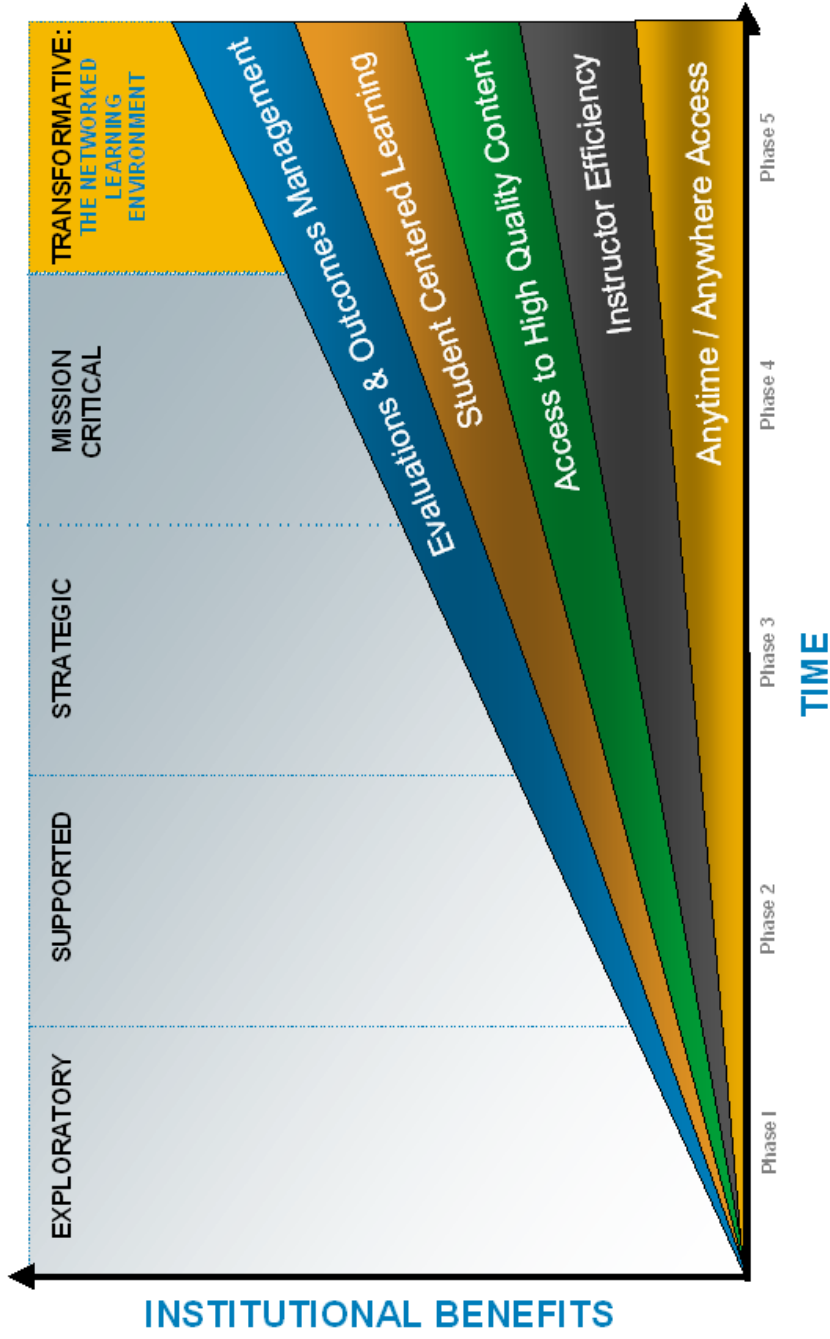
The Networked Learning Environment

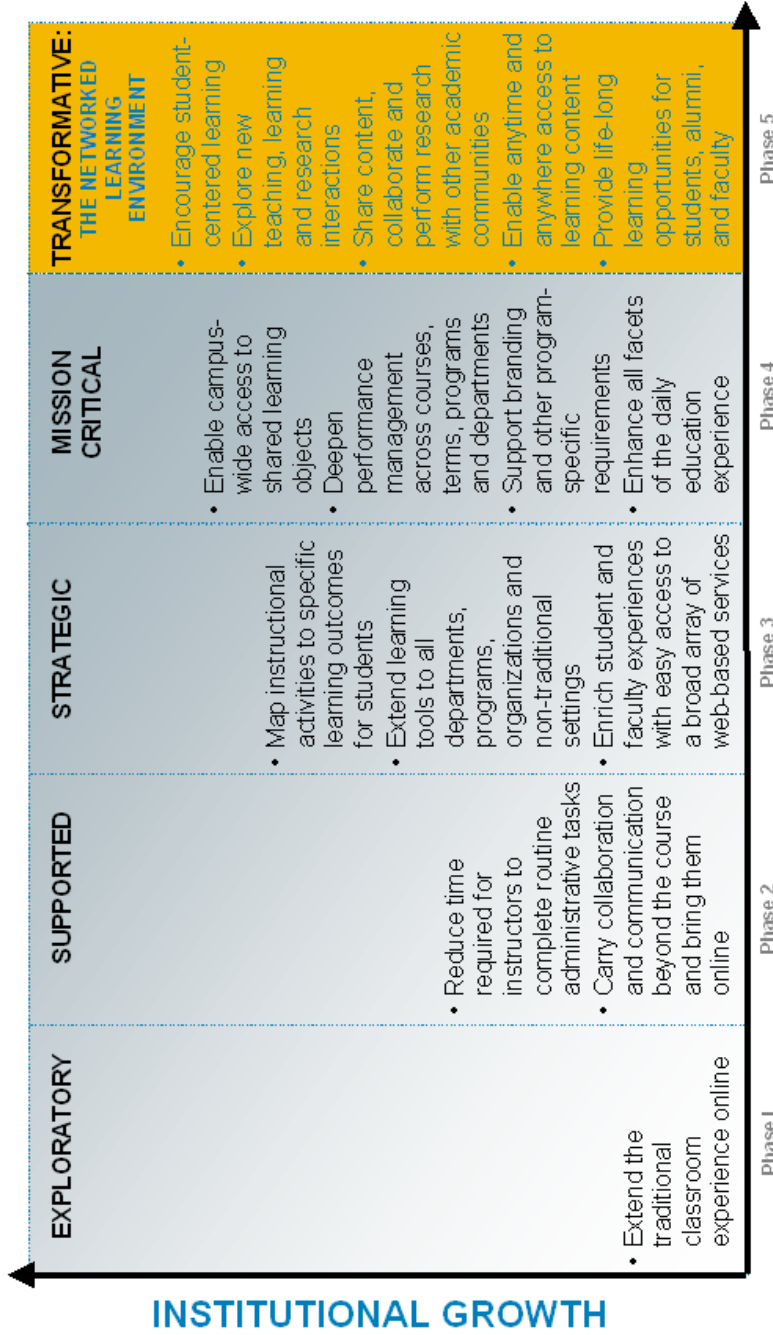
The Path to the Networked Learning Environment

The Faculty Benefits of a Networked Learning Environment

The Objectives of the Networked Learning Environment

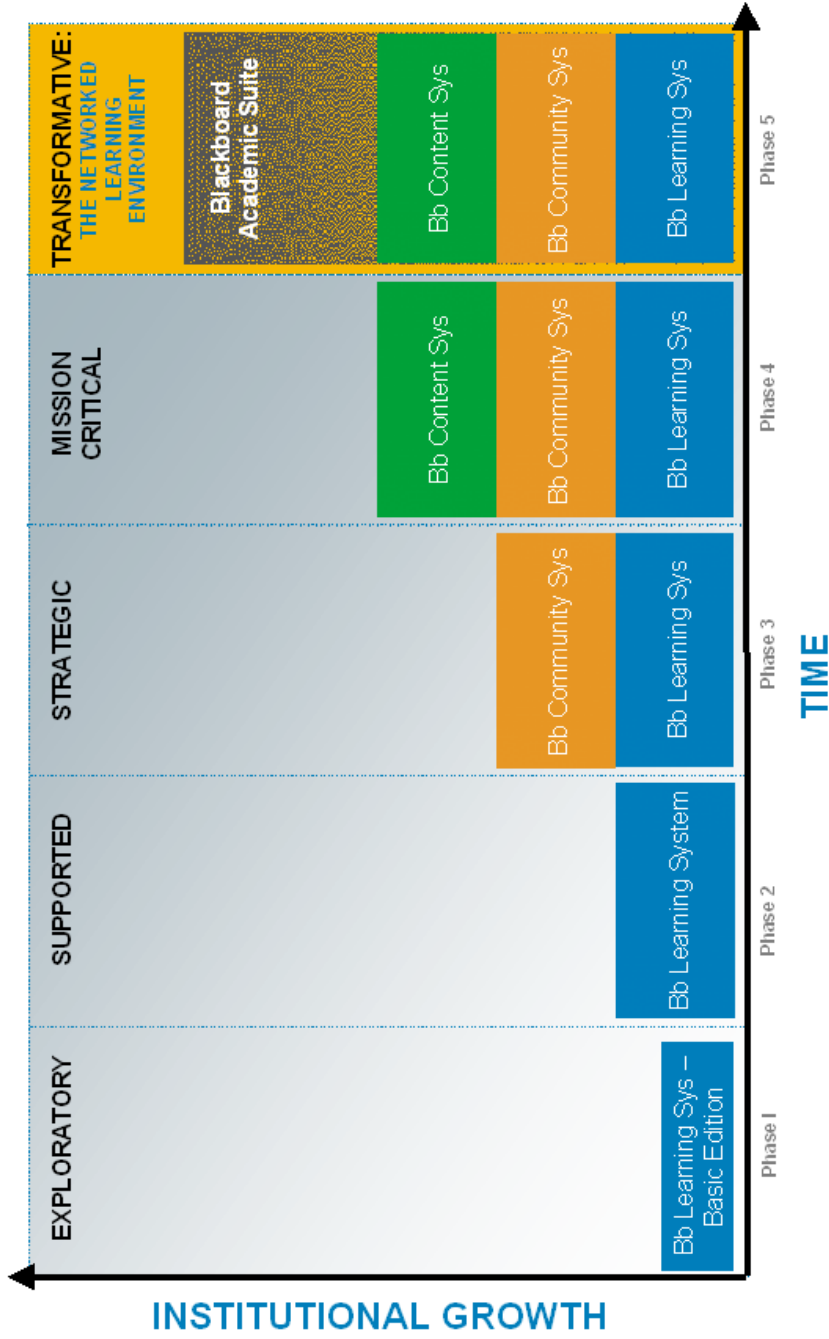
INSTITUTIONAL GROWTH

TIME

The Features in a Networked Learning Environment

The Products for a Networked Learning Environment

What Goes In: Today's Learners

Demand Choice Collaborative
Entrenched in Technology
Portability The Millennial Generation Multi-Task
Communicative
Creativity
Crave Interaction Services Driven

What Goes In: Teaching Digital Natives

“Our students have changed radically. Today’s students are no longer the people our education system was designed to teach.”

Marc Prensky, Digital Natives, Digital Immigrants

How do we teach today's students?

- Create spaces with parallel processing (not sequential)
- Include graphics before text, not after
- Include random access to content/resources (through hypertext)
- Provide networking opportunities throughout course space
- Use “games” when possible- they prefer it to “real” work
- Feed desires for instant gratification and frequent rewards
- Teach “future” content with “legacy” content; future content includes ethic, politics, sociology, languages that goes along with legacy content

What Goes In: Today's Technologies

- Asynchronous discussion boards
- Synchronous chat spaces
- Instant messaging & text messaging
- Two-way audio & video interactions
- Interactive, computer-based simulations
- In-class polling tools
- Online assessments & surveys
- Online assignment collection w/feedback delivery
- Electronic portfolios
- Electronic journaling/blogging
- Collaborative team spaces (including wikis)
- Pod-casting/RSS feeds

What Gets Done: Three Types of Interaction

Learner-instructor interaction

Provides motivation, feedback, and dialogue between the teacher and student

Learner-content interaction

Provides opportunities in which students obtain information from the material to build knowledge

Learner-learner interaction

Provides the exchange of information, ideas and dialog between students and synthesizes the creation of knowledge

Toni Pauls, "The Importance of Interaction in Online Courses"

What Gets Done: Connection

What Gets Done: Teaching Effectively & Efficiently

Technology-based Teaching: Key Elements of Quality

1. Content
2. Course or program planning
3. Instructional design
4. Media production
5. Support and moderation of the learning experience
6. Student administration
7. Course or program evaluation and maintenance

-Bates & Poole, 2003

What Gets Done: Breaking Barriers of Time & Space

According to a 5-year research study done by Kuriloff at the University of Pennsylvania, the following guidelines can support successful electronic teaching and learning:

- *Establish a highly structured, positive learning environment that encourages individual responsibility and creates high expectations,*
- *Teach collaboratively,*
- *Create spaces for student collaboration and peer review,*
- *Redefine the instructor's role,*
- *Build community, and*
- *Exploit time.*

Peshe Kuriloff, www.innovateonline.info

What Comes Out: Collaborative Discussions

- ✓ Discussion Goals
 - Clearly present goals for discussions
 - Detail faculty role and student expectations
 - Provide discussion board instructions for participants
- ✓ Forum Design
 - Create multiple forums that are specific subcomponents of larger goal; balance between depth and breadth
 - Encourage students to reference materials contained in shared content areas
 - Present guidelines/samples for thread length and content (recommended – no more than two paragraphs)
- ✓ Communication Management
 - Establish topics that are of interest, provide users with an opportunity to share experiences or debate ideas

- Regularly highlight interesting posts/threads in announcements and other class communication venues
- Teach students what it means to have an “electric voice”

What Comes Out: Collaborative Chat Sessions

- ✓ Session Goals
 - Clearly present agenda for chat sessions: focus on no more than three goals
 - Detail faculty and student expectations
 - Provide Virtual Classroom instructions for participants
- ✓ Session Planning
 - Encourage participants to launch the VC PRIOR to attendance in chat
 - Try to limit the size of the chat as much as possible
 - 1-10 participants=ideal; 11-15=good; 16-20=manageable; 21+=difficult to manage
 - The larger the session, the more control needed over user participation
 - Question inbox or student hand raising good way to manage participation
- ✓ Session Management
 - Set ground rules at outset of session (perhaps post rules in the course and link to them using the course map)
 - Be prepared to call on participants if no one speaks
 - Summarize thoughts and key points at two to three points in the chat

What Comes Out: Measurement of Student Outcomes

- ✓ Establishing a Matrix of Evaluation Components
 - Quantitative (Student): Performance Dashboard, Course Statistics, Gradebook
 - Qualitative (Student): Discussion Boards, Chat Sessions, Assignments, Essay Exams, ePortfolios and In-class Activities
 - Map desired outcomes (Course) to activities; think in terms of Learning Objects
 - Create evaluation tools (Course) PRIOR to starting the course
- ✓ Designing & Sharing Expectations
 - Present students with detailed process and outcome descriptions
 - Build Blackboard activities that promote performance desired learning values
 - Remember that Blackboard is a tool and should be treated as such; not a second instructor

Most importantly, encourage a reflective learning environment to occur in which students are aware of their abilities as learners as well content and concept acquirers.

What Comes Out: Teaching for Success

- ✓ Lead with your academic and administrative strategies at all levels: institution, department, & course.
- ✓ Plan your entire course, not just the technology-based components, based on your teaching values and practices, before building anything
- ✓ Connect in-class and online activities directly; make students aware of why you chose each environment and each technology tool
- ✓ Be aware of the various learning styles of your students and use technology to address the differences
- ✓ Provide an environment that fits the changing needs of the your students best: more collaboration, more communication and more engaging activities.

Most importantly, encourage a reflective learning environment to occur in which students are aware of their abilities as learners as well content and concept acquirers.

THE FRAGILE PEACE AND ITS EFFECTS ON SOCIAL HOUSING IN NORTHERN IRELAND*

Paddy GRAY

Director of Housing Programmes, University of Ulster,
Magee Campus, Derry, Northern Ireland

Abstract

This article briefly assesses the impact of ‘the troubles’ on housing in Northern Ireland and focuses on housing policy and government since the ceasefires and the ‘Good Friday Agreement’ of 1998 that set up a power sharing administration. It looks at the Northern Ireland Economy as well as funding sources in the Province and in particular the levels of EU funding. It concludes by looking at alternative sources of funding that is required to sustain the level of social housing that is needed.

Key-Words: Housing Executive, Economy, Region, Funding, Northern Ireland

Introduction

Housing policy in Northern Ireland has never been far away from the ‘troubles’ which have been associated with the Province over the past thirty six years. Indeed the Northern Ireland Housing Executive (NIHE), the organisation which manages the vast majority of social housing, was established in 1971 against a continuing background of civil unrest. Within a year of its formation, the Executive’s headquarters suffered a bomb attack causing considerable damage and in the same year 14,000 homes had been affected in Belfast alone by 284 explosions. Over 60,000 people were forced to leave their houses and there was a rapid and immutable development of segregation which had clear implications for the new housing authority.

Twenty three years later, in 1994 the IRA announced a cessation of hostilities and this was quickly followed by a cease-fire from the loyalist paramilitaries. Since then we have had the ‘Good Friday Agreement’ in 1998 where the population of Ireland had voted for the setting up of a new Local Assembly which would include power sharing between the main political parties. Whilst this worked for four years with some slight hiccups, it was suspended in 1992 and since then Northern Ireland has been once again, governed by direct rule from Westminster in London. A

* Comunicare prezentată la Simpozionul Științific Internațional *Provocările cunoașterii în contextul integrării europene*, organizat de Facultatea de Marketing și Afaceri Economice Internaționale a Universității *Spiru Haret*, mai 2005.

return to a local Assembly had been close but more recently a number of events have worked against a power sharing executive and it now seems more distance than ever. Nevertheless the Region has benefited from a relatively generous treasury subvention, reflected, since the early 1980s, in significantly higher levels of public housing construction than in Britain (Gray & Paris 1999). In 1981, housing received number one priority among the social and environmental programmes and by 1985, public expenditure in NI was still between 30 per cent and 40 per cent higher than in any other region of the UK (Singleton 1985). This level of funding is now reducing and the next section highlight the Northern Ireland Economy as described in the Northern Ireland Housing Executive's publication 'Northern Ireland Housing Market: Review and Perspectives 2005-2008'

Government Contribution to Housing Expenditure and The Northern Ireland Economy

The planned Government contribution to the revenue income of the Housing Executive (see Table 1) shows little increase in real terms between 2004/05 and 2005/06, although a significant increase is planned for 2006/07. In the case of the housing associations, the Government's contribution is declining throughout the three year period.

Table 1: Government's Contribution to Housing Expenditure 2005-2008

	2004/5	2005/6		2006/7		2007/8	
DSD	443.8	449.5	1.3%	470.7	4.7%	482.3	2.5%
NIHE	172.8	174.3	0.9%	193.3	10.9%	197.3	2.1%
Housing Associations	-1.2	-1.2	0.0	-1.2	0.0	-1.2	0.0
Total Housing	171.5	173.1	0.9%	192.0	10.9%	196.0	2.1%

Source: *Draft Priorities and Budget 2005-08*

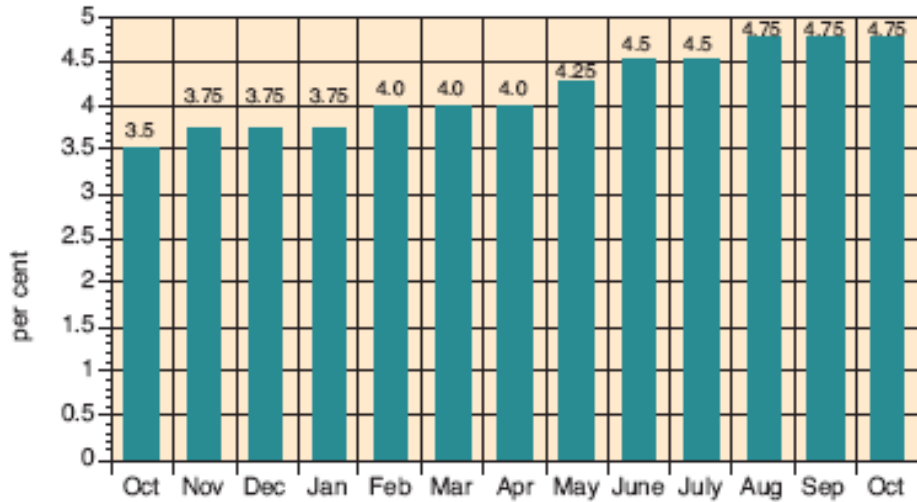
The most recent forecasts for the Northern Ireland economy while acknowledging the positive developments over the last year paint a somewhat uncertain picture. GDP and consumer expenditure is expected to grow at 3.0 per cent, employment is to continue to rise and unemployment to decline in 2005 before starting to rise again. However there are a number of factors which would indicate caution is required over the next three year period:

- The number of economically inactive people of working age jumped by 19,000 (7%) between Quarter 3, 2003 and Quarter 3, 2004 to stand at 300,000.
- Public expenditure in Northern Ireland is set to increase by 3 per cent in real terms, the lowest rate of growth for many years.

The successive rise in interest rates (see Figure 1) have already taken their toll in Northern Ireland. However, home owners with „Annual Review” mortgages and those whose low interest fixed rate mortgages are still coming to an end will see substantial increases in their monthly payments in 2005.

- Interest rates may have peaked, but more stable house prices, a greater reluctance to take on more consumer debt, higher fuel prices and the expectation of higher capital value based rates and water charges will all dampen consumer demand and the housing market.

Figure 1. Interest Rates: Increases In Bank Base Rate, 2003-04

Source: Economist

Employment and Unemployment

Employment and unemployment are two important indicators of economic well-being and therefore of the future health of the housing market. Increasing levels of employment and a decline in the number of unemployed have been seen as key factors in the buoyancy of Northern Ireland’s housing market since 1996.

Table 2: Key Labour Market statistics for Northern Ireland, 2003-2004

	May – July 2003	May-July 2004	YoY Change
ILO Employment ⁽³⁾	734,000	718,000	-16,000
Part Time Workers	162,000	150,000	-12,000
ILO Unemployment ⁽⁴⁾	41,000 (5.3%)	39,000 (5.1%)	-2,000
Economically Inactive	294,000 (27.3%)	306,000 (29.2%)	+22,000
Economically Inactive (Wanting a Job)	54,000	44,000	-10,000
Economic Activity (Working Age)	751,000 (72.7%)	736,000 (70.8%)	-15,000
Unemployment Claimant Count (Aug)	34,300 (4.3%)	29,400 (4.3%)	-4,900

Source: Northern Ireland Labour Market statistics, September 2004

ILO employment (including employees, self-employed and government programmes) has fallen by 14,000, mainly due to the 20,000 fall in the number of

employees which was only partly compensated by the rise in the number of self employed. Although the most recent figures on employees jobs (June 2004) indicated an annual increase of 12,000.

The number of part-time workers has fallen substantially by 12,000 to 150,000, the level it was at in 2001. The proportion of the total in part-time employment has also fallen a little over the previous twelve months to 21 per cent. The number of workers with second jobs has also fallen significantly from 28,000 to 20,000.

- The level of ILO unemployment has continued to decrease (by 0.2 percentage points) over the year and now stands at 39,000 (5.1%).

- The number and proportion of working age population who are economically inactive has risen sharply by 15,000. The proportion of economically inactive has jumped from 27.3 to 29.3 per cent, although there has been a decline in those who are economically inactive but want a job from 54,000 to 44,000. The seasonally adjusted activity rate for working age population continues to be the lowest of any region of the UK. The next lowest is for North East England (74.4%) while the average for the UK is 78.7 per cent.

Earnings and Benefits

Northern Ireland continues to show a much lower level of earnings and a higher level of benefit dependency than for the UK as a whole:

- Average gross weekly household income in Northern Ireland (2002/03) was £439, the lowest of any region of the UK; the comparable figure for the UK as a whole was £546(5).

- In Northern Ireland, Social Security benefits (excluding Housing Benefit and pensions) form 21 per cent of average gross weekly household income (6), whereas the comparable figure for the UK as a whole is 12 per cent. Even for Scotland, a more comparable region, the figure is only 14 per cent, confirming the continued high level of benefit dependency in Northern Ireland.

Republic of Ireland

The Republic's economy continued to grow steadily in 2003 at a rate of 3.7 per cent. A recent revision of statistics indicated that it had weathered the 2001-2003 downturn in the world economy better than initially thought, Q1 figures for 2004 indicate even higher rates of growth. It continues to benefit from low interest rates and low rates of corporate tax. House price inflation averaged 11.3 per cent in the 3 months to July 2004, compared to 14.3 per cent for 2003 as a whole.

Employment has continued to rise (3% year on year to January 2004) accounted for mainly by the increase in public sector jobs.

European Funding

More recently there has been a substantial amount of European Funding mainly through the Structural Funds which has assisted many projects in the Province. It is worth pointing out that the population is just over 1.5 million people which is only 2.8% of the population of the UK as a whole. The current EU Structural Funds package for the period 2000-2006 is worth almost £1 billion and this is topped up with additional national government money. The allocation of the Northern Ireland Structural Funds was agreed between the NI Assembly (when it was up and running) and the European Commission. The overall strategy was set out in the Northern Ireland Community Support Framework (CSF). Five priorities were identified for the CSF, a strategic Peace and Reconciliation priority and four development priorities: Developing Business; Developing People; Developing Territory and Developing Co-operation. The CSF is implemented through two Operational Programmes. The largest is the Building Sustainable Prosperity (BSP) Programme and the second is popularly referred to as PEACE II and officially as the Programme for Peace and Reconciliation. The BSP is worth around £573 million and assists a range of projects to develop economic growth, employment, urban and social revitalisation, agriculture, rural development, forestry, fisheries and the environment. PEACE II is worth around £273 million and is a unique EU funded programme for all Northern Ireland and the Border Region of the Republic of Ireland (Cavan, Donegal, Leitrim, Louth, Monaghan and Sligo). Its main aim is to promote reconciliation and help to build a more peaceful and stable society. Separate from the CSF but operating in a complimentary manner are four Community initiatives also funded by the Structural Funds: INTERREG III is worth around £86.7 million and is designed to support cross-border co-operation, social cohesion and economic development between regions of the EU; LEADER + is worth around 9.9 million and provides aid to rural local action groups to develop the economy; EQUAL is worth around 7.5 million and is designed to provide funds to tackle discrimination and inequality and URBAN II is worth around £6.4 million and aids economic and social regeneration on towns and cities.

A Place Apart

Northern Ireland is often referred to as a place apart within the UK. Some commentators have argued that this is understandable given the persistence of violence and the facts that N. Ireland politics have been determined by the co-existence of two communities with differing identities and aspirations (Bell 1987, Ogle 1989, Gray 1994, Boal 1996). Many writers refer to a divided community, civil disturbance, and the establishment of special administrative machinery suited to the exigency of such circumstances (Singleton 1982, Connolly 1983, Brett 1986, Ogle 1989). Others refer to the poor housing conditions in the province which lagged behind other UK regions and which merited special attention. (Evason 1980, Brett 1986, Murie 1992, Gray & Paris 1999). Both of these issues have played a significant role in determining the structure of the housing system in the province today. The extent of religious segregation that exists in the Province is mostly apparent in public sector estates although not exclusively located there. The

reality is that there are a number of physical barriers which have been constructed mainly in Belfast to separate people from one community with those from the other. In the rural areas of Northern Ireland, whilst there are no physical barriers, barriers exist in the person's mind where people of one religious persuasion tend to live together as well as shop and socialise in what is perceived as their own areas. Belfast is now more segregated than it has ever been. It is therefore unlikely that segregation will reduce significantly in the short term. Indeed segregation has been in many ways a function of tenants preference rather than a deliberate policy of allocations. It is not unambiguously undesirable and has provided a source of security, defence and cultural preservation. So there is no realistic prospect of a significant short term change and new peace walls were being constructed and extended even after the cease-fires were announced. But despite this continuing conflict and the high degree of 'ethno-religious' residential segregation (Doherty and Poole, 2000), housing policy in Northern Ireland under direct rule has resulted in greater similarity between housing in Northern Ireland and the rest of the UK than any significant differences. (Paris, Gray and Muir, 2002). Indeed much of the existing housing legislation has mirrored legislation passed in Great Britain. (Gray 2000, Gray & Campbell 2001).

In general terms the effects of the peace process on housing in N. Ireland has been both positive and negative although the balance lies on the positive side. Whilst on the one hand the process of normalisation has encouraged major investment in the Province, the special status which Northern Ireland has enjoyed whenever privatisation policies were being introduced in GB may have been eroded. There are still unresolved differences in community aspirations and an uncertainty about the return to violence in the Province, (Paris, Gray and Muir, 2002). Although Northern Ireland has been much more generously funded for social housing than other parts of the UK, this funding has now been declining and this may have a serious effect on its supply in the future. Owner occupation stands at 72.8% of all housing in the province but realistically it is generally accepted that this proportion will not increase greatly. Given that levels of benefit dependency is higher and the fact that the average wage is much lower than other parts of the UK there is a major need for subsidised housing for the less well off.

The Housing Executive (the main social housing manager) currently has 103,000 dwellings. Since 1979 the Housing Executive has sold more than 100,000 dwellings at discounts of up to 70%. During the last five years an average of more than 5,000 dwellings have been sold per annum and an average of more than 1,000 dwellings have been demolished annually. The Housing Executive is losing the equivalent of a large housing management district each year (there are currently 37 District Offices), a trend that has accelerated over recent years, both in terms of absolute numbers and as a proportion of the remaining stock. Since its formation in 1971 the Housing Executive has constructed more than 90,000 new dwellings, but in 2002/03 for the first time since its formation, there were no new Housing Executive dwellings built. The Housing Executive has estimated an annual requirement of at least 1,750 new social dwellings between 2001 and 2011. However, looking at actual physical starts, there is a significant and growing gap between what is required (at least 5,250 March 2001 – March 2004) and what has been or will be delivered over this three year period (an estimated 2,750), an

estimated backlog of 2,500 dwellings is expected to arise. Last year (2002-03) only 669 new social rented dwellings were started; a decline of 128 (16%) on the previous year. The new social housing programme is delivered by a three way partnership: The need for additional social housing is assessed by the Housing Executive on the basis of its strategic model and local waiting list information. The Housing Executive draws up a draft programme for approval by the Department for Social Development. The Department approves and issues the final programme, including any agreed modifications to the draft and allocates schemes to individual housing associations. It is also responsible for ongoing programme management although this is currently under review. The housing associations are responsible for building and managing the new social housing dwellings.

The overriding objective in Northern Ireland is the need to secure the necessary funding to maintain the existing stock in the social housing sector and to ensure that adequate new housing is provided to meet the needs of the Northern Ireland population. Large Scale Voluntary Transfer is one way of creating new additional investment into housing but this may not be the best way as arrangements are different in Northern Ireland than elsewhere in that councils in the province do not manage social housing. Large Scale Voluntary Transfer refers broadly to the activities of public sector landlords in disposing of their tenanted housing stock to alternative landlords for rent. The most common types of transfers have taken through a process referred to as Voluntary Stock transfer. Other mechanisms such as Tenants Choice and Housing Action Trusts have existed but very much in the shadow of voluntary transfers. In England and Scotland Large Scale Voluntary Transfers (LSVT) have become an established feature of government housing policy over the past ten years. The LSVT process began in England in 1988 although in Scotland transfers first started to take place in 1986 prior to the 1988 Housing (Scotland) Act. Since then many Local Authorities in England have transferred in dwellings to Registered Social Landlords (mainly housing associations), and in Scotland many houses have been transferred to housing associations and co-operatives. One of the major benefits of transfer is the opportunity opened up for generating huge sums of private sector investment. This is achieved by realising the equity in the stock, removing the existing debt servicing costs, and allowing the new organisation to borrow. The primary income stream available to social housing providers supports all of this, which are the rents collected from the tenants of their properties. This, however, brings into question the levels of affordable rents that will exist in the long term if transfers take place. In the public sector, the vast majority of tenants are reliant on housing benefit and in many cases this supports their full rental liability. Any increase in rents which are necessary to support private sector borrowing costs will therefore have an impact on the levels of housing benefit payable from the public purse.

There is a need for a more established framework that will allow for increased investment in the public sector stock that does not rely entirely on the public purse. Although there has been a good track record in maintaining public investment levels in the past for social housing this is unlikely to continue and alternative investment is required. There is a growing backlog of repair and improvement work with investment running at only two thirds of what is required. It is important that any solution should attempt to retain existing structures as far as possible as much as they are now but create a climate that maximises investment from alternative sources. There is a major review of Public Administration that is

ongoing and a consultation document was produced on 21st March 2005. This will have a major impact on the way Northern Ireland is governed in future. LSVT is only one model amongst others that have emerged in recent years in GB but the conditions that exist there in terms of substantial investment backlogs do not exist in Northern Ireland where the social housing stock is in relatively good condition.

BIBLIOGRAPHY

- Bell, P. (1987), *Direct Rule in Northern Ireland* in Rose, R. (ed.) *Ministers & Ministries: A Functional Analysis*, Clarendon Press.
- Boal, F. (1996), *Integration & Division: Sharing and Segregation in Belfast*. *Planning Practice and Research*, Vol. 11, No. 2, pp. 151-8.
- Brett C. (1986), *Housing a Divided Community*. Institute of Public Administration, Dublin
- Doherty, P. and Poole, M. (2000), *Living apart in Belfast: residential segregation in a context of ethnic conflict*, in F. Boal (ed.) *Ethnicity and housing*, pp. 179- 189, Ashgate: Aldershot.
- Evason. E. (1980), *Ends That Won't Meet*, Poverty Research Series No. 8, Child Poverty Action Group.
- Gray, P. (1994), *Housing in Northern Ireland*. Administration, IPA, Dublin, Vol. 42, No 3, 269-279.
- Gray, P. & Campbell, L (2001), *Managing social housing in Northern Ireland*, in C. Paris (ed.) *Housing in Northern Ireland – and comparisons with the Republic of Ireland*, pp. 93-109, Chartered Institute of Housing: Coventry.
- Gray, P. & Paris, C. (1999), *A vision for Northern Ireland*, in Brown, T. (ed). *Stakeholder Housing: The Third Way*, p. 156-167 Pluto Press: London.
- Gray P. (2000) 'What Future for Social Housing in Northern Ireland in the 21st Century?' Administration, IPA, Dublin vol 48, No 3 (Autumn 2000), 42-56
- Murie, A. (1992), *Housing Policy in Northern Ireland: A Review*.
- University of Ulster, Research Paper No. 3.
- Northern Ireland Housing Executive (2005), *Northern Ireland Housing Market: Review and Perspectives: 2005-2008*.
- Ogle, S. (1989), *The Literature of Housing in Northern Ireland: A Critical Review of the Period since 1970*. Policy Research Institute, The Queens University of Belfast and the University of Ulster.
- Paris C., Gray P., & Muir J. (2003), *Devolving Housing Policy and Practice in Northern Ireland 1998-2002*, *Housing Studies*, Vol. 18, No, 2 159-175, 2003
- Singleton, D. (1985), *Housing Policy in Northern Ireland: An Interview with the Minister, Chris Patten, M.P.*, *Housing Review*, Vol. 34 No, 5, September-October 1985
- Singleton, D. (1982), *Housing: Towards Two Nations*. Fortnight, Belfast.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR ROMÂNESC PE DRUMUL SPRE SPAȚIUL EUROPEAN

Prep. univ. **Corina Simona GUDEI**

Universitatea *Spiru Haret*

Asist. univ. **Petronela Iuliana GEANGU**

Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Învățământul superior românesc, precum și activitatea de cercetare științifică, ca forme ale educației, trebuie să se angajeze hotărât pe direcția aleasă de țările dezvoltate ale Europei. Aceasta, nu doar pentru a demonstra capacitatea de adaptare la cerințele impuse de anumite structuri internaționale, cum ar Uniunea Europeană, ci, în primul rând, pentru a fi capabile să ofere o societate modernă care să facă față prezentului și mai ales viitorului imprezvizibil, caracterizat prin globalizare, interdependență, universalism, convergență.

Cuvinte-cheie: învățământul superior, calitatea învățământului, societatea educațională, calitatea universitară, sistem național de cercetare-dezvoltare, managementul cercetării.

Abstract

Romanian higher education on its way to the European area

Romanian higher education, as well as scientific research, as education forms, needs to follow the direction chosen by the developed countries of Europe. This is necessary not only for proving the ability to adopt to the requests imposed by certain structures like the European Union, but also for offering a modern society, capable to withstand the present and especially the unpredictable future, characterized by concepts such as: globaliyation, interdependence, universality, convergence.

Key-words: higher education, quality of education, knowledge society, university quality, national research-development system, research management.

Educația în general, învățământul superior românesc în special trebuie să se angajeze hotărât pe direcția aleasă de țările dezvoltate ale Europei.

Toate societățile, inclusiv cele mai dezvoltate, se află astăzi într-o mare tranziție istorică ce se va întinde pe mai multe decenii, prin care se înfăptuiește trecerea de la civilizația de tip industrial la societatea postindustrială, informațională, intelectuală și cultural intensivă. România este chemată să răspundă concomitent provocărilor reformei interne și sfidărilor pe care le implică acomodarea cu noile tendințe ale civilizației pe plan mondial.

Intrarea în competiția istorică pentru dezvoltare ne surprinde sub raport cultural, științific și uman cu un potențial deosebit. Dar acest lucru nu este suficient. Numai prin relansarea economică, ce permite alocarea unor resurse sporite pentru cultură, sănătate, învățământ și cercetare științifică, România se va situa în acord cu noile tendințe care se afirmă pe plan mondial.

În acest sens o deosebită importanță are forța creatoare a intelectualității, care are de jucat un rol esențial în tranziția spre un nou model de societate. Politicile educaționale naționale armonizate cu cele europene vor constitui baza dezvoltării unei societăți moderne.

Având în vedere că investiția în educație și în formarea oamenilor este cea mai rentabilă pentru dezvoltarea unei societăți pe termen lung, instituțiile de învățământ și educație, precum și cele de cercetare științifică au un rol strategic în conturarea destinului național.

Învățământul superior va avea o contribuție directă, majoră la formarea resurselor umane, care, în contextul aderării la Uniunea Europeană, va trebui să îndeplinească obiectivele stabilite pentru anul 2010. Acestea se referă la: asigurarea calității învățământului superior, adoptarea unui sistem bazat pe două cicluri, promovarea mobilității, recunoașterea diplomelor.

Asigurarea calității învățământului superior s-a dovedit a fi fundamentul formării Spațiului European al Învățământului Superior. Sunt necesare în acest context, la nivel de sistem național, definirea responsabilităților organelor și instituțiilor implicate în asigurarea calității învățământului superior, evaluarea programelor sau instituțiilor, inclusiv evaluarea internă, analiza externă, participarea studenților și publicarea rezultatelor, un sistem de acreditare, certificare, sau proceduri comparabile, participarea internațională, cooperarea și organizarea rețelelor.

Adoptarea unui sistem bazat pe două cicluri impune implementarea acestuia în toate țările semnatare. Țara noastră a creat în acest sens cadrul legislativ necesar restructurării pe două cicluri a învățământului superior prin Legea 288/24.06.2004 privind organizarea studiilor universitare. Un aspect important al acestei problematice este acela al elaborării unui cadru atotcuprinzător de calificări pentru Spațiul European al Învățământului Superior, aceasta însemnând armonizarea calificărilor în termeni de abilități, pe nivele, conform rezultatelor procesului de învățare, competențelor și profilului.

Promovarea mobilității studenților, a personalului academic și administrativ, așa cum arată cifrele, a progresat. Acest lucru a fost și este în continuare posibil datorită sprijinului din partea programelor Uniunii Europene.

Recunoașterea diplomelor și, mai mult decât atât, adoptarea unui sistem de diplome comparabile și bine definite reprezintă un obiectiv extrem de important pentru fiecare absolvent care, începând cu anul 2005, va primi suplimentul la diplomă automat și fără plată. Acest document va fi emis într-o limbă de circulație europeană.

În acest sens este de semnalat faptul că, prin HG nr. 49/1999, a fost creat Centrul Național de Recunoaștere și Echivalare a Diplomelor, care funcționează în cadrul MEC și este sprijinit în activitatea sa de Consiliul Național de Echivalare a Diplomelor, format din 27 specialiști.

Prin crearea acestui Centru, în România s-au pus în practică baza legislativă și structura administrativă necesare pentru asigurarea recunoașterii diplomelor academice.

Prevederile *Convenției de la Lisabona*, semnată de țara noastră pentru recunoașterea diplomelor din învățământul superior din regiunea europeană, permit:

– accesul la continuarea studiilor de învățământ superior, incluzând examinările relevante și pregătirea pentru doctorat, în aceleași condiții cu candidații din țara în care se face recunoașterea;

– folosirea unui titlu academic, conform legilor și reglementărilor țării în care se face recunoașterea.

În anul 2004, odată cu lansarea programului de mobilități și cooperare în învățământul superior *Erasmus Mundus*, care promovează Uniunea Europeană ca un centru de excelență în educație și în întreaga lume prin programe de master de înaltă calitate, a fost creată în statele participante la program o rețea de centre naționale de informare asupra recunoașterii diplomelor- NARIC.

Foarte important de amintit este și faptul că România a participat la programele comunitare *Socrates* și *Leonardo da Vinci*, ca partener activ, și ne putem mândri cu un număr de aproximativ 321 persoane care au beneficiat de burse de mobilitate în cadrul programului *Leonardo da Vinci* și 767 persoane în cadrul programului *Socrates*. Raportul Comisiei Europene pe anul 2005 subliniază un progres susținut al participării României în cele două programe: un număr mare de studenți (3938) au beneficiat de granturi de mobilitate *Erasmus* și 618 persoane au participat în cadrul programului *Leonardo da Vinci*.

În consens cu *Cartea albă asupra educației și formării* elaborată de UE, sistemul educativ din România ar trebui să acorde o atenție deosebită „societății educaționale”, care valorifică eficient resursele umane prin:

- educație permanentă, creșterea rolului expertizei în luarea deciziilor;
- accesul generalizat la orice formă de cunoaștere;
- extinderea mijloacelor de comunicare;
- creșterea motivației individuale pentru învățare și emancipare personală;
- participare civică și responsabilitate socială.

Pentru a ne alinia la *societatea educațională*, se impune depășirea posibilităților oferite de educația formală și formarea inițială. În prezent, odată ieșit din școala generală sau dotat cu o diplomă, individul este lăsat în voia sa, fără o ofertă adecvată de educație permanentă. Putem vorbi deci despre o educație a adulților și despre o educație informală (realizată în afara instituțiilor de învățământ), insuficient dezvoltate.

Societatea educațională (în U.E. denumită *Knowledge Society*) presupune noi demersuri de politică educațională. Vechile paradigme ale învățământului pentru toți și ale selecției prin excludere sunt înlocuite printr-o politică de conciliere a două priorități, aparent incompatibile: *educație pentru toți și educație pentru fiecare*.

În concluzie, societatea românească trebuie să devină o *societate educațională*.

Pentru aceasta sunt necesare:

- definirea cadrului legislativ pentru educația permanentă și educația adulților;
- diversificarea și extinderea ofertei de educație permanentă;

– includerea educației și formării ca o componentă necesară în toate programele de dezvoltare pe ansamblul economiei și pe ramurile acesteia;

– coordonarea instituțională a principalilor actori ai proceselor educaționale (instituțiile publice și societatea civilă, instituțiile politice, partenerii sociali, centre de inovare și dezvoltare);

– coordonarea programelor de finanțare externă, astfel încât să se evite paralelismele, segmentarea pe proiecte ne semnificative, dezacordurile metodologice și dependența excesivă de resursele externe.

Evaluarea, asigurarea și managementul calității academice dispun în țara noastră de o bază instituțională adecvată în termeni juridici și organizaționali. Totuși, calitatea rămâne problema fundamentală a învățământului nostru superior în sensul standardelor aplicate și al compatibilității acestora cu inovațiile în organizarea și funcționarea programelor de studii, al mecanismelor instituționale interne de asigurare a calității pentru a face gradele și titlurile universitare din diverse instituții într-adevăr comparabile și compatibile.

Este foarte important să considerăm cu atenție și răspundere aspectele intrinseci și extrinseci ale calității universitare, pentru că, în caz contrar, riscăm să ne confruntăm cu o situație de inflație a diplomelor și titlurilor universitare și cu un deficit de competențe pe piața muncii, mai ales în domeniile ingineriei, medicinei și farmaciei, economiei și dreptului.

Din păcate, încă, mai vorbim despre accentul pus pe reproducerea cunoașterii, nefiind extrase tehnicile creative de învățare, iar mulți studenți acceptând în continuare sistemul protector paternalist promovat de o parte a personalului didactic.

O altă problemă cu care ne confruntăm încă la nivel de învățământ o constituie migrarea externă de talente tinere, mai ales în domeniile informaticii, ingineriei electrice, medicinei și disciplinelor fundamentale (matematică, fizică, chimie și biologie), care poate genera un deficit potențial de competență în domenii vitale ale dezvoltării naționale.

Calificările universitare oferite de învățământul universitar superior au o dublă dimensiune. Prima se referă la dimensiunea universitară, atestată prin certificate și diplome care corespund unui anumit câmp cognitiv; a doua dimensiune se referă la calificarea profesională în relație cu diviziunea economică a muncii. Cele două dimensiuni se află, din perspectiva învățământului superior, în corespondență, în sensul că atestarea universitară ar fi și una profesională. Numai că în atestarea profesională a unei calificări intervin asociațiile profesionale (de exemplu, Colegiul Medicilor) și mecanismele pieței muncii. De aceea, se poate întâmpla ca o calificare universitară să nu fie validată profesional. Cu cât numărul cazurilor de invalidare este mai mare, cu atât este mai probabil ca învățământul superior să fie chestionat în privința relevanței sale sociale și economice, să fie declarat „în criză” sau să determine corporațiile mari să-și organizeze propria filieră de învățământ (universitățile corporatiste).

Calificările universitare în sistemul românesc au fost concepute, în opinia noastră, în termeni de specializări prescrise și înguste. Acest sistem are cel puțin două deficiențe: în primul rând, nu ia în mod serios în considerare apariția și rolul învățământului postuniversitar, către care ar trebui transferată specializarea strictă, evitând astfel și obligativitatea construirii extrem de timpuriu a unei rute de pregătire

universitară. În al doilea rând, nu ține întotdeauna seama de fenomenul tot mai comun constând în aceea că locul de muncă al unei persoane se schimbă de mai multe ori de-a lungul unei cariere profesionale, întrucât lumea muncii și a ocupațiilor se modifică în pas cu dezvoltările din știință și tehnologie.

În concluzie, universitatea nu pregătește nici pentru timpul integral al unei vieți și nici pentru un loc de muncă anume. Putem vorbi astfel de o contradicție între ideea de specializare la nivelul studiilor universitare de bază și spiritul vremii, al pieții muncii, al dezvoltării cunoașterii științifice și al dezvoltării personale. Prescrierea instituțională a specializării prin programul de studii forțează studentul să opteze prea de timpuriu și în necunoștință de cauză pentru un traiect universitar, fără a-i lăsa posibilitatea documentării și a alegerii întemeiate, a schimbării traiectului și a participării la construcția acestuia.

Activitatea de cercetare științifică reprezintă cel mai înalt mod de dezvoltare a resurselor umane, atât prin continua pregătire și informare pe care o solicită, cât și prin rezultatele obținute. Cu toate acestea, deși indispensabilă pentru dezvoltare și pentru rezolvarea problemelor globale ale societății, cercetarea științifică a fost prima sacrificată, fiind considerată un lux în raport cu urgețele momentului.

Un prim pas important în acest sens ar trebui să se facă prin adaptarea sistemului național al cercetării științifice și dezvoltării tehnologice la cerințele procesului de integrare în Uniunea Europeană.

Crearea unui sistem național de cercetare-dezvoltare, ca factor de multiplicare a resurselor, capabil să susțină dezvoltarea societății românești, este direcția principală de urmat și în cazul țării noastre.

Tot pe această linie se înscriu și dotarea și informatizarea laboratoarelor, pentru a le situa la niveluri comparabile cu cele similare din UE.

În vederea integrării în structurile europene se impune promovarea unor proiecte de colaborare și de cercetare, pe teritoriul României, a unor centre de cercetare științifică, în care se vor reuni echipe de specialiști, din țara noastră și din țări ale Uniunii Europene, în domenii în care există o tradiție științifică valoroasă și sunt previzibile avantaje științifice și economice pentru România, inclusiv pentru conservarea sistemului ecologic național și valorificarea potențialului natural al țării noastre.

În acest context, un aspect deloc de neglijat este acela al poziției socio-profesionale a cercetătorilor și specialiștilor. Altfel spus, stimularea materială și morală a valorilor.

În concluzie, se impune, considerăm, trecerea efectivă a sistemului cercetării-dezvoltării din țara noastră la o structură operațională de tip european, în măsură să asigure creșterea competitivității noastre în acest domeniu și punerea în valoare a potențialului științific de care dispunem.

Managementul cercetării implică măsuri privind perfecționarea managementului instituțional, adică organizarea de programe specifice, inclusiv sub asistența tehnică PHARE, selectarea prin concurs a managerilor pentru institute și laboratoare în instituturile naționale. Este foarte importantă evaluarea periodică a managerilor, prin care să se evidențieze cu precădere creșterea competenței și eficienței activității de cercetare-dezvoltare.

Vom putea atinge aceste standarde de calitate dacă vom obține rezultate de interes pentru beneficiarii din economie și, mai mult decât atât, din societate. Promovarea parteneriatului între cercetători și beneficiari/utilizatori ai rezultatelor cercetării, instituirea unui sistem de bonificații pentru instituțiile care derulează teme finanțate de UE sunt câteva dintre elementele vitale ale procesului complex de integrare în structurile europene. Toate acestea au un punct comun de plecare spre realizare, și anume *finanțarea*.

Aceasta trebuie să se realizeze la nivelul activităților de cercetare-dezvoltare; al activităților de transfer tehnologic, care presupun transferul de cunoștințe, consultanța și asistență tehnică; al activităților de valorificare/ implementare a rezultatelor la beneficiari; al organizării de cursuri, stagii de formare, pe diseminării cunoștințelor și experienței acumulate etc.

Schimbările vizează, în primul rând, transformarea mentalității referitoare la cercetare, prin recunoașterea faptului că știința generează dezvoltare durabilă. Ele vizează, de asemenea, schimbarea statutului activității de cercetare – dezvoltare din domeniu subvenționat în domeniu de investiții, corespunzător rolului pe care această activitate trebuie să-l îndeplinească în orice societate ce are ca obiectiv dezvoltarea socio-economică.

Restructurarea în continuare a sistemului științei și tehnologiei, în scopul creșterii performanțelor, competitivității și impactului său socio-economic, se înscrie în rândul schimbărilor imperios necesare aderării la UE.

Definirea coerentă a domeniilor prioritare ale cercetării științifice românești; asigurarea condițiilor de formare și dezvoltare pentru și prin cercetare a resurselor umane, pentru a atinge nivelul recunoașterii științifice internaționale; atragerea și menținerea în activitatea de cercetare – dezvoltare a tineretului cu performanțe profesionale deosebite; legiferarea statutului cercetătorului și al activității de cercetare-dezvoltare, care să asigure baza de recunoaștere și racordare la sistemele științei și tehnologiei europene și internaționale; creșterea capacității de difuzare și valorificare în economie și în societate a potențialului tehnologic românesc – iată căi de urmat în direcția impusă de integrarea europeană.

Dezvoltarea capacității de generare de cunoștințe științifice și tehnologice se poate realiza prin promovarea resurselor din domeniul cercetării.

Programele de granturi pentru cercetare, îmbunătățirea condițiilor de formare continuă, prin și pentru cercetare-dezvoltare, îmbunătățirea accesului la sursele de informare, dezvoltarea calităților manageriale pentru conducerea proiectelor de cercetare-dezvoltare (inclusiv internaționale), promovarea unei culturi orientate spre inovare și calitate, crearea de condiții motivante pentru cercetători, în mod deosebit pentru cei tineri, care să împiedice exodul competențelor, se înscriu în rândul resurselor domeniului cercetării.

Integrarea unităților de cercetare-dezvoltare românești în rețele și programe internaționale, precum și creșterea eficienței unităților de cercetare-dezvoltare completează lista acestor resurse.

Creșterea calității eficienței unităților de cercetare – dezvoltare se poate realiza prin: procurarea de echipamente, aparatură și software de ultima generație; dezvoltarea de laboratoare/facilități majore cu acces multiplu; aplicarea unor proceduri standard de

evaluare a organizațiilor, activităților și personalului din domeniul cercetării-dezvoltării, conform normelor internaționale; participarea universităților și institutelor de cercetare la elaborarea strategiilor de dezvoltare economică durabilă; îmbunătățirea procedurilor de selecție, a practicilor manageriale și orientării spre piața unităților de cercetare-dezvoltare.

Dezvoltarea capacităților de difuzare a cunoștințelor științifice și tehnologice prin creșterea capacității unităților de cercetare – dezvoltare de a difuza cunoștințele, rezultatele, experiențele dezvoltând serviciile de marketing și birourile de legătură cu industria, precum și activitatea de promovare publică (cataloage de produse, buletine/publicații informative și promoționale, conferințe, demonstrații , prezentări audio/video, lansări de programe/proiecte) reprezintă un mijloc concret de atingere a performanțelor cerute de UE.

Dezvoltarea capacității de utilizare a cunoștințelor științifice și tehnologice impune: creșterea capacității de absorbție a inovării în mediul economic, ca urmare a unor cursuri și stagii de formare și perfecționare pentru beneficiarii/utilizatorii rezultatelor cercetării-dezvoltării; susținerea mobilității cercetărilor, specialiștilor și studenților din institutele de cercetare și universități către firme; îmbunătățirea accesului firmelor la facilități informaționale și la servicii de asistență științifică și tehnologică.

Dezvoltarea potențialului de cercetare-dezvoltare și inovare la nivelul firmelor presupune: elaborarea de proiecte de cercetare-dezvoltare-inovare între parteneri industriali și unități de cercetare-dezvoltare; utilizări de scheme de cofinanțare pentru proiectele colaborative între agenții economici și unitățile de cercetare-dezvoltare; introducerea sistemelor de management al calității; încurajarea cercetării în domeniul culturii și patrimoniului național.

BIBLIOGRAFIE

- Ion A. Popescu, Aurelian A. Bondrea, Mădălina Constantinescu, *Globalizarea, mit și realitate*, Editura Economică, București, 2004.
- Ioan Bari, *Globalizare și probleme globale*, Editura Economică, București, 2005.
- *Legea nr. 288/24.06.2004 privind organizarea studiilor universitare.*
- www.edu.ro/proces_bologna.htm.
- www.almamater.md/europe/documents/index.html.
- www.see-educoop.net/education_in/pdf/bologna-seminar-lisboa.pdf.

**LEARNING MANAGEMENT SYSTEMS – PROJECTS AND ANALYSIS.
HIGH-SPECIALIZED ACADEMIC STUDIES IN EUROPE:
FUTURE TRENDS***

Alexandrina SCORBUREANU
MBA – System Analyst, R&D Center,
Sanmarco Informatica, Softwarehouse, Italy

Summary: Topic; Research purpose; Evolution trends; Case study: The Future Virtual Learning Campus in Switzerland; Case study: Italian MBA in Logistics and SCM; Case Study: Specializing business courses - Cranfield University (UK); Conclusions; Appendices; Sources; About the author.

1. Topic

Due to the revolutionary changes in the business worldwide environment, the evolution of the traditional teaching methodologies faced important changes in terms of techniques and tools used within the European Educational Institutions, during the last 10 years. The changes in the educational services offer are mainly determined by similar changes of customers (students, practitioners, etc) behaviors when "voting" for a specializing learning program or another (Master Programs, Specializing training courses, etc.). Nevertheless, the tight competition between the "public" educational programs and the ones that are lead by private Institutions (Consulting firms, "Tycoon" Cartels, etc.), encouraged the use of inovative teaching tools and methods, in order to acquire competitive advantage.

On the other side, among customers most critical factors when chosing a high-specializing Course are:

- The expected *knowledge enrichment* degree during and after graduation;
 - "*Data interchangeability*" and "*information reusability*" in different contexts, outside the Educational mainframe (students must been given the possibility to apply and adapt the knowledge they acquired at courses, to new situations).
 - *Improvement in career oportunitites* that the study-programs offer after graduation;
- but also some "administrative" details like:**
- The compulsory "time interval" imposed by the presence acts (courses *duration*);

* Comunicare prezentată la Simpozionul Științific Internațional *Managementul Calității în Învățământul Superior*, organizat de Facultatea de Marketing și Relații Economice Internaționale a Universității *Spiru Haret*, aprilie 2006.

- The time spent to reach the University's facilities (*location*);
- The "time" requested for the exams preparing (*self-assessment, library schedules, etc.*);
- The time spent before obtaining a *feed-back* at his actions, IF the feed-back is assured;
- The possibility to "*benchmark*" with others, transparency in evaluation, etc.

Therefore, from the customers point of view, the "TIME" becomes the most determinant measurement unit, when it comes to decide. All these apparent "limits" are zeroing if we consider the expansion of new learning/teaching techniques from the last years (virtual campuses, on-line educational programs) in parallel with an appropriate support of the professional "trainers" representing the "offer" of educational services. To illustrate better the "explosion" in use of the Internet tools for *informational purposes*, the example of Iranian students comes in front:

- 500 000 young Internet users in the year 2000 → more than 10 000 000 users in 2005¹ (even if there are more than 800 newspapers and magazines titles typed in Iran nowadays). It is important to analyse how the **technology** provided a good *support* for educational processes in the past, while playing a "passive role" on the courses-offer scene (computers entered in the Universities as *useful tools* for data processing support. Among these tools, *multimedia applications* were alternated with "*interactivity spots*". Nowadays, a higher emphasis is put on the **web-based learning tools** (while less CD-based applications are used). New teaching methodologies are emerging (as a mix of pedagogy and technology). At the same time, courses "*delivery platforms*" become more and more sophisticated and customer-attentive (by providing real-time feed-back solutions and user-friendly interfaces, networked real-time benchmarking tools, etc.)

In this context, future trends in *higher-specialized courses characteristics* are divided into three main categories, upon the characteristics:

- the "*content reusability*" (content description and sharing) of the pre-structured, scientific materials;
- the "*content interoperability*" on different delivery platforms and (information integration within communication networks)
- the "*exist on the market*" and "*resources sustainability*" concepts lead by the successful managers in the files of educational services offering.

2. Research purpose:

Within the terms presented above, this paper aims to examine some successful educational European realities such as:

- The Swiss Virtual Campus in Switzerland;
 - The Master in Supply Chain Management and Logistics Program organized by the University of Verona (Italy);
 - The Cranfield University: the continuous improvement and training programs;
- By analysing and evaluating the main offer-related trends and strategies (enriched by the personal on-place experience and observations made) in these three

¹ „Focus” Magazine - Italy, April 2006

different contexts, the author aims to highlight possible features and innovational instruments that could be successfully adapted and implemented in the Romanian higher Educational Programs in the future years. As a conclusion, suggestions regarding the management of available resources and their efficient use may be considered.

3. Evolution trends

Two contemporary Japanese researchers, J. Nonaka and H. Takeuchi², famous for their theory on the "knowledge management" (they considered knowledge as *competitive resource* for the organizations management), have used knowledge as a fundamental element of analysis in order to explain companies behaviors, on the base of two existing knowledge categories: *explicit* and *implicit* (see the figure below).

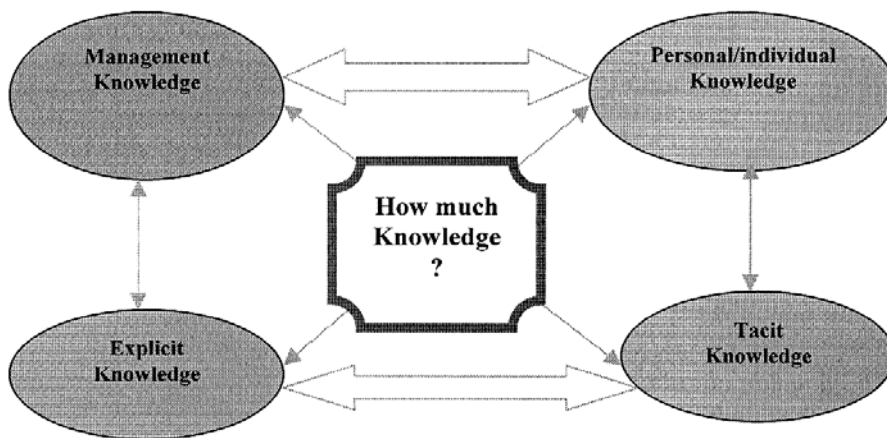

Fig.1. Knowledge categories interactions

*Example (see the figure above): The **explicit knowledge** can be easily forwarded / transmitted; it may be expressed through formal language; it may also be formalized and described by manuals, courses, documents. As a complement, **tacit knowledge** is difficult to express through formal language, it is within every person's inherited psychological background. It is also deligned by formal elements like perspectives, value systems, etc. The interaction between these two kinds of knowledge lead to ideologic renewal, improvement in performance and knowledge diffusion among social groups.*

Individuals usually learn from their own experiences and from those of their colleagues, friends, or familiars. Having access to structured information, and being able to use supporting tools that would help them to improve their performances, individuals can be much more stimulated to develop innovative solutions to future problems. An e-learning system that has been projected in a manner that favours

² Authors of the book: *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation* (1995).

interaction between learning processes and performance improvement systems, helps "passive information tools" to transform into "efficient teaching methods". This kind of system should give way to the integration between *on-line training features* and *knowledge management processes*.

Taking into account these considerations it has a future importance to encourage the integration process between on-line education techniques and traditional knowledge management strategies, in order to obtain a higher efficiency in "erogating" educational services. In order to implement innovative learning and teaching techniques, a solid infrastructural base is fundamental (fig.2).

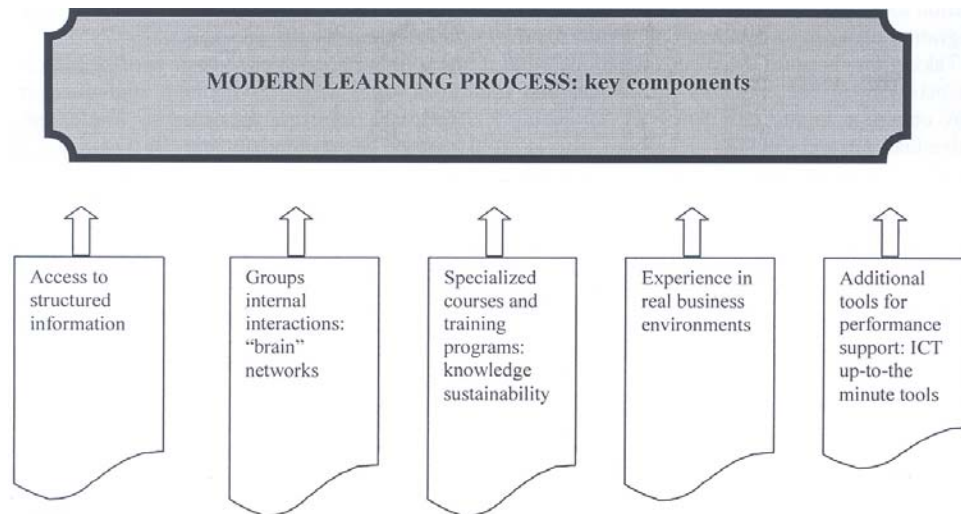
	ON-LINE LEARNING	KNOWLEDGE MANAGEMENT
Products/ solutions	Courseware Business simulations Instructional design	Database EPSS/EPST Document management Informational Design
Services and functions	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Access, downloading and use <ul style="list-style-type: none"> ▪ Updating ▪ New content creation ▪ Communication & collaboration ▪ Diffusion of "expert stories"& best practices <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tutorship & feed-back 	
Infrastructure	Appropriate Knowledge portals; IT Architecture based on Internet standard technologies	

Fig.2. Integrating on-line learning and knowledge management features

Integration between on-line techniques and knowledge management within e-learning systems provides advantages that aim to improve performance. In this way, the *collaborative* dimension of knowledge management sustains individuals commitments towards the learning process. At the same time, e-learning/ knowledge management incentives every individual to bring in front his own contribution. Through communities of students, learning process overcomes the traditional teaching process becoming a continuous process, perfectly integrated within the daily routines of business environments.

An efficient modern learning strategy should consider the combination between the following components:

- *on-line teaching methodologies knowledge management processes*
- *performance improvement sustainability.*

These theoretical approaches are also confirmed by at least three of the successful Academic programs in Europe: the Swiss Virtual Campus, the University of Verona - Italy, Cranfield University - UK, that are illustrated in the next chapters.

4. Case study: The Future Virtual Learning Campus in Switzerland.

4.1. About Swiss Virtual Campus³

The federal program called "Swiss Virtual Campus (SVC)" promotes the use of new information and communication technologies used by the Swiss institutes of higher education (Traditional Universities, Universities of Applied Sciences, Swiss Federal Institutes).

The Swiss Virtual Campus projects differ from other efforts to enhance teaching through the introduction of new information and communication technology in that they involve complete courses that can be followed independently over the Internet. They will thus open the way to correspondence courses and life-long learning as an addition to the current range of courses available. Thanks to their autonomous character, the Swiss Virtual Campus projects will be well suited for use outside Switzerland. In order to configure and build an efficient strategy for future Education development in Romanian Institutions, we should focus on the main topics on the top of the SVCs list. Recently, SVC organized the "Swiss Virtual Campus" days in Basel, having as main topic: "E-learning on the road to Quality".

4.2 An analytical approach on the themes and topics at the SVC Days 2006 (Basel, 13-14 March): E-Learning on the Road to Quality.

The SVC Days 2006 mainly promoted topics concerning: *eLearning sustainability, valorisation and promotion strategies* with a special focus on the

³ www.virtualcampus.ch

development period 2008-2011. The key for obtaining successful implementation of *innovative learning features*, such as eLearning, is represented by the *alignment* of the innovation tools on the one side and appropriate teaching strategies, requirements and constraints of the Institutes of Higher Education on the other side. It was considered that five implementation areas should be integrated in order to build a successful image:

- Pedagogy,
- Technology,
- Economics,
- Organisation;
- Culture.

Keen on these areas, the specific debates were mainly focused on:

■ *eLearning on the Road to Quality*: strategy and implementation, respectively, a comprehensive overview of an approach for sustainably integrating eLearning and promoting the continuous quality improvement of teaching and learning as the road map for the SVC days.

■ *The organisational Route*: how to efficiently and effectively organize competence centres? The ultimate goal is to reach flexibility and to adapt structures and processes. Issues which must be addressed are of institution-wide concern and encompass, among others, planning and putting the implementation strategy into practice, providing necessary infrastructure (support structures, didactic, technical support, media production, platforms and meeting points for knowledge exchange), proactive communication about eLearning, and establishing transparent processes with clear responsibilities.

■ *The technical Route*: how to provide the adequate technical infrastructure? Though, the main objective is the stability and the problem - adequate functionality of eLearning technologies. Usability questions, a high level in the ease of use, standardization and integrability in terms of platforms used, and the use of meta-data tools for the reuse of eLearning modules.

■ *The socio-cultural Route*: how to facilitate a new learning culture based on self-organised learning? The main goals in this sense are represented by the advancement of the readiness for innovations and for further self-organisation - in order to encourage trainers and educators to experiment with new pedagogical methods. The challenges will be: stimulating, nurturing the desired culture in learning and teaching methodologies, the encouragement of acceptance and openness towards innovations in general, and eLearning in particular, and the creation of incentive structures, getting the commitment of the leadership and promoters.

■ *The pedagogical Route*: how to realize eLearning with pedagogical added value? The main purpose is on learning design issues with the main goal of reaching sustainable learning outcomes (content-related outcomes, and learning objectives encouraging competencies for self-organized learning). Issues such as the pedagogical added value, integration into the curriculum, into the assessment and testing system, and the competence development of educators and trainers have to be addressed.

■ *The economic Route*: how to secure the financial sustainability of eLearning? The ultimate but not the least goal is the efficient and effective use of available

resources. Does a rationality for strategic added value exist? Added value is defined in terms of reaching new target groups and entering new markets? Are co-operations and business models feasible for financing eLearning? How can the necessary resources for the infrastructure and strategy-oriented use of resources be provided?

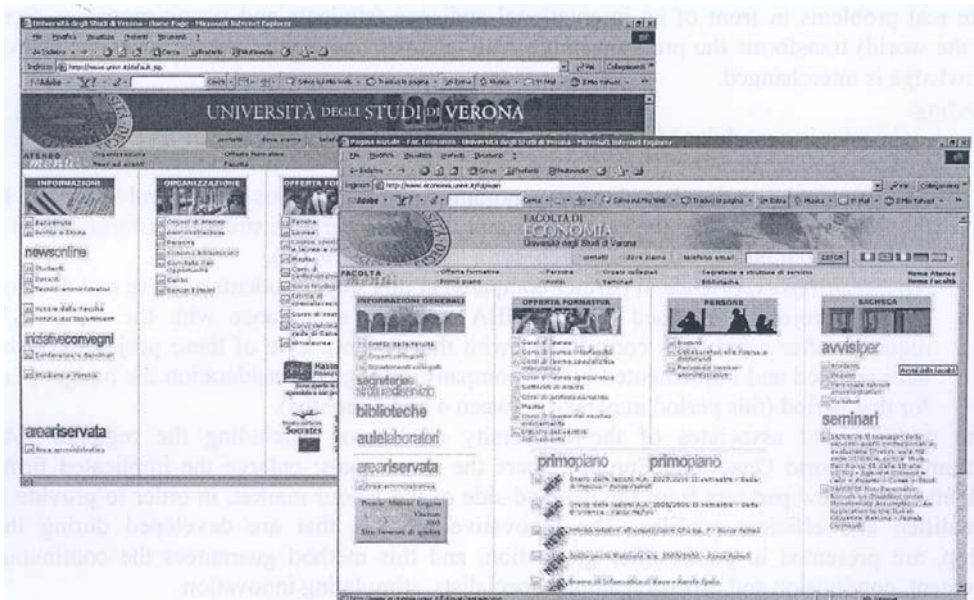
From the above assumptions, we can infer that the key factors considered by the Swiss Academic personalities, grave on the following issues:

- organizing *competence centres* efficiently and effectively
- based on *adequate technical infrastructures*
- assuring the sustainable development of Academic programs: *renewable resources /funds*.
- The strategic *added value* of eLearning educational innovations as a competitive advantage for Institutes of Higher Education.

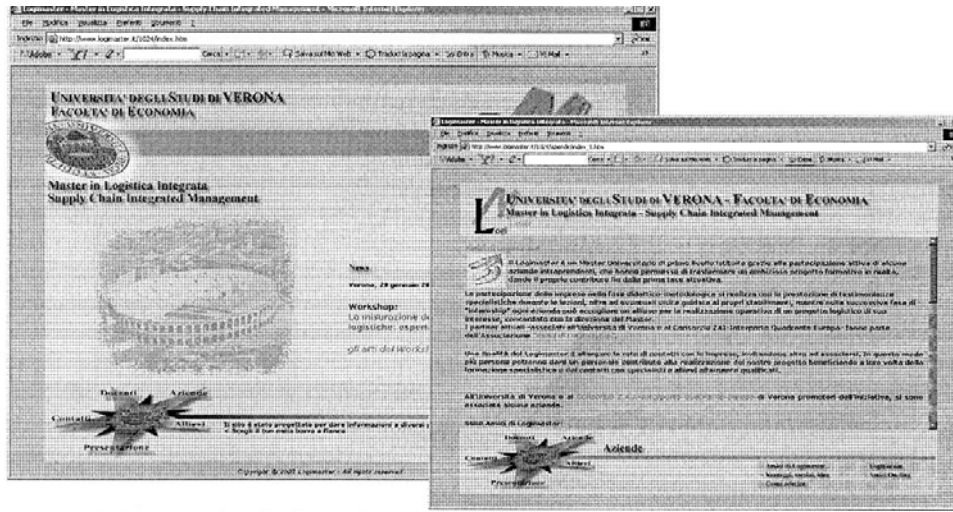
In this sense, future trends in the field of Academic educational offer will enhance the importance of supplying high-quality courses within "excellence centers", that are at the same time appropriately equipped in terms of IT structures. In this environment, the increasing added value of eLearning programs sustains the continuous improvement in services and performance.

5. Case Study: Master in Integrated Logistics and Supply Chain Management at the University of Verona, Italy

The MBA program organized by the University of Verona is the typical example of a strong *cooperation and integration between the supply and demand side* of the specializing educational

Several Italian and international companies, (beyond the regional Organization of Intermodal

transports and platforms - that is the main partner) are being invited to participate every year (by submitting partnership quotas) to the effective organization and implementation of the Master's educational modules. This could represent an indirect way of getting them responsible for the appropriate instruction of the young specialists. Leader companies from the Italian Business environment¹, send every year internal specialists (general or project managers), to develop courses and debates with the MBA's allumni, giving them the possibility to find out what the companies requirements in terms of specific competences are.

The active presence of the companies among young specialists, offers them the opportunity of presenting themselves on this scene through *case-study presentations*. Also, the fact that companies illustrate real problems in front of an international audience (students and young managers from around the world) transforms the program into a real "competence center" where ideas are shared and knowledge is interchanged.

5.1. Structure

The Logimaster is a modular MBA programme, divided into two stages:

I. *The theoretical part* that introduces a panoramic approach versus the general situations in the field of logistics and the emerging supply chain integrative structures (for about 5 months: 120 modules of 4 hours each, for a total of 480 hours).

II. An *Internship experience* in partner company: at this stage, students analyse and develop specific projects (proposed by the MBA tu or in accordance with the company's requests, after a previous consultation with the student). One of these projects will be later adopted and implemented by the company, taking in consideration the budget plan for that period (this period may take between 4 and 6 months).

The partners and associates of the University of Verona (including the regional ZAI Consortium - Interporto Quadrante Europa), share the same goals: enlarge the implicated firms network and make new partners from the demand-side of the labour market, in order to provide it with qualified and efficient profiles. The innovative projects that are developed during the Internship, are presented in public after graduation, and this method guarantees the continuous improvement, condision and diffusion among specialists, stimulating innovation.

5.2. Content

"Logistics and Supply Chain Integration" represent "up-to-the – (crt.) minute, hot" arguments that become more and more relevant for a business capacity to create value. Nowadays, *Logistics* and *Supply Chain Integration* related issues switch focus on internal synchronizations of processes, in order to meet external integration conditions that may bring the company in a competitive advantageous position.

Therefore, debates on topics representing current problems of the business enviroment, like *ERP Systems and MRP techniques improvement*, *Activity – (crt.) Based Costing*, *Risk management and process management*, *Balanced Scorecard*, *demand management and reverse logistics*, and so on, stimulate interest from both sides: the courses providers on the one hand, and students on the other hand. Moreover, international experts testimonies enrich the educational programme due to their important contribution, at least in terms of:

- Presentation of the **similar issues from different perspectives**, suggesting though different solutions for the future: it depends on the student's own competence what evaluation system should apply, in order to fit solutions on particular company situations;

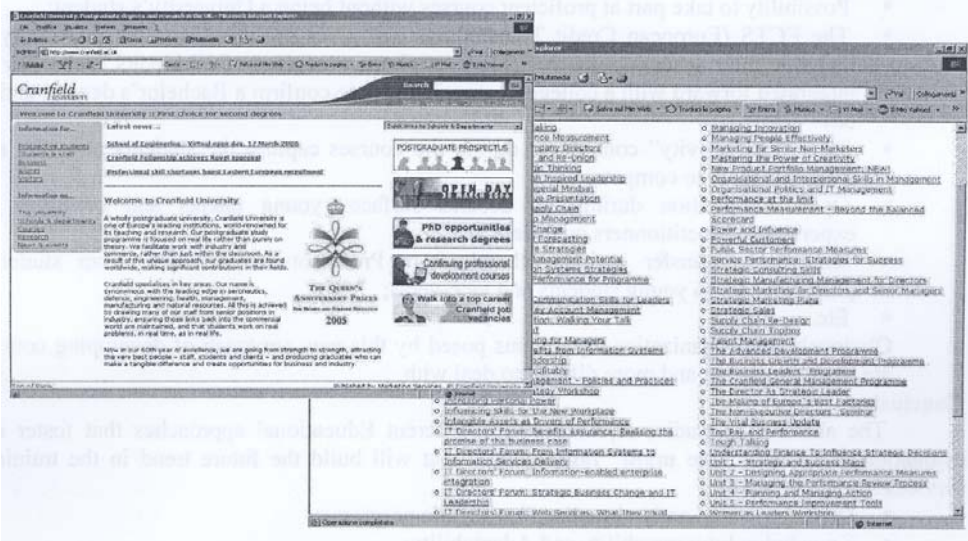
- Put at disposal different layouts for different **topics**, explaining why they focus on one kind of problems in certain conditions;

- Giving an **"international" scale** to the debates and encourage foreign students participation -fact that leads to a common sharing of worldwide knowledge.

From another point of view, the internship experience that follows the initial theoretical phase provides students with applicative skills directly linked to the on-place observation of business processes, management techniques and instruments, etc., giving them the possibility to express their

Among the Logimaster partners in 2005 are: Autogerma Spa (Italian automobile dealer for), Bartolini Corriere Espresso, Calzedonia-Intimissimi-Tezenis Spa (national trade mark of induments and lingerie), De Longhi Spa (air-conditionning systems), Diesel Spa, Faam Spa, GlaxoSmithKline Manufacturing Spa (international leader on the pharma products), Geox Spa, Honda Logistic Centre Italy Spa, Miiller Gmbh & Co. K.G., PricewaterhouseCoopers Advisory Sri, Toyota Carreli Elevatori Italia Sri, etc. own point of view and to better understand the problems that may daily occur in real environments, deal with risk situations and discover their professional strengths/weaknesses.

6. Case Study: Modern specializing courses at the Cranfield University, United Kingdom

The University of Cranfield is one of the European Academic leading institutions in the field of Management Economics, that organizes Bachelor courses, PhD programs, post-doctoral programs and more than 74 specializing courses. Each of these courses is provided by common Credits Transferable Units system, aiming to scrutinize specific topics like: demand planning and forecast, how to grow sales profitability, authentic decision making, innovation management, etc. These courses are addressed especially to practitioners on the business markets, that have the possibility to perform continuous learning programs, in a flexible-schedule scheme. By creating qualified collaborative focus-groups, "brainstorming" situations take place. This benchmark strategy determines "tacit knowledge" features of individuals to discover new and/or efficient solutions, and, at the same time, having a real-time feed-back.

For example, the course regarding the *performance measurement systems* focuses on pragmatic processes of designing, implementing and using performance measurement systems. The delegates are introduced to a series of practical tools and techniques that they can use to:

- Identify what they should be measuring
- Design appropriate measures
- Visualise and analyse the data that is subsequently gathered
- Direct and manage through measurement
- Implement a scorecard that works.

By the end of the programme participants should be able to:

- Identify the weaknesses in traditional business performance measurement
- Explain the main strengths and weaknesses of the Balanced Scorecard and other measurement frameworks in use today

- Apply practical tools to assist in the processes of: - Establishing specific measures of performance - Constructing a balanced measurement system - Developing a success map measurement tree - Reviewing and acting on the measures - Overcoming the hurdles and barriers to implementation - Identify how their measurement system can be improved and used to encourage the successful implementation of their strategy.

In order to maximise the value of measurement, the students are required to develop personal action plans ("PACT" plans).

The flexibility boasted by this innovative approach on courses offering has important advantages:

- Possibility to take part in proficient courses without being a University's student;

- The ECTS (European Credit Transfer System) gives the attendants the possibility to integrate their academic degrees (for example, two courses of 30 credits each, may be integrated forward with a college-degree, in order to confirm a Bachelor's degree, and so on)

- The "interactivity" component during the courses capture the students attention and stimulate them to compete;

- Open competition during the debates surfaces young talents and confirms the experienced practitioners qualities;

- Knowledge transfer is bidirectional: from Professors to students; from students-practitioners to young students and vice-versa;

- Etc.

Obviously, the organizational problems posed by this new approach of developing courses are more important and more difficult to deal with.

Conclusions

The above case-studies represent three different Educational approaches that foster our evaluation of at least three **main "ingredients"** that will build the future trend in the training-services supply network:

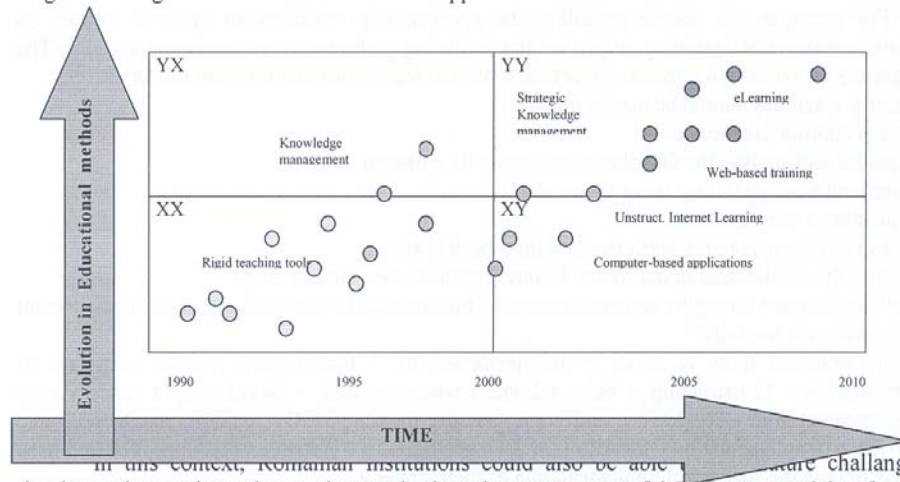
- De-materialized and "virtualized" academic programs;

- Knowledge Interoperability and Adaptability;

- Services Flexibility.

The 4-quadrant graphic below could represent the "migration" in educational methods evolution in the last years, from "traditional teaching techniques" to more and more "de-materialized" solutions, based on IT structures. This kind of evolution, as I claimed at the beginning of this paper, has been determined by the rapid changes in the World's New Economy panorama, changes that promoted high-velocity data transfers, worldwide sourcing strategies (due to the barriers lowering), time-reduction in decision-making activities, high adaptability in different contexts, etc.

Fig. 3 : Strategical evolution in Educational approaches

In this context, Romanian institutions could also be able to face these challenges by implementing projects that analyse and adapt the most successful European models of teaching

Fig. 3. Strategical evolution in Educational approaches

Economics in Universities and other Institutions. It will be reliable that evaluations of major educational Institutions, would occur periodically. A departure point could be a detailed analysis of each component (that represent sub-functions themselves) of the following three-dimensional assumption:

$$Q(t) = V.comp(t) + D.int(t) + Flex(t) + Red.comp(t) \text{ Where:}$$

■ Q = the modernization degree of the Institution that provides educational programs, at the time

■ V.comp - "virtualization" component/ percentage of the total services offer;

■ D.int - supplied data *interoperability and adaptability* to different business environments;

■ Flex - *Flexibility* in service supply;

■ Redcomp - Redundancy component (determined by possible interactions among methods).

SOURCES

- www.logimaster.it - Logimaster - University of Verona.
- www.cranfield.ac.uk - University of Cranfield.
- www.virtualcampus.ch - Swiss Virtual Campus.
- www.abiformazione.it - "ABI Formazione" Italia - Programmi di Formazione Bancaria in Italia.
- <http://www.itconsult.it/knowledgebox>.

LIFE-CYCLE SERVICE AS PRE-MARITAL EDUCATION FOR YOUNG WOMEN IN THE EUROPEAN PAST: A LONG VIEW¹

Antoinette FAUVE-CHAMOIX

Maître de Conférences, Ecole des Hauts Études
en Sciences Sociales (EHESS), Paris, Franța

The specific mobility and type of work of servants both sexes were indeed a major feature in the delineation of building up European societies. Domestic service was the main way to effect for young rural wanting to migrate towards small and big towns, since they could consider service as a transitory phase, giving them an opportunity to adapt themselves to a new way of life and learn skills while making a living and earn some wages, out of their family of origin, before marriage. From that point of view, domestic service contributed greatly to social change and education: a great number of young males and females turned their backs to traditional family and village life, to prospect better ways of life in urban surroundings for a change, only able to find immediate employment as servants in these preindustrial eras.

The prevalence of domestic service for young people is put in evidence, studying gender differences according to age groups. We might say that large towns counted more than 10 women out of 100 in a position of servants at a master's home at the end of the 17th century, and usually less than 10% of men in the same position. This rate increased steadily for all European towns as a consequence of massive rural exodus and of the opportunities offered on the overall female job markets, particularly on the domestic service market. Feminization of domestic service occurred during the 18th century.

Domestic service occurred mostly in Europe before marriage, which event was therefore delayed to age 23 or 25 for girls, later for boys. This model is called „life-cycle service”, because it corresponded to a moment in the life course of young people, boys and girls, who left home in their teens for this kind of job which provided together training, board and lodging out of the family of origin and finally money. At the end of some years of service – some times 10 years -, saved wages (a „nest egg”) allowed young men and women to get married and to establish a new household and raise children, whatever their final profession.

¹ Comunicare prezentată la Simpozionul Științific Internațional *Managementul Calității în Învățământul Superior*, organizat de Facultatea de Marketing și Afaceri Economice Internaționale a Universității *Spiru Haret*, aprilie 2006.

REFERENCES

- Fauve-Chamoux, A., 2004. *Domestic service and the formation of European Identity. Understanding the globalization of domestic work, 16th-21st Centuries*. Bern: Peter Lang.
- Furet François and Ozouf, Jacques, 1977, *Lire et Ecrire, l'alphabétisation des français de Calvin à Jules Ferry*, 2 vol, Paris, Les Éditions de Minuit.
- Julia, Dominique, et al., 1987, *Atlas de la Revolution française, L'Enseignement: 1760-1815*, Paris, EHESS.
- Rey Castelao, Ofelia, 2003, *Libros y lectura en Galicia, siglos XVI-XIXe*, Santiago de Compostella, Xunta de Galicia, Spain.

VALUE ADDED OFFERED BY THE UK EDUCATION SYSTEM*

Ozana GIUȘCĂ

Visiting Lecturer, Queen Mary
University of London, Marea Britanie

BRIDGE EUROPE CONSULTING LTD.

- Independent consulting firm, acting as a bridge between Western and Eastern Europe
- Department specialised in education recently established - works as an agent for various universities, to recruit students from Romania and Bulgaria
- Core team of professionals:
 - Are nationals of Romania and Bulgaria living in the UK, educated to undergraduate level in their home counties
 - Have advanced degrees (Masters, MBAs and PhDs) earned from reputable British schools
 - Are visiting lecturers in UK universities

OUR VALUE ADDED FOR ROMANIAN STUDENTS

- **Our representatives can help interested Romanians and Bulgarians to:**
 - **Understand the education system in UK**
 - **Understand and assess various programs and options to study abroad**
 - **Assist prospective students in preparation of their applications for universities**
 - **Advise prospective students in obtaining funding for studies**
 - **Assist prospective students with visa applications**
 - **Our advice and assistance is free of charge for students interested in the universities we represent.**

CHARACTERISTICS OF THE BRITISH EDUCATION SYSTEM

Main Benefits

- Work experience – sandwich year for undergraduates; practice for postgraduates
 - Networking opportunities & seminars
 - Free health care (for courses longer than 6 months)

* Comunicare prezentată la Simpozionul Științific Internațional *Managementul Calității în Învățământul Superior*, organizat de Facultatea de Marketing și Afaceri Economice Internaționale a Universității *Spiru Haret*, București, aprilie 2006.

- Languages
- Soft skills (MBA)
- Discover yourself / assess your strengths & weaknesses
- Student exchanges
- Mixture of cultures
- Social activities: travel, parties, sports, receptions, etc
- Community / belonging
- Clubs – Entrepreneurs, Finance, etc
- Students union
- Alumni / friends
- PC initialisation if required; IT support
- Email address
- Career advice

Teaching Methods & Approach

- Lectures
- Seminars
- Case studies
- Group work
- Presentations
- Industry practitioners
- Live examples
- Mock exams
- Specialisation
- Bridges – preparation for the next step

Assessment

- Courseworks (group or individual)
- Exams
- Projects / dissertation

Career Management Centre

- CV / cover letter advice
- Career path advice
- Mock interviews & tests
- CVs / Jobs database
- Employers presentations
- Recruitment fairs, etc

Campus Accommodation

- Campus / Residence Halls - All facilities included
- Room with internet connection / telephone
- Shared facilities
- Health club / gym / sports
- Launderettes
- Social facilities / events
- Community

**GRACELAND:
AN EVALUATION OF THE EUROPEANIZATION
OF ECONOMIC EDUCATION***

A. KOLODZIEJAK
European Commission

J. PEIL
Radboud University Nijmegen

E-J. POSTMA
European Consultant

Almost every advance in art, science, technology, business, marketing, cooking, medicine, agriculture, and design has occurred when someone challenged the rules and tried another approach

Roger van Oech, in: S.Godin and C.Conley, *Business Rules of Thumb*, Warner Books, New York, 1987, p. 163.

Evaluation

- What is an evaluation in terms of internal European Union regulation?

Evaluation

- An evaluation = an ex ante or ex post assessment of the effectiveness, efficiency, relevance and utility of European Union measures

Effectiveness

- Effectiveness = did the measures achieve the intended impacts?

Efficiency

- Efficiency = was the relation between input and output efficient?

Relevance

- Relevance = Was the impact of the measures substantial enough to be relevant in comparison to other measures?

Utility

- Utility: Did the measures useful to meet the final objective of the policy? Did severe adverse effects (*Cobra effects*) occur?

* Comunicare prezentată la Simpozionul Științific Internațional *Provocările cunoașterii în contextul integrării europene*, organizat de Facultatea de Marketing și Afaceri Economice Internaționale a Universității *Spiru Haret*, București, mai 2005.

EU – Governance cycle of measures:

- Impact assessment and ex ante evaluation
- Decision based on the Treaty
- Budget allocation
- Accountability: Inputs and immediate results
- Evaluation: Medium term impacts
- Check of outcome with Treaty Objectives
- Reform proposals [→ back to 1]

A-typical evaluation because:

- There are limited powers of the EU in the field of education.

Measures (programmes) e.g.:

Erasmus, Sokrates, Jean Monnet, Ace, Phare, Tempus, Tacis, Leonardo da Vinci, Minerva, Alfa, Oreal, Erasmus Mundus, Research Framework

- This evaluation looks also at non-policy (measures) driven Europeanisation of Economic education

Europeanization of economic education

- What do we mean?

Economic education:

- Tertiary economic education at University level

Europeanization:

- Reduction of the role of frontiers for economic education (mobility, recognition of diplomas, cross-border learning effects)

- Adaptation of the education system to the needs of the European Internal Market (Europe 1992, Single Act Revision of the Treaty of Rome 1987)

- Adaptation of the education system to incorporate the economics of European integration process

- Adaptation of the education system to the Treaty objectives (peace= fight xeno-phobia, democracy, prosperity, ever closer union of the peoples of Europe)

- Adaptation of the education system to the Gothenburg declaration (economic, social and environmental sustainability), the Lisbon strategy (growth and competitiveness, jobs) and the Europe of the Citizens

Why would lack of Europeanization of economic education be a problem?

- The principle of an *integration deficit* due to growing integration in other fields, increased independence and the occurrence of external effects as well as of lack of awareness of loss of national autonomy

(Tinbergen, 1954,1965)
(Molle, 1990,2001)
(Kolodziejak, 1988)

The principle of limping integration

■ If education lags behind the integration process in other fields (internal market) will suffer

The evaluation questions:

- Do we have enough Europeanization or economic education?
- Which measures and processes have been effective, efficient and relevant to foster it?
- Where there adverse effects of the Europeanization of economic education?
- Which recommendations can be made?

Extra evaluation question:

- Where does Romania stand?

Intermezzo: The importance and quality of tertiary economic education

■ Economics as a science is relatively young, born in the 18th century, or rather emancipated from general sciences

■ Economics is a typical γ (=gamma)-science reflecting both societal thinking and societal developments, both as Pigou called it: light bearing (α) and fruit bearing (β)

Intermezzo

■ From the α - sciences economics inherited the importance of theory, deduction, reduction, imagination, philosophy, history

■ From the β - sciences it inherited its inclination for observing data, using variables, modelling, testing, accounting, falsifying, simulation

Intermezzo

■ Since the 18th century the tertiary economic education system has been a changing mix of attention for practice and theory

Intermezzo

■ In the beginning economists wanted to know due to which laws (the \hat{a} -science influence, Newton) the practice could be explained

■ Search for the invisible hand and the cause of the wealth of Nations in Britain (Adam Smith)

■ Search for the causes of inflation in Italy and Spain

■ Search for the level of land rent in France (Quesnay, Turgot)

Intermezzo

■ Economic science and education played an important role to underpin and defend against practical men like the first industrialists the principle of free trade

Intermezzo

■ But on balance in the 19th and early 20th century economic education was not so important.

■ *Knowing why* was like in the middle ages for the happy few, not interesting for the mass of labourers, unless they wanted, after judging the laws of capitalism were wrong, to turn the system and its laws upside down by a revolution

Intermezzo

■ Economic education upside down:

Pre-scientific «economics of revolution» falling back to the ancient adagium:

→ *property means power, power means wealth*

Intermezzo

■ This economics of revolution of Karl Marx could not cope with realising at the same time:

■ Mass distribution of property and power

■ Reduction of scarcity through production and creation of wealth

Intermezzo

■ The economics of revolution ended with property and power for all meaning wealth for very few

Economic education in Western Europe

■ Economic education becomes very important after World war II and the proliferation of the ideas of J.M. Keynes and Jan Tinbergen. From then the mission of the economic education system is to produce economists who like engineers are able to change the economic machine (= economic policies) to increase production and wealth, both in government and business

During that time in Central and Eastern Europe...

■ Many are educated as economists but in practice this meant rather recruiting practitioners, managers and administrators for factories and administrative bodies educating than academic economists

Graceland because...

■ In the 1990s Europeanization of economic education took place:

■ Reduction of the role of frontiers for economic education (mobility, bi-national diplomas etc.)

■ Adaptation of the education system to incorporate the economics of the European integration process

Europeanization of economic education in the 1990s in the West, Central and Eastern Europe: Graceland

Back to economics education in Western Europe...

■ When in the 1970s the Western European economy falls into a structural crisis the scope and focus of the economic debate and, with some delay, also of economic education, shifts from upgrading and increasing interventionist economic policies to decreasing and simplifying these and upgrade economic institutions and structures

In the 1980s in the West...

■ National governments and universities in the West generally did little to include the economics of European integration in the national curricula. Nor did they foster mobility of students and teachers, nor did they see a role for their national education systems to adapt due to EU objectives

Reasons for this passivity..

■ Economic education was strongly linked to the national economic policy context

■ Language barriers did exist including those by national textbooks

■ Due to lack of dynamism in the EU integration process in the early 1980s no integration deficit built up regarding EU education policies

■ International academic solidarity decreased

However, little progress on:

■ Adaptation of the education system to the needs of the European internal market

■ Adaptation of the education system to the Treaty objectives

■ Adaptation of the education system to major EU policy efforts like the Gothenburg declaration on sustainability

The making of the success in the 1990s

■ Combined effort of:

■ Academic pioneers

■ International offices of universities

■ EU measures (crown jewels : Erasmus and Tempus Project)

■ Use of new communication possibilities (internet/gsm/sms/fax)

But not covering all parts of economic education in the same way

■ As far as economic education is concerned the progress is concentrating around business economics, less in traditional fields of macro-economics, micro-economics, monetary economics, development economics

Cooperation of universities on economic education in 2005...

■ Is still more multi-national than coordinated in a European way, little integration and harmonisation.

■ Part of the teachers and students on the European move but not the universities themselves

■ Related: the cross border cooperation in research depends more on projects rather than on permanent structures

Segmentation of economic education in Europe could be...

■ one of the factors contributing to the relatively low contribution of tertiary education to growth performance in Europe compared to America and Asia (OECD,2004)

■ This is highly relevant for the European Union Lisbon Strategy that aims at closing the economic performance gap of Europe with the United States

Remember Europeanization =

- Reduction of the role of frontiers
- Adaptation of the education system to incorporate the economics of the European integration process
- Adaptation of the education system to the needs of the European Internal market
- Adaptation of the education system to the Treaty of Rome objectives
- Adaptation of the education system to major EU policy efforts

Risk is of economic education in accession countries...

- is that without new European Union measures (educational policy instruments) only the item 1. is realised

A new spring coming for an old European education dream?

- Considering this evaluation an old dream may still be worthwhile and necessary to implement, yet in a newer form like in the United States
- *European Universities* and Colleges like Florence and Bruges
- E.g. European University of Housing at..
- E.g. European University of International Economics at..

This effort should preferably be combined with...

- Further Europeanization of primary and secondary education building on the experience and revised framework of the European Schools System, founded in the 1950s by the parents and Jean Monnet

« *We close...*

full of optimism for the future, in the belief that these ideas will prevail and that our children will live in a country that continues to advance rapidly and gives its citizens freedom »

Milton and Rose Friedman, *Two lucky people.*
Memoirs, Chicago and London, 1999, p.589

PLAGIAT ONLINE - SOMNUL RAȚIUNII NAȘTE MONȘTRI*

Lector univ. drd. **Ruxandra VASILESCU**
Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Oricât de radical ar părea titlul, acesta este expresia unei profunde îngrijorări în privința procentului actual crescând al plagiatului și încercării de a înșela profesorii. Acest procentaj este, de fapt, atât de ridicat, încât ne punem problema dacă mai putem întâlni acea „notă personal” în vreo lucrare, și se pare că, cu cât vorbim mai mult despre originalitate și creativitate, cu atât mai mult avem de-a face cu *copy-and-paste*, acea simplă operațiune pe calculator prin care se poate copia cu ușurință orice.

Un sondaj condus de specialiști ai universităților din SUA scoate în evidență faptul că un procent de 75% dintre studenți au admis că au copiat; în Australia, cifrele sunt ceva mai scăzute, dar se trage un semnal de alarmă asupra creșterii rapide a acestui fenomen, iar în Canada, prof. Maurice Lagueux vorbește încă din 1982 despre plagiat ca un „modus vivendi”. În România, statisticile sunt nesigure, poate și din cauza vidului legislativ în acest sens, dar probabil că ne apropiem de statisticile americane.

Cuvinte-cheie: plagiat - înșelătorie – imitare; cauzele plagiatului la studenți; copyright-ul și proprietatea intelectuală; plagiatul – o problemă etică

Abstract

As radical as this title may seem, it is the expression of a deep concern for the ever-growing rate of plagiarism and cheating these days. In fact, this rate is so high that we have come to think whether we can still find the ‘personal touch’ in anything or not, and it seems that the more we talk about creativity, the more *copy-and-paste* we get.

A survey conducted by Donald McCabe (Rutgers University) highlighted 75% of college students admitting to have cheated; in Australia, the figures are declared to be surprisingly lower (14%), but still growing; in Canada, Professor Maurice Lagueux talks about plagiarism as a ‘*modus vivendi*’ ever since 1982. In Romania, statistics are uncertain, but we are undoubtedly close to the American rate. I myself, have traced a lot of *copy-and-paste* term projects, but what is worse, *copy-and-paste* graduation theses. So, I decided to go deeper into this phenomenon and try to think of a solution, because so far I did not know how to act.

Key-words:

*Comunicare prezentată la Simpozionul Științific Internațional *Managementul Calității în Învățământul Superior*, organizat de Facultatea de Marketing și Afaceri Economice Internaționale a Universității *Spiru Haret*, București, aprilie 2006.

- distinguishing between **plagiarism, cheating** and **imitation**
- **causes for student plagiarism**
- **copyright and intellectual property**
- **plagiarism - an ethical and legal issue**

Plagiarism and cheating as a tradition

While doing my research before writing this paper - basically on the Internet, as a source of up-to-date information - I found that mankind has a long history of plagiarism and cheating. The very word 'plagiarism' derives from Latin roots, *plagiarius* = to steal. Christian Vandendorpe (University of Ottawa) sets forth in his paper '*Le plagiat entre l'esthétique et le droit*' that for the ancients originality was not deemed as a virtue, the literary aesthetics was placed under the sign of imitation, because the ancients saw writing as a recombination of the same elements resulting in a new product. And everything culminated with the well-known: 'Nothing is new under the sun' (Qohéleth 1,8). The same aesthetics prevailed during the Middle Ages, when the author thought that it was his duty to increase the treasure inherited from his predecessors. The list of imitators is impressive and includes famous writers: Racine (drawing from Euripides), Molière (inspired by Plautus and Terence), Corneille (inspired by Guillen de Castro '*El Cid*'); on the other hand, Shakespeare was accused of having stolen most of his historical plots from Holinshed, and the more recent Alexandre Dumas, Laurence Sterne, Samuel Taylor Coleridge, Oscar Wilde, repeatedly accused of plagiarism, down to the famous Dan Brown and his '*Da Vinci's Code*' or '*The Holy Grail*', a trial for plagiarism in progress. The famous dictionary '*Le Petit Robert*' in the attempt of defining the phenomenon, takes over Giraudoux's most inspired words: 'Plagiarism is the foundation of all the literatures, except for the first, which is unknown anyway.' On the other hand, the well-known English poet T.S. Eliot said: 'Immature poets imitate; the mature poets steal'. Literature was not, of course, the favourite field of plagiarism; great composers were accused of that too: Brahms was said to have used a big theme from Beethoven's Ninth Symphony (see Stephen Moss's article in *The Guardian*, 23 November 2005). Yet, all the above examples are emblematic names of the history of world literature or arts!

The 19th century is said to have revolutionized the attitude towards originality praising the affirmation of the writer's self and genius. For the last 200 years creativity and originality has proved to matter, and yet some tolerance towards cheating has never vanished. So, why are we so worried after all about plagiarism, as long as the best of us encouraged stealing and plagiarism seems to be a cherished heritage?

Academic Dishonesty

Some researchers (Russ Hunt, Effective Teaching Institute, Nov. 2002) suggested a distinction between plagiarism and cheating. Plagiarism occurs in writing the term papers, research essays, graduation theses etc. and cheating covers various forms of action and occurs in the exam room too: answers on small strips of paper, communication by means of hands-free mobile phones etc. Other talk about *deliberate* and *accidental* plagiarism (Purdue University Online Writing Lab). In my opinion, the

intention and the action are as unethical in both cases. Imitation on the other hand, although close in intention and action to plagiarism and cheating, appears to be somewhat different, in the sense that an author may start from an idea as a source of inspiration, but approaches it in a completely different way and in his/her own words (in the above-mentioned cases). This may account for the worldwide success of the above-named examples of plagiarism. M. Bakhtin pointed out that what we say is put together from scraps and rags of other people's utterances.

Writing an essay is the most common assignment the students have to cope with and thanks to the rise of information technology and the thousands of ready-made essays, the advent of easily-purchased papers from the famous www.schoolsucks.com or www.referate.ro. www.neogen.ro or www.diplome2003.3x.ro (for graduation theses) etc. this is no longer a burden and plagiarism can be committed much more easily. But a question raises: Is the Internet the only one to blame for students turning in plagiarized works or the blame is shared with the institutional structures, with the system we have created for our students in which grades, credits, diplomas is everything that really matters? Our lectures themselves are concentrated information from famous theorists, researchers, analysts, because this is our model of knowledge. So if someone else said it better than yourself, why try to change anything? With all this insistence on originality, students are actually rarely in the position of being original. And when being original is not immediately rewarded (for example, by a high grade), our effort of explaining them the benefits of creativity is vain. In fact, students are expected to base much of their learning on the research and writing of others, mainly well-known experts in the area.

Causes and most frequent methods of student plagiarism

- **overload** - students have too many assignments within a short term, or the same term and the deadlines coincide
- **lack of interest for certain topics**
- **lack of time** (many students are employed)
- **low self-confidence** - fear of being unable to write to the standards (set by the teachers)
- **reluctance to taking a risk** - if the ultimate goal is the grade, nobody is willing to take the risk of inventing something for fear of unfavourable reaction

While traditional plagiarism was limited to copying from books or articles in special reviews or quoting less than all the words copied, the Internet has provided for other much easier ways of stealing: cut-and-paste, download a free research paper, buying a paper from specific sites (the *Internet paper mills*).

Posing plagiarism as a problem

For so many years *copyright* and *intellectual property* was not an issue in Romania. It was deliberately ignored even fought against, as a state policy. We are still not used and aware of the need to observe any kind of personal property as we should.

The position of the Romanian Ministry of Education on plagiarism supports university autonomy: 'The Ministry may only recommend the universities to take the required actions and prevent academic fraud. The coordinator and each faculty are

responsible in this respect. Anyway, the laws on plagiarism online is not ready yet' (Lucian Ciolan, Counsellor of the Ministry of Education). In this context, some universities have prepared a 'university code of honor', or a Statement of Principles related to Plagiarism and have adopted filters against plagiarism. The widely recommended tools to trace plagiarism online are: www.altavista.com, www.turnitin.com, www.google.com/ro.

A quick visualization of the sites of the state (the University of Bucharest) and private universities show that there are no regulations on the students who practice plagiarism, either from books or from the Internet. So universities are free to decide on the method to be adopted to sanction cheaters. This might be an explanation of the fact that most of the times, teachers are only bringing up the topic in their meetings but doing not much about it; individual actions are taken by some teachers, but most of us choose to ignore the phenomenon, although being so aware of it, because checking for copied ideas, paragraphs or whole papers is a time-consuming activity.

When approaching some regulation on plagiarism, the following questions should be raised: When you discover a plagiarized work, what would you do?

- a) In the case of a term-essay:
 1. fail the student for the course?
 2. fail the paper, but allow the student to remain in the course, with a penalty for cheating in the final exam
 3. give the student the opportunity to rewrite the paper and penalize the paper (by how many points?)
- b) In the case of a graduation thesis:
 1. fail the student for graduation
 2. ignoring the fact and passing the student but penalize him/her lowering the grade?

Approaching plagiarism

Before claiming creativity and originality in our students' works, the plagiarism issue should be approached openly starting with the ***definition*** - taking someone else's words, ideas and data and using them in your assignments so that they appear as though they are your own words, ideas or data, the ***moral implications*** - plagiarism and cheating is a form of dishonesty and misconduct, the potential legal effects later in life once you are used to cheating, while assuming that they do not actually know what plagiarism is. Anti-plagiarism education should be started (if not in pre-university environment) from the 1st college year with the ***strategies of prevention***:

- teach your students how to cite (footnotes, quotation marks, indirect quotations, in-text citation)
- explain who is really being cheated
- make the assignment clear
- require specific, unique topics with a narrow focus (fewer papers are likely to have been written)
- have students include a bibliography
- require references including the web sites
- firmly state the penalties for plagiarism
- written papers should be doubled by an oral presentation - this will make them get acquainted with the topic

- teach them to show they have done their research but to write something new, improve upon or disagree with experts
- state that paraphrasing or summarizing someone else's ideas is also a form of cheating, although it takes time, it is not an original activity
- refer to past cases and the applied penalties
- plagiarism should be fought against throughout the year, not only at the end
- distinguish between '*common knowledge*' (common sense observations, shared information within your field of study) and 'unique phrases' that need quotation marks

Purdue University Online Writing Lab provides us with the definition of '*common knowledge*' which needs no special reference, when:

- you find the same information undocumented in at least five other sources
- you think it is information that your readers will already know
- you think a person could easily find the information with general reference sources.

With all the benefits of the Internet, the abundance of up-to-date information, ready-made assignments etc. plagiarism is turning into an overwhelming 'plague' making the 'sleep of the mind' a generalized phenomenon. And yet we cannot fight against the opportunities provided by the Internet by simply being reluctant to the computer-assisted research. This fear of failing quality assurance requires for new solutions adapted to new challenges. There is no evidence that online teaching increases plagiarism, but it is true that the Internet enables cheating and it has been proved that cheating is easier in an online environment. Plagiarism scans and oral presentations are the two solutions currently available for restricting this phenomenon.

BIBLIOGRAPHY

- <http://www.plagiarism.org>.
- Smolenski, Kristi, *Dealing with Plagiarism in Online Classes*:
<http://bcis.pacificu.edu/journal/2003/02/onlineEd.php>.
- Ryan, Julie J.C.H, *Student Plagiarism in an Online World*:
http://www.prism-magazine.org/december/html/student_plagiarism_in_an_online.htm.
- Electronic Plagiarism Seminar. Preventing Plagiarism: Some Strategies:
http://www.lemoyne.edu/library/plagiarism/prevention_strategies.htm.
- Lagueux, Maurice, *Le plagiat ou l'illusion de penser*:
http://agora.qc.ca/reftext.nsf/Documents/Plagiat--Le_plagiat_ou_l'illusion_de_penser
- Human Rights Report – *Țara nimănui : Generația copy-paste*:
<http://www.anchete.ro/articol.ph?a=1182>
- Liber la traficul cu lucrări de licență (2 iunie 2005) : <http://stiri.acasa.ro/print?id=14904>.

METODOLOGIA ELABORĂRII TESTELOR EDUCAȚIONALE; APLICAȚII PENTRU STUDIUL LIMBILOR STRĂINE

Lector univ. drd. **Ruxandra VASILESCU**
Universitatea *Spiru Haret*

Rezumat

Conștient sau nu, testarea face parte din viața cotidiană: testăm o nouă emisiune la TV, o rețetă nouă, formulăm judecăți despre ceva pe baza unei mostre de comportament. Studenții își testează cunoștințele de limbă acumulate ori de câte ori vorbesc, iar profesorii testează, neoficial, la fiecare contact cu studenții. Testarea curentă, la clasă, este o activitate comună în care profesorii se angajează intuitiv, iar studenții răspund cu detașarea oferită de cadrul informal. Există însă și teste de rezultatul cărora depinde viitorul studentului.

Temute, contestate, controversate – testele sunt o parte esențială din procesul educativ. Ele ghidează atât procesul de învățare, cât și pe cel de predare și ajută la urmărirea realizării scopurilor și obiectivelor instruirii. Ca profesori, avem nevoie de informații asupra progresului studenților, trebuie să aflăm capacitatea lor funcțională – ceea ce pot face la un moment dat.

Într-o epocă în care testarea a devenit o industrie, când datele colectate de la testele standardizate sunt folosite la luarea deciziilor în legătură cu grupuri mari de studenți, este foarte necesar ca testele elaborate de profesori să obțină recunoașterea cuvenită pentru contribuția lor la ceea ce se poate cunoaște despre fiecare student în parte.

Studiul de față își propune să abordeze diferitele tipuri de teste, condițiile de elaborare ale acestora și să arate că aprecierea cunoștințelor de limbă este un demers foarte complex, care ar trebui să se finalizeze mai degrabă prin caracterizări decât prin simple rezultate.

Cuvinte-cheie: calitățile unui bun test; strategii de pregătire pentru test; testele standardizate vs. testele elaborate de profesori; testele pe calculator; proiect de test comunicativ ESP (*Engleza de afaceri*)

Abstract

Methods of elaborating educational tests; applications for language acquisition

Testing is part of our lives either we are aware of it or not : we are testing a new TV show, a new recipe, we evaluate based on a sample of behaviour. The students are testing their language skills whenever they speak and the teachers are testing, off the record, on every contact with the students. Current classroom testing, is a common activity where teacher are involved intuitively and the students reply with the

detachment due to the informal environment. But there are tests whose results have a decisive impact on the student's future (high-stake tests).

The tests are an essential part of the educational process, which provide for guidance both for the learning and teaching processes and support the attaining of the instruction purposes and objectives. As teachers we need information on what the students CAN actually DO and their performance in real-life situations.

Key-Words: qualities of a good test; strategie of training to the test; standardized tests vs. teacher-designed (traditional) tests; tests on the computer; proposal of ESP communicative test sample (Business English)

EVOLUȚIA PROCESULUI DE TESTARE

Începuturile procesului de testare în cadru oficial sunt plasate în urmă cu nu mai puțin de 2000 de ani, în epoca doctrinei confucianiste, Dinastia Han (201 î.H – 8 d.H). Modelul chinez folosea testele ca metodă de selecție pentru funcționarii superiori în slujba Împăratului, punând accentul pe **scopul**, și nu pe **forma** testului (B. Spolsky, 1978 – sublinierea autorului). Acestea au fost preluate atât de englezi (Lordul Macaulay), cât și de germani în secolul al 19-lea, pentru selecția funcționarilor superiori și la examenele de admitere în universitățile britanice și americane. Folosirea unui test pentru a obține informații despre calitatea „produsului” pentru cei care plătesc pentru un sistem de învățământ are, de asemenea, un trecut reductabil, cu începuturi foarte îndepărtate: Babilonia secolului al 10-lea, conform aceluiași autor, care, pornind de la premiza că tendințele în lingvistică și psihologie au influențat testarea, periodizează istoria testării lingvistice astfel:

1. *Perioada preștiințifică* – înainte de 1950, când profesorii își construiau propriile teste, o consecință a metodei gramatică-traducere sau a metodelor orientate spre lectură pe care le foloseau la vremea respectivă. Cerințele testelor presupuneau folosirea concertată a abilităților elevului/studentului în structuri integrate.

2. *Perioada psihometrică-structuralistă* – de la începutul anilor '50 la sfârșitul anilor '60. Interesul pentru obiectivitate a dus la dezvoltarea psihometriei și a pus accentul pe componenta cantitativă.

Testarea se concentra pe elemente specifice de limbă, de exemplu fonologie, gramatică și contraste lexicale între două limbi (Lado, 1961– citat de B. Spolsky). În această perioadă, examinatorii au adoptat practica testării elementelor singulare de limbă într-un test, astfel încât fiecare item testa un element izolat. Această abordare s-a numit *discrete point* (punctuală), spre deosebire de abordarea *integrativă* (Carroll, 1961).

3. *Perioada integrativ-sociolingvistică*, de la sfârșitul anilor '60 până în prezent. Nemulțumirea crescândă față de structuralism și behaviorism a dus la cercetări legate de competența comunicativă și de contextele limbii. Cu alte cuvinte, examinatorii au înțeles că „actul de comunicare este considerabil mai amplu decât suma elementelor lingvistice” (Clark, 1983).

Într-o lucrare mai recentă, același B. Spolsky (1995) deosebește **scopurile** testării de-a lungul timpului:

- a) de a obține informații despre calitatea „produsului”;
- b) de a justifica costurile pentru un sistem de învățământ de stat (în Anglia secolului al 19-lea);
- c) de a recunoaște că un individ a atins un anumit nivel de abilitate profesională;
- d) de a prognoza rezultatele probabile ale instruirii. (de exemplu, testele de prognoză administrate în SUA la mijlocul anilor '30 pentru a decide care dintre studenți nu au aptitudini pentru a urma cursuri de limbi străine, și testele de aptitudine din anii '50 pentru a decide care candidați trebuie admiși în cadrul programelor guvernamentale costisitoare de învățare a limbilor străine.

Cele patru scopuri susmenționate au o trăsătură comună: toate depind de relația examinator-examinat, în care primul are control deplin asupra formei testului și a criteriilor de interpretare a rezultatelor testului. În prezent, o preocupare constantă a specialiștilor privește puterea și **impactul** acestora pentru viața examinaților;

- e) de a verifica progresul instruirii și necesitățile viitoare. Fie că sunt teste de diagnostic, care decid ce trebuie să se predea în continuare, fie că sunt teste de succes educațional (*achievement*), care verifică succesul predării și învățării, testele pedagogice elaborate de profesor sunt caracterizate drept *low-stakes* (fără miză), adică nu amenință în nici un fel pe participanți.

Anii '70 au fost marcați de controversa dintre metodele de testare de tip „punctual” (*discrete-point*) și cele *integrative*. Teste punctuale porneau de la premiza că limba poate fi despărțită în părți componente care pot fi testate, și anume cele patru abilități: ascultare, conversație, lectură, scriere, diversele unități lingvistice ale limbii (fonologie, morfologie, vocabular, sintaxă) din cadrul fiecărei abilități și subcategoriile din cadrul acestor unități. De exemplu, un test de competență cu alegere multiplă, cu setul său de întrebări împărțite în gramatică, vocabular, lectură, dintre care unii itemi se referă la unități mai mici, iar alții la unități mai mari, poate măsura aceste „puncte” ale limbii și, eșantionând corespunzător aceste unități, se poate vorbi de validitatea testului. Există într-adevăr și elemente de construire a testului (construct) care pot fi măsurate prin separarea acestuia în părți componente.

Modelele statistice din ce în ce mai complexe care au contribuit la afirmarea utilității itemilor de test au început să cunoască declinul o dată cu contextualizarea testării, cu recunoașterea influenței contextului social și politic asupra limbii. În anii '70, John Oller (1976, 1979) a susținut faptul că competența lingvistică este un set unificat de abilități care interacționează și care nu pot fi separate și testate corespunzător; competența comunicativă este atât de complexă, încât necesită interacțiune (de aici termenul „testare integrativă” – *apud*. H. Douglas Brown, 1994). Întrucât nu poate fi surprinsă prin teste de gramatică, lectură și vocabular și alte teste punctuale de limbă. „Dacă itemii punctuali separă abilitățile lingvistice, testele integrative consideră limba un tot unitar. În timp ce testele punctuale încearcă să testeze cunoștințele de limbă pe elemente, testele integrative încearcă să aprecieze capacitatea studentului de a folosi toate elementele în același timp” (Oller, 1979).

În anii „80, cercetările în legătură cu structura competenței lingvistice generale s-au intensificat. Repertoriul strategiilor de evaluare s-a extins pentru a include

aprecierile bazate pe competența realizării funcțiilor lingvistice autentice. Această abordare comunicativă în testare are următoarele trăsături:

- a) accent pe sens;
- b) contextualizare;
- c) activitatea are un scop acceptabil;
- d) analiză realistă a discursului;
- e) performanță în condiții psihologice reale (de exemplu: presiunea limitei de timp, judecățile emise pe realizarea scopurilor comunicative).

În prezent, majoritatea profesorilor predau o limbă străină pentru utilizare în viața reală, în scopuri reale, în condiții de viață reale. Trebuie testată abilitatea folosirii „limbii pentru viața reală” (*real-life language use*). Nu putem introduce în testele noastre toate trăsăturile vieții reale întotdeauna, dar putem încerca să maximizăm implicarea acestor trăsături.

Abordarea comunicativă a înlesnit dezvoltarea testelor ESP/EAP (Limba Engleză pentru Scopuri Specifice/Limba Engleză pentru Scopuri Academice): dezvoltarea testelor pe baza specificării prealabile a performanței dorite prin analiza nevoilor (*needs analysis*) a viitoarei situații-țintă. Testele recunoscute internațional, TOEFL, IELTS, TOEIC sunt exemple ale importanței contextului.

O atenție deosebită se acordă în ultimul timp testării la scară națională și testelor standardizate cu impact deosebit (*high-stake*); relativ puțin se scrie despre testele curente, elaborate de profesori.

Un pas important în domeniul testării a fost acela de a recunoaște *componenta politică* a testelor și interesul față de tipul de reclamații legate de examinări și impactul acestora asupra procesului de învățământ. Henry Latham atrăgea nu de mult atenția asupra faptului că în Marea Britanie predarea devine din ce în ce mai supusă testării, la fel ca și în Franța.

ELABORAREA TESTELOR EDUCAȚIONALE

Glenn Fulcher ridică, într-un articol recent, problema eticii în testarea lingvistică și remarcă: Cea mai importantă transformare filosofică a ultimilor 50 de ani se poate caracteriza ca o trecere de la ce *este* cunoașterea la ce *înseamnă* cunoașterea. Cunoașterea în epoca postmodernă este un *produs* disponibil pentru consumatori, iar consumatorii au dreptul să selecteze orice fel de cunoștințe pe care doresc să le dobândească. Teoriile, în special „marile” teorii nu mai sunt la modă. Nu există explicație pentru tot. Cum vor fi folosite testele pe care le dezvoltăm? Cum vor fi interpretate rezultatele? Ce efecte vor avea pentru procesul de instruire? Ce efecte vor avea asupra viitorului celor care le dau? Iată tot atâtea întrebări pe care trebuie să ni le punem cu ocazia elaborării testelor educaționale.

a. *Proiectarea testelor – Calitățile unui bun test*

În 1996, Lyle F. Bachman și Adrian S. Palmer au publicat *Language Testing in Practice*, o carte care avea să devină imediat de referință în domeniu. Bachman și Palmer au indicat șase calități ale testelor lingvistice pentru a fi utile:

1. Fidelitatea – sau consistența măsurării.
2. Validitatea de construct – înțelesul și caracterul adecvat al interpretărilor pe care le facem pe baza rezultatelor testului.
3. Autenticitatea – gradul de corespondență al caracteristicilor unei sarcini de test date cu trăsăturile unei sarcini lingvistice non-test.
4. Interactivitatea – măsura implicării și tipul de implicare a examenatului în realizarea sarcinii testului.
5. Impactul – efectele pe care îl au proiectarea unui test, administrarea și rezolvarea testului și folosirea rezultatelor acestuia asupra indivizilor (examinați, profesori) și a sistemului (educațional și social).
6. Caracterul practic (sau „fezabilitatea”, cf. Petru Lisievici, 2001) – disponibilitatea testului raportată la resursele necesare.

Am adăuga, la calitățile enumerate mai sus, următoarele:

- transparența – examinații au dreptul să afle din timp în ce constă testul;
- dinamismul – testul ar trebui să fie revizibil, în continuă evoluție;
- comparabilitatea – capacitatea de a putea fi comparat cu teste similare;
- flexibilitatea – adaptabilitatea în diverse situații;
- caracterul discriminatoriu – să distingă între examinatorii capabili și cei incapabili;
- impactul (*washback*) – efectul pe care îl are testul asupra instruirii.

În contextul scopurilor studiului de față, patru dintre calitățile testului ni se par esențiale pentru a fi detaliate:

i. *Caracterul practic*

Bachman și Palmer definesc caracterul practic ca pe relația dintre resursele necesare pentru proiectarea, dezvoltarea și utilizarea testului și resursele disponibile pentru aceste activități.

Nu are nici un rost să proiectăm un test pentru care instituția respectivă nu are mijloacele necesare de administrare. Factori precum limita de timp, restricțiile financiare și materiale (spațiu, aparatură, materiale) și ușurința cu care un test poate fi administrat și cotate sunt foarte importanți.

Intervalele de *timp* pentru testele standardizate sunt un lucru comun deja pentru testele standardizate de recunoaștere internațională. Testul **Cambridge BEC** (Business English) Vantage (nivel mediu-avansat echivalentul nivelului B2 în Cadrul European de Referință) este divizat în patru secțiuni:

1. Lectură – 1 oră/45 itemi.
2. Scriere – 45 min/2 sarcini.
3. Înțelegerea ascultării (comunicării vorbite) – 40 min/30 itemi.
4. Vorbire (exprimare orală) – 14 min/3 părți.

Ușurința cu care se poate administra un test nu este o restricție importantă în cazul testelor standardizate, administrate de examinatori calificați. Dar, pentru un nespecialist (un profesor fără experiență), testele trebuie să aibă instrucțiuni clare.

ii. *Fidelitatea*

Un test trebuie să fie o măsură consistentă a performanței. Ipotetic vorbind, rezultatele obținute de un candidat într-o anumită ocazie trebuie să fie asemănătoare cu cele care ar fi obținute de același candidat, având același nivel de cunoștințe de limbă, dacă testul ar fi administrat din nou, cu o altă ocazie.

Îmbunătățirea fidelității unui test

În cazul testelor elaborate de profesor, o sursă de nefidelitate poate fi testul însuși, deși acest lucru poate fi prevenit. Mai întâi, trebuie să ne asigurăm că conținutul de testat este bine reprezentat și că un răspuns corect nu a fost numai o întâmplare sau, dimpotrivă, că un răspuns greșit nu aruncă o lumină incorectă asupra competenței candidatului.

Cu cât un test este mai lung, cu atât este mai fidel, datorită reprezentativității eșantionului de itemi față de conținutul testat. Singura limitare la cât de cuprinzător ar trebui să fie este fezabilitatea (caracterul practic). În general, cu cât un test este „mai important”, cu atât mai mult timp ia pentru a fi completat, iar rezultatele sunt mai demne de încredere (de exemplu, testele TOEFL, Cambridge).

În elaborarea testului, trebuie să limităm gama de răspunsuri posibile, iar întrebările trebuie să nu fie ambigui. Dacă răspunsul corect este unul singur, întrebarea trebuie formulată astfel încât să nu permită decât un singur răspuns.

Este de dorit ca examinații să fie familiarizați cu formatul și tehnicile testului. În cazul testelor proiectate de profesor, acest lucru este mai ușor de realizat. În schimb, în cazul examenelor „externe”, pentru aprecierea unui anumit nivel de cunoștințe atins la un moment dat, trebuie să se acorde o perioadă de timp pentru familiarizarea candidaților cu formatul testului. De exemplu, pentru examinările Cambridge, se recomandă un modul de „pregătire pentru test”. Nu întotdeauna însă este posibilă această pregătire, iar acest aspect trebuie luat în considerare la selectarea itemilor.

Fidelitatea cotării

Itemii care nu necesită judecata examinatorului au un grad înalt de fidelitate. Metodele de testare care presupun o apreciere mai subiectivă a performanței candidatului, cum ar fi compunerea, pot fi suspectate de lipsă de fidelitate. E posibil să îmbunătățim fidelitatea instruirei examinatorii să folosească scheme de notare legate de standardele de apreciere acceptate și limitând gama de răspunsuri posibile astfel încât sistemele de notare să poată fi folosite. De exemplu, în locul unei cerințe de tipul „Scrieți o scrisoare de reclamație”, un context clar cu informații despre natura reclamației și circumstanțele în care are loc ne ajută să obținem de la candidați scrisori asemănătoare, care se pot încadra în standardele stabilite.

iii. *Validitatea*

Validitatea este, poate, cel mai complex criteriu de realizare a unui test bun: măsura în care un test măsoară ceea ce trebuia să măsoare. De exemplu, pentru a măsura abilitatea „scriere”, am putea să cerem candidaților să scrie într-un sfert de oră oricâte cuvinte își aduc aminte, apoi numărăm cuvintele și obținem un rezultat. Se poate spune despre un astfel de test că este practic și fidel, ușor de administrat și pe ale

căruia rezultate te poți baza, dar nu poate fi un test valid pentru testarea abilității „scriere” dat fiind că îi lipsesc organizarea ideilor, mesajul.

Cum putem, așadar, stabili dacă un test este valid sau nu? Corelația statistică cu alte măsuri relaționate este o metodă standard indicată de specialiști. Dar, în ultimă instanță, validitatea poate fi stabilită prin observație, prin observația personală a profesorilor. Un test elaborat de profesor, care apreciază nivelul de cunoștințe gramaticale în comunicare, va avea validitate dacă rezultatele testului sunt corelate cu observația comportamentului ulterior sau cu rezultatele altor măsurări comunicative ale aspectului de gramatică în speță.

Procedeele tehnice de validare a testelor sunt complexe și necesită cunoștințe specializate. Cum pot profesorii să se asigure că un test standardizat sau unul pedagogic este, într-adevăr, valid? *Validitatea de conținut* și *validitatea de construct* sunt două aspecte majore pe care profesorii trebuie să le aibă în vedere.

Validitatea de conținut

Un test are validitate de conținut dacă este un eșantion al categoriei de situații, al universului de conținut în legătură cu care se vor trage concluzii. Testul implică examinatul într-un eșantion de comportament care urmează să fie măsurat. Dacă, de exemplu, vrem să testăm abilitatea de a vorbi, de a conversa a candidatului, un test cu alegere multiplă care necesită cunoștințe de gramatică nu răspunde cerinței validității de conținut; în schimb, un test care solicită candidatul să vorbească într-un context autentic are această calitate.

Validitatea de fațadă este un concept strâns legat de validitatea de conținut și se referă la măsura în care un test pare, ca formă de prezentare (*face validity*), să testeze ceea ce este proiectat să testeze. Validitatea de fațadă este percepută în termenii validității de conținut, atâta timp cât testul este un eșantion al conținutului a ceea ce studentul a realizat sau se presupune că trebuia să realizeze. Uneori, studenții nu înțeleg ce anume este testat și au impresia că testul nu testează ceea ce ar trebui. Validitatea de fațadă se confirmă atunci când studenții au convingerea că testul este valid, din următoarele motive:

- itemii sunt clari ;
- se respectă un format stabilit ;
- sarcinile le sunt familiare, dat fiind că au fost exersate la clasă ;
- nivelul de dificultate corespunde cu cel al studenților.

Validitatea de construct

Conform definiției lui Bachman și Palmer, care acordă o atenție deosebită acestui tip de validitate, validitatea de construct presupune o definiție foarte atentă a abilității pe care dorim să o măsurăm, pe de o parte, și o sarcină de test care permite candidatului să demonstreze abilitatea definită în construct, pe de altă parte. „Competența comunicativă” este un construct, de exemplu, „capacitatea” (*proficiency*) sau orice altă categorie teoretică. Testele sunt, într-un fel, *definiții operaționale* ale acestor construct-uri în sensul că ele *operaționalizează* entitatea care este măsurată (Davidson, Hudson & Lynch, 1985). Așadar, profesorul trebuie să se asigure că un anumit test este o definiție adecvată a constructului. Un test comunicativ, de exemplu, trebuie să conțină itemi pentru testarea competenței gramaticale, a înțelegerii

comunicării orale, a lecturii și scrierii; trebuie să fie un test *pragmatic*, care să solicite candidatului să folosească limbaj autentic în cadrul unui context.

iiii. **Impactul** („washback”)

„Washback” se referă la efectul pe care îl are testul asupra instruirii. Testele devin mijloace de „feedback” prin intermediul cărora studentul sesizează elementele de performanță comunicativă care necesită aprofundare. Este o calitate a testului căreia i se acordă în ultima vreme din ce în ce mai multă atenție. Sfera sa de înțeles include și impactul testului în plan social (în cazul testelor standardizate).

Impactul poate fi benefic sau dăunător. Benefic, în situația în care testul implică aplicarea abilităților reale de scriere, de exemplu, dacă abilitățile pe care studentul le dezvoltă pentru a promova testul sunt și cele care îl vor ajuta la rezolvarea unei sarcini scrise. Dacă testele sunt concepute corect, ele pot motiva studenții să facă toate eforturile pentru a învăța să comunice efectiv într-o limbă străină și îi pot ajuta să-și stabilească scopuri de studiu.

În schimb, dacă testul devine preocuparea principală la clasă și dacă este departe de utilizarea reală a limbii, aceasta poate avea un efect dăunător. De exemplu, dacă se testează abilitatea „scriere” folosind un test cu alegere multiplă în locul unui test care implică scriere propriu-zisă, studenții se concentrează asupra unei abilități care nu are nimic în comun cu scrierea. Sau dacă testăm pronunția printr-un test scris folosind alfabetul fonetic, atunci studenții se vor concentra asupra învățării alfabetului fonetic.

Dacă testele sunt slab concepute, ele motivează studenții să se concentreze asupra testului însuși, și nu asupra comunicării într-o limbă străină.

Ca o concluzie a celor de mai sus, calitățile unui bun test nu pot fi evaluate independent, ci trebuie evaluate în termenii *efectului lor combinat* asupra utilității testului, dat fiind că aceste calități interacționează. Pentru ca un test să fie util, trebuie să îmbunătățim utilitatea sa globală, nu numai calitățile sale individuale separat.

b. **Strategii de pregătire pentru test**

Ce cuvinte ne vin în minte când vorbim despre „pregătirea pentru test”? Succes sau eșec?!, 4 sau 10?! Cum să facem ca testul să nu fie pentru studenți o experiență negativă? ar trebui să fie prima întrebare pe care profesorii și-o pun înainte de a alege sau a proiecta un test.

Strategia nr. 1 pentru studenți este să afle totul despre modalitatea de apreciere: tipuri de apreciere, cum vor fi notați.

Cercetările au demonstrat că rezultatele testelor pot fi îmbunătățite prin:

- instruire pentru dobândirea abilităților de rezolvare a testului ;
- folosirea tehnicilor de reducere a anxietății provocate de test.

Atunci când testele sunt importante pentru viitorul studenților, apare fenomenul de „anxietate față de test”. În cantități mici, ea este stimulativă, dar în cantități mai mari intervine în detrimentul candidatului, afectându-i capacitatea de a gândi, a se concentra, a realiza. Profesorii au, așadar răspunderea de a face în așa fel încât testul să nu constituie o amenințare pentru candidați.

Strategiile de pregătire ale testului sunt de mai multe feluri:

- înaintea testului;
- la începutul testului;
- în timpul testului;
- după test.

Strategiile dinaintea testului pun atât testul, cât și nota în perspectivă, avertizează în legătură cu așteptările rezonabile. Acestea ajută la detensionare, ajută la organizarea orelor dinaintea examenului în mod util (ore de recapitulare, comparație cu examenele anterioare).

La începutul examenului, se dau următoarele indicații: testul trebuie citit cu atenție, de la început până la sfârșit, apoi se începe prin rezolvarea întrebărilor simple.

Strategiile din timpul examenului: răspundeți la toate întrebările, încurajați studenții să schimbe răspunsurile, dacă nu sunt siguri pe prima opțiune.

Strategiile de după examen: fiecare test trebuie să fie o experiență din care se învață ceva. Rezultatele testelor trebuie să fie puse la dispoziția studentului cât mai curând posibil și explicate acestuia, accentuând punctele forte și punctele slabe. Numai așa pot învăța studenții din propriile greșeli.

S-ar putea obiecta faptul că pregătirea pentru test ar putea duce la note „umflate”, care nu corespund cu nivelul real de cunoștințe al studentului. Cert este că testul nu trebuie să creeze o breșă între așteptările studentului și procedeele profesorului. După părerea noastră, abilitatea de a rezolva un test este sinonimă cu o bună strategie de învățare.

c. Testele standardizate vs. testele elaborate de profesori

	Teste standardizate	Testele elaborate de profesori
Rezultatele învățării	Testează abilitățile generale și nu reflectă programa.	Bine adaptate la conținutul programei locale; sunt adaptabile la diferitele unități de lucru, dar tind să neglijeze rezultatele complexe ale învățării.
Calitatea itemilor testului	Calitatea itemilor este în general mare. Itemii sunt concepuți de specialiști, pretestați și selectați pe baza rezultatelor unei analize cantitative.	Calitatea itemilor este adesea necunoscută; oricum, ea este mai scăzută decât a testelor standardizate.
Fidelitatea	Fidelitatea este mare.	Fidelitatea este, în general, necunoscută, dar poate fi mare dacă itemii sunt construiți cu atenție.
Administrare și cotare	Procedurile sunt standardizate; se dau instrucțiuni specifice.	Sunt posibile proceduri uniforme, dar de obicei sunt flexibile și nescrise.
Interpretarea rezultatelor	Rezultatele pot fi comparate cu norma. Există manuale privind testul și alte ghiduri care ajută la interpretarea și folosirea rezultatelor.	Comparația rezultatelor și interpretările sunt limitate la clasă. Există, de obicei, puține indicații pentru interpretare și folosire.

În funcție de scop, testele de limbă care se aplică la clasă fac parte din următoarele categorii: de plasament, de diagnostic de progres, de succes educațional (*achievement*), de capacitate (*proficiency*).

Testele de plasament dau profesorului posibilitatea de a grupa studenții în funcție de nivelul de cunoștințe de limbă. În sine, acest tip de test spune relativ puțin despre studenți ca indivizi.

Testele de diagnostic sunt proiectate pentru identificarea punctelor slabe în pregătirea unui student, acolo unde are nevoie de mai mult sprijin.

Testele de progres, familiare atât profesorilor, cât și studenților sunt administrate în stadii diferite de-a lungul unui curs de limbă străină pentru a constata ceea ce au învățat studenții.

Testele de succes educațional (achievement) se administrează, de obicei, la sfârșitul unui curs sau, ca un test de progres, după terminarea unui set de lecții, sau după un interval de timp mai îndelungat. Acest tip de test testează dacă studenții au învățat ce s-a predat sau dacă pot reproduce cu suficientă acuratețe ceea ce a predat profesorul (ceea ce nu înseamnă neapărat că este un test de măsurare a competenței comunicative în situații reale).

Testul de capacitate (proficiency) extrapolează de la o mostră de limbă abilitatea studenților de a folosi limba. Aceste teste sunt, de obicei, independente de cursurile din programă; ele nu cer studentului să-și amintească conținutul unui anumit manual, ci să dovedească faptul că au ajuns să stăpânească sistemele limbii.

Am adăuga aici și categoria *testelor de performanță*, teste legate de locul de muncă, sau administrate studenților de la facultățile nefilologice (în cadrul programelor ESP – *English for Specific Purposes*), care testează ceea ce pot face studenții/candidații într-o situație dată.

Atunci când profesorii trebuie să proiecteze un test, acesta este, de obicei, de tip *progres* sau de tip *succes educațional* pentru o anumită grupă/serie. Profesorul își cunoaște studenții individual și orice anomalie a notei finale poate fi remediată prin evaluare continuă. Puțini profesori au ocazia de a se implica în proiectarea unui test național, pentru un număr mare de candidați necunoscuți.

Brown and Hudson (1998) menționează următoarele tipuri de test conform formatului lor: teste de compoziție, teste *close*, C-test, dictări, interviuri pentru competență orală, teste *role play*, teste de grup, teste bazate pe sarcini și aprecieri ale performanței. Portofoliile, conferințele, jurnalele, auto evaluările sunt alternative la testarea tradițională cărora li se acordă o atenție deosebită în literatura recentă de specialitate, și sunt forme de apreciere care se aplică deja cu succes și în România.

d. *Testele pe calculator*

Tehnologia informației a cunoscut în ultimii ani o ascensiune spectaculoasă și în domeniul învățământului, fiind considerată un mecanism care poate transforma instruirea. Primele eforturi concertate în domeniul testării pe bază de calculator (*computer-based testing*) au apărut la mijlocul anilor '80, cu ocazia *Language Testing Research Colloquium*, ale cărui lucrări au fost publicate sub titlul *Technology and Language Testing* (Stansfield, 1986). Acestea indicau faptul că mai multe lucrări prezentate la conferință se refereau la testele pe bază de computer (CBT) și la aplicarea

modelelor la construirea băncii de itemi, la selecția itemilor și testarea adaptată la computer (*computer-adaptive testing* – CAT). Se pare însă că testele de limbă străină au rămas puțin în urmă în ce privește aplicarea testării pe computer, poate din cauza adoptării cu precădere a aprecierii pe bază de performanță, o formă de apreciere care nu se poate adapta așa de ușor la administrarea computerizată așa cum o fac testele tradiționale. Astfel, în timp ce specialiștii în domeniul măsurării generale, în special cei care lucrează cu CAT, s-au preocupat în special de tipurile de itemi cu răspuns selectat, domeniul limbilor străine a continuat să promoveze aprecierea pe bază de performanță.

Testele pe bază de computer au ca scop eficientizarea aprecierii; CBT permit o administrare mai flexibilă și individualizată a testului, urmărirea performanței studentului, *feedback* imediat, noi tipuri de sarcini (*tasks*)/itemi, o securitate sporită a testului. În termenii validității de construct, s-a dovedit că în ce privește o limbă străină constructul este multidimensional și implică o varietate de componente și procese care interacționează (Bachman & Palmer, 1996). Examinatorii trebuie să folosească tehnologia pentru a proiecta măsuri care să exploreze din ce în ce mai bine aceste aspecte ale constructului. De asemenea, cercetătorii au arătat că unele abilități și procese care sunt foarte importante la nivelul „începători” își pierd din importanță la nivelul „avansat”, unde câștigă teren alte abilități (Bernhardt, 1991). Tehnologia are capacitatea de a urmări dezvoltarea în domeniul limbii străine a examenatului, dând specialiștilor posibilitatea de a înțelege mai bine cum evoluează aspectele de construct de-a lungul diverselor niveluri de abilitate.

Tehnologia poate, de asemenea, să-i ajute pe cei ce proiectează testele să nu se limiteze numai la procedurile de elaborare convenționale, care asigură rezultate care nu fac decât să clasifice studenții, ci să recurgă și la alte procedee, care pot facilita o abordare mai sistematică a proiectării testului, care să interrelaționeze caracteristicile sarcinii, performanțele examinațiilor și să ajute la deducții privind abilitățile principale.

B. Spolsky (1997) spunea că scopul principal al testelor standardizate de azi reflectă nevoile *gate keeping* care apar din cauza cererilor educaționale sporite și a resurselor limitate de instruire de la începutul secolului al 20-lea. Succesele tehnologiei informației transformă rapid oportunitățile învățării unei limbi străine. Proliferarea programelor învățământului la distanță va avea, probabil, ca rezultat diminuarea nevoii de testare selectivă și creșterea necesității aprecierilor pe bază de certificat. Nu trebuie decât să menționăm aici popularitatea crescândă a testelor de tip TOEFL, TOEIC, care au și forma de testare pe computer.

PROIECT DE TEST COMUNICATIV ESP (Engleza de afaceri)

Majoritatea profesorilor sunt de acord în prezent, cu metoda *learning by doing*, adică în loc să spunem „candidații trebuie să *învețe* anumite lucruri”, acum ne-am decis că ei „trebuie să facă anumite lucruri” – cu alte cuvinte, un test pe bază de sarcini asemănătoare cu sarcinile și activitățile majorității orelor de limbă străină.

Majoritatea testelor pentru limbaj specializat standardizate urmează criteriile de testare comunicativă stabilite de Bachman și Palmer în 1996, care, printre altele, insistă asupra faptului că toate testele trebuie să reflecte utilizarea limbii țintă (*target language use*). Deosebirea dintre testele generale de limbă și testele pentru limbaj

specializat constă nu în procesul de elaborare, ci în construct (Dan Douglas, 2001). De fapt, din testele pentru limbaj specific nu pot lipsi cunoștințe generale de limbă. Ceea ce diferă nu este tipul de exerciții, ci vocabularul și sarcinile legate de contextul specific; testul trebuie să reflecte situația comunicativă în care s-ar putea afla candidatul la un moment dat. Testele comunicative pentru limbaj specializat simulează situații comunicative din viața reală. Într-o astfel de situație, însă, testul ar putea în mod inevitabil să-și piardă fidelitatea, dat fiind că nu putem avea controlul asupra situației comunicative respective.

Un test elaborat de profesor ar putea avea, din motive obiective (de exemplu, limită de timp), două părți: oral și scris. La oral, se pot testa integrat abilitățile *speaking/listening* într-un interviu de 30 de minute, în care interlocutorul ghidează candidatul într-o discuție pe baza unei situații tipice de afaceri: cum promovăm eficient un produs, în situația în care reclama existentă nu are impactul dorit. Atât interlocutorul, cât și candidatul pot fi studenți, antrenați într-o discuție între angajator (Studentul A) și angajat (Studentul B) (activitate de tip *role-play*). În felul acesta, economisim timp, reușind să notăm doi studenți deodată.

Se urmărește testarea următoarelor *abilități de prezentare a situației/cazului*: sublinierea aspectelor principale, susținerea detaliilor, legarea detaliilor de aspectele principale și ordonarea logică de la aspectele principale la detalii.

Abilitățile de comunicare interactivă testate: a exprima acordul/dezacordul, solicitarea opiniei personale, solicitarea de clarificări/explicații, oferirea de sugestii.

Strategii generale de speaking: prezentarea poziției, verificarea înțelegerii situației, rezumarea situației, reluare, introducerea de puncte noi de discuție.

Acest test ar putea integra pe lângă abilitățile *speaking/listening* și *writing*: proiect de reclamă pentru produsul respectiv.

Notare: pentru *speaking/listening* abordarea holistică este de preferat, pe bază de *rubrics* cu benzi de descriptori. Exemplu:

RUBRICĂ	5-6	3-4	0-2
Răspuns	Răspunsurile sunt formulate în propoziții, oferind informații suficiente, suplimentare.	Răspunsuri în propoziții complete, răspuns la întrebări	Răspunsuri incomplete, lipsă de originalitate
Gramatică	Greșeli nedetectabile sau auto-corectare imediată	Mici greșeli care nu afectează mesajul sau înțelesul răspunsului.	Greșeli frecvente care distrag atenția de la răspuns.
Pronunție	Greșeli nedetectabile	Mici greșeli, auto-corectare	Frecvente greșeli de pronunție care împiedică înțelegerea enunțului.
Viteza de răspuns	Răspunsuri imediate, proces de reflecție rapidă	Răspunsurile sunt bine gândite, elaborate.	Răspuns întârziat, indicând lipsă de înțelegere.

5-6 reprezintă competență de 100%; pentru a promova, studentul trebuie să obțină cel puțin 3.

Pentru notarea *comunicării scrise* se urmăresc coerența și coeziunea, formatul, creativitatea.

Unele teste combină *reading/writing* în situații comunicative. O sarcină „clasică” – prin utilitatea ei sporită în situații reale – pentru un student care studiază limbaj specializat este redactarea unei scrisori de afaceri. Exemplu:

Scrieți o scrisoare către Data Services Ltd., 57 West Road, Paxton. Doriți un computer și ați vrea să aflați dacă această firmă împrumută computere. Aveți nevoie de un computer de calitate cu o imprimantă de bună calitate. Urmăriți următorul plan:

- *Informați-i asupra scopului scrisorii.*
- *Detaliați asupra interesului dvs.*
- *Încheiați scrisoarea.*
- *Formula de politețe de încheiere.*

Scrisoarea va fi evaluată folosind o bandă de descriptori alcătuită având în vedere următoarele aspecte: respectarea formatului tipic al unei scrisori de afaceri, conținutul scrisorii, includerea informațiilor relevante, corecte și a informațiilor care lipsesc din enunțul cerinței. Testul durează 1 oră, timp în care studenții vor rezolva și o a doua sarcină: să scrie o pagină pe un subiect pregătit de ei, în domeniul de interes. Astfel, accentul se pune nu atât pe a răspunde corect, sau a rezolva corect exercițiul, ci pe comunicarea efectivă pe un subiect de interes, sau de relevanță personală.

Cadrul European de Referință pentru limbile străine poate constitui un instrument de referință în alcătuirea de către profesori a benzilor de descriptori.

CONCLUZII

Testele sunt utile nu numai pentru a nota studenții la clasă. Ele sunt importante pentru a oferi studenților *feedback* asupra nivelului de cunoștințe pe care l-au atins, *feedback* pentru profesori în legătură cu evoluția fiecărui student în parte și a grupei/clasei în general. *Feedback-ul* este necesar pentru îmbunătățirea procesului de instruire și pentru suplimentarea materialelor adecvate pentru corectarea punctelor slabe. Se folosesc diferite tipuri de teste pentru diferite scopuri. Un scop ar fi să constatăm ce au realizat studenții la un moment dat, la mijlocul sau la sfârșitul unui curs, de obicei pentru a le acorda o notă. Un alt scop este plasarea studenților în grupele adecvate, conform nivelului lor de cunoștințe. Testele de limbă sunt folosite pentru a da o imagine generală asupra abilității unui candidat de a funcționa într-o țară vorbitoare a limbii străine studiate. De asemenea, testele sunt folosite pentru a diagnostica problemele specifice pe care le întâmpină un student în învățarea unei limbi străine.

Standardizate, elaborate de profesor, sau adaptate pe calculator, testele fac parte din viața tuturor, studenți sau absolvenți, pentru că sunt o metodă de a măsura abilitatea sau cunoștințele unei persoane într-un domeniu sau altul. Departe de a-și pierde din supremație în cadrul metodelor de evaluare, testele și-au consolidat poziția, s-au adaptat cerințelor sociale și politice și s-au transformat în prezent într-o adevărată industrie.

BIBLIOGRAFIE

- Ion T. Radu, *Evaluarea în procesul didactic*, Editura Didactică și Pedagogică, 2000.
- Constantin Cucuș, *Pedagogie*, Editura Polirom, 2002.
- Petru Lisievici, *Tehnici de evaluare educațională*, Editura Titu Maiorescu, 2001.
- Geneviève Meyer, *De ce și cum evaluăm?*, Editura Polirom, 2000.
- C.J. Weir, *Understanding and Developing Language Tests*, Phoenix Elt, 1990.
- Lyle F. Bachman, Adrian A. Palmer, *Fundamental Considerations in Language Testing*, Oxford University Press, 1990.
- Lyle F. Bachman, Adrian S. Palmer, *Language Testing in Practice*, Oxford University Press, 1996.
- Tim McNamara, *Measuring Second Language Performance*, Longman, 1996.
- Arthur Hughes, *Testing for Language Teachers*, Cambridge University Press, 1989.
- J.B. Heaton, *Classroom Testing*, Longman, 1990.
- Jane Willis & Dave Willis, *Challenge and Change in Language Teaching*, MacMillan Heinemann, 1996.
- H. Douglas Brown, *Principles of Language Learning and Teaching*, Prentice Hall Regents, 1994.
- Peter Master, *Responses to English for Specific Purposes*, San Jose State University, 1998.
- Bernard Spolsky, *Measured Words*, Oxford University Press, 1995.
- Glenn Fulcher, *Testing Second Language Speaking*, Pearson Longman, 2003.
- N. Underhill, *Testing Spoken Language*, Cambridge University Press, 1987.
- S. Kathleen Kitao, Kenji Kitao, *Testing Communicative Competence* – sursa: Internet.
- Dan Douglas, *Language for Specific Purposes Testing: The State of the Art*, sursa: Internet.
- John Oller, Jr, *Foreign Language Testing, Part 1: Its Breadth*, sursa: Internet.
- Barbara M. Wildemuth, *Alternatives to Standardized Tests*, sursa: Internet.

CALITATEA SERVICIILOR MEDICALE ȘI SATISFAȚIA PACIENȚILOR

Medic **Ileana RĂDUCANU**
INGG „Ana Aslan”
Medic **Ingrid-Laura GHEORGHE**
INCDS

Rezumat

Satisfacția pacientului este definită cel mai adesea ea apare ca reprezentând „atitudinea față de îngrijirile medicale sau față numai de diferite aspecte ale îngrijirilor medicale”. Satisfacția pacientului este o componentă a calității serviciilor medicale furnizate și exprimă în fapt diferența între nivelul așteptat și cel perceput al serviciului consumat. O satisfacție mare implică o diferență mică între cele două nivele și deci un serviciu de calitate. Evaluarea satisfacției nu trebuie realizată doar de dragul de a măsura, scopul trebuie să fie îmbunătățirea calității; ca urmare, trebuie acționat asupra cauzelor ce determină nemulțumirea, identificându-se căi de îmbunătățire a practicii medicale, determinând îngrijiri mai bune și pacienți mai mulțumiți. Aceasta devine o prioritate în condițiile apariției și pe această piață, cea a serviciilor de sănătate, a competiției între furnizori. În studiul de față sunt evidențiați principalii factori care influențează satisfacția pacientului, principalele domenii ce trebuie abordate de un chestionar de evaluare a satisfacției pacientului, precum și metodologia ce poate fi folosită pentru realizarea unei astfel de analize.

Cuvinte-cheie: servicii de sănătate, pacient, evaluare, calitate

Abstract

The quality of medical services and the patient's satisfaction

Patient satisfaction is defined mostly as ‘attitudes to care or aspects of care’. Patient satisfaction represents a component of quality of provided health care and says what the difference is between the expected and the perceptible level of health care. A higher satisfaction involves a lower difference of the two levels and a quality health care. Evaluation of satisfaction mustn't be doing for the sick of measuring; the purpose of this is improving health care with better care and happier patients. This will become a priority on health market because of competition among health care providers. We present the most important factors that affect patient satisfaction, the main area that must evaluate white; a satisfaction questionnaire and the rules of methodology used on such kind of analyse.

Key-words: health care, patient, evaluation, quality

Calitatea, concept inițial apărut în domeniul bunurilor, se extinde tot mai mult și la nivelul serviciilor, inclusiv în domeniul serviciilor de sănătate. Deoarece este un concept abstract, este dificilă elaborarea unei definiții unice și universal-valabile, existând o multitudine de abordări ale calității. Datorită acestor dificultăți, s-au introdus criterii de uniformizare și cuantificare a acesteia sub forma standardelor de calitate.

Astfel, calitatea este definită în standardele internaționale, așa cum precizează Standardul ISO 8402, ca reprezentând „ansamblul caracteristicilor unei entități care îi conferă aptitudinea de a satisface nevoile exprimate sau implicite”. Conform acestei definiții, calitatea:

- este exprimată cu ajutorul mai multor caracteristici;
- există în relație cu nevoile clienților;
- este o variabilă continuă;
- trebuie să satisfacă atât nevoile exprimate, cât și pe cele implicite.

În accepțiunea standardului, produsul poate fi unul din următoarele: hardware, software, materiale procesate și servicii.

Dacă pentru bunuri pare dificilă abordarea din prisma calității chiar în condițiile introducerii standardelor de calitate, acest lucru este și mai dificil pentru servicii, având în vedere înseși caracteristicile acestora: intangibilitatea, inseparabilitatea, perisabilitatea, variabilitatea. Totuși, în cazul serviciilor s-au elaborat standarde de calitate; Standardul ISO 9004-2 recomandă definirea clară a cerințelor referitoare la servicii, în termenii unor caracteristici observabile de către client și susceptibile a fi evaluate de acesta. În același timp, este necesară definirea proceselor corespunzătoare serviciului, care nu întotdeauna sunt observabile de către client, dar care influențează în mod direct performanța serviciului. În acest scop, Standardul propune luarea în considerare a următoarelor caracteristici ale serviciilor atunci când sunt abordate serviciile prin prisma calității:

- facilități (instalații și echipamente), capacitate, efectiv de personal și materiale;
- timpul de așteptare, durata prestării serviciului, durata proceselor;
- igienă, securitate, fiabilitate;
- capacitate de reacție, accesibilitate, curtoazie, confort, estetica mediului, competență, siguranța în funcționare, precizie, completitudine, nivelul tehnic, credibilitate, comunicare eficace.

În cazul serviciilor, dificultățile abordării acestora prin prisma calității pot duce la diferențe în ceea ce privește percepția calității între:

- așteptările clienților și percepția conducerii;
- percepția conducerii și specificația calității serviciului;
- serviciul așteptat și cel perceput de client (M. Olaru, *Managementul calității*).

Pentru serviciile de sănătate, calitatea vizează trei dimensiuni:

- calitatea din punctul de vedere al profesioniștilor – produsul/serviciul îndeplinește toate condițiile stabilite de profesioniștii de top ai domeniului medical (standarde de practică medicală). Evaluarea acesteia este dificil de realizat din punctul de vedere al pacienților;

- calitatea din punctul de vedere al pacientului (satisfacția pacientului) – ce așteaptă să obțină de la un anumit serviciu;

- calitatea din perspectiva conducerii – pune accentul pe utilizarea cât mai eficientă a resurselor în limitele și pe baza normelor stabilite de furnizori sau de autoritățile în domeniu.

Relația dintre satisfacția pacientului și calitatea serviciilor de sănătate este o relație ca de la parte la întreg. Satisfacția pacientului este deci o componentă a calității serviciilor medicale furnizate și exprimă în fapt diferența între nivelul așteptat și cel perceput al serviciului consumat, adică ceea ce menționează și standardele de calitate referitoare la servicii. O satisfacție mare implică o diferență mică între cele două nivele și deci un produs de calitate. Evaluarea satisfacției pacientului impune tocmai ceea ce recomandă standardul ISO 9004-2 – definirea clară a cerințelor referitoare la servicii, în termenii unor caracteristici observabile de către client și susceptibile a fi evaluate de acesta.

Satisfacția pacientului este încă o noțiune discutabilă ca și concept, neexistând o definiție unanim acceptată, dar cel mai adesea ea apare ca reprezentând „atitudinea față de îngrijirile medicale sau față numai de diferite aspecte ale îngrijirilor medicale” (Baker R., citat de Jenkinson C. & colab). Atitudinea față de servicii nu ne spune multe despre natura acestora. Se consideră că satisfacția pacientului este în strânsă legătură cu anumite caracteristici socio-demografice, statusul fizic și psihic, nivel de educație. Nu există însă o cuantificare a importanței fiecărui factor de influență asupra satisfacției pacientului, dar cei mai des citați factori de influență asupra satisfacției pacientului sunt:

- vârsta este un factor de influență important al satisfacției pacientului. Numeroase studii atestă că pacienții vârstnici sunt în general mai satisfăcuți de serviciile medicale decât pacienții de vârstă adultă sau tineri. Scoruri mari înregistrează și copiii, unde chestionarul este completat de părinți (Rahmqvist M., 2001);

- sexul este un factor de influență nu întotdeauna pus în evidență. Se consideră că femeile tind să fie mai mulțumite de serviciile medicale, deși Rahmqvist nu pune în evidență acest aspect într-un studiu realizat în Suedia în 2001;

- starea de sănătate pare a fi în legătură directă cu satisfacția pacientului; aceasta este crescută pentru cei cu o stare de sănătate mai bună, dar, paradoxal, și pentru cei cu boli cronice (Zapka & colab., 1995). Prezența durerii duce la micșorarea satisfacției (Rahmqvist M., 2001);

- statusul psihic este deosebit de important în determinarea satisfacției pacientului. Studiile ce compară nivele ale coeficienților de satisfacție calculați între diferite specialități medicale arată că nivele reduse sunt înregistrate în secțiile de psihiatrie. „Anxietatea” conduce la reducerea satisfacției (Rahmqvist M., 2001);

- clasa socială și nivelul educațional pot fi factori de influență. Hall și Dornan (citat de Rahmqvist M., 2001), după o metaanaliză, găsesc că satisfacția este mai mare la cei cu nivele mai reduse de educație;

- alte trăsături sau caracteristici comportamentale pot influența gradul de satisfacție. Weiss (citat de Rahmqvist M., 2001) constată că încrederea în comunitatea medicală locală, accesul regulat la îngrijiri medicale și satisfacția față de viață, în general, sunt predictorii ai satisfacției mai importanți ca vârsta, sexul sau rasa;

- informarea pacientului este în legătură directă cu gradul de satisfacție al pacientului și, deci, acest aspect este de luat în seamă de toți furnizorii de servicii de sănătate;

- timpul de așteptare este considerat, de asemenea, în relație inversă cu gradul de satisfacție. Deși aparent, prin prisma furnizorului de servicii, importante sunt un diagnostic și un tratament corect, din perspectiva pacientului, satisfacția este influențată în mare măsură de timpul de așteptare (*The Myers Grup*).

Evaluarea satisfacției nu trebuie realizată doar de dragul de a măsura; scopul trebuie să fie îmbunătățirea calității; ca urmare, trebuie acționat asupra cauzelor ce determină nemulțumirea, identificându-se căi de îmbunătățire a practicii medicale, determinând îngrijiri mai bune și pacienți mai mulțumiți. Evaluarea satisfacției devine un element indispensabil în condițiile în care, în cadrul acreditării unităților, calitatea serviciilor oferite devine un element ce va fi evaluat.

Se poate evalua satisfacția pacienților din orice tip de unitate furnizoare de servicii, de la spital la medic de familie, sau numai de anumite proceduri specifice (de exemplu, un serviciu de radiologie dintr-un spital), orice specialitate, de la pediatrie la geriatrie, servicii de urgență sau de cronici. Acest lucru se realizează cu succes atât în Europa, cât și în SUA. În Europa, astfel de studii sunt de obicei realizate de centre de cercetare la nivel național sub coordonarea directă a autorităților, având un scop mai mult științific. Furnizorii de servicii medicale evaluează doar sporadic sau deloc satisfacția pacientului, această evaluare fiind considerată o procedură costisitoare și care poate perturba procesele ce au loc în cursul furnizării de servicii medicale.

În SUA, datele referitoare la satisfacția pacientului sunt colectate de organizațiile care gestionează fondurile destinate sănătății și încheie contractele cu furnizorii de servicii medicale, în mod continuu, mai ales, pentru analiza calității acestora și acreditare. Este din ce în ce mai utilizată analiza internă, la inițiativa furnizorului, datorită mediului puternic concurențial în care își desfășoară activitatea și datorită asociațiilor de consumatori de servicii medicale care au un rol tot mai important. Medicii, în special cei din grupurile de *practică pentru medicina de familie*, consideră că un astfel de studiu poate arăta pacienților interesul pentru calitate. Absența evaluării satisfacției înseamnă, până la urmă, lipsa accesului la nevoile clienților și poate duce la pierderea acestora, afectând poziția furnizorilor de servicii medicale pe piața serviciilor medicale datorită mediului tot mai concurențial. Exemple practice de utilizare a evaluărilor efectuate: Grupul Rollet a analizat timpul de așteptare și a identificat cauzele ce determină întâzieri, pentru fiecare procedură acționând în consecință; Grupul Former utilizează evaluarea pentru comparație între medici și acordarea de bonusuri, ceea ce va determina creșterea atenției acordate pacienților.

Ca urmare a acestei nevoi, au apărut în SUA și firme specializate în acest domeniu, care pot pune la dispoziție chestionare testate și validate și se pot ocupa de întregul proces de evaluare a satisfacției pacienților, inclusiv de analiza datelor. *National Comitee for Quality Assurance (NCQA)* are la dispoziție o listă de firme, cele mai importante fiind *The Myers Group*, *National Reserch Corporation*, *Press Ganey Associates Inc.* Acestea se pot ocupa nu numai de acest proces, dar pot oferi și rapoarte ce cuprind comparații cu alți furnizori, similari ca profil și dimensiune, din baza lor de date.

Costul estimativ al unui astfel de proiect realizat de o firmă specializată pentru un grup de practică alcătuit din minim 3 medici, din SUA, se ridică la 300-400\$/medic. Costurile unui astfel de proiect se cuantifică în timp, pentru a realiza chestionarul, eşantionul, expedierea, înregistrarea răspunsurilor și analiza datelor, dar implică și costuri fizice, ce includ hârtia, imprimarea și expediția propriu zisă (conform *The Myers Group*).

Evaluarea se poate face și de către practician, pentru *asistența în ambulator*, dar aceasta presupune o alocare, în acest scop, a timpului de practică. NCQA face recomandări în acest sens, arătând că o astfel de evaluare trebuie să vizeze trei aspecte esențiale:

- calitatea serviciilor;
- accesibilitatea;
- abordarea interpersonală medic-pacient.

Problema accesului la servicii pare secundară din punct de vedere al medicului, care consideră că este mai important să faci investigațiile necesare și tratamentul corespunzător, dar NCQA arată că, din punctul de vedere al pacientului, satisfacția depinde în mare măsură de accesul la servicii. Astfel, pentru medicii interesați în a-și efectua singuri evaluări de acest tip, asociațiile profesionale le pun la dispoziție ghiduri și baze de întrebări validate, precum și softuri de prelucrare a datelor.

Pentru *asistența medicală în cadrul spitalului*, evaluarea satisfacției poate fi realizată, de asemenea, prin firme specializate sau intern, de către furnizor, pe aceleași principii. Se consideră că întrebările trebuie să vizeze zece domenii:

- admisia în spital (aspecte legate de internarea pacientului);
- hrană;
- condiții hoteliere;
- medici;
- îngrijiri;
- vizitatori și familie;
- investigații și tratament;
- probleme personale;
- evaluare generală;
- externarea din spital.

În România, evaluarea satisfacției pacientului a devenit o preocupare abia în ultimii ani. Prin Ordinul nr. 874/05.12.2001, s-au înființat *nuclee de calitate*, formate din 2-4 medici, pentru realizarea controlului intern al calității. Acestea au ca atribuție evaluarea indicatorilor de calitate, cu întocmirea de rapoarte trimestriale ce vor fi predate Caselor de asigurări de sănătate. Pentru controlul extern, responsabilitatea revine Caselor de asigurări de sănătate, Direcțiilor de sănătate publică și Colegiului medicilor. Evaluarea satisfacției pacienților nu este încă o practică curentă, un exemplu pozitiv fiind Spitalul Universitar de Urgență, București, unde periodic sunt realizate astfel de analize.

Evaluarea în sine se poate realiza prin mai multe metode: focus grup sau interviu individual și chestionare aplicate prin poștă, telefon, colectate în cutii special amenajate, on-line sau folosind monitoare ce afișează întrebările pe rând, amplasate la

sediul furnizorului de servicii. Experiența cea mai mare în domeniu provine tot din SUA, datorită specializării distincte pentru cercetare și în domeniul medical. *Focus grup-ul* este de obicei utilizat pentru a identifica aspectele ce stau la baza satisfacției pacientului față de îngrijirile de sănătate. Pornind de la acestea, sunt apoi formulate întrebările ce alcătuiesc chestionarul de evaluare. Întrebările trebuie să fie precise, concise, scurte, clare, ușor de înțeles.

Chestionarul trebuie aplicat după furnizarea serviciului ce trebuie analizat, la un anumit interval de timp, pentru a asigura obiectivitatea răspunsurilor. Pentru a obține răspunsuri sincere și oneste, trebuie asigurat anonimatul respondenților. Numărul de întrebări dintr-un chestionar nu este prestabilit; acesta poate varia în funcție de aspectele luate în studiu. Cel mai mic număr de întrebări utilizate întâlnit în bibliografia studiată a fost de 13.

Întrebările elaborate trebuie să fie atât întrebări închise, folosindu-se diferite scale de măsurare (cu 4, 5 sau 10 nivele, de la excelent la slab), cât și întrebări deschise. Indiferent de scala folosită, aceasta trebuie să fie aceeași pentru a permite comparații în cadrul chestionarului. Sunt absolut obligatorii și întrebări deschise, de obicei cu referire la elementele pozitive ale practicii și la elementele ce ar trebui îmbunătățite sau schimbate, oferindu-se posibilitatea pacientului de a-și exprima liber opiniile.

The Myers Grup consideră că metoda cost-eficacitate cea mai bună este distribuirea chestionarelor prin poștă deși din metodele de colectare a datelor menționate este cea mai costisitoare. Studiile publicate, atât în Europa, cât și în SUA utilizează chestionare expediate prin poștă pacienților la un anumit interval, de obicei de până la o lună după utilizarea unor servicii medicale (*Picker Institute Europe, UK*).

Rata de răspuns este estimată de Myers pentru asistența primară/medicina de familie; în SUA, unde evaluarea satisfacției pacientului este o practică curentă, ea este de 30-35%, și aceasta doar în condițiile în care este însoțită de un plic preadresat timbrat și de o scrisoare ce explică importanța completării chestionarului pentru medic. O rată superioară de răspuns, de 36-38%, se poate obține prin trimiterea unei scrisori de mulțumire la 5-7 zile după trimiterea chestionarului. Pentru serviciile oferite în spital, se constată că rata de răspuns la un chestionar legat de satisfacția pacientului este în general mai mare, fiind cuprinsă între 45-75%. Astfel, studiul efectuat de Institutul Picker, în spitale din cinci țări, și publicat în 2002 a evidențiat următoarele rate de răspuns: SUA 46%, Elveția 52%, Suedia 63%, Marea Britanie 65% și Germania 74%.

O altă problemă ce trebuie rezolvată o reprezintă mărimea eșantionului ce face obiectul evaluării. Mărimea eșantionului nu este prestabilită și se recomandă să fie cât mai mare. *The Myers Grup* consideră că pentru ca limitele de eroare să fie acceptabile sunt necesare minim 200 de chestionare completate. Astfel, se consideră că trebuie expediate cel puțin 600 chestionare pentru a obține 200 de răspunsuri, pe baza observației că rata de răspuns este în general de 30%. Cele mai utilizate metode de alegere a eșantionului sunt fie aplicarea tuturor pacienților ce au beneficiat de servicii medicale într-o anumită perioadă, fie selecția aleatoare a acestora.

Sunt și alte aspecte ce trebuie luate în calcul, ca, de exemplu, cât de des trebuie realizate astfel de evaluări. Secretariatul de stat pentru sănătate din Anglia și Oficiul Național de Informare și Coordonare pentru Îmbunătățirea calității din Elveția recomandă ca evaluarea satisfacției să fie făcută anual.

În urma aplicării chestionarelor, datele obținute sunt prelucrate statistic, calculându-se scoruri ale satisfacției ca medie a rezultatelor înregistrate pentru aspectul analizat. Atunci când sunt utilizate aceleași chestionare, se pot realiza comparații între unități similare de aceeași specialitate sau chiar între specialități diferite.

Toate aceste informații ne arată că procesul de evaluare a satisfacției pacientului poate fi dificil, dar totuși necesar, mai ales în condițiile unei competiții tot mai intense între furnizorii de servicii de sănătate, și are ca scop îmbunătățirea calității serviciilor oferite, având ca finalitate nu simple rapoarte de analiză, ci propuneri, soluții de îmbunătățire a calității serviciilor de sănătate.

BIBLIOGRAFIE

- Bolus, R., Pitts, J., *Patient satisfaction: the indispensable outcome, Managed care*, 1999 accesat http://www.managedcaremag.com/archives/9904/9904_patsatis.html la 22 februarie 2005.
- Guardagnino, C., *Role of patient satisfaction*, 2003, accesat <http://www.physiciansnews.com/cover/1203.html>, la 22 februarie 2005.
- Haratau, M., Iupcianu, R., Popovici, G., *Îmbunătățirea calității serviciilor de sănătate*, în „Revista de management în sănătate”, accesat http://sanatate-publica.ro/articole/revista_management/sept1998/43.html la 22 februarie 2005.
- Iupcianu, R., *Satisfacția pacienților*, în „Revista de management în sănătate”, accesat http://sanatate-publica.ro/articole/revista_management/sept1999/49.html la 22 februarie 2005.
- Jenkinson, C, Coulter, A., Bruster, S., *The Picker Patient Experience Questionnaire: development and validation using data from in-patient survey in five countries*, în „International Journal for Quality in Health Care”, 2002, volume 14, number 5: 353-358.
- Jenkinson, C, Coulter, A., Bruster, S., Richards, N., Chandola, T., *Patients experiences and satisfaction with health care: results of a questionnaire study of specific aspects of care, Quality and Safety in Health Care*, 2002, 11: 335-339, accesat <http://qhc.bmjournals.com/cgi/content/full/11/4/335> la 22 februarie 2005.
- Olaru, M., *Managementul calității*, ediția a II-a, revizuită și îmbunătățită, Editura Economică, 1999, p.31-49.
- Rahmqvist, M., *Patient satisfaction in relation to age, health status and other background factors: a model for comparisons of care units*, în „International Journal for Quality in Health Care”, 2001, volume 13, number 5: 385-390.
- White, B., *Measuring patient satisfaction: how to do it and why to bother*, în *Family Practice Management*, 1999, accesat <http://www.aafp.org/fpm/990100fm/40html> la 22 februarie 2005.

RECENZII

EXIGENȚE ALE DEZVOLTĂRII ECONOMICE VIITOARE

Prof. univ. dr. **Victor STOICA**
Universitatea *Spiru Haret*

La sfârșitul anului 2005, Editura Economică din București, de departe una din cele mai bune, și mai cunoscute instituții de profil din țara noastră, și nu numai, a publicat, în condiții grafice de excepție, o nouă lucrare de excelență, și anume ***Dezvoltarea globală. O perspectivă românească***, elaborată de remarcabili cercetători și dascăli consacrați ai Universității *Spiru Haret*: I. Popescu, A.A. Bondrea și M.I. Constantinescu. Este un eveniment esențial și cultural ce are o semnificație aparte, în sensul că, de fapt, acesta continuă efortul generos al aceluiași autori consacrat explorării evenimentelor, fenomenelor și proceselor globale ori ale integrării politice, economice și sociale ce caracterizează strategiile dezvoltării acum, la început de secol și mileniu, concretizat în apariția, în cadrul aceleiași prestigioase edituri, a încă două lucrări: ***Globalizarea – mit și realitate***, precum și ***Uniunea Statelor Europene. Alternativă la sfidările secolului al XXI-lea***, care au stârnit un viu interes din partea studenților, masteranzilor și doctoranzilor, a specialiștilor și exegeților. Afirmatia este susținută, printre altele, și de realitatea că, în mai puțin de un an și jumătate, întregul tiraj al celor două volume s-a epuizat, iar reputele instituții de cercetare și universități din străinătate și-au procurat zeci de exemplare. De altfel, titlurile respective se regăsesc frecvent în bibliografia lucrărilor de absolvire – licență, masterat și doctorat.

În opinia cercetătorilor și a practicienilor, deopotrivă, analiza exhaustivă a dezvoltării durabile sau sustenabile este o prioritate absolută în momentul de față, cel puțin din câteva rațiuni fundamentale, perspectiva epuizării într-un timp previzibil a unora dintre resursele naturale tradiționale, cu precădere a celor neregenerabile; accentuarea și chiar acutizarea sărăciei, care afectează majoritatea populației globului; schimbarea dramatică a binomului posibilități (resurse) – nevoi în continuă creștere și diversificare; evoluția demografică în afara oricărui control; gravele dezechilibre ecologice ș.a. Ignorarea și amânarea rezolvării rezonabile a provocărilor sui-generis ar putea aduce atingere securității naționale și cooperării locale și universale, generând pericole și conflicte greu de imaginat, crize fără precedent.

Din câte se observă, evoluțiile din natură și din societate, producerea bunurilor și serviciilor solicitate de piață au căpătat deja noi dimensiuni, incluzând, după aprecierea noastră – și nu numai –, o multitudine de aspecte, cum ar fi: criza economică, criza materiilor prime, criza demografică, criza energetică, criza alimentară, criza ecologică etc. În condițiile dezvoltării contemporane, ne așteptăm ca omenirea să se preocupe mai sistematic și pragmatic, în proiectarea unor soluții tehnice, tehnologice, economice, pentru stoparea erodării mediului înconjurător, pentru ameliorarea și îmbunătățirea calității vieții și a muncii, ceea ce, din păcate, nu s-a întâmplat. Reflectând asupra acestor pericole, cercetători de pretutindeni au elaborat studii materializate în lucrări de natură să stârnească interesul general, inclusiv al organizațiilor și organismelor internaționale de profil.

În acest perimetru se încadrează și lucrarea de față, care reflectă pregnant capacitatea autorilor de a investiga și integra realitățile, oricât de dramatice ar fi, de a cunoaște și înțelege, dar și de a propune soluții ingenioase și viabile pentru a face față numeroaselor sfidări ale prezentului și, mai ales, ale viitorului, în plan național, local sau continental și mondial. O asemenea cerință sau, mai concret spus, *exigență a dezvoltării economice viitoare* decurge din amplificarea și accentuarea fără precedent a legăturilor (planurilor) informaționale și decizionale dintre agenții economici, dintre economiile statale, din aprofundarea colaborării și cooperării dintre acestea, solicitând frontului teoretic și practic identificarea și cunoașterea noilor dimensiuni și valori ale generalului și esențialului, ale relevantului și specificului sau particularului, ale gândirii prospective, în condițiile dezvoltării durabile și sustenabile, proces complex și deosebit de nuanțat, aflat sub influența unui sistem coerent și concentrat de factori sau variabile, de tip determinist ori aleatoriu, întâmplător, conjunctural. Spre meritul lor, în cele 350 de pagini, incluzând și lista tabelelor și figurilor, abrevierilor și acronimelor, precum și o bibliografie selectivă, cu lucrări de referință în literatura de specialitate românească și străină, autorii reușesc să ne convingă de importanța pe care o are abordarea triadei *economic – social – ecologic*, în care numitorul comun îl reprezintă viziunea sistemică și variabila tehnologică, din moment ce eficiența generală și reușita se găsesc sub influența unui sistem multifactorial.

Elaborată ca un tot unitar și coerent în care cele șase capitole decurg logic unul din celălalt, acest nou demers al autorilor pune în valoare o bogată și fructuoasă activitate de cercetare științifică, într-un permanent și conștient dialog cu izbânzile altor specialiști români și străini, devenind, astfel, un instrument de lucru mai mult decât necesar și util pentru pregătirea și formarea experților în economie. După cum profesionalismul, autoexigența, claritatea și eleganța discursului constituie, fără îndoială, o autentică, onestă și discretă invitație pentru continuarea cercetării subiectului, ca premisă și șansă de valorificare mai bună a potențialului și resurselor disponibile ale țării în favoarea generațiilor actuale și viitoare.

În primul capitol, intitulat **Provocări ale secolului al XXI-lea: dezvoltarea durabilă sau sustenabilă, alternativă viabilă a valorificării eficiente, optime a potențialului disponibil, natural și uman**, autorii subliniază necesitatea unei noi concepții cu privire la evoluția socială și economică, direcțiile în care ar trebui făcută cercetarea, dar și indicatorii de evaluare. Tot în cadrul acestui capitol, este formulată ideea conform căreia, în România, ar trebui instituționalizate preocupările pentru exploatarea și înlăptuirea dezvoltării durabile.

Pornind de la obiectivele stabilite de Comisia ONU pentru Mediu și Dezvoltare, cuprinse în Raportul Brundtland, autorii insistă – pe bună dreptate – asupra direcțiilor de cercetare, a indicațiilor de evaluare, a instituționalizării preocupărilor pentru studierea sistematică și pragmatică în domeniu și, nu în ultimul rând, a trecerii efective la înlăptuirea propriu-zisă și neîntârziată a dezvoltării durabile, sustenabile. În acest context, se arată că devine mai mult decât transparentă nevoia ca acest nou tip de cunoaștere economică să includă: redimensionarea cunoașterii economice printr-o distribuție mai echitabilă a resurselor, dar și prin accentuarea laturilor calitative ale producției; asigurarea creșterii populației la un nivel acceptabil și controlabil; reorientarea tehnologică și punerea sub control a riscurilor pe care aceasta le presupune; eliminarea sărăciei, în condițiile satisfacerii nevoilor esențiale de locuri de muncă, hrană, energie, apă, locuință și sănătate; supravegherea impactului dezvoltării economice asupra mediului în scopul întreținerii biodiversității ecosistemelor; descentralizarea formulelor de guvernare, în vederea creșterii gradului de participare la

fundamentarea și adoptarea acestora în concordanță cu exigențele economiei și mediului. Este meritoriu, de asemenea, accentul pus pe răspunderile care revin, în acest sens, agenților economici, și anume: prevenirea poluării în procesul de realizare a bunurilor și serviciilor solicitate de piață; integrarea conștientizării asupra evoluțiilor ecologice, la toate nivelele ierarhice ale deciziei; modificarea proceselor tehnologice de producție și reproiectarea echipamentelor și instrumentelor tehnice, în scopul desfășurării unor activități de producție curate, nepoluante; conservarea energiei clasice.

După cum era de așteptat, în țara noastră, în cadrul unor reuniuni la care au participat reprezentanți ai clasei politice și ai societății civile și academice, ai patronatului și sindicatelor, ai mass-media au fost adoptate mai multe documente, printre care: *Strategia tranziției* (1990); *Convenția de la Snagov* cu privire la pregătirea României pentru aderarea la Uniunea Europeană (1995); *Strategia României pe termen mediu* (2000); *Strategia națională privind dezvoltarea durabilă* (2003), dar și proiectele academice ESEN referitoare la *dezvoltarea durabilă* sau *sustenabilă* (1999) și la *societatea informațională*, a cunoașterii (2001).

Al doilea capitol, **Dimensiunea conceptuală a dezvoltării durabile**, continuă analiza începută în prima parte a lucrării, autorii propunându-și o sedimentare a acestui concept, atât de vehiculat în ultimii ani. Conceptul de dezvoltare durabilă este strâns legat de cel de resurse naturale. Piața a avut un rol istoric major în impulsivitatea activităților de explorare a resurselor naturale și în stabilirea ritmurilor de utilizare. Este deja demonstrat că inovațiile tehnologice au fost determinate de schimbările de prețuri. Cu toate acestea, majoritatea țărilor adoptă un comportament contradictoriu, elogiind, pe de o parte, virtuțile pieței libere, iar pe de altă parte, refuzând să lase piața să funcționeze, statul acționând prin controlarea prețurilor și inițierea unor regulamente birocratice. În consecință, autorii consideră că se impune găsirea unui răspuns la următoarele întrebări: Pot funcționa procesele de piață în domeniul resurselor naturale într-un mod social responsabil? Care este motivația unor astfel de procese? Care ar fi alternativele? Poate birocrăția publică să aibă performanțe sociale superioare?

Conceptul de **dezvoltare durabilă** a apărut într-un moment în care problemele legate de mediul înconjurător se aflau în prim-planul dezbaterilor politice. Atunci, însă, noțiunea de dezvoltare durabilă reprezenta mai mult o sintagmă potrivită pentru atragerea suportului, decât un imbold pentru propulsarea schimbărilor din domeniul mediului. Mai mult, prin întărirea ideii potrivit căreia mediul și dezvoltarea economică sunt potențial compatibile, sau că reprezintă obiective complementare, dezvoltarea durabilă a oferit o mult așteptată înlocuire a modelului conflictual care a caracterizat dezbaterile pe tema limitelor de creștere din anii '70.

Un mare pericol constă însă în aceea că, pura complementaritate a obiectivelor fiind iluzorie, conceptul menționat poate orienta în mod greșit mulți politicieni. Totuși, pornind de la ipoteza complementarității, politicienii sunt cel puțin forțați să caute compatibilitatea respectivă prin intermediul proiectelor elaborate cu mai mare grijă și al reformei politicii economice. Un alt pericol este acela că dezvoltarea durabilă, ca obiectiv politic, poate deveni diluată și ineficientă, compromițând chiar și cele mai fiabile strategii.

În mare parte, acest inconvenient se naște nu datorită faptului că noțiunea se axează pe suportabilitatea și acceptabilitatea de a face lucrurile să dureze, ci deoarece ea utilizează termenul de dezvoltare ca pe șansa reală de a obține rezultate competitive, de natură să reziste concurenței tot mai acerbe. Din analizele efectuate până în prezent, așa cum subliniază și autorii, de altfel, rezultă că asigurarea compatibilității între

dezvoltarea social-economică sustenabilă și echilibrul ecologic este direct proporțională cu flexibilitatea interacțiunilor existente între cele patru sisteme fundamentale: economic, uman, ambiental și tehnologic, de unde și nevoia de a se acționa în câteva direcții paradigmatică, printre care: redefinirea obiectivelor sau țințelor ce urmează a fi atinse; îndeplinirea simultană a unor obiective destul de complexe și ample, precum: proiectarea și realizarea prezentului, prin prisma viitorului, înlocuind maximizarea profitului cu securitatea ecologică; compatibilizarea strategiilor naționale de dezvoltare. Însă, pentru atingerea scopurilor menționate, statul dispune de o gamă destul de largă de instrumente, fie economice (taxe, facilități fiscale), tehnice (asimilarea și utilizarea echipamentelor ecologice și antipoluante, producerea neconvențională a energiei – eoliană, solară ș.a.) ori juridice (norme, regulamente, legi). Sub raport economic, ecotaxele și atragerea de împrumuturi, subsidii, donații ș.a. reprezintă deja o oportunitate și prioritate pe care trebuie să le aibă în vedere, deopotrivă, autoritățile statale în structurile macro și agenții economici, în cele microsociale.

În lumina celor menționate, firul lucrării continuă prin abordarea dezvoltării durabile în trei perspective sau ipostaze, și anume: *economică, ecologică și umană*.

Analiza acestor competențe se face în strânsă legătură cu o altă variabilă, și anume tehnologia, punându-se în valoare paradigma dezvoltării durabile armonioase: *productivitatea* (populația trebuie să participe deplin la generarea veniturilor și la creșterea economică, în cadrul unui subsistem specific, acela al resurselor umane și informaționale), *echitatea* (accesul echitabil al populației la oportunități și opțiuni), *durabilitatea* (reîntregirea formelor de capital: fizic, uman și ecologic, în favoarea generațiilor prezente și viitoare) și *împuternicirea*, în sensul că omul trebuie să participe activ și în cunoștință de cauză la fundamentarea și luarea deciziilor care-i afectează viața și activitatea. Cele patru cerințe ale acestui sistem sunt nu numai compatibile, ci și complementare, contribuind simultan și explicit la progresul și dezvoltarea generală. Ducând mai departe logica demersului, autorii atrag – concret – atenția asupra faptului că, mai mult decât oricând, dezvoltarea economică depinde de resursele naturale, mai concret de starea lor fizică, iar conturarea teoriei cu privire la dezvoltarea durabilă sau sustenabilă este consecința firească a unor îndelungate confruntări între diferite curente și concepții asupra protecției mediului natural, precum: concepția geocentrică, cea biocentrică și cea antropocentrică.

În capitolul al treilea, **Competența economică a dezvoltării durabile**, se examinează cu mult profesionalism compatibilitatea, complementaritatea, dar și existența diferențelor, a particularităților teoriei creșterii economice și teoriei dezvoltării economice. „Cele două concepte – se subliniază – au un element comun, respectiv creșterea cantitativă a producției de bunuri și de servicii, iar deosebirile sunt de ordin calitativ”. O atenție aparte se acordă analizării sintagmelor frecvent întâlnite în excursul teoreticienilor și al practicienilor, în special politicieni și autorități, printre care „creșterea zero, creșterea negativă, creșterea organică, dezvoltarea economică adevărată, dezvoltarea durabilă”. Cu excepția conceptului de *creștere zero*, celelalte au în vedere o evoluție ascendentă la nivelul țărilor, al continentelor și pe plan universal, ceea ce implică modificări și restructurări cu accent pe loturile calitative. Spre meritul lor, autorii analizează tendințele semnificative manifestate la începutul actualului mileniu, între care: cererea obiectivă de trecere la noi strategii, cu accent pe laturile calitative; creșterea competiției, concurenței dintre state, din rațiuni economice și de altă natură; mutații în planul progresului științific și tehnic, care modifică fundamental locul și rolul factorilor de producție, raportul dintre factorii clasici și neofactori, în principal informația și cunoașterea; creșterea și adâncirea interdependențelor

economice și în alte domenii, punându-și amprenta asupra obiectivelor și a priorității și structurilor decizionale, inclusiv a raportului între dependență și interdependență; intensificarea procesului de integrare economică, financiară, militară și de altă natură, cu consecințe asupra accentuării polilor de putere, în sensul multipolarității.

Abordând raportul dintre dezvoltarea durabilă și evoluțiile globale, autorii prezintă pe larg necesitatea evaluării cât mai riguroase a evoluțiilor în domenii precum: mediul înconjurător, demografia, venitul mondial brut, agricultura, premisele determinării capitalului produs (material, uman, informațional, al cunoașterii), formarea veniturilor, deprecierea economică a resurselor naturale ș.a.

În mai puține cuvinte, evaluând componența economică a procesului complex și amplu, de perspectivă al dezvoltării durabile, autorii relevă că „raportul între creșterea economică și dezvoltarea economică este ca de la parte la întreg”, de unde rezultă că orice dezvoltare economică presupune, implicit, și o creștere economică, dar nu orice creștere economică înseamnă, neapărat, și dezvoltare economică. Astfel, se ajunge la concluzia că, în noile condiții, creșterii și dezvoltării economice trebuie să i se „asocieze conceptul de progres economic”, evidențiindu-se, în acest mod, specificul și sensul evoluției în fiecare etapă, în comparație cu etapele anterioare, echivalând cu suportul unei viziuni optimiste asupra șanselor de reușită ale societății viitorului, denumită atât de promițător *societate informațională sau a cunoașterii*.

Păstrând coerența și logica internă a subiectului, autorii încearcă – și, spre meritul lor, reușesc – să propună judecăți de valoare și în legătură cu celelalte două componente ale dezvoltării durabile, respectiv *ecologică* și *social-umană*. Pe de o parte, sunt examinate profund și aplicat cele trei probleme esențiale, structurale, pragmatice ale unei concepții unitare despre mediu: contribuția explicită a proceselor ecologice la standardul de viață; accesul generațiilor viitoare la resursele naturale utilizate și în prezent, fără a se deteriora sau periclita calitatea vieții și a muncii; resursele de bază trebuie să includă integral capitalul manufacturat și pe cel natural. Pe de altă parte, se face o realistă și completă analiză a componentei umane, sociale a dezvoltării durabile, subliniindu-se factorii care stau la baza obiectivă a evoluțiilor și schimbărilor: ordinea și haosul sau dezordinea, fenomene specifice ale schimbării parțiale și generalizate; schimbarea spontană, prin cunoașterea și acțiunea generală; schimbarea conștientizată și minuțios pregătită, bazată pe cunoașterea științifică și pe cunoașterea comună.

Analizând pertinent și nuanțat cauzele care au generat deteriorarea mediului înconjurător, autorii insistă în mod deosebit asupra măsurilor ce urmează a fi aplicate pentru a se ajunge la realizarea de „producții curate”: elaborarea și operaționalizarea unei politici de mediu atotcuprinzătoare la nivelul agenților economici, care să se axeze pe prevenirea poluării; stabilirea de obiective care să precizeze perioada în care vor fi realizate; implicarea angajaților la toate nivelele, precum și stabilirea responsabilităților individuale și colective în acest domeniu; elaborarea și aplicarea de proceduri adecvate pentru contabilizarea reducerii deșeurilor rezultate în urma desfășurării proceselor de producție și a transformării acestora în materie primă pentru realizarea produselor derivate; monitorizarea și evaluarea progreselor realizate în aplicarea măsurilor antipoluante; informarea sistematică a salariaților asupra eficienței „producției curate”; încurajarea și recompensarea eforturilor individuale și colective consacrate conceperii și realizării „producțiilor curate”; conștientizarea faptului că, în realitate, realizarea producției reprezintă un demers continuu, permanent, nu un obiectiv cu o frecvență oarecare.

În opinia noastră, autorii au procedat foarte bine acordând un spațiu corespunzător exploatarea experienței acumulate în domeniu de țările membre ale Uniunii Europene sau ale OECD și evidențierii orientării și a direcțiilor lor de acțiune la începutul secolului al XXI-lea.

Din câte se știe, încă din deceniul trecut, preocupările privind creșterea economică în sine au lăsat locul unei adevărate obsesii referitoare la capacitatea de a susține o asemenea evoluție. Cu ajutorul indicatorilor de mediu și al contabilității „verzi”, statele comunitare au încercat să redea interacțiunile dintre economie și mediu, contribuind la cunoașterea și înțelegerea mai profundă a „impactului politicilor, atitudinilor sau, pur și simplu, al stilului de viață din societatea modernă, actuală”. Se poate afirma, fără teama de a exagera, că Uniunea Europeană a făcut din „îmbinarea economie-mediu una dintre misiunile sale cvasiconstituționale”. Un argument, în acest sens, îl constituie cele șase direcții de acțiune interconectate ale Comisiei Europene: crearea unui *manual de contabilitate verde*; realizarea unui *sistem european de indici ai presiunii asupra mediului*; stabilirea unui *sistem de indici integrați, economici și ecologici*; precizarea *costurilor satelit de mediu*; evaluarea *costurilor (pagubelor) și a tehnicilor de monetizare*; folosirea unitară și (monitorizarea) pe orizontală a *managementului de mediu*.

În sfârșit, în legătură cu implicațiile componente umane asupra dezvoltării durabile, autorii investighează șansele de valorificare a potențialului uman în cazul țării noastre, în contextul internațional al integrării euroatlantice și europene. Recunoaștem sau nu, economia viitorului va avea o altă configurație față de cea prezentă, în care robotizarea și informatizarea vor pune în evidență o relație inedită între progresul tehnic și cel social-economic, antrenând transformări în mentalul și acțiunea colectivă. Cele mai semnificative, prezentate în volumul recenzat, sunt următoarele: inovațiile și investițiile din electronică accelerează ritmul schimbărilor în toate domeniile de activitate; informatizarea și robotizarea producției vor conduce la disponibilizarea unei mai mari părți a resurselor umane din activitățile tradiționale; modificarea radicală a procesului de formare profesională, în care instruirea permanentă deține un rol precumpănitor; adevărul, frumosul, binele devin realitățile induse, facilitând interogația filosofico-existențială și, în consecință, autoinstruirea și mobilitatea profesională.

Merită evidențiat faptul că actualul demers al autorilor, desfășurat pe parcursul a 343 pagini, prezintă elemente care conferă o notă de originalitate lucrării, după cum nivelul științific înalt al tratării și actualitatea subiectului reprezintă o contribuție semnificativă sub aspect teoretic și pragmatic. Prin conținutul și prin maniera de abordare metodologică, acest demers face cu prisosință dovadă că, în activitatea de cercetare științifică și de la catedră, autorii sunt animați de cele trei comandamente fundamentale ale schimbării sociale și economice: nevoia de unitate și de coerență a excursului, diversitatea și flexibilitatea în soluționarea problemelor, generozitatea și noblețea actului de creație științifică.

PROBABILITATEA ȘANSELOR DE SUCCES ÎN SOCIETATEA ACTUALĂ

Prof.univ.dr. **Emilian DOBRESCU**
Universitatea *Spiru Haret*

În anul 2005, peisajul editorial din țara noastră s-a întregit cu o nouă lucrare de referință: I. Popescu, L. Ungureanu, E. Muscalu, **Decizia sau demersul antientropic de la cauză la efect**, apărută la prestigioasa editură a Universității „Lucian Blaga” Sibiu, atât de necesară organizării și desfășurării activităților în varii domenii, la nivel micro și macrosociale. Așa cum subliniază pe bună dreptate autorii, în teoria și practica managementului, decizia este considerată ca un proces sau act de conducere conștient prin care se stabilesc obiectivele, direcțiile și modalitățile de acțiune pentru îndeplinirea lor, dar și resursele (materiale, umane, informaționale și de timp) necesare și disponibile pentru atingerea standardelor de performanță. Altfel spus, decizia managerială are la bază, fără nici un fel de echivoc sau dubiu, anumite premise și cerințe de natură să-i asigure cadrul propice, adecvat pentru soluționarea viabilă a problemelor ivite în activitatea desfășurată și pentru evitarea eșecurilor, a riscurilor majore. După cum *caracterul antientropic al procesului decizional* reclamă în mod obiectiv atragerea și motivarea unui număr cât mai mare de angajați la fundamentarea și adoptarea deciziilor, precum și la estimarea și alegerea alternativei ori variantei optime, în funcție de *raportul cauză-efect*.

Din această perspectivă, în ultima perioadă, se constată, suficient de elocvent și de convingător, credem, extinderea și diversificarea câmpului acțional și al eficacității mijloacelor și instrumentelor utilizate de manageri pentru a-și exercita pe deplin și cu efecte benefice cele cinci funcțiuni sau atribute specifice, și anume: prevederea, organizarea, antrenarea (motivarea), controlul și evaluarea, confirmându-se, cât se poate de concludent, cele afirmate anterior. Respectând cu acribie un adevăr cu valoare de paradigmă, autorii oferă cititorului avizat și celui novice, începător adică, un demers pragmatic atât de unitar și de logic, atât de viguros structurat și de argumentat, încât îi conferă capacitatea sau șansa de a fi perceput și înțeles, de a fi însușit, în pofida faptului că, prin natura sa, este un subiect destul de abstract și de arid, însă de importanță cardinală pentru organizarea și conducerea vieții social-economice, și nu numai, în societatea contemporană, cunoscută și sub sintagma de *societatea informațională sau a cunoașterii*.

Este deja de domeniul evidenței cotidiene realitatea potrivit căreia *teoria deciziei* confirmă posibilitatea de a fi rezolvate problemele concrete care confruntă evoluțiile din natură și din societate, viața și conștiința semenilor, acum, la debutul secolului al XXI-lea, concomitent cu îmbogățirea patrimoniului universal de idei și concepte, de teorii și metode capabile să deschidă noi orizonturi pentru cunoașterea și

acțiunea umană de pretutindeni. Profesioniștii desăvârșiți și cu o remarcabilă activitate didactică, autorii au încercat – și, spre meritul lor, au reușit - să exprime, și sub raport filologic, cât mai clar și mai inteligibil tezele și criteriile, principiile întru chipate în valorile axiologice și praxiologice ale deciziei, la nivel micro și macrosocial. Fără a pierde din vedere căror categorii de cititori se adresează, cu precădere, respectiv studenți, participanți la masterat și doctorat, fiecare capitol începe cu precizarea ipotezelor și a judecăților de abordare și interpretare, cu definirea noțiunilor de bază și, nu în ultimul rând, cu enunțarea rașunilor ce guvernează fluxurile și legăturile dintre ele, a metodelor utilizate. Scopul cărții este familiarizarea viitorului economist cu problematica decizională ce poate fi abordată în cadrul fiecărei entități organizaționale și zone geografice.

După o vastă documentare bibliografică, autorii oferă o temeinică bază metodologică în toate capitolele.

În *primul, capitol*, se examinează exhaustiv factorii (variabilele) de tip determinist și aleatoriu în funcție de care se *concep și se proiectează* deciziile, precum și relația decizie-incertitudine și risc. Se subliniază, îndreptățit, faptul că metodologia analizei decizionale obligă persoanele abilitate să conducă activitatea la un anumit nivel ierarhic pentru a examina problemele pe care urmează a le rezolva ca făcând parte dintr-o rețea unitară, ale cărei părți componente primare sunt legate prin subtile fluxuri informaționale și conexiuni ce se influențează reciproc, orientând, în felul acesta, întregul în acțiunea de maximizare a rezultatelor. Mai mult chiar, „pariul” teoriei deciziei este acela de a cuantifica incertitudinile cât mai riguros și de a reduce riscurile, consecințele la maximum posibil. Un argument, în acest context, poate fi considerată precizarea: decidenții recurg la diverse metode pragmatice de reducere a pierderilor de tot felul, fie prin convenirea unor contracte de asigurare, fie prin protejarea suplimentară a lucrurilor, iar în cazul riscului speculativ se apelează la metode decizionale care să asigure alegerea variantei opționale cu șansele cele mai mari de câștig.

În *capitolul al doilea* se analizează bazele teoretice și importanța procesului decizional, mai concret faptul că adoptarea deciziei poate constitui un proces de schimbare a realității, adică a resurselor naturale, financiare și umane de care dispune o unitate, contribuie la modificarea sistemului obiectiv de nevoi și, implicit, la realizarea optimumului economico-social al agentului economic (firmă, instituție financiară și bancară etc.). O atenție aparte se acordă aspectelor vizând raționalitatea procesului decizional, punându-se în valoare componentele fundamentale, și anume: logica sa obiectivă, informațională, normativ-socială. În timp ce componenta logică înglobează trei principii generale: al *identității decizionale* (orice problemă decizională este, în același timp, și sub același raport logic, identică cu ea însăși), al *terțului exclus* sau necontradicției (în același timp și sub același raport logic, este imposibil ca o variantă decizională să fie aleasă și exprimată de către decident) și al *rașunii suficiente* – orice judecată are un temei, o rașune.

Prin decizie se conceptualizează o situație concretă și coerentă, aceea de alegere a unei imagini mentale sau a unui model explicit. În cazul modelării, este necesar să se aibă în vedere conținutul și structura elementelor ce reprezintă funcția ce ține seama atât de experiența managerului, cât și de problemele economice și sociale

concrete. O serie de aspecte relevante pentru utilizarea modelării și simulării în procesele macro și microeconomice sunt clarificate și dezvoltate, printr-o sistematizare concordantă cu principiile și criteriile științifice de raționalitate, în *capitolul al treilea*. Cunoașterea și înțelegerea, prin intermediul modelării și al simulării, reprezintă un imperativ al societății contemporane, chiar și numai pentru simplul motiv că evenimentele, fenomenele și procesele din natură și din societate sunt, de cele mai multe ori, ambigue, vagi, spontane, contradictorii și, uneori, lipsite de coerență logică. Prin urmare, modelul este, așa cum subliniază și autorii, reprezentarea izomorfă a realității, adică identică sau apropiată acesteia, care, oferind o imagine intuitivă și, totuși, riguroasă, în sensul structurii, al subiectului examinat, facilitează descoperirea unor legături și legități extrem de greu dacă nu imposibil de aflat pe alte căi. Pentru a fi eficiente însă, modelele decizionale trebuie să fie rezultatul unei *analize sistemice*, mai explicit un moment al proiectării și operaționalizării variantei sau alternativei optime.

Capitolele patru și cinci analizează complet și aplicat formalizarea sau modelarea deciziilor, scopul și conținutul metodologiilor decizionale, prezentându-se ansamblul de principii, tehnici și mijloace destinate adoptării unei decizii. În toate capitolele sunt prezentate pe larg metodele care se pot folosi atât în rezolvarea, cât și în optimizarea problemelor decizionale. Sunt abordate, de asemenea, metode cu aplicabilitate mai generală și mai complexă, dar și metode utilizate doar în anumite situații. Trăsătura fundamentală a acestora din urmă decurge din faptul că principalul lor scop vizează realizarea, optimă și la timp, a unui obiectiv precis. Fiecare metodă prezentată este urmată de exemple explicite ce au darul de a clarifica pașii descriși în mod teoretic. Autorii încheie prin a analiza tehnicile de simulare a creativității, întâlnite, în principal, și în deciziile colective.

Având în vedere că, de fapt, deciziile nu sunt rodul modelelor matematice și al simulării electronice, ci al participării nemijlocite și active a oamenilor la fundamentarea și luarea acestora, autorii consideră în mod corect că decizia și informația sunt categorii conceptuale, valorice și demersuri complementare. Cu alte cuvinte, alături de materie sau substanță și de energie, informația e o noțiune de largă generalitate filosofică, reflectând în conștiința omului legăturile raportului cauză-efect, iar decizia este un act deliberat consacrat alegerii alternativei (variantei) optime din mai multele probabile și posibile. În timp ce informația are caracter semantic și de noutate, de aport în procesul cunoașterii, decizia devine, după ce a fost adoptată, obligatorie pentru salariații agentului economic respectiv. O pondere semnificativă o deține, în aceste două capitole, analiza sistemelor suport de decizie și a sistemelor expert, sporind considerabil valoarea teoretică și aplicativă a demersului, precum și gradul său de originalitate. Se evidențiază, în mod deosebit, sistemele suport și expert, care asigură asistarea directă a managerilor de la toate nivelele ierarhice: strategic, tactic și operațional.

Așa cum era de așteptat, *explorarea metodelor și a tehnicilor decizionale* acoperă spațiul cel mai extins în economia lucrării. Făcând dovadă unei pregătiri solide și ținând seama de nevoile și exigențele didactice, autorii acordă o atenție specială metodelor și tehnicilor moderne utilizate în practica decizională, iar exemplificările vizează preocupările și domeniile prioritare ale economiei reale, specifice acestui început de secol și de mileniu, confruntat cu nenumărate provocări și capcane,

contradicții și restricții, dezechilibre și inechități, de natură să pună sub semnul întrebării biodiversitatea și chiar viața pe planeta noastră. Aspecte precum: integrarea și globalizarea, sărăcia și subdezvoltarea, asigurarea materiilor prime, în primul rând, a celor energetice, și echilibrul ecologic, perspectiva obținerii alimentelor și apei potabile, echitatea și justiția socială se găsesc deopotrivă pe agenda de lucru a clasei politice și a societății civile, a organismelor și organizațiilor internaționale de profil. Iar opiniile și reacțiile în cadrul reuniunilor de până acum demonstrează mai mult decât elocvent că încă nu se poate vorbi de un consens în ceea ce privește modul de abordare și, cu atât mai puțin, de șansa soluționării rezonabile a acestor categorii de probleme cardinale. În pofida faptului că cercetătorii de pretutindeni trag semnale de alarmă în legătură cu gravitatea și actualitatea unei asemenea problematice, care se acutizează cu fiecare zi ce trece, există suficiente forțe care se opun abordării realiste și responsabile, curajoase și în spirit constructiv, manifestându-se arogant și unilateral, nefăcând altceva decât să îndeparteze și mai mult momentul adoptării de măsuri vizionare și echitabile.

În fine, în *capitolul al șaselea*, dedicat observării și studierii comportamentului factorilor de conducere, se prezintă dens și la obiect, extrem de pragmatic și de sintetic totuși, funcțiile și rolul unor variabile și componente fundamentale, precum: comunicarea, experiența acumulată (praxisul), inteligența emoțională, stresul decizional ș.a., de mare interes pentru știința economică, în special pentru organizarea și conducerea activității la nivel micro și macrosocial.

Pentru a încheia considerațiile asupra acestei lucrări de referință în literatura noastră de specialitate, menționăm marele interes pe care ea l-a stârnit în rândul studenților, masteranzilor și cadrelor didactice. Suntem convinși că cititorul va aprecia, fără îndoială, conținutul problematic și conciziunea stilului de abordare, nivelul teoretic și metodologic, varietatea exemplificărilor și, nu în ultimul rând, generozitatea și profunzimea rezultatelor și a concluziilor la care au ajuns autorii. Deși lectura nu este deloc ușoară, din cauza caracterului abstract și a gradului de dificultate al subiectului, avem certitudinea că efortul cititorului va fi neîndoielnic răsplătit cu prisosință, el dobândind o nouă viziune și o deschidere superioară către universul managerial în varii domenii, dar și noi și eficiente instrumente de lucru în cunoașterea, înțelegerea și, de ce nu, în soluționarea problemelor tot mai complexe și mai derutante pe care le ridică activitatea de cercetare științifică și de producție. Recunoaștem sau nu, diminuarea sistematică a resurselor naturale clasice și creșterea, în afara oricărui control, a populației ridică mari semne de întrebare cu privire la strategiile dezvoltării social-economice în acest secol, la colaborarea și cooperarea interstatală în condiții de egalitate.

Redactor: Constantin FLOREA
Tehnoredactor: Marcela OLARU
Coperta: Marilena GURLUI

Bun de tipar: 5.07.2006; Coli tipar: 16,5
Format: 16/70x100

Editura și Tipografia Fundației *România de Mâine*
Splaiul Independenței, Nr. 313, București, S. 6, O. P. 16
Tel./Fax.: 316 97 90; www.spiruharet.ro
e-mail: contact@edituraromaniademaine.ro

